

**KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI
SZOLGÁLAT**

XVI. évfolyam 4. szám 2018. december

**SZAKMAI
SZEMLE**

ALAPÍTVÁ: 2003

BUDAPEST

**A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat
tudományos-szakmai folyóirata**

Felelős kiadó

Dr. Béres János altábornagy, főigazgató

Szerkesztőbizottság

Elnök:	Dr. Béres János, PhD	altábornagy
Tagok:	Árpád Zoltán	ezredes
	Dr. Fürjes János Norbert, PhD	alezredes
	Dr. Kassai Károly, PhD	ezredes
	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Dr. Magyar Sándor, PhD	ezredes
	Dr. Puskás Béla, PhD	alezredes
	Szabó Károly	ezredes
	Tóth Csaba Mihály	alezredes
	Simon László	alezredes
	Dr. Vida Csaba, PhD	alezredes
	Dr. Farkas Ádám, PhD	főhadnagy
Felelős szerkesztők:	Dr. Kenedli Tamás, PhD	ezredes
	Simon László	alezredes
Olvasószerkesztő:	Tóth Csaba Mihály	alezredes
Tördelőszerkesztő:	Szabó Beatrix	

Elérhetőségeink

Postacím:	Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa 1111 Budapest, Bartók Béla u. 24-26. 1502 Budapest, Pf. 117
Telefon:	Dr. Kenedli Tamás 30/738-7925 Simon László 30/999-5205
E-mail:	szakmaiszemle.kontakt@gmail.com
Weblap:	http://www.knbsz.gov.hu/hu/publikaciok.html

HU ISSN 1785-1181

TARTALOM

NEMZETBIZTONSÁG ELMÉLETE

DR. HÓDOS LÁSZLÓ

**GONDOLATOK A NEMZETI HÍRSZERZŐ KÉPESSÉG
KOORDINÁCIÓJÁÉRT FELELŐS SZERV KÖZJOGI
HELYZETÉRŐL** 5

BABOS SÁNDOR

TITKOS FELDERÍTÉS A GENERÁCIÓK TÜKRÉBEN..... 17

BIZTONSÁG- ÉS VÉDELEMPOLITIKA

KOÓS GÁBOR – PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY

**A NATO ÁLLAM- ÉS KORMÁNYFŐINEK, VALAMINT AZ
AMERIKAI-OROSZ ELNÖK CSÚCSTALÁLKOZÓJA**..... 27

NAGY BIANKA

**AZ ANGOLSZÁSZ ÉS AZ OROSZ HADVISELÉSI
GENERÁCIÓS ELMÉLETEK ELEMZÉSE ÉS
ALKALMAZHATÓSÁGA A XXI. SZÁZADBAN** 39

TÓTH ZOLTÁN BALÁZS

**A FEGYVERKERESKEDELEM ÖNKORLÁTOZÁSA –
POLITIKAI, GAZGASÁGI ÉS DIPLOMÁCIAI ÉRDEKEK
ÜTKÖZÉSE** 59

AZ OLVASÓHOZ

DR. KENEDLI TAMÁS

**AZ ELEMZÉS 21. SZÁZADI DIMENZIÓI -
KONFERENCIABESZÁMOLÓ** 76

DR. VIDA CSABA

AZ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKA ALAPJA 83

HAJÓS BERNADETT

**AZ ELEMZÉS 21. SZÁZADI DIMENZIÓI A
NAV BŰNÜGYI FŐIGAZGATÓSÁGA
TEVÉKENYSÉGÉNEK TÜKRÉBEN**..... 91

DR. BARNÓCZKI LÁSZLÓ AZ ELEMZÉS 21. SZÁZADI DIMENZIÓI A NEMZETBIZTONSÁGI SZAKSZOLGÁLAT FELADATELLÁTÁSNAK TÜKRÉBEN.....	99
DR. CIELESZKY PÉTER AZ ÖSSZADATFORRÁSÚ ELEMZÉSEK SZERVEZETI KERETEI.....	112
DR. CSABA ZÁGON A BŰNELEMZÉS AKTUÁLIS KIHÍVÁSAI A NEMZETKÖZI SÚLYOS ÉS SZERVEZETT BŰNÖZÉS ELLENI EURÓPAI FELLÉPÉS TERÉN	118
SZABÓ JÁNOS A BŰNÜGYI ELEMZÉS MÓDSZERTANÁNAK MEGÚJÍTÁSA A RENDŐRSÉGNÉL.....	133
E SZÁMUNK TARTALMA.....	142
CONTENTS.....	143
SZERZŐINK.....	148
E SZÁMUNK LEKTORAI.....	149
A PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI.....	150

DR. HÓDOS LÁSZLÓ

**GONDOLATOK A NEMZETI HÍRSZERZŐ KÉPESSÉG
KOORDINÁCIÓJÁÉRT FELELŐS SZERV KÖZJOGI HELYZETÉRŐL**

Bevezetés

Az alábbi publikáció célja, hogy áttekintse a Miniszterelnöki Kormányiroda Nemzeti Információs Államtitkárság (a továbbiakban: NIÁT) létrehozásának célját, továbbá ismertesse elhelyezkedését Magyarország kormányzati igazgatási rendszerében, kitekintve egyúttal mindazokra a tényezőkre, amelyek a védelem és ezen belül jelen munka témája körében a hírszerzés koordináltabb és újszerű megközelítésekre is épülő irányítását teszi lehetővé.

A 2010-es évek védelmi szférát érintő struktúra- és funkciómegosztás-változásai után látni kell ugyanis, hogy Magyarország sem kerülhette ki azt az európai tendenciát, amely főként a terrorizmus, a hibrid konfliktusok és kibertérből érkező támadások elleni védelem, valamint a migráció kezelésének tengelyén egy megújulási, változási folyamatot sürgetett a védelem szervezése, képességfejlesztése és irányítása terén. Ebbe illeszkedve, a 2018 nyarán felállított NIÁT-nak sajátos szerepe van a hírszerzés összetett rendszerének koordinálásában¹, így jelen tanulmány a nemzetbiztonsági struktúrára a hírszerzés funkciója mentén tekint.

E funkció sajátosságát tükrözi Révész Bélának a titkosszolgálati témakörök politikatudományi oktatásának lehetőségeiről szóló tanulmánya², amely szerint „*a nemzetbiztonsági tevékenységre ott és akkor van szükség ahol, és amikor más állami szervek eszközrendszere nem elégséges a nemzeti érdekek védelmére és érvényesítésére*”. Ezt a megközelítést érdemes kiegészíteni azzal, hogy a

¹ Már előjáróban kiemelhető, hogy a koordináltabb védelmi működést és irányítást szolgáló megoldásokat nemzetközi összehasonlításban is találunk, aminek egyik legtöbbet hivatkozott mintája az Amerikai Egyesült Államok. Emellett azonban fontos az is, hogy a hazai szakmai-tudományos gondolkodásban is elindult ennek az irányvonalnak a kibontakoztatása. A külföldi megoldások és különösen az amerikai minta kapcsán lásd: BÉRES János (szerk.): *Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018. pp. 66-79.; SÁFRÁN József: *Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország nemzetbiztonsági szervezetrendszerének összehasonlító elemzése*, *Felderítő Szemle* 2018/1. pp. 71-87. A koordinált és hatékonyabb védelemszervezés és irányítás vonatkozásában lásd: KESZELY László: *védelmi igazgatás szerepe a nemzeti szintű átfogó megközelítés megvalósításában*. Nemzeti Közsolgálati Egyetem, doktori értekezés, Budapest, 2017.; LAKATOS László – VARGA Attila Ferenc: *A magyar honvédelmi igazgatás*, In: FARKAS Ádám – KÁDÁR Pál (szerk.): *Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016, pp. 159-211.; FARKAS Ádám: *A védelmi kötelezettségtől a fegyveres védelem rendszeréig*, *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle* 2018/1. pp. 7-22.; FARKAS Ádám: *Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges intézmény-fejlesztési irányairól*, *Katonai Jogi és Hadijogi Szemle* 2017/1-2. pp. 103-124.

² RÉVÉSZ Béla: *A titkosszolgálati témakörök politikatudományi oktatásának lehetőségeiről*, *Nemzetbiztonsági Szemle* 2018/3. p. 94.

honvédelem, a rendészet és a nemzetbiztonsági tevékenységek viszonylatában az első kettő elsősorban reagál a megvalósult fenyegetésekre a rend és biztonság helyreállítása érdekében és kisebb részben végez megelőző tevékenységet. Ezzel szemben a nemzetbiztonsági funkció alapvetően előzetes felderítést, illetve megelőző jellegű tevékenységet végez mind a környezet, mind a fenyegetések tekintetében. Ezzel a biztonság fenntartása és garantálása mellett tágabb értelemben is erősíti és előmozdítja a nemzeti érdekek érvényesítését, tehát rendeltetésében, céljaiban és ebből adódóan eszközeiben és hatásköreiben is eltér a védelmi szféra többi ágazatától, ahogy ezt a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény indokolása is az alábbiak szerint rögzíti:

„Az államok nemzetbiztonsági érdekeik védelme és más nemzetek szándékainak megismerése érdekében igénybe veszik a nemzetbiztonsági szolgálatok sajátos, más szervezetek által nem helyettesíthető lehetőségeit.

Az alapvetően titkos és rá jellemző³ eszközöket felhasználó nemzetbiztonsági tevékenység megfelelő jogi szabályozást igényel annak érdekében, hogy semmilyen körülmények között ne jelenthessen veszélyforrást a demokratikus jogrendre, ezen belül az állampolgári jogokat csak akkor és olyan mértékben korlátozhassa, amennyiben az az ország nemzetbiztonságának megóvása, szuverenitásának érvényesítése céljából szükségszerű és indokolt.”⁴

E tekintetben tehát már előzetesen kiemelendő, hogy a NIÁT a nemzetbiztonsági szektormodellek⁵ vonatkozásában, mivel nem nemzetbiztonsági szolgálatról van szó, sem a konkuráló, sem a szektorra épülő, sem a kooperatív modellnek nem feleltethető meg. Egyúttal tanulmányomban azt is alá kívánom támasztani, hogy a magyar nemzetbiztonsági struktúra rendszermodellek szemszögéből történő elemzése, tipizálása eredményeként megismerhető esetleges hátrányok⁶ a kormányzati igazgatási szerv koordinatív funkciójával ellensúlyozhatók, míg erősségei hatékonyabban kihasználhatóvá válhatnak a megfelelő elemzést, értékelést felhasználó gyakorlati működéssel.

A magyar nemzetbiztonsági szolgálatok és a nemzeti hírszerző szakág szervei

Magyarország Alaptörvénye rendelkezik arról, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatokat a Kormány irányítja, a szervezetükre, működésükre vonatkozó részletes szabályokat, a titkosszolgálati eszközök és módszerek alkalmazásának

³ Szükséges megjegyezni, hogy az előbbieket keletkezésének évében, 1994-ben az alapvetően a nemzetbiztonsági szolgálatok eszközrendszerében elhelyezkedő képességek, ismeretek és alkalmazások napjainkban széles körben kerülnek felhasználásra a nem állami, ún. magán hírszerzés által is, így nem beszélhetünk kizárólag állami felhasználókról ezen eszközök tekintetében.

⁴ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény általános indokolása alapján

⁵ Dr. HÉJJA István: Magyarország nemzeti biztonsági stratégiája és a belőle származtatható nemzetbiztonsági feladatok. In: DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. pp. 57-72.

⁶ Uo. p. 63.

szabályait valamint a nemzetbiztonsági tevékenységgel összefüggő szabályokat sarkalatos törvény⁷ határozza meg.

Az Alaptörvényben megjelenített, Magyarország nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítésének célját és ennek eszköztudományát rögzítő sarkalatos törvény a Kormány tagjai közti feladatmegosztás rendszeréhez kapcsolódva az egyes felelősségi körökhöz társítja az irányítói jogköröket, vagyis a hírszerző szolgálatok körében a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatot a honvédelemért felelős, míg az Információs Hivatalt a polgári hírszerzési tevékenységért felelős miniszter útján irányítja a Kormány.

A hagyományosnak tekinthető, feladatorientált felosztás alapján a polgári hírszerzési tevékenységet az Információs Hivatal, míg a katonai hírszerzési tevékenységet a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat végzi.

A 2012. május 24-én a Nemzeti Közszerzői Egyetemen megrendezett „Nemzetbiztonsági kihívások, nemzetbiztonsági szolgálatok” című szakmai-tudományos konferencián Kovács József altábornagy A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat az egyesítés után című előadásában elmondta, hogy *„az integrációval a kormányzat célja volt, hogy egy szakmailag eredményesebb, költségvetését tekintve pedig takarékosabb szolgálat jöjjön létre, ahol jobban biztosítható a hírszerző és elhárító tevékenységből származó információk áramlása, megszűnnek a párhuzamosságok és növekszik az állomány felkészültsége. További cél, hogy a két szakterület együttműködésének szorosabbra fűzésével még eredményesebbé váljon a hadműveleti területeken szolgáló magyar kontingensek hírszerző és biztonságvédelmi támogatása”*.⁸

A katonai szolgálatok integrációval összefüggésben megfogalmazott kormányzati törekvések megvalósultak, a nemzetbiztonsági szolgálatok rendszerének a jelenlegi struktúráját megvalósító átalakítása – a Terrorselhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ⁹ – létrehozásával befejezettek látszik.

A strukturális változások mellett azonban fontos arra is felhívni a figyelmet, hogy a változó biztonsági környezet és egyes fenyegetések – például a kibertérből érkezők – súlyának a növekedése, a nemzetbiztonsági feladatellátás jellegét, így a hírszerzési funkciót is változásra kényszeríti. Ezek további tanulmányokban történő elemzéséhez, illetve a hírszerzéssel összefüggő központi koordináció fontosságának kibontásához ezért szükséges röviden kitékinteni a hírszerzés sajátosságaira és kormányzati jelentőségére.

⁷ Lásd Magyarország Alaptörvényének a 46. cikk (4) és (6) bekezdéseit. Az Alaptörvény által meghatározott sarkalatos törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény.

⁸ Kovács József: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat az egyesítés után, Hadtudomány 2013/1-2, p. 87.

⁹ 2016. VII. 17-én lépett hatályba a TIBEK-et létrehozó törvénymódosítás

Az állami hírszerzés, mint nemzetbiztonsági szakág és a hírszerzési ciklus elemének, a tájékoztatásnak a célhoz kötöttsége a kormányzati rendszerben

*„Az állami hírszerzésnek alapvetően két fő funkcióját különböztetjük meg, amelyeknek kettős céljuk van: az ország értékeinek védelme, illetve érdekei érvényre juttatásának támogatása. Ezek azokban a funkciókban jelennek meg, amelyek szerint a hírszerzés felderíti és beazonosítja az országot érő – kiemelten az értékeket – veszélyeztető tényezőket, valamint információkat biztosít az állami vezetés számára, hogy megfelelő döntéseket tudjanak hozni az ország érdekeinek védelme és érvényesítése érdekében. A célok vizsgálata alapján megállapítható, hogy a hírszerzés nem az adott nemzetbiztonsági szervezet öncélú tevékenysége, hanem a kormányzati rendszeren belül egy szolgáltató ágazat”.*¹⁰

Ez a szolgáltató jelleg a nemzetbiztonsági ágazat – rendészethez és honvédelemhez mért – sajátosságának egyik oszlopa, amely a kormányzati szintű politika és stratégia meghatározás, valamint döntéselőkészítés szempontjából is kiemelt jelentőségű. Ezt a konkrét és reagáló jellegű védelmen túlmutató sajátosságot tükrözi az Alaptörvény 46. cikk (3) bekezdése szerinti feladatmeghatározásban a Magyarország „nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítése” fordulat.

Ezzel összefüggésben indokolt értelmezni a a hírszerzési ciklus kiemelkedő jelentőségű elemét: a tájékoztatást.¹¹ Ez ugyanis a kormányzati munka stratégiai szintű irányítása és a kormányzás politikai irányszabása szempontjából kulcsjelentőségű és egyben az érintett, hírszerző tevékenységgel foglalkozó nemzetbiztonsági szolgálatok számára egyfajta objektív értékmérőként is felfogható, illetve alkalmazható. A szervezetek által végzett tájékoztató tevékenységet azonban a több szervezetre épülő rendszerekben illeszteni kell a kormányzati tevékenységek hatékonyságát növelő racionalizálási igényekhez, államreform törekvésekhez. Az állami vezetői tájékoztató tevékenység végrehajtása során tehát jelentősen növelhető annak hatékonysága, amennyiben a hírszerző szolgálatok információi koordináltan kerülnek hasznosításra, különösen a párhuzamosságok elkerülése és a preferenciák egyértelmű prioritizálása révén.

A hírszerzési tevékenység koordinációja iránti igény megjelenése Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájában

Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló Korm. határozatban¹² megjelenítettek, miszerint – *Magyarország biztonságpolitikai céljait és érdekeit aktív külpolitikai tevékenységgel, két- és többoldalú diplomáciai keretekben és kapcsolatrendszerben kívánja érvényesíteni, továbbá Magyarország kiszámítható, kezdeményező, aktív és értékalapú külpolitikát folytat, amely a politikai és gazdasági stabilitásra, a belpolitikai egységre és a kiegyensúlyozott szomszédságpolitikára épít*

¹⁰ Dr. VIDA Csaba: Hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái, In.: Dr. KOBOLKA István (szerk.): Nemzetbiztonsági alapismeretek. Nemzeti Közszerzői és Tankönyv Kiadó, 2013. ISBN 978-615-5344-32-9, p. 85.

¹¹ Dr. VIDA Csaba: Korszerű elemző-értékelő eljárások alkalmazása a hírszerzésben, Hadtudomány, Budapest, 2013. XXIII/1-2: pp. 77-86.

¹² Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012. (II. 21.) Korm. határozat 42. pontja

– kizárólag előbbi szervek hatékony – és egyes esetekben koordinált – feladatvégrehajtása útján valósítható meg teljeskörűen.

A Nemzeti Biztonsági Stratégiában megjelenő fenyegetések átfogó kezelése a Korm. határozat szerint összkormányzati megközelítést igényel. „Ezzel összhangban erősíteni kell a honvédelmi, nemzetbiztonsági, rendvédelmi, igazságszolgáltatási, katasztrófavédelmi és polgári válságkezelési intézmények szoros és hatékony együttműködését és koordinációját, ezek átfogó, a biztonsági környezethez alkalmazkodni képes kereteit. Minden kormányzati intézmény feladata, hogy saját szakterületén folyamatosan értékelje a nemzeti és nemzetközi biztonság és fenyegetettség elemeit, és megtegye a szükséges lépéseket azok kezelésére és elhárítására. Ez csak akkor lehet sikeres, ha a kormányzati és ágazati erőforrások koordináltan és koncentráltan kerülnek alkalmazásra. Kiemelt figyelmet kell fordítani továbbá az összkormányzati koordináció nemzetközi együttműködési formákhoz történő hozzáigazítására.”¹³

„A hírszerzés és elhárítás a biztonsági stratégia végrehajtásának, hazánk szuverenitása, alkotmányos rendje védelmének, biztonságpolitikai céljai elérésének és nemzeti érdekei érvényesítésének fontos eleme. Elengedhetetlen, hogy rendelkezésre álljanak azok a külföldre vonatkozó vagy külföldi eredetű védett információk, amelyek a kockázatok és fenyegetések időbeni felismeréséhez és kivédéséhez, a kormányzati döntések megalapozásához szükségesek. Fel kell tárnani a külső környezetben, valamint az integrációs folyamatokban bekövetkezett és várható változásokat, továbbá a külföldön működő magyar intézményeket, valamint a válságkezelő és békefenntartó feladatokban részt vevő magyar alakulatokat és szakértőket érintő fenyegetéseket”.¹⁴

A nemzeti hírszerző képességgel összefüggő jogalkotói tevékenységhez szorosan kapcsolódó szempontrendszer útján történő értelmezés eredményeként megállapítható, hogy „ellentétben az előző stratégiákkal, a 2012-es dokumentumban hangsúlyosan megjelenik a külföldi eredetű információk megszerzésének igénye, a hírszerző és elhárító szolgálatok biztonságpolitikai prioritizálása”.¹⁵ Az igény tehát stratégiai szinten megfogalmazódott a Magyarországot érintő biztonsági fenyegetések, kihívások és azok kezelése tekintetében a hírszerző szakág vonatkozásában, melyre válaszul a feladatot végző szervek a tevékenység finomhangolásával, a saját rövid, közép és hosszú távú stratégiáik változtatásával reagáltak.

A stratégiáról született elemzés kiemeli, hogy a nemzetbiztonsági munka felértékelődéséről külön értekezik a stratégia a 49. pontban: „...A globális biztonsági környezetben zajló változások következtében felértékelődik a hírszerzés és az elhárítás szerepe. A műveleti területre jellemző összetett kihívások, valamint a

¹³ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012 (II.21.) Korm határozat 43. pontja

¹⁴ Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról szóló 1035/2012 (II.21.) Korm határozat 48. pontja

¹⁵ KENEDLI Tamás: Magyarország nemzeti biztonsági stratégiája és a belőle származtatható nemzetbiztonsági feladatok. In: DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014., ISBN 978-615-5305-49-8, pp. 81.

*gyakran változó biztonsági helyzet szintén megnöveli a pontos és időbeni információk és értékelések iránti igényt.*¹⁶

Ezen okokból folyamatosan indokolttá vált –kiemelten – az előbbi kihívásokra adandó új válaszok kidolgozása, a korábbi intézményi és intézmények közötti együttműködési rend felülvizsgálata, továbbá az elképzelések megvalósítása a rendelkezésre álló lehetőségek hatékony kihasználásával, kiemelten a stratégiai döntéshozó állami vezetőket támogató állami hírszerzés vonatkozásában.

A stratégiai döntéshozatal hírszerző támogatásának új eleme

Napjainkban hatékony és gyors reagálású kormányzati tevékenységre van szükség, mert a világban percek alatt olyan változások mennek végbe, amelyek mindannyiunk életét érintik. Megjelennek ilyen kihívások a biztonság valamennyi – különösen politikai, katonai, gazdasági, informatikai, környezeti – területén. Ezért a kormányzati struktúrában kiemelt szerepet kapnak Magyarország nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítésével összefüggő célokkal kapcsolatban felmerülő kérdések, valamint az újítás és az innováció, melynek egyik eleme a nemzeti hírszerző képesség – összkormányzati – koordinációjáért felelős szerv létrehozása volt.¹⁷

Ez a szervezési és kormányzati irányítást racionalizáló döntés úgy került kialakításra, hogy az az 1990 után kiharcolt alapjogokat tiszteletben tartó, fékek és egyensúlyok elvére épülő, miniszteri irányítói jogkörök és azon kívüli ellenőrzési mechanizmusok által meghatározott nemzetbiztonsági rendszer közjogi alapjait¹⁸ lényegükben nem érintette.

A NIÁT-tal megjelenő új intézményi megoldás tehát nem alakította át a nemzetbiztonsági rendszer strukturális szintezését, hanem a koordinált hírszerzési együttműködés és kormányzati becsatornázás lehetőségét teremtette meg a miniszterelnök Kormányon belüli jogköreinek hivatali támogatására építve.

Kormányzati igazgatás új működési rendje 2018 májusától

A 2018 májusától kialakított modellben a kormányzati tevékenység irányítását a miniszterelnök végzi. Ennek keretében megszűnt a kormányzati tevékenység összehangolásáért való külön miniszteri felelősség, ezen felelősségi körbe tartozó feladatok megoszlanak az angolszász mintára létrejött kormányzati központ szervei között. A miniszterelnök irányításával a kormány keretein belül kormányzati központ működik, amelynek részei a Miniszterelnöki Kabinetiroda, a Miniszterelnökség és a Miniszterelnöki Kormányiroda.

A Miniszterelnöki Kormányiroda a miniszterelnök közvetlen munkaszervezeteként működik. A Miniszterelnöki Kormányirodán működik a NIÁT, a Kormány tagjainak feladat és hatásköréről szóló 94/2018. (V.22.) Korm. rendelet 5. §-ában megjelenített tevékenységi kör ellátására. A szervezeti egység élén az államtitkár áll, akit jogszabályban és közjogi szervezetszabályzó eszközben megjelenített esetekben és módon a kabinetfőnöke helyettesít.

¹⁶ SZENTGÁLI Gergely: Csendben szolgálni, 1. rész: A magyar nemzetbiztonsági szektor helyzete és átalakítása 2010 és 2014 között, Hadtudomány, Budapest, 2015. XXV/1-2. p. 52.

¹⁷ A Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről szóló 94/2018. (V.22.) Korm. rendelet 5. §

¹⁸ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény előírásai szerint

A NIÁT tehát a miniszterelnöki hatáskörök érvényesítését szolgáló szakosított intézményként értelmezendő, amely a nemzetbiztonsági ágazat hírszerző szegmenseihez kapcsolódik. Ezt számba véve további tanulmányokban érdemes elemezni azokat a kormányzati igazgatást érintő nemzetbiztonsági jellegű változásokat, amelyek az elmúlt években a koordinatív munkacsoportokkal, illetve a NIÁT létrehozásával párhuzamosan a Nemzetbiztonsági Kabinet döntési jogú kormány szervvé alakításával végbementek.

A NIÁT alapfeladata: a hírszerzési tevékenységgel összefüggő kormányzati feladatok támogatása

A NIÁT elsődleges feladatai a Kormány tagjai hírigényének gyors, hatékony eljuttatása a hírszerző, vagy azzal összefüggő tevékenységet végző szervek felé, illetve a hírszerzési információk jogszabályi felhatalmazás alapján arra jogosult állami vezetők részére történő eljuttatása. A NIÁT további felelőssége, hogy a Kormány tagjai által megfogalmazott információigényeket hírszerzési szempontokból értékelve és azokat a szakma nyelvére lefordítva továbbítsa, valamint Magyarország – nemzetbiztonsági szakterületei vonatkozásában – stratégiai döntéshozói – kiemelten a Nemzetbiztonsági Kabinet, illetve Nemzetbiztonsági Munkacsoport tagjai szakmai igényeinek megfelelően támogassa a hírszerző szervek információszerző tevékenységét. A szakmai tevékenység során ennek okán kiemelt szerepe van a fókuszpontok meghatározásának az elemző-értékelő szakágak részére.

A NIÁT további feladatai, felelősségi körei

A NIÁT végzi továbbá a hírszerzési tevékenységgel összefüggő kormányzati feladatok koordinációját és az ezzel összefüggő eseti döntések közvetítését a miniszterek és a kormányzati szervek felé. Végrehajtja a kormányzati döntésekhez kapcsolódó, külföldre vonatkozó, illetve külföldi eredetű információk összehangolt, késedelem nélküli áramlásának biztosítását, továbbá a hírszerzési tevékenységet érintő kérdésekben javaslatot, illetve előterjesztést tesz vagy a Kormány feladatkörében érintett tagjának intézkedését kezdeményezi. A NIÁT Korm. rendeletben meghatározott tevékenysége a nemzetbiztonsági szolgálatokat irányító miniszterek jogköreit nem korlátozza, hanem a miniszterelnök kormányzati tevékenységek irányító hatáskörét segíti. Megállapítható ebből az is, hogy a NIÁT ezen feladatrendszer a nemzetbiztonsági szolgálatok, valamint más rendvédelmi szervek vezetőinek hatáskörét hátrányosan nem befolyásolja.

A NIÁT általi koordináció – mely több szervezet tevékenységét érintő cél megvalósításával illetve, egy összkormányzati feladat kezdeményezésével összefüggésben valósulhat meg, – az abban részt vevő információgyűjtő és tájékoztató tevékenységet végző szervezeti egységek közvetett bevonását jelenti, amely a jogszabályi keretek közötti leghatékonyabb feladatellátást teszi lehetővé.

A NIÁT vezetőjének jogállásáról

A nemzeti információs államtitkár jogállására a központi államigazgatási szervekről, valamint a Kormány tagjai és az államtitkárok jogállásáról szóló törvény, valamint a honvédek jogállásáról szóló törvény – állomány tagja jogviszonyának

szünetelésére vonatkozó – speciális előírásai vonatkoznak. Utóbbi, hivatásos katonák jogviszonyának kérdéseit rendező jogszabály rendelkezései szerint ugyanis a szakmai vezetővé vagy államtitkárrá való kinevezéstől a megbízás megszűnéséig az érintett rendelkezési állományba tartozik.

A jogállási törvények módosítása révén az állami vezetővé kinevezést megelőzően megszerzett – kizárólag honvédelmi, illetve rendvédelmi szerveknél, valamint nemzetbiztonsági szolgálatoknál megszerezhető – tapasztalatok is hasznosításra kerülhetnek.

A nemzeti információs államtitkár közvetlenül felel a fenti folyamatokért, amely a magyarországi közjogi gyakorlatnak megfelelően rendszeres jelentések és személyes találkozók során valósulhat meg a leghatékonyabban. Ellátja a Korm. rendeletben meghatározott tevékenységgel összefüggő feladatok előkészítését, azok folyamatos ellátását, továbbá mindazon ügyek vitelét, amelyeket a miniszterelnök számára meghatároz.

Az államtitkár – a Korm. rendeletben megjelenített eseti döntések megvalósítása érdekében¹⁹ – kapcsolatot tart a Miniszterelnöki Kormányiroda állami vezetőivel, miniszterelnöki biztosokkal, a miniszterelnöki megbízottakkal, a miniszterelnök főtanácsadóival és tanácsadóival, valamint a szervezeti egységek vezetőivel, illetve feladatai hatékony végrehajtása érdekében a stratégiai, nemzetgazdasági szempontjából fontos nagyvállalatok vezetőivel.

Kötelezettségei közé tartozik ugyanakkor az adminisztratív koordináló és előkészítő feladatok ellátása is. A döntéshozatalra felterjesztett ügyiratokat rendezi és jóváhagyásra, aláírásra benyújtja, illetve a hozzá beérkezett megkereséseket feladat- és hatáskör szerint továbbítja.

Az államtitkár feladatai közül indokolt kiemelni a Honvédelmi Minisztérium és a Külgazdasági és Külügyminisztérium nemzetbiztonsági szervek irányításával kapcsolatos tevékenységet végző állami vezetőivel, szervezeti egységeivel, valamint Magyarország nemzetbiztonsági szolgálataival végrehajtott kapcsolattartást.

Az államtitkár tagja a Nemzetbiztonsági Munkacsoportnak²⁰ és meghívott résztvevőként jelen lehet a Nemzetbiztonsági Kabinet ülésein. Ezáltal az államtitkár a nemzetbiztonsági tevékenységet érintő döntéshozatali rendszer minden szintjén ellátja a koordinációs feladatkörét.

Az államtitkár vagy az általa delegált munkatárs részt vesz a különböző, részben vagy egészben nemzetbiztonsági tárgyú üléseken, így a kormányfő által kiemelt nemzetbiztonsági célok reprezentálva vannak, továbbá a nemzetbiztonsági folyamatok monitorozása és azokról a kormányfő célzott és szükség szerint azonnali tájékoztatása is megvalósul.

¹⁹ A Miniszterelnöki Kormányiroda Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló 3/2018. (VI. 11.) ME utasítás szerint

²⁰ A Kormány ügyrendjéről szóló 1144/2010. (VII. 7.) Korm. határozat 58. § (3) bekezdés d) pontja alapján

Az államtitkár munkáját, szakmai és adminisztratív tevékenységét államtitkári kabinet segíti.

Az államtitkári kabinet és tagjainak jogállása

A kabinet élén a kabinetfőnök áll, aki egyszemélyi vezetője a kabinet személyi állományának. A helyettesítése a jogszabályban és közjogi szervezetszabályzó eszközben megjelenített esetekben és módon a kabinetfőnök-helyettes feladata. Az államtitkárságon a hírszerző szervek főigazgatói által delegált munkatársak dolgoznak. Ez által biztosított a szakmai tapasztalat, a hozzáértés és az információáramlás gyorsaságát biztosító közvetlen kapcsolat a szolgálatokkal. A hatályos jogszabályok alapján²¹ ez azt jelenti, hogy kormánytisztviselők, hivatásos szolgálati jogviszonyban állók és közalkalmazottak végezhetnek tevékenységet az államtitkárság keretein belül.

Összegzés helyett: Középpontban az információ

2010 és 2014 között „*a nemzetbiztonsági szolgálatokkal kapcsolatosan számos fontos jogszabály és dokumentum keletkezett, így kijelenthető, hogy a jogi környezet stabilabbá vált.*”²² Azt azonban érdemes még további elemzésekkel, tanulmányokkal vizsgálni, hogy az elmúlt évek változásai a biztonsági fenyegetések terén, továbbá a technológia fejlődése milyen további szabályozási és funkcionális változtatásokat, fejlesztéseket tehet szükségessé a jövőben.

A finomhangoláson átesett szabályozási környezetben aztán Magyarország Kormánya a NIÁT 2018-as létrehozásával olyan egyedülálló közjogi megoldást alkalmazott, amely a szolgálatokra, illetve az államigazgatásra jellemző együttthatókat egyaránt magában hordozza.

A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény előírásai alapján a hírszerző tevékenységet végző szervek megszerzik a kormányzati döntésekhez szükséges információkat és a Korm. rendelet előírásainak teljesítése érdekében azokat a NIÁT útján juttatják el a döntéshozókhöz.

A kormányfő tehát a nemzeti információs államtitkáron keresztül tartja a kapcsolatot a hírszerző szolgálatok és a feladatokban érintett más állami szervek vezetőivel, így a koordinált információáramlás – időszerűen és sérülésmentesen – biztosított anélkül, hogy a további bürokratikus szintet keletkeztetne, vagy a miniszteri szintre telepített irányítási megoldások rendszerét érintené.

A komplex biztonsági kihívásokra megítélésem szerint ilyen, illetve hasonló elképzeléseken alapuló válaszokat érdemes adni, mivel a – szervezeti struktúrából adódó – keretrendszer statikájával és dinamikájával egyaránt számol, valamint míg az előnyeit hasznosítja, addig a hátrányait igyekszik kiküszöbölni.

Véleményem szerint az új szervek létrehozása, korábbiak összevonása kapcsán esetlegesen felmerülő biztonsági kockázatok – kiemelten az ún. átmeneti időszakok okozta képességekiesés – elkerülhetők, ha a meglévő erőforrásokra építő,

²¹ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény 20. §-ának megfelelően

²² SZENTGÁLI i. m. p. 54.

koordinatív, kompetens szervek kerülnek kialakításra, amelyek hatékonyan képesek előmozdítani a nemzetbiztonsági érdekek védelmét.

Ez az új szervezési-irányítási megoldás tehát a nemzetbiztonsági rendszer 21. századi megújításának egyik kulcslépése lehet. Paradigmatikus változást eredményező elgondolások megvalósítására ugyanis láthattunk számos példát az elmúlt évek jogalkotási folyamatait vizsgálva, ugyanakkor ki kell mondanunk, hogy „ha számba vesszük a közigazgatási jog nemzetbiztonsági alágazatának elmúlt 15 évben megjelent publikációit, akkor arra a megállapításra juthatunk, hogy ez a tárgy adekvát paradigmarendszerrel nem rendelkezik”.²³ Ez a „kritika” azonban nem a nemzetbiztonsági ágazat, hanem a teljes fegyveres védelmi rendszer sajátja is.²⁴

A rendelkezésre álló, széles körű tapasztalatok feldolgozása révén, ezek és a 2012 óta azonosított új biztonsági kihívások, kockázati tényezők figyelembe vételével indokoltnak tartom azonban a Nemzeti Biztonsági Stratégia felülvizsgálatát és akár az egyes „alágazatok” részére – minősített és az adattartalomnak megfelelően hasznosított, valamint kezelt szakági stratégiák kidolgozását – is – oly módon, hogy azok a lehető legegységesebb, az érintett nemzetbiztonsági szolgálatok konszenzusán alapuló közös gondolkodás eredményei, és az ezek útján keletkező javaslatok alapján kerüljenek megfogalmazásra.

Ezen alapdokumentumok felülvizsgálata, kidolgozása során – a rendelkezésekre álló ismeretek, a meglévő tapasztalatok alapján – megítélésem szerint is „kiemelt jelentősége van annak a szempontnak, hogy a „korlátozott erőforrásokkal” rendelkező államok esetében a nemzetbiztonsági struktúrák hatékony működtetése, a koordinációs, irányítási, a technikai és az emberi erőforrásokra épülő információgyűjtő, az elemző-értékelő, vagy akár a különböző szakértői területek összehangolt munkája”²⁵ tekinthető kiindulási alapnak.

Felhasznált irodalom:

- BALLA Zoltán: A nemzetbiztonsági igazgatás egyes kérdései, In: Hautzinger Zoltán, Verhóczki János (szerk.) Sodorvonalon: Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére, Bp: Magyar Rendészettudományi Társaság, 2012.

²³ BALLA Zoltán: A nemzetbiztonsági igazgatás egyes kérdései, In: HAUTZINGER Zoltán – VERHÓCZKI János (szerk.) Sodorvonalon: Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére Budapest, Magyar Rendészettudományi Társaság, 2012. p 211.

²⁴ E kritika kapcsán lásd: FINSZTER Géza: A rendészet modernizációjának magyarországi kísérletei, Kriminológiai közlemények 2010, pp. 57-79.; FINSZTER Géza: A rendészeti stratégia és az alkotmányozás, Kriminológiai Közlemények 2010, pp. 155-165.; FARKAS Ádám: Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges szabályozásfejlesztési irányairól, Honvédségi Szemle 2018/4. pp. 20-32.; FARKAS Ádám: Egy lehetséges séma Magyarország védelem-szabályozási és védelmi alkotmányos szemléletének megújításához, Vélemények a katonai jog világából 2018/3. pp. 1-15.

²⁵ DOBÁK Imre: Nemzetbiztonsági szolgálatok – Betekintés a visegrádi országok (V4) nemzetbiztonsági rendszereibe, Hadtudomány, Budapest, 2015. VIII/4. p. 114.

- BÉRES János (szerk.): Külföldi nemzetbiztonsági szolgálatok. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2018. pp. 66-79.
- BODA József: A magyar nemzetbiztonsági szolgálatok a rendszerváltás után, In: BODA József: „Szigorúan titkos!”? Nemzetbiztonsági almanach. A felderítés valamint a titkos információgyűjtés elméleti és gyakorlati kérdései, Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- DOBÁK Imre: Nemzetbiztonsági szolgálatok – Betekintés a visegrádi országok (V4) nemzetbiztonsági rendszereibe, Hadtudomány, Bp. 2015. VIII/4. pp 113-130.
- FARKAS Ádám: A védelmi kötelezettségtől a fegyveres védelem rendszeréig, Katonai Jogi és Hadijogi Szemle Bp. 2018/1. pp. 7-22.
- FARKAS Ádám: Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges intézmény-fejlesztési irányairól, Katonai Jogi és Hadijogi Szemle Bp. 2017/1-2. pp 103-124.
- FINSZTER Géza: A rendészet modernizációjának magyarországi kísérletei, Kriminológiai közlemények 2010, pp. 57-79.
- FINSZTER Géza: A rendészeti stratégia és az alkotmányozás, Kriminológiai Közlemények 2010, pp. 155-165.
- FARKAS Ádám: Gondolatok az állam fegyveres védelmének lehetséges szabályozásfejlesztési irányairól, Honvédségi Szemle 2018/4. pp. 20-32.
- FARKAS Ádám: Egy lehetséges séma Magyarország védelem-szabályozási és védelmi alkotmányos szemléletének megújításához, Vélemények a katonai jog világából 2018/3. pp. 1-15.
- HÉJJA István: Magyarország nemzeti biztonsági stratégiája és a belőle származtatható nemzetbiztonsági feladatok. In: Dobák Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. ISBN: 978-615-5305-49-8, pp. 57-72.
- KENEDLI Tamás: Magyarország külpolitikájának stratégiai és a belőle következő nemzetbiztonsági feladatok. In: Dobák Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. ISBN: 978-615-5305-49-8, pp. 95-99.
- KENEDLI Tamás: Magyarország nemzeti biztonsági stratégiája és a belőle származtatható nemzetbiztonsági feladatok. In: Dobák Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete, NKE Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. ISBN: 978-615-5305-49-8, pp. 73-94.
- KESZELY László: A védelmi igazgatás szerepe a nemzeti szintű átfogó megközelítés megvalósításában. Nemzeti Közszolgálati Egyetem, doktori értekezés, Budapest, 2017.
- KOVÁCS József: A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat az egyesítés után. A Nemzeti Közszolgálati Egyetemen 2012. május 24-én megrendezett Nemzetbiztonsági kihívások, nemzetbiztonsági szolgálatok című szakmai-tudományos konferencián elhangzott előadás szerkesztett változata, Hadtudomány, Budapest, 2013/1-2. p 87.

- LAKATOS László – VARGA Attila Ferenc: A magyar honvédelmi igazgatás. In: Farkas Ádám – Kádár Pál (szerk.): Magyarország katonai védelmének közjogi alapjai. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016. ISBN: 978 963 327 700 3 pp. 159-211.
- RÉVÉSZ Béla: A titkosszolgálati témakörök politikatudományi oktatásának lehetőségeiről, Nemzetbiztonsági Szemle, Budapest, 2018/3. pp. 82-99.
- SÁFRÁN József: Az Amerikai Egyesült Államok és Magyarország nemzetbiztonsági szervezetrendszerének összehasonlító elemzése, Felderítő Szemle 2018/1. pp 71-87.
- SZENTGÁLI Gergely: Csendben szolgálni: 1. rész: A magyar nemzetbiztonsági szektor helyzete és átalakítása 2010 es 2014 között, Hadtudomány, Budapest, 2015. XXV/1-2. pp. 44-56.
- VIDA Csaba: Hírszerzés szerepe, jelentősége, az információgyűjtés fajtái és formái, Nemzetbiztonsági alapismeretek, Budapest, 2013. pp. 84-100.
- VIDA Csaba: Hírszerzés In: Resperger István (szerk.) A nemzetbiztonság elmélete a közszolgálatban, Dialóg Campus Kiadó, Budapest, 2018. pp. 111-132.
- VIDA Csaba: Korszerű elemző-értékelő eljárások alkalmazása a hírszerzésben, Hadtudomány, Budapest, 2013. XXIII/1-2: pp. 77-86.

Felhasznált jogszabályok:

- Magyarország 2011. április 25-én kihirdetett Alaptörvénye
- 1995. évi CXXV. törvény a nemzetbiztonsági szolgálatokról
- 94/2018. (V.22.) Korm. rendelet a Kormány tagjainak feladat- és hatásköréről
- 1144/2010. (VII. 7.) Korm. határozat a Kormány ügyrendjéről szóló
- 1035/2012 (II.21.) Korm határozat Magyarország Nemzeti Biztonsági Stratégiájáról
- 3/2018. (VI.11.) ME utasítás a Miniszterelnöki Kormányiroda Szervezeti és Működési Szabályzatáról szóló

TITKOS FELDERÍTÉS A GENERÁCIÓK TÜKRÉBEN

A munkaerőpiacon jelenleg aktív – Baby Boom, X, Y és Z – generációk, továbbá a várhatóan a 2020-as évek második felében munkát vállaló Alpha generáció tagjai olyan eltérő elvárásokkal, képességekkel és tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek a titkos felderítés eszköz- és módszerrendszerének alkalmazására feljogosított állami szervek tevékenységéhez éppen ezen eltérések miatt különbözőképpen viszonyulnak.

A titkos felderítésre¹ felhatalmazással bíró szervek szempontjából jelenleg mindez csupán apróbb kellemetlenségeket okozhat napi tevékenységük során, azonban már most fel kell készülniük arra, hogy az egyes generációváltások milyen hosszabb távú következményeket fognak maguk után vonni munkájukra nézve azokban a konkrét esetekben, amikor a fiatalabb generációk többségbe kerülnek a munkaerőpiacon és ők fogják a döntéshozói pozíciókat betölteni.

Jelen írás célja annak vizsgálata, hogy az egyes generációk milyen keretek között és milyen lényeges különbséggel tekintenek a titkos felderítés során bevezethető intézkedésekre, azok tekintetében pedig milyen esetleges – nem feltétlenül az egyes eszközöket és módszereket érintő – változtatásokra lehet szükség a bekövetkező generációváltások okán.

Titkos felderítés

A titkos felderítés, mint a különböző – az érintett és a megismerésre nem jogosult személyek elől rejtetten végrehajtott – információszerző tevékenységek gyűjtőfogalma magába foglalja a titkos információgyűjtést (a továbbiakban: TIGY) és a leplezett eszközök alkalmazását (a továbbiakban: LEA)².

A titkos felderítés körébe tartozó információgyűjtési formák közös jellemzője, hogy az alapvető jogok széleskörű és mélységi korlátozására alkalmasak – tulajdonképpen céljukat tekintve éppen erre irányulnak –, amely miatt jogi

¹ FINSZTER Géza: A titkos felderítés szabályozása a rendőrségi törvényben és a büntetőeljárás törvényben. In: KORINEK László – KÓHALMI László – HERKE Csongor (szerk.): Emlékkönyv Ferencz Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. Studia Iuridica, PTE ÁJK, Pécs, 2004., pp. 71-84. és HETESY Zsolt: A titkos felderítés, doktori értekezés, PTE ÁJK, 2011., továbbá BABOS Sándor: Az alapvető jogok korlátozása a nemzetbiztonsági érdekek mentén folytatott titkos felderítés során c. diplomamunka, Nemzeti Közszerzői Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, 2018., pp. 6-11. alapján. *A felhasznált források vonatkozásában megjegyzendő, hogy azok a büntetőeljárásról szóló, 2018. július 01-én hatályba lépett törvény előtti állapotot dolgozták fel, így a titkos felderítés tartalma jelen cikkben a hatályos szabályozás alapján pontosításra kerül.*

² 2018. július 01-jén a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény szerinti 'leplezett eszközök alkalmazása' váltotta fel a 2018. június 30-ig hatályban volt, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény szerinti 'titkos adatszerzést' azzal, hogy a folyamatban lévő titkos adatszerzések esetében át kell térni a leplezett eszközök alkalmazására.

szabályozásuk igen szigorú követelményeket támaszt alkalmazásuk tekintetében, ezen felül pedig a legmélyebb alapjogkorlátozást eredményező eszközalkalmazáskor az alkalmazó szerven kívüli engedélyezést is előír. Ezen információgyűjtési mód alapja az Alaptörvény³ 46. cikk (6) bekezdése, amely felhatalmazást ad⁴ a törvényhozás számára ezen eszközök és módszerek alkalmazásának sarkalatos törvényben történő szabályozására⁵. A minősített többséghez kötött szabályozás jelenleg minden eszköz- és módszeralkalmazásra felhatalmazott szervezet tekintetében létezik.

A jelenleg hatályos magyar szabályozás vonatkozásában megállapítható, hogy az addig jelentősen széttagolt és fogalmi tekintetében zavaros titkos felderítési formákat letisztázta. Ezek alapján kimutatható, hogy a jogalkotó jelenleg titkos információgyűjtés folytatására nemzetbiztonsági érdekből – a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXXV. törvény (a továbbiakban: Nbtv.) alapján –, míg leplezett eszközök alkalmazására bűnmegelőzési, bűnfelderítési és bűnüldözési érdekből – a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény (a továbbiakban: Be.) alapján – ad felhatalmazást⁶ az egyes közigazgatási szervek részére.

A titkos felderítésen belül titkos információgyűjtést az Nbtv. alapján a nemzetbiztonsági szolgálatok folytathatnak. E szolgálatokon túlmenően a Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény (a továbbiakban: Rtv.) hatálya alá tartozó terrorizmust elhárító szerv⁷ (a továbbiakban: TEK) kettő feladatköre tekintetében folytathat titkos információgyűjtést: a Magyarország területén terrorcselekmény elkövetésére irányuló törekvések elhárítása, továbbá a magyar állampolgárok életét, testi épségét Magyarország területén kívül közvetlenül fenyegető háborús cselekmények, fegyveres konfliktusok, valamint terrorista és túszejtő akciók esetén a bajba jutott magyar állampolgárok mentésében, hazatérésük biztosításában, az evakuálás végrehajtásában szükséges információk megszerzése és feldolgozása esetében.

A TEK vonatkozásában adott fenti speciális felhatalmazás arra vezethető vissza, hogy a jogalkotó e kettő feladatkört ítélte olyannak, amely esetében az ország nemzetbiztonsági érdekeinek⁸ biztosítása hangsúlyosabb, mint az állam büntetőjogi

³ Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)

⁴ Jogalkotástani szempontból imperatív volta miatt az Alaptörvény nem csak felhatalmazást ad, hanem magába foglalja a jogalkotási kötelezettséget is.

⁵ Az Alaptörvényben a tárgyalt eszközök és módszerek „titkosszolgálati eszközök és módszerek” megnevezés alatt szerepelnek, amelynek magyarázatára jelen cikk szempontjából csupán annyiban szükséges kitérni, hogy a jogalkotó e kifejezéssel lefedti a titkos információgyűjtés, a titkos adatszerzés és a leplezett eszközök alkalmazása során bevezetett intézkedéseket.

⁶ Az eljárási szabályok részletes ismertetése nélkül megjegyzendő, hogy LEA alkalmazására büntetőeljárás során és az az előtt elrendelt ún. előkészítő eljárás alatt is lehetőség van az egyéb törvényi feltételek megléte esetén. Ez azért fontos kitétel, mert így azon szervek is folytathatnak LEA-t, amelyek nem rendelkeznek nyomozóhatósági jogkörrel, de előkészítő eljárást egyebekben elrendelhetnek (TEK, Nemzeti Védelmi Szolgálat).

⁷ A terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól szóló 295/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet alapján a Terrorelhárítási Központ.

⁸ A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXXV. törvény 74. § a) pontja alapján: Magyarország függetlenségének biztosítása és törvényes rendjének védelme,

érdeke, így eljárási szempontból nem a büntetőeljárásról, hanem a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvény hatálya alá rendelte azokat⁹.

A TEK fenti, nemzetbiztonsági érdekből folytatott tevékenységei kapcsán az Rtv. 63. § (7) bekezdése úgy rendelkezik, hogy ezen esetekben a TEK az Nbtv. 38-52. § szerint jogosult adatok igénylésére és az Nbtv. 53-60. § megfelelő alkalmazásával jogosult titkos információgyűjtésre. A jogalkotó azon szándéka és álláspontja, hogy a TEK e feladatok tekintetében nemzetbiztonsági jellegű tevékenységet végez abban is megmutatkozik, hogy az Rtv. idézett bekezdése az Nbtv. 56. § a)-c) pontjában meghatározott külső engedélyhez kötött titkos információgyűjtést az igazságügyért felelős miniszter engedélyéhez köti. Ez pedig azt jelenti, hogy a tevékenység jellege olyan, hogy annak objektív megítélése nem a bírói úton történő engedélyezéshez köthető, tehát nem az állam büntetőjogi érdekérvényesítésének megvalósulásával éri el célját. A bírói engedélyt ugyanis az Nbtv. olyan esetekhez köti, amelyek Büntető Törvénykönyv szerinti tényállásokat valósítanak meg, míg az igazságügyekért felelős miniszter hatáskörébe utalja azon engedélyeket, amelyek a nemzetbiztonsági érdekek érvényesítéséhez köthetők. A TEK ilyen téren történő eszközalkalmazásának nemzetbiztonsági jellegét – pontosabban azt, hogy a törvényhozó hatalom nemzetbiztonsági jellegűnek tekinti – bizonyítja az is, hogy amennyiben a szervezetnek a Be. szerint kellene e kettő feladatkör esetében is eljárnia, akkor azt ügyészi felügyelet mellett tehetné meg előkészítő eljárás elrendelésével. Ebben az esetben azonban könnyen belátható lenne, hogy az ügyészi felügyelet az állam büntetőjogi érdekének érvényesítésére irányulna, hiszen az Ügyészség éppen e feladatot látja el az Alaptörvény és az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény alapján.

A titkos felderítés keretein belül leplezett eszköz alkalmazására Magyarországon jelenleg a Be. szerinti nyomozóhatóságok¹⁰ – az ügyészség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal kijelölt szervezeti egysége, továbbá a rendőrség általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervének kijelölt szervezeti egységei – a nyomozás során, továbbá előkészítő eljárás lefolytatására felhatalmazott szervek – az ügyészség, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal kijelölt

amelynek törvény szerinti taxatív felsorolása (Nbtv. 74. § a) pont aa) – ae) alpont) a TEK megjelenített kettő feladatkörével ütköztethető.

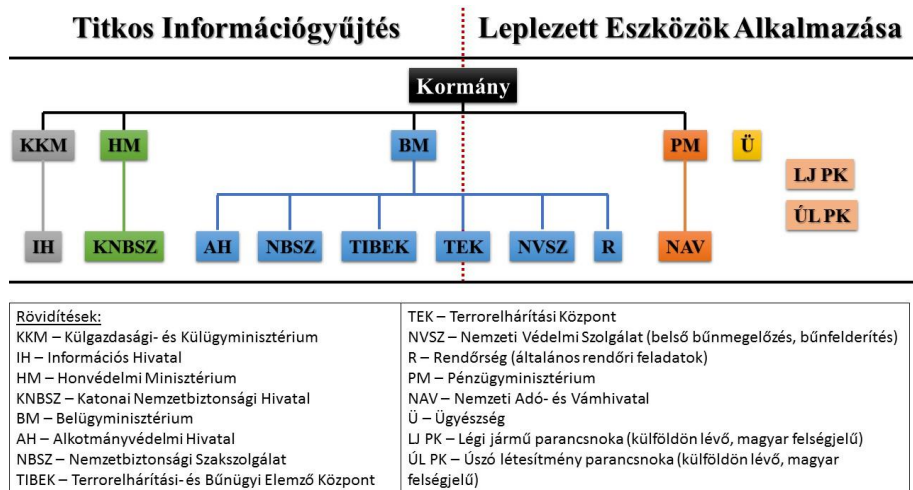
⁹ Ennek gyakorlati vetülete az, hogy bár az alkalmazható „titkosszolgálati eszközök és módszerek” a büntetőeljárásról- és a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló törvényben többnyire azonosak, azonban az eljárási szabályok az előbbi szerinti titkos felderítő tevékenység során annyiban szigorúbbnak nevezhetők, hogy azok során ügyészi felügyelet is megvalósul. Így viszont egy olyan plusz engedélyezési szint jelenik meg, amely a fenti kettő feladatkör ellátását lelassítaná, vagy bizonyos esetekben ellehetetlenítené.

¹⁰ A Be. 34. § (3) bekezdése alapján a külföldön lévő magyar felségjelű kereskedelmi úszó létesítmény vagy polgári légi járművön a magyar büntető joghatóság alá tartozó bűncselekmény miatt az úszó létesítmény, illetve a polgári légi jármű parancsnoka jogosult a nyomozó hatóságokra vonatkozó rendelkezések alkalmazására. E tekintetben a Be. nem tartalmaz megkötést, így e személyek a leplezett eszköz alkalmazására is felhatalmazásra kerültek. Ennek tárgyalása a cikk szempontból csekély mértékben szükséges, azonban annyi megjegyzendő, hogy e személyek kevéssé kerülnek felkészítésre ilyen jellegű eszközalkalmazásra, azonban a rendelkezés megteremti a jogszabályi háttérrel például a közönség számára nyitva álló helyszínek rejtett megfigyelésére, így a büntetőjogi érdekek érvényesítésére.

szervezeti egysége, továbbá a rendőrség általános rendőrségi feladatok ellátására létrehozott szervének kijelölt szervezeti egységei, belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerve, valamint terrorizmust elhárító szerve – az előkészítő eljárás során jogosultak.

A 2018. június 30-ig hatályban volt, a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény kivezetéséig a nemzetbiztonsági és a rendészeti (bűnmegelőzési, bűnfelderítési, bűnüldözési) célú felderítés a nyomozás elrendelése előtti szakaszban titkos információgyűjtésként, az igazságszolgáltatási célú felderítés a nyomozás elrendelését követően titkos adatszerzésként volt meghatározva¹¹.

Az új Be. szerinti szabályozás lényegi változást a titkos adatszerzés tekintetében hozott tehát azzal, hogy azt 2018. július 01-től – megfelelő átmeneti rendelkezések mellett¹² – ’leplezett eszközök alkalmazására’ nevezte át, tartalmát kis mértékben, eljárási szabályait részleteiben változtatta. Összefoglaló jelleggel elmondható, hogy a ’titkos adatszerzést’ felváltó ’leplezett eszközök alkalmazása’ a titkos felderítés gyakorlatában koncepcionális változást nem hozott, csupán lehetőséget teremtett a bűnfelderítési, bűnüldözési és bűnmegelőzési érdek titkos eszközökkel történő érvényesítésére azzal, hogy bevezette a nyomozás elrendelése előtti előkészítő eljárást, amelynek során az állami szervek műveleti lehetőségeit¹³ szélesítette.

1. ábra: A titkos felderítésre felhatalmazott szervek eszközalkalmazása és irányítása (saját szerkesztés)

¹¹ Mindezek mellett meg kell jegyezni, hogy a kriminalisztika tudománya rendszertani szempontból vitás kérdésként kezeli a nyomozást, amennyiben az az egyik oldal véleménye szerint a rendészet, más vélemény szerint az igazságszolgáltatás része. A jelen tanulmány szempontjából e kérdés mélyebb elemzése nem indokolt.

¹² A már megkezdett titkos információgyűjtő, titkos adatszerző tevékenység 2019. január 01-ig történő felülvizsgálatának eredményeképpen át kell térni a leplezett eszközök alkalmazására, büntetőeljárást kell kezdeményezni, vagy meg kell szüntetni az eszközalkalmazást.

¹³ A teljesség igénye nélkül említhető az egyes módszerek és azok eljárási szabályainak tisztázása és az, hogy a titkos adatszerzés során nem volt lehetőség magánlakás titkos átkutatására ezt azonban az új szabályozás lehetővé tette.

A titkos felderítés tehát a felhatalmazással bíró állami szerv titkos információgyűjtő, illetve leplezett eszközöket alkalmazó tevékenysége, amely különösen szigorúan meghatározott alkotmányjogi garanciák által határolva – sarkalatos törvényekben szabályozott módon – folytatható. A tevékenység jellegéből adódik, hogy az nem kizárólag az érintett személy előtt rejtett, hanem minden jogosulatlan, illetéktelen személy előtt is.

Magyarországon összességében tíz (plusz kettő) szervezet került felhatalmazásra a titkos felderítés eszköz- és módszerrendszerének alkalmazására, amely az alapjogkorlátozás szempontjából meglehetősen soknak látszik főként abból a szempontból, hogy a titkos felderítés jogalapjai is széles spektrumban mozognak. Az érintettek ugyan a konkrét műveleti tevékenységről – annak rejtett jellege miatt – nem tudnak, azonban a jogszabályokból világosan kimutatható mindenki számára, hogy milyen esetekben lehetnek annak alanyai.

A titkos felderítés kutatása során kiemelt figyelmet kell fordítani az egyének és a különböző szempontok alapján csoportosított közösségek jellemzőinek (pl. gazdasági érdekcsoportok, ideológiai közösségek, generációk), ugyanis a tevékenység alanyai végső soron ezek lesznek.

Generációs különbségek

Napjainkban az élet szinte minden területén kiemelt fontosságúnak ítélik meg az egyes generációkkal kapcsolatos kutatásokat, legyenek azok tudományos indíttatásúak, vagy akár piaci viszonyokat vizsgálók. Ennek oka, hogy a társadalmi folyamatokat vizsgálók rájöttek arra, hogy az emberek egyes generációi, ha nem is élesen elhatárolható módon, bizonyos jellegzetes magatartási formákat követnek, vagy specifikus attitűddel rendelkeznek. A tudományos életben megannyi generációkkal foglalkozó írásművet találhatunk, de ide sorolhatók azok a marketing célú piackutatások is, amelyeket a termékek eladásának növelése érdekében folynak.

A legegyszerűbb eszközökkel végrehajtott ilyen jellegű kutatások között említhető az NRC Marketingkutató és Tanácsadó Kft. által végzett vizsgálat¹⁴, amely ugyan nem kifejezetten az egyes generációk piaci szereplőkhöz való viszonyát írja körül, azonban érzékelteti az akár rövid idő alatt a munkaerőpiacra belépő fiatalabb munkavállalók hatását a vállalati környezetre. E kutatásban az NRC munkatársai megállapították többek között azt, hogy mivel a fiatalabb munkaerő egyre inkább projektcsoportokban dolgozik, előtérbe kerül a munkatársakkal kapcsolatos azon elvárás, hogy tehetségesek legyenek, hiszen senki sem szeret olyannal dolgozni, akivel csak eggyel többen vannak. Ez az igény a másik oldalról azt is eredményezi, hogy elindul a tehetségspirál, tehát a kiváló munkatársak híre újabb és újabb tehetséges munkatársakat vonz a szervezethez.

¹⁴ SASVÁRI Lúca – Dr. HÁMORNIK Balázs Péter: Mi kell a munkavállalónak?, Xperience & Research Magazin, 2017/1., pp. 72-74., <https://nrc.hu/xr-magazin-letoltes-1/>, (Letöltés ideje: 2018. 11. 13.)

Az egyes generációk¹⁵

A munkaerőpiacon jelenleg aktív és közeljövőben aktívvá váló generációk jellemző vonásai a következőkben ismertetésre kerülnek, azonban meg kell jegyezni azt, hogy e felosztás pusztán iránymutatásul szolgál a tudományos vizsgálat szempontjából, nem jelenthető ki ugyanis egyértelműen, hogy egy meghatározott évben született személy kizárólag az alább leírt tulajdonságokkal rendelkezik.

Baby Boom generáció (1946-1964 között születettek)

Jellemző vonásaik, hogy az előző generációkhoz képest több tudásra és információra vágnak. Személyiségük jellemzőit ma hagyományosnak mondanánk, mivel kiemelt értékeik a tisztelet, a kitartás, az alázat és a fegyelem. Rendkívül nagyra becsülik a szakmai tudást és tapasztalatot (a huzamosabb időn át végzett tevékenységből szerzett tapasztalatot), fontos számukra a hierarchiában elfoglalt formális pozíció és elvárják az utánuk következőktől, hogy a fentieket tiszteljék. Lojalitásuk munkahelyükhöz megkérdőjelezhetetlen, nehezen váltanak. Születési idejükből fakad – a II. világháború utáni újjáépítés, a kommunista diktatúrák és a hidegháború és a nukleáris fenyegetettség ideje –, hogy megelégednek azzal amilyük van, nem kockáztatnak, mert pontosan tudják, hiszen megélték, hogy milyen az amikor nélkülözni, vagy állandósult fenyegetettségben kell élniük. *Ebből kifolyólag elfogadják, hogy a biztonság garantálása érdekében az állam beavatkozhat életükbe.*

X generáció (1965-1979 között születettek)

Szüleik a Baby Boom generáció tagjaiként nehéz időkben éltek, amely miatt gyermekeiknek jobb életet szerettek volna biztosítani. Ebből kifolyólag az X generáció tagjai elődeiknél iskolázottabbak, nyugodt gyermekkoruk volt, amelynek késői éveiben megismerkedtek a digitális világgal. Munkába állásukkor szembesültek először az élet valódi kihívásaival és a teljesítménykényszerrel, azonban jó felkészítésüknek hála ezzel meg tudtak birkózni. Mivel folyamatosan az előző idők nehézségeiről hallottak elfogadták azt, hogy a munka sok esetben háttérbe szorítja a magánéletet. Mindezekből fakadóan a karriert előtérbe helyezik, amely építése során tiszteletben tartják a lefektetett szabályokat. Munkájukban motiváltak, elfogadják a folyamatos kontrollt, sőt igénylik is azt, nehezen váltanak. *Szüleik hatására és abból kifolyólag, hogy még megélték a hidegháború időszakának végét, elfogadják az állami beavatkozást a magánéletbe, szabálykövetésük e téren is megmutatkozik.*

¹⁵ Az egyes generációk jellemző vonásai jelen cikkben több publikáció felhasználásával kerültek meghatározásra a titkos felderítéshez való kapcsolódásuk szempontját szem előtt tartva: MCCRINDLE Marc – WOLFINGER Emily: The ABC of XYZ. Understanding the Global Generations, UNSW Press, 2009.; Dr. ZALAI Noémi: Új típusú kihívások: generációváltás a nemzetbiztonsági szolgálatoknál, Nemzetbiztonsági Szemle, NKE NBI, Budapest, 2016/1. szám; PRENSKY Mark: Digital Natives, Digital Immigrants, MCB University Press, 2001., Vol. 9. No. 5.

Y generáció (1980-1994 között születettek)

Az Y generáció tagjai már a szabad világban értek felnőtté, gyermekkorukat meghatározta az exponenciális technikai fejlődés. Éppen ezért rendkívül nyitottak az újdonságokra, olyannyira, hogy a fogyasztói társadalom gyakorlatilag az ő igényeik miatt alakult ki mai formájában. Az előző generációktól folyamatosan hallották, hogy szerencsések, amiért szabadságban, fenyegetéstől mentesen élhetnek, ezt pedig adaptálták a munkahelyük vonatkozásában is: elvárásaik vannak, mind a fizetés, mind a munkahelyen való egyéni szabadság tekintetében. A munkaerőpiaccal kapcsolatban felvilágosultak, pontosan tudják, hogy képzettségüknek megfelelően milyen ellenszolgáltatásra számíthatnak, így könnyebben váltanak munkahelyet, ha nem elégedettek. Éppen a szabadság miatt nehezen viselik, ha munkájuk a magánéletükkel nem egyeztethető össze. Gyermekkoruk idején nyílt ki mind fizikálisan, mind digitálisan a világ, ezért könnyen elboldogulnak a nemzetközi környezetben, akár külföldi munkavállalás során is. Szocializációjuk bizonyos szempontból fordított: tudásukat kortársaiktól sajátították el, ugyanakkor az idősebb generációkat ők tanítják a technikai újdonságokra. További jellemzőjük a türelmetlenség, amely főként karrierépítésükben nyilvánul meg, nehezen viselik, ha náluk kevésbé tehetséges, vagy kisebb tudással rendelkező vezetőjük van. *Felnőtté válásuk kezdetén történtek a 9/11 terrortámadás eseményei, amelyek nagy sokkot váltottak ki belőlük is. Ebből következően értik, hogy az állam különleges eszközöket és módszereket alkalmaz a biztonság garantálása érdekében, azonban ezt saját maguk vonatkozásában nem tudják elfogadni. Ez az első generáció, amely ellenáll a magánéletébe való beavatkozás ellen, hiszen azt az államtól független területként definiálja. Ez nem kizárólag a széles társadalomra fenyegetést jelentő körülmények tekintetében érhető tetten, hanem abban is, hogy ha e generáció tagjai nemzetbiztonsági szolgálatnál teljesítenek szolgálatot, akkor a számukra érthetetlen, vagy olyan szabályokkal szemben, amelyek szerintük nem indokoltak ellenállnak.*

Z generáció (1995-2009 között születettek)

Jelen pillanatban – az Alfa generáció munkába állásáig – a legjobban oktatott generáció, hiszen szüleik világnézete szerint az tud boldogulni, aki megfelelő és kellően széleskörű tudással rendelkezik. A digitális világba születettek, így már nagyon fiatalon találkoztak a világhálóval és a technikai eszközökkel, működésük alapvető módzatait intuitívan sajátítják el. A virtuális térben élnek, folyamatosan online vannak, több szálon, több emberrel kommunikálnak akár multinacionális környezetben is, és ebben a közegben érzik magukat biztonságban. A való élethez szükséges kompetenciáik alulfejlettek, ugyanakkor a világ is velük változik, saját képükre formálják. Rendkívüli módon felgyorsult életet élnek, amelybe nem fér bele az, ha valami nem tetszik nekik. Ilyenkor gyorsan váltanak, legyen szó akár munkahelyről, vagy párkapcsolatról. Gondolkodásuk közösségi szemléletű, a problémákat csoportosan szeretik megoldani, ugyanakkor fontos számukra az önkifejezés, az identitás. E jellemzők miatt nehéz őket szervezetekbe – kiemelten a hierarchikusan működő szervezetekbe – integrálni és motiválni. *A világháló széles körű használata, a csoportos és adott esetben multinacionális környezetben való problémamegoldás olyan személyes- és nemzetbiztonsági kockázatokat hordoznak magukban, amelyeket akár ellenérdekelt titkosszolgálatok, akár szervezett bűnözői-, szélsőséges-, vagy terrorista csoportok is kihasználhatnak. E generáció számára az, ami nincs fent az interneten, az nem létezik; vagy ha nem találják meg valahol,*

akkor különböző fórumokon megkérdezik. Ez maga után vonja azt, hogy az ilyesfajta ellenőrizetlen forrású tájékozódás sok esetben fals információkhoz vezet. Ez probléma mind a magánéletben, mind a munkában, mind akkor, ha nemzetbiztonsági szolgálatnál helyezkednek el, vagy csak tájékozódni akarnak a rájuk vonatkozó szabályokról (ide értve a titkos felderítést is).

Alfa generáció (2010 után születettek)

Teljes mértékben a világháló gyermekei, akik a fenntartható fejlődés megfogalmazódásának időszakában nőnek fel. Jelenleg az látszódik, hogy fő problémájuk a klímaváltozás, a vízhiány, a tömeges globális migráció és a terrorfenyegetettség lesznek. *Ők még a Z generáció tagjainál is jobban függnék majd a technológiától és mindent online akarnak majd intézni. Nehezen fogják elfogadni a nemzetbiztonsági szolgálatoknál meglévő szabályrendszert és azt, hogy a technológia szinte folyamatos használata során rejtett veszélyeknek vannak kitéve. A magánszférába történő állami beavatkozást feltehetően sokkhatásként fogják megélni, mivel mindennapi életük gondolatai nem egy ország, mint közösség, hanem a világ bármely pontjáról összeállt projektcsoportok köré szerveződnek.*

A generációk viszonya a titkos felderítéshez

Mint azt fent láthattuk, az egyes generációk között jelentős különbségek mutatkoznak, amelyek hatással vannak és lesznek a titkos felderítést folytató szervezetek műveleti tevékenységére éppúgy, mint állományuk utánpótlására.

A Baby Boom és az X generáció vonatkozásában megállapítható, hogy mint szabálykövető és a kontrollt elfogadó generációk a titkos felderítéssel szemben általánosságban nincsenek ellenérzéseik, az életük során tapasztalt fenyegetések következtében értik és elfogadják azt, hogy az állam adott esetben beavatkozik a magánszférába. Az állam ilyen formájú erőszakalkalmazásának indokoltságát általában nem kérdőjelezi meg, mivel elfogadják a különböző típusú hierarchiakat, úgy gondolják, hogy a megválasztott és a kinevezett tisztségviselők kellő felkészültséggel rendelkeznek az ilyen döntések meghozatalára.

Az Y, a Z és az Alfa generáció tagjai tekintetében kiemelten fontos, hogy ők előszeretettel alkalmazzák a technológiai újdonságokat, amelyeket sok esetben az informatikai biztonsággal foglalkozó szakemberek sem értenek, vagy ismernek eléggé, esetleg nem képesek feltárni rejtett kockázataikat. E téren elég, ha csak arra gondolunk, hogy minden nap megjelenik egy olyan új mobiltelefon vagy telefonos alkalmazás, amelynek teljeskörű biztonsági ellenőrzése több hetet is igénybe venne. Ezen eszközök pedig napok alatt beszerezhetők a világ bármely pontjáról. Az is igaz, hogy bár az eszközök nagy részét nem támadó szándékkal hozták létre, de a gyártás során fel nem tárt biztonsági rések rosszindulatú támadásokat indukálhatnak. E biztonsági réseket ugyanakkor a gyártók nem minden esetben foltozzák be belátható időn belül, ha egyáltalán befoltozzák. Mindezen informatikatechnológiai kockázatokat az utolsó három generáció tagjaival meg kell értetni, amely sok esetben nehézséget okoz, mivel éppen ezen eszközöket használják a mindennapokban. E generációk számára a szociális média jelenti a 'valahova tartozás élményét', amelynek következménye lehet a nemzeti érzelmek háttérbe szorulása és a közösségek globalizálódása. *A kérdés itt mindig az, hogy a fiatal*

generáció tagjai mekkora mértékű veszélyt vállalnak fel azért cserébe, hogy kedvenc eszközüket, közösségi felületüket használhassák. Szélsőséges esetben előfordulhat, hogy valaki azért nem fog szolgálatot teljesíteni egy nemzetbiztonsági vagy rendvédelmi szervnél, mert nem hajlandó lemondani valamilyen eszközről, vagy szolgálatáról.

Az Y, a Z és az Alfa generáció tagjai vonatkozásában fontos kiemelni azt is, hogy bár jelenleg jellemzően az előző kettő nemzedék az, aki döntéshozói pozícióban van, de hamarosan e korosztályok fogják átvenni a stafétát. Ez azt is jelenti, hogy az egyes generációváltások következményeként az eddigiektől eltérő módon éles változások várhatók, mert – ahogyan a generációk bemutatása során láthattuk – az Y generációtól kezdve szélesebb a szakadék az egyes nemzedékek között. A nemzedékek harcai mindig is jelen voltak, azonban az Y generációtól kezdve elmondható, hogy a korábbiakkal ellentétben nincs olyan közös értékrend, amely egy lassú átmenetet biztosítana. *A titkos felderítés vonatkozásában ez jelenleg egy nem pontosan körülhatárolható, de radikális változást fog indukálni, amely az exponenciális technológiai fejlődéshez szükségszerűen igazodó szemléletmódbeli átalakulást is meg fog követelni.*

A generációs különbségekből elkerülhetetlenül következő jövőbeni változások miatt a titkos felderítésre feljogosított szervezeteknek más választásuk nem lesz, mint hogy előnyükre fordítsák e különbözőségeket, és az új nemzedékek tagjai bevonásával, képzésével és belőlük az utánpótlás kinevelésével – lehetőség szerint minél előbb – a fejlődésüket hosszú távon megtervezve ezen irányokba mozduljanak el.

Felhasznált irodalom:

- BABOS Sándor: Az alapvető jogok korlátozása a nemzetbiztonsági érdekek mentén folytatott titkos felderítés során c. diplomamunka, Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, 2018.
- FINSZTER Géza: A titkos felderítés szabályozása a rendőrségi törvényben és a büntetőeljárás törvényben. In: KORINEK László – KÓHALMI László – HERKE Csongor (szerk.): Emlékkönyv Ferencz Zoltán egyetemi adjunktus halálának 20. évfordulójára. Studia Iuridica, PTE ÁJK, Pécs, 2004.
- HETESY Zsolt: A titkos felderítés, doktori értekezés, PTE ÁJK, 2011.
- MCCRINDLE Marc – WOLFINGER Emily: The ABC of XYZ. Understanding the Global Generations, UNSW Press, 2009.
- SASVÁRI Luca – DR. HÁMORNIK Balázs Péter: Mi kell a munkavállalónak?, Xperience & Research Magazin, 2017/1. szám
- PRENSKY Mark: Digital Natives, Digital Immigrants, MCB University Press, 2001., Vol. 9. No. 5.
- Dr. ZALAI Noémi: Új típusú kihívások: generációváltás a nemzetbiztonsági szolgálatoknál, Nemzetbiztonsági Szemle, NKE NBI, Budapest, 2016/1. szám

Felhasznált jogszabályok:

- Magyarország Alaptörvénye (2011. április 25.)
- A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény
- A nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 1995. évi CXXV. törvény
- A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény
- A Nemzeti Adó- és Vámhivatalról szóló 2010. évi CXXII. törvény
- Az ügyészségről szóló 2011. évi CLXIII. törvény
- A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény
- A terrorizmust elhárító szerv kijelöléséről és feladatai ellátásának részletes szabályairól szóló 295/2010. (XII. 22.) Korm. rendelet

KOÓS GÁBOR – PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY

A NATO ÁLLAM- ÉS KORMÁNYFŐI, VALAMINT AZ AMERIKAI-OROSZ ELNÖK CSÚCSTALÁLKOZÓJA (Brüsszel 2018. július 11-12., Helsinki 2018. július 16.)

Bevezetés

Az Észak-atlanti Szerződés Szervezete (NATO) megalakulása óta az egyik legbonyolultabb csúcstalálkozója zajlott Brüsszelben 2018. július 11-12-én. Véleményünk szerint a kijelentés háttérében nem szakmai jellegű események álltak, inkább Donald Trump amerikai elnök és az európai államfők közötti – szövetségesekhez nem méltó – szóváltás, esetenkénti bizalmatlanság volt a jellemző.

A brüsszeli csúcstalálkozó

A Jens Stoltenberg főtitkár sajtótájékoztatóin elmondottak és az amerikai elnök korábbi kijelentései a Szövetségről¹ és Németországról komoly ellentmondást tükröztek. Ezt az ellentmondást nem oldották fel Trump elnök később tett kijelentései sem.

Stoltenberg főtitkár is kiemelte, hogy a csúcstalálkozón voltak viták és több kérdésben nem értettek egyet.² Ugyanakkor megjegyezte azt is, hogy ez nem szokatlan, nézeteltérések korábban is voltak, de ezeket az állam- és kormányfők újra és újra megoldották. Megjegyezzük, hogy eddig a nézeteltérések a csúcstalálkozó termében maradtak és nem kaptak széles körű nyilvánosságot. Továbbá az Egyesült Államok korábbi elnökei is többször hangoztatták az egyenlő teherviselést a Szövetségen belül, de ennyire durván, a diplomácia szabályait esetenként megsértve, még nem fordult elő.

¹ Így vette rá Trump a NATO-t a háborúra. (az Iszlám Állam ellen – a Szerzők), <https://24.hu/kulfold/2017/05/26/igy-vette-ra-trump-a-nato-t-a-haborura/> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

² Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the conclusion of the Brussels Summit. https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_156738.htm (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

Tudjuk, az állam- és kormányfők Walesben határozatot fogadtak el a katonai kiadások növeléséről 2024-ig, ennek teljesítése folyamatban van. Az amerikai elnök, mint korábbi üzletember, mindenben a pénzügyi előnyöket, a gazdasági hasznot keresi napjainkban is. Teszi ezt olyan szemlélettel, magatartással és logikával, amely sok esetben sértő a szövetségeseire nézve. Elnökválasztási kampánya során elavultnak nevezte a katonai szövetséget, és megkérdőjelezte országa elkötelezettségét a kollektív védelem iránt. Az első, egy évvel korábbi NATO-val kapcsolatos beszédében egy szóval sem említette a kölcsönös és kollektív biztonság elvét. A mostani csúcstalálkozón pedig azzal fenyegette meg szövetségeseit, hogy ha nem növelik sürgősen a védelmi kiadásait, akkor az Egyesült Államok úgy határozhat, hogy maga dönt saját védelméről.³

Lehet ezekre a kijelentésekre úgy is tekinteni, hogy az „*csak politika*,” de mégsem csak az. És ha kételkednénk ebben a megjegyzésben, elég meghallgatni Trump amerikai elnök korábbi megnyilatkozásait Vlagyimir Putyinról, Kim Dzsongunról vagy Hszi Csin-pingről. Továbbá elemezni az Egyesült Államok döntését a klímamegállapodással, az ENSZ Emberi Jogi Tanácsával, valamint a kereskedelmi vitákat az Európai Unióval.

A csúcstalálkozón a fenti furcsaságokkal együtt fontos döntések születtek és az eseményeket figyelemmel kísérő szakemberek azokat a kiadott dokumentumokból ismerhették meg.⁴ A zárónyilatkozat 14. pontjában olvashatjuk: az állam- és kormányfők döntöttek a NATO Készenléti Kezdeményezéséről. A Szövetség tagállamai legyenek képesek 30 repülőszázad, 30 szárazföldi zászlóalj, 30 különböző típusú hadihajó 30 napon belüli alkalmazására a döntést követően. A döntés azt eredményezi, hogy a NATO fokozza készenlétét és védelmi (elrettető) képességét. Döntés született a nagyon magas készenléti erővel és a Balti államokba, valamint Lengyelországba telepített többnemzeti zászlóaljak készenlétével kapcsolatban is.⁵

Az állam- és kormányfők döntöttek továbbá a kibervédelem, a terrorizmus elleni harc, a rakétavédelmi rendszer, a hibrid műveletek elleni védelem, a parancsnoki rendszer korszerűsítése és fejlesztése és a védelmi kiadások további emelése kérdésében is. A Szövetség támogatja és segíti az iraki fegyveres erők felkészítését. A tagállamok támogatják új tagok felvételét – a követelményeknek történő megfelelés esetén.

A záródokumentum több helyen is foglalkozik az Oroszországi Föderációval és az ahhoz kapcsolódó geopolitikai, geostratégiai kérdésekkel. Meglepőnek tartjuk, hogy már a második oldalon olvashatjuk a tagállamok vezetőinek állásfoglalását, amelyre biztosan érkezik válasz az Oroszországi Föderációból.

³ Саммит НАТО: Россию обвиняют все, платить не хочет никто. (NATO csúcstalálkozó: mindenki Oroszországot vádolja, senki nem akar fizetni). https://ria.ru/world/20180713/1524475708.html?referrer_block=index_daynews2_3 (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

⁴ Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018. (A dokumentumot az amerikai elnök is elfogadta és aláírta.) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

⁵ U.o. 23–25. pontok (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

„4. Több mint két évtizeden keresztül a NATO azon dolgozott, hogy partneri kapcsolatot építsen ki Oroszországgal, többek között a NATO-Oroszország Tanács mechanizmusán keresztül. Oroszország közelmúltbeli tettei és politikai irányvonalai csökkentették a stabilitást és a biztonságot, növelték a kiszámíthatatlanságot, és megváltoztatták a biztonsági környezetet. Míg a NATO kitart nemzetközi vállalásai mellett, Oroszország megsértette azokat az értékeket, alapelveket és vállalásokat, amelyek alátámasztják a NATO-orosz kapcsolatot, és amelyek az Euro-atlanti Partnerségi Tanács Alapító Okiratában (1997), a NATO-Oroszország Alapító Okiratban (1997) és a 2002-es Római Nyilatkozatban lefektetésre kerültek, továbbá Oroszország együttműködésünk középpontjában törte meg a bizalmat, és kihívás elé állította a globális és az euro-atlanti biztonsági architektúra alapvető elveit. Az általunk meghozott döntések teljes mértékben megfelelnek a nemzetközi vállalásainknak, vagyis senki nem tekinthet rájuk úgy, mint amelyek szembe mennek a NATO-Oroszország Alapító Okirattal.

5. Ismételten megerősítjük az Oroszországgal szemben a walesi és a varsói csúcstalálkozón hozott döntéseinket. Továbbra is az elrettentési és védelmi pozíciónk fejlesztésével reagálunk a romló biztonsági környezetre, beleértve az előretolt jelenlétet a Szövetség keleti területén. Ezenfelül felfüggesztettük minden gyakorlati polgári és katonai együttműködést a NATO és Oroszország között, mindazonáltal nyitottak maradunk a politikai párbeszédre. A NATO nem törekszik a konfrontációra, és nem jelent fenyegetést Oroszországra nézve.”⁶

Szergej Ermakov, az Orosz Stratégiai Tanulmányok Intézetének szakértője szerint: „a NATO brüsszeli csúcstalálkozásán elhangzottak is igazolják, hogy a Szövetség vezérmotívumává (leitumomivom) vált a katonai fenyegetés. A tagállamok pontosan tudják, hogy Oroszország nem tervez, és a jövőben sem tervez támadást a tagsországok ellen.”⁷

⁶ 4. For over two decades, NATO has worked to build a partnership with Russia, including through the mechanism of the NATO-Russia Council (NRC). Russia's recent activities and policies have reduced stability and security, increased unpredictability, and changed the security environment. While NATO stands by its international commitments, Russia has breached the values, principles and commitments which underpin the NATO-Russia relationship, as outlined in the 1997 Basic Document of the Euro-Atlantic Partnership Council, the 1997 NATO-Russia Founding Act, and 2002 Rome Declaration, broken the trust at the core of our cooperation, and challenged the fundamental principles of the global and Euro-Atlantic security architecture. Decisions we have taken are fully consistent with our international commitments, and therefore cannot be regarded by anyone as contradicting the NATO-Russia Founding Act. 5./ We reaffirm our decisions towards Russia agreed at the Wales and Warsaw Summits. We continue to respond to the deteriorated security environment by enhancing our deterrence and defence posture, including by a forward presence in the eastern part of the Alliance. We have also suspended all practical civilian and military cooperation between NATO and Russia, while remaining open to political dialogue. NATO does not seek confrontation and poses no threat to Russia. In: Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018. 2. pp. (A dokumentumot az amerikai elnök is elfogadta és aláírta.) https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

⁷ ЕРМАКОВ: борьба с мифической угрозой подорвет экономику стран ЕС (Ermakov: a mítikus fenyegetés elleni küzdelem aláássa az Európai Unió országok gazdaságát.)

Több orosz szakértő a csúcstalálkozóról a következő összefoglalást adta, egy mondatban: „Mi több, Stoltenberg (a csúcstalálkozón „jelenlévő” teljes Russophobia ellenére) továbbra is kijelentette, hogy együttműködésre van szükség Oroszországgal.”⁸

Dmitrij Peszkov, az orosz elnök sajtótitkára szerint: „A NATO költségvetésének emelése arra kötelezi az Oroszországi Föderációt, hogy legyen éber. A NATO a konfrontáció eszköze, mert folyamatosan növeli katonai költségvetését.”⁹

A csúcstalálkozót követő napon Jean-Yves Le Drian, francia külügyminiszter televíziós értékelésében a következőket mondta: „Számos nézeteltérés van Oroszországgal, de folytatni szeretnénk a párbeszédet, a komoly párbeszédet. A NATO nem Oroszország ellensége, hanem a kollektív biztonság eszköze. A csúcstalálkozó nagyon hasznos volt, és ez fontos: mind a 29 ország egyetértett az irányítással (a szövetség – szerk.). A záróközleményt mind a 29 ország, köztük az Egyesült Államok is elfogadta.”¹⁰

A zárónyilatkozat befejező részében a következőket olvashatjuk: a NATO folyamatosan megújul, így alkalmazkodik a fenyegetésekhez és a kihívásokhoz. Ahhoz, hogy a Szövetség gyorsan tudjon alkalmazkodni a változó körülményekhez, szükség van az egységes döntésekre, a parancsnoki rendszer korszerűsítésére, az elrettentő és a védelmi képesség fokozására, hogy a.¹¹ A tanulmány további részében az amerikai–orosz elnök csúcstalálkozójának körülményeit vizsgáljuk meg.

<https://ru.sputnik-news.ee/radio/20180715/11645816/Ermakov-borba-mif-ugroza-podorvet-ekonomika-stran-ES.html> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

⁸ „Тем более, Столтенберг (не смотря на тотальную русофобию саммита) все же заявил, что с Россией надо сотрудничать.” In: САММИТ НАТО В БРЮССЕЛЕ: ОСНОВНЫЕ ИТОГИ. (Brüsszeli csúcstalálkozó: legfontosabb eredmények.) <https://www.geopolitica.ru/agenda/sammit-nato-v-bryussele-osnovnye-itogi> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

⁹ ПЕСКОВ: увеличение военного бюджета НАТО обязывает Россию быть начеку. (Peszkov: a NATO katonai költségvetésének növekedése arra kötelezi Oroszországot, hogy legyen éber.) https://ria.ru/defense_safety/20180716/1524640350.html (Letöltés ideje: 2018. 07. 16.)

¹⁰ Jean-Yves LE DRIAN: "L'OTAN n'est pas l'ennemie de la Russie" (A NATO nem Oroszország ellensége.) <https://www.bfmtv.com/mediaplayer/video/jean-yves-le-drian-l-otan-n-est-pas-l-ennemie-de-la-russie-1089306.html> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

¹¹ Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018. p. 23. https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

1. kép: Vlagyimir Putyin és Donald Trump csúcstalálkozója Helsinkiben

Forrás: <https://ria.ru/analytics/20180801/1525705462.html> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

Az amerikai–orosz csúcstalálkozó Helsinkiben

A szakemberek néhány nappal a két elnök találkozója előtt, annak fontosságára utalva, Ronald Reagan és Mihail Gorbacsov 1985-ben Genfben megtartott találkozóját említették. A két találkozó összehasonlítása okán megjegyezzük: *mindkettőnek kiemelt jelentősége volt és van az akkori és a mostani geopolitikai, geostratégiai helyzetet figyelembe véve.*

Amikor 1985. november 19-21. között Genfben először tárgyalt Mihail Gorbacsov szovjet és Ronald Reagan amerikai elnök, még senki sem gondolta, hogy a két ellenséges szuperhatalom két éven belül aláírja az első komoly leszerelési megállapodást. Ezzel az eseménnyel jelentős enyhülési folyamat vette kezdetét.

2. kép: Mihail Gorbacsov szovjet és Ronald Reagan amerikai elnök találkozója

Forrás: <https://sites.google.com/site/salkcoldwar/reagan-and-the-evil-empire> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

Ronald Reagan és Mihail Gorbacsov – miután megvitatták a biztonság kulcsfontosságú kérdéseit, és annak tudatában, hogy a Szovjetunióra és az Egyesült Államokra különleges felelősség hárul a béke megővéseért – kijelentik, hogy *atomháborút sohasem szabad kirobbantani, és annak nem lehet győztese*. Felismerve, hogy bármilyen konfliktus a Szovjetunió és az Egyesült Államok között katasztrofális következményekkel járna, hangsúlyozták: fontos, hogy elejét vegyék a kettejük közötti bármilyen – akár nukleáris, akár hagyományos – háborúnak.¹² Az említett leszerelési megállapodás: Intermediate-Range Nuclear Forces Treaty (a közepes- és rövid-hatótávolságú rakéták megszüntetéséről szóló szerződés – INF), melyet 1987. december 8-án Washingtonban írt alá az Egyesült Államok elnöke és a Szovjetunió Kommunista Pártjának főtitkára. A szerződés előírta az 500 és 1000, az 1000 és 5500 kilométer hatótávolságú ballisztikus rakéták és robotrepülőgépek megsemmisítését.¹³

Ronald Reagan és Mihail Gorbacsov találkozáját és az INF szerződést figyelembe véve, nem volt túlzott a szakértők reménye a mostani találkozóval kapcsolatban.

Nagyon jó kezdetnek nevezte Donald Trump amerikai elnök az első négy szemkörti – vagyis csak a tolmácsok jelenlétében tartott – megbeszélését orosz kollégájával, Vlagyimir Putyinnal. Ez a találkozó a tervezett másfél óra helyett több mint két órán át tartott, és utána kezdődött meg az amerikai és az orosz delegáció közös munkaebédje.

„Úgy gondolom, hogy minden rendben lesz Oroszországgal a mai találkozó után, de minden kérdés szörnyű volt, úgy értem, hogy szörnyen veszélyes kérdésekről volt szó. ... Valódi problémák merültek fel kettőnk között. Szörnyű problémák: a nukleáris fegyverek 90%-át birtokoló két országot megosztja egy „boszorkányüldözés”” - mondta Trump a megbeszélés után.¹⁴

A négy szemkörti megbeszélést megelőzően, még a kamerák előtt Trump arról beszélt, hogy a világ azt várja tőlük, jöjjenek ki egymással. Az elnök szerint adott a lehetőség a „különleges viszony” kialakítására. A tárgyalások témái közt a kereskedelmet, a védelmet, a rakétákat, a nukleáris fegyvereket és Kínát említette. Putyin arról beszélt a megérkezéskor, hogy eljött az ideje a kétoldalú viszony és a világ számos „forró pontjával” kapcsolatos kérdések alapos megvitatásának.

¹² Szovjet – amerikai csúcstalálkozó Genf, 1985. november 19-21., Kossuth Könyvkiadó Budapest 1986. pp. 6-7.

¹³ Договор между Союзом Советских Социалистических Республик и Соединенными Штатами Америки о ликвидации их ракет средней дальности и меньшей дальности. <https://www.armscontrol.ru/start/rus/docs/rsmd.htm> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

¹⁴ Трамп: отношения России и США до саммита в Хельсинки были на краю пропасти. (Trump: Az orosz-amerikai kapcsolatok Helsinki csúcstalálkozó előtt a szakadék szélén voltak.) <https://ria.ru/world/20180717/1524740038.html?inj=1> (Letöltés ideje: 2018. 07. 17.)

3. kép: Vlagyimir Putyin és Donald Trump sajtótájékoztatója

Forrás: <http://kremlin.ru/catalog/persons/498/events/58017/photos> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

A tanulmány további részében a csúcstalálkozó után megtartott sajtótájékoztató – általunk legfontosabbnak tartott – részleteit ismertetjük, elsősorban Putyin elnökét, aki „szabadon” beszélt, míg Trump elnök tájékoztatójának kész szövege volt. Eltekintünk a hazai és nemzetközi médiumokban megjelent kommentároktól, csak a Szakmai Szemle követelményeit, szellemiségét vettük figyelembe. Forrásként a „kremlin.ru/events/president/news” honlapot használtuk fel.¹⁵

Vlagyimir Putyin orosz elnök tájékoztatója

Donald Trump úrral, az Amerikai Egyesült Államok elnökével folytatott megbeszélések nyílt, hivatalos légkörben folytak, úgy gondolom, hogy azok meglehetősen hasznosak és sikeresek voltak.

Megvizsgáltuk az orosz-amerikai kapcsolatok jelenlegi állapotát és kilátásait, a nemzetközi helyzet kulcskérdéseit. Teljesen nyilvánvaló, hogy a kétoldalú kapcsolatok több problémával terheltek, de ezeknek a nehézségeknek, a jelenlegi feszült légkörnek nincs objektív oka.

A „hidegháború” már régóta véget ért, a két ország közötti akut ideológiai konfrontáció kora a messzi múltban van. A világ geopolitikai, geostratégiai helyzete drámaian megváltozott. Ma Oroszország és az Egyesült Államok egészen más kihívásokkal szembesülnek: ezek egy veszélyes egyensúlytalanság nemzetközi biztonsági mechanizmusokban, a stabilitás, a regionális válságok és a fenyegetések, a terrorizmus, a határokon átnyúló bűnözés, a növekvő problémák a világgazdaságban, környezeti és egyéb kockázatok. Mindezek megoldása csak az erőfeszítések egyesítésével lehetséges. Remélem, hogy megértettük ezeket, kölcsönösen az amerikai partnerekkel.

¹⁵ Пресс-конференция по итогам переговоров президентов России и США.
(Sajtótájékoztató az Oroszország és az Egyesült Államok elnökei közötti tárgyalások eredményéről.) <http://www.kremlin.ru/events/president/news/58017> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

Trump elnök úrral folytatott megbeszéléseink visszatükrözik azt a közös kívánságot, ami a negatív helyzet kijavítására irányul a kétoldalú kapcsolatokban, megjelölni azokat az első lépéseket, amelyek a kapcsolatok javításához, a bizalom megfelelő szintre emeléséhez, helyreállításához és az együttműködés korábbi szintjéhez való visszatéréshez vezetnek a közös érdekek területén.

Mivel országaink a legnagyobb atomhatalmak, mi különleges felelősséget viselünk a nemzetközi biztonság megőrzésében. Fontosnak tartom, és beszélünk róla, megkeresni a párbeszéd lehetőségét a stratégiai stabilitásról és a tömegpusztító fegyverek ellenőrizetlen elterjedéséről. Átadtunk az amerikai kollégáknak egy feljegyzést számos konkrét javaslattal a témában.

Szükségesnek tartjuk további közös munkaterv kidolgozását a politikai, a katonai és a leszerelési kérdésekről: kiterjesztve ezt a tervet a START-III. szerződésre, a globális és európai rakétavédelmi rendszerre is. Mi készek vagyunk az együttműködés folytatására a terrorizmus elleni küzdelem és a számítógépes biztonság területén.

Az elnök úrral sokat beszélünk a regionális válságokról. Nem mindenben értettünk egyet, de sok átfedés is van az álláspontjaink között. Szükséges közös alapot keresni, szorosabban együttműködni, többek között nemzetközi fórumokon is. Ami Szíriát illeti, a béke és a harmónia megteremtésének problémája ebben az országban példa lehet a sikeres közös munkára. Természetesen Oroszország és az Egyesült Államok vezetheti a szíriai probléma megoldását, és együttműködve szervezhetjük meg a humanitárius válság leküzdését, segítve a menekültek visszatérését az otthonukba. A szíriai probléma megoldásához és a hatékony együttműködéshez minden szükséges elemünk rendelkezésre áll. Szeretném megerősíteni, hogy Oroszország érdekelt a rendezésben. Így egy lépést fog tenni egy igazságos és tartós béke megteremtése érdekében az Egyesült Nemzetek Biztonsági Tanácsa 338. sz. Határozata alapján.

Különös figyelmet fordítottunk a gazdasági lehetőségekre a két ország között. Kétségtelenül megvan az érdeklődés a két ország üzleti körének együttműködésére. Az amerikai üzleti delegáció volt az egyik legnagyobb a májusi szentpétervári Gazdasági Fórumon. Az ülésen részt vett több mint 500 képviselő, üzletemberek az Egyesült Államokból. Megállapodtunk, a vállalkozók jobban tudják, hogyan építsenek kölcsönösen előnyös együttműködést. Hadd gondolják meg, mit lehet tenni, és tegyék meg javaslataikat erre a kérdésre.

Jó, hogy megkezdődött a Koreai-félsziget problémájának fokozatos megoldása. Többek között ez Trump elnök úr személyes közreműködése következtében válhatott valóra, a párbeszéd létrehozásával; az együttműködés, és nem a konfrontáció légkörével.

Trump elnök ismét érintette az úgynevezett orosz beavatkozást a választási folyamatokba az Egyesült Államokban. Meg kellett ismételni, amit már mondtam többször is, beleértve a zárt ülést az elnökkel: az orosz kormány soha nem avatkozott be, és nem avatkozik be az amerikai belügyekbe, beleértve a választási folyamatokat is.

Természetesen itt az ideje, hogy az orosz-amerikai kapcsolatokat rendezzük az állami szervezetek, a kulturális és a humanitárius területeken is. Hasznos lenne felhasználni az olyan szakemberek tapasztalatait, akik jól ismerik a történelmet, az orosz-amerikai kapcsolatokat sajátosságait, valamennyi eseményét.

Javaslatunk egy tanács létrehozása, amelynek tagjai szakértők, befolyásos orosz és amerikai politológusok, tudósok, korábbi kiemelkedő diplomata és

katonák, (olyanok akik a meghatározott, közös nevezőt ki tudják alakítani), hogy a kétoldalú együttműködés stabil és pozitív legyen a jövőben.

Általában elégedettek vagyunk az első teljes körű találkozóinkkal. Hadd emlékeztessen Önöket arra, hogy ezt megelőzően csak nemzetközi fórumokon találkoztunk rövid időre. Jól beszélgettünk Trump elnökkel a problémákról – és remélem, jobban megértjük majd egymást, és hálás vagyok mindenért Donaldnak. Természetesen számos kihívás maradt, és nem tudtuk ezeket megoldani az első találkozón, de azt hiszem, már tettünk egy fontos első lépést ebbe az irányba.

Végezetül szeretném megjegyezni, hogy finn fogadóink nagymértékben hozzájárultak a tárgyalások munkakörnyezetének megteremtéséhez. Hálásak vagyunk Finnországnak, a finn népnek és Helsinkinek lakosságának.

Donald Trump amerikai elnök tájékoztatója

Most fejeztem be egy találkozót Putyin elnökkel. Megvizsgáltuk azokat a kritikus kérdéseket, amelyek mindkét ország számára fontosak. Nyitott és előremutató párbeszéd volt, nagyon jól haladt ez a párbeszéd.

Mielőtt elkezdenék, szeretnék köszönetet mondani Finnország elnökének, Niinistónak, hogy fogadott minket, és lehetővé tette számunkra, hogy itt tartsuk a csúcstalálkozót.

Ma folytattuk az amerikai diplomácia hagyományát. A párbeszéd nemcsak az Egyesült Államok, hanem Oroszország, valamint az egész világ számára nagyon fontos.

Az országaink közötti nézeteltérések ismeretesek, melyekről Putyin elnök és én részletesen tárgyaltunk ma. De ha meg akarjuk oldani a világ előtt álló problémákat, akkor meg kell találnunk az együttműködés módját először közöttünk, és meg kell találnunk közös alapot.

Az Egyesült Államok és Oroszország képes volt fenntartani egy tartós párbeszédet még a hidegháború alatt is, de a kapcsolatunk soha nem volt rosszabb, mint amilyen most, a találkozó előtt. Ez azonban körülbelül négy órával ezelőtt változott. Nagyon hiszek benne. Semmi sem egyszerűbb politikai szempontból, mint megtagadni a találkozás lehetőségét, megtagadni a tárgyalásokat, de ez nem fog eredményt adni.

Egy konstruktív párbeszéd az Egyesült Államok és Oroszország között lehetőséget ad arra, hogy új utat nyissunk a világ békéjének és stabilitásának.

Valószínűleg politikai kockázatot vállalok magamra a béke elérése érdekében, ahelyett, hogy kockáztatnám a világot és elárulnám a politikát. Elnökként először azt gondolom, mi a legjobb Amerika számára, és mi a jobb az amerikai nép számára.

Van egy kritikus kérdés is, amiről tárgyaltunk – a nukleáris fegyverek elterjedése. A múlt hónapban, a koreai elnökkel megvitattuk az észak-koreai nukleáris fegyverek felszámolásának kérdését. Ma biztos vagyok benne, hogy Putyin elnök és Oroszország is szeretné befejezni, lezárni ezt a problémát, és készek velünk dolgozni ebben a kérdésben. Köszönöm nekik ezt.

Az elnök és én megvitattuk a radikális iszlám kérdéseit, amelyek mind Oroszországot, mind az Egyesült Államokat érintik. Elsősorban a szörnyű terrorcselekményekre gondolok. Megállapodtunk abban, hogy tovább folytatjuk kommunikációnkat a biztonsági szerveink között a gonosz leküzdése érdekében. Beszéltünk egy tervezett terroristatámadásról Szentpéterváron, amelyet a mi speciális szervezeteink segítségével hiúsítottak meg. Megtaláltuk őket, felfedeztünk

és megállítottunk egy lehetséges támadást. Köszönetet mondtam Putyin elnöknek, hogy ezt követően felhívott.

Megbeszéltük a szíriai válságot. Ez egy nagyon nehéz kérdés. Az országaink közötti együttműködés a valóságban több százezer életet menthet meg. Egyetértettünk abban is, hogy Nemzetbiztonsági Tanácsunk képviselői megvitatják azokat a kérdéseket, amelyekről ma beszéltünk, és a Helsinkiben elindított előrehaladást folytatni akarjuk.

A mai találkozó csak egy hosszú folyamat kezdete, de az első lépést megtettük egy jobb jövő felé, amelyben tartós párbeszéd és sok gondolkodás lesz a jellemző. Várakozásaink valódi célon alapulnak, vágyunk a barátságra, az együttműködésre és a békére. Úgy gondolom, ez nem csak Amerika nevében, hanem Oroszország nevében is elmondható.

Putyin elnök, ismét köszönetet szeretnék mondani Önnek, hogy csatlakozott hozzám ebben a vitában, és abban, hogy kiterjesztette és folytatta az országaink közötti nyílt párbeszédet. Az orosz és az amerikai diplomáciának hagyománya van a közjó számára, és ez egy nagyon konstruktív nap volt.

Befejezés

„Ma nagyon konstruktív órákat töltöttünk együtt, és mindkét országunk számára fontos folytatni ezt a beszélgetést. Egyetértettünk abban, hogy valószínűleg a jövőben gyakrabban találkozunk majd, és reméljük, hogy megoldjuk a mai napig vitatott problémákat.”¹⁶

A két elnök nem mondta a sajtótájékoztatón, de véleményünk szerint az már eredmény, ha a felek tárgyalnak – még ha nem is találják a problémákra megoldást. Más szóval: a párbeszéd elvileg mindig jobb, mint a szembenállás.

Különösebben sokat várni a csúcstalálkozótól nem lehetett. Nem volt esély arra, hogy a két elnök fontos kérdésekben megegyezzen, de még arra sem, hogy a két ország álláspontja közeledjen egymáshoz.

Ebből viszont az következik, hogy már maga a találkozó létrejötte is orosz szemszögből politikai siker volt, míg a találkozó amerikai előnyei egyáltalán nem közismertek. Putyin elnök stratégiája: egy erős Oroszországi Föderáció, mint nagyhatalom megteremtésére a nemzetközi rendben, ahol az Egyesült Államok vezető szerepet játszik, változatlan maradt.

A világ közvéleménye, a szakértők, és természetesen a szerzők is a folytatásban reménykednek.

¹⁶ Пресс-конференция по итогам переговоров президентов России и США. (Sajtótájékoztató az Oroszország és az Egyesült Államok elnökei közötti tárgyalások eredményéről.) <http://www.kremlin.ru/events/president/news/58017> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)

Felhasznált irodalom:

- Brussels Summit Declaration Issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels 11-12 July 2018., https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)
- Press conference.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_156733.htm?selectedLocale=en
(Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)
- Press conference by NATO Secretary General Jens Stoltenberg at the conclusion of the Brussels Summit.
https://www.nato.int/cps/en/natohq/opinions_156738.htm (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)
- Trump's whiplash NATO summit. President says US can go it alone if allies don't meet spending target. <https://www.politico.eu/article/trump-threatens-to-pull-out-of-nato/> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)
- В Брюсселе стартует саммит НАТО (Brüsszelben kezdődik a NATO csúcstalálkozója). <https://ria.ru/world/20180711/1524341628.html> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)
- В Париже обвинили Трампа в попытке дестабилизировать Европу. (Párizsban azzal vádolják Tram elnököt, hogy megpróbálja destabilizálni Európát). <https://ria.ru/economy/20180713/1524503736.html> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)
- Саммит НАТО: Россию обвиняют все, платить не хочет никто. (NATO csúcstalálkozó: mindenki Oroszországot vádolja, senki nem akar fizetni). https://ria.ru/world/20180713/1524475708.html?referrer_block=index_daynews2_3 (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)
- НАТО хочет сохранить диалог с Москвой, заявили в Париже. (A NATO párbeszédet akar folytatni Moszkvával, mondta Párizsban – a francia külügyminiszter). <https://ria.ru/world/20180713/1524505999.html> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)
- Трамп назвал Россию соперником, с которым лучше поладить. (Trump riválisnak nevezte Oroszországot, akivel jobb lenne megállapodni, továbbmenni.) <https://ria.ru/world/20180715/1524604856.html> (Letöltés ideje: 2018. 07. 16.)
- Путин предложил Трампу обсудить "болевые точки" в двусторонних отношениях. (Putyin azt javasolta, hogy Trumppal vitassák meg a "fájdalompontokat" a kétoldalú kapcsolatokban.) https://ria.ru/world/20180716/1524678029.html?referrer_block=index_main_1 (Letöltés ideje: 2018. 07. 16.)

- Пресс-конференция по итогам переговоров президентов России и США. (Sajtótájékoztató az Oroszország és az Egyesült Államok elnökei közötti tárgyalások eredményéről.) <http://www.kremlin.ru/events/president/news/58017> (Letöltés ideje: 2018. 07. 13.)
- Трамп: саммит радикально поменял отношения США и России. (Trump: a csúcs radikálisan megváltoztatta az USA és Oroszország közötti kapcsolatokat.) <http://tass.ru/mezhdunarodnaya-panorama/5378413> (Letöltés ideje: 2018. 07. 18.)
- Саммит Россия — США только вызвал суматоху в международном порядке. (Az orosz-amerikai csúcstalálkozó csak a nemzetközi rendben okozott zűrzavart.) <https://inosmi.ru/politic/20180720/242783055.html> (Letöltés ideje: 2018. 07. 23.)

**AZ ANGOLSZÁSZ ÉS AZ OROSZ HADVISELÉSI GENERÁCIÓS
ELMÉLETEK ELEMZÉSE ÉS ALKALMAZHATÓSÁGA A 21.
SZÁZADBAN**

Bevezetés

„Háborút nem kezdünk, vagy legalábbis ésszerűen nem kellene elkezdenünk a nélkül, hogy ne tudnánk, mit akarunk általa és benne elérni. Az elsöben rejlik a háború értelme, a másodikban a háború célja.”

Carl von Clausewitz¹

A nemzetállamok kialakulásával egy időben minden reálisan gondolkozó állam létrehozta a több generáción átívelő, főként társadalmi konszenzus alapján működő saját garanciarendszerét, amely kielégíti biztonsági zónájának szavatolási igényét, továbbá megteremti és fenntartja saját honvédelmi képességét. Az államoknál ennek a rendszernek az elmélete és a gyakorlata a sajátos hadviselési formájában mutatkozik meg. Az emberiség fejlődésével, avagy a tudomány és a technika előrehaladtával párhuzamosan a hadviselés milyensége és minősége is folyamatosan változik. Tehát a hadviselés nem más, mint egy társadalmi létjellemező, avagy egy létforma, aminek megvalósulási módja, formája, típusa, jellege és jellemzője folyamatos fejlődésen megy keresztül, így hozva létre a váltakozó generációkat.² Ám minden állam más fejlettségi szinten áll, más ütemben fejlődik és teljesen mások az értékrendjeik. Így figyelhető meg az a tény, hogy világunkban a hadviselés generációs elméleteire számos eltérő vélemény alakult ki.

A hidegháború identitását adó bipoláris világrend megszűnésével a történelem folyamán először fordult elő, hogy a világpolitika többpólusúvá vált. Ekkortól a világ szabályait a kulturális identitások határozták meg. A modernizációnak köszönhetően éles szakadék alakult ki Kelet és Nyugat között, hiszen a keleti civilizációk nem azonosultak a nyugati értékrendekkel, így nem tudott létrejönni egy nyugati mintára szerveződő egységes, egyetemes civilizáció. A befolyási szférák világában több meghatározó blokk jött létre úgymint az amerikai érdekeltségű nyugati befolyási övezet, illetve ha már a hidegháborúban a két szembenálló félből indultunk ki, akkor keleten pedig az Oroszországi Föderáció és az ő befolyási övezete. Természetesen ma már nem csak ez a két pólus létezik, ám jelen tanulmányomban mégis erre a kettőre szeretnék figyelmet fordítani. A két civilizáció között számos töréspont húzódik, azonban az elsődleges konfliktusforrás a gazdasági konkurencia, s emellett jelenik meg fő gócpontként a folyamatos fegyverkezési, avagy a technológiai verseny. Napjainkban a konfliktusokat tovább

¹ Carl von CLAUSEWITZ: A háborúról. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1962, p. 410.

² SZENDY István: A hadviselés, mint tudományelméleti és tudomány-rendszertani kategória. Budapest, Hadtudományi Szemle, Fórum – MHTT-konferencia: A hadviselés generációi – Generációváltás..., 2017/3-4. szám, pp. 107-112.

mélyítve, a globalizáció végtermékeként megjelentek a nem állami szereplők is. Összességében elmondható, hogy ma már a vesztfáliai típusú, az etatizmus logikáján, a nemzetállamok kizárólagosságán alapuló nemzetközi rendszerek megszűntek és a Nyugat elvesztette döntő befolyását a világ felett.

Ezen meghatározó változások mellett egy dolog változatlan maradt. A háborúban a szembenálló felek mindig is arra fognak törekedni, hogy az adott kor legfejlettebb technikai eszközeit alkalmazzák egymással szemben, hogy ezáltal jelentős előnyre tegyenek szert. Ennek köszönhetően a modern hadviselés mindig újabb és újabb arcát mutatja meg a korszakok előrehaladtával, tükrözve az adott időszak technikai lehetőségeit és harceljársait. Mint ahogy már említettem, a civilizációk közötti éles gondolkodásmódbeli különbségek természetesen különböző hadviselési elméleteket is eredményeztek. Ebben a tanulmányomban az angolszász és az orosz hadviselési generációs elméleteket fogom bemutatni, majd megpróbálom értékelni őket és kifejtetni, hogy alkalmazhatóak-e ezek az elméletek ma, a XXI. században.

Alvin Toffler és a három generációs hadviselési elmélet (angolszász)

Alvin Toffler amerikai szociológus és jövőkutató a kilencvenes évek közepén kezdte el vizsgálni a társadalmi változásokat és 1981-es könyvében megalkotta a társadalmi fejlődés hullámelméletét. Véleménye szerint a társadalmaknak három típusát lehet megkülönböztetni, vagyis a civilizációk fejlődése három nagy hullámban ment végbe, és minden egyes új hullám új értékeket és elveket hozott magával. Mindezek pedig befolyásolták a társadalmi, a technológiai és a gazdasági folyamatokat és az így bekövetkezett folyamatos változások meghatározták a hadviselésben bekövetkezett változásokat is.³

Elmélete szerint az első hullámot körülbelül a 10.000 évvel ezelőtti vadászó-gyűjtögető kultúrákat leváltó mezőgazdasági forradalom indította el. Az első hullámba, vagyis az agrárhullámba tartozik például a nemzetközi villamosenergia-rendszer. Ennek értelmében ez a hullám alkotta meg a termelési világrendszert.⁴ A második hullámot pedig a több mint 300 évvel ezelőtti Nyugat-Európában kezdődött ipari forradalom idézte elő és létrehozta a tömegtermelésre szakosodott termelési világrendszert. Az amerikai szociológus azt írja, hogy ezen második hullámmegyüttes a tömegtermelésen, a tömegelosztáson, a tömeges fogyasztáson, a tömeges oktatáson, a tömegtájékoztatókon, a tömegszórakoztatáson és végső soron a tömegpusztító fegyvereken alapul és mindezen dolgokat szabványosítással, központosítással, koncentrációval és szinkronizációval tudták összhangba hozni.⁵ Majd az 1950-es évektől kezdve, és jelen pillanatban is, a legtöbb ország a második hullámú társadalomról a harmadik hullámú társadalomba vált át egy új posztindusztriális, információs alapú civilizációval, saját gazdasággal, családi formával, médiával és eltérő politikai kultúrákkal. A harmadik hullámú civilizációk számára a legalapvetőbb nyersanyag a soha ki nem fogyó információ. A tudásalapú civilizációban természetesen a tudás a legerősebb hatalom, ami valójában ma már mindenki számára nyíltan elérhető a kibertérben. S ez a könnyű információszerezési

³ Alvin TOFFLER: The Third Wave. New York, Bantam Books, 1981, pp. 17-22.

⁴ Uo. pp. 24-34.

⁵ Uo. pp. 37-38.

lehetőség, avagy a tudás könnyű hozzáférhetősége teszi ezt a társadalmat a legsebezhetőbbé, írja művében Alvin és felesége Heidi Toffler. Gondoljunk csak bele, hogy eddig a hatalom, avagy a gazdagság és a technológiai fejlettség csak az igazán nagyhatalmak számára volt elérhető. Ezzel ellentétben, amikor a tudás a legdemokratikusabb hatalom forrása lett, akkor valamilyen módon, nyilván korlátozottabban, de a törékeny államok számára is elérhetővé vált a „hatalom” a gyorsan áramló információ révén.⁶ A társadalmak természetét már most is jelentősen megváltoztatta és még fogja az új technológiák hatása. Ebben az időszakban megfigyelhető a nemzetállamok és a nemzetgazdaságok szerepének folyamatos csökkenése.⁷

Összességében Toffler, és későbbiekben az író társa is – aki nem más, mint a felesége – úgy vélik, hogy történelmünkben három, alapvetően különböző típusú civilizáció él egymás mellett. Elsőként a nyers erő a szimbóluma, a másodikban az összeszerelő tömegcikkék a meghatározóak, a harmadikban pedig már a számítógépek állnak az élen. Alvin Toffler szerint a társadalom harmadik hulláma minden bizonnyal fokozni fogja az államok közötti gazdasági és etnikai rivalizálást, a politikai demagógiát, az államokon belüli vallási fanatizmust, továbbá a nemzetállamok szuverenitásának erózióját fogja eredményezni. Az államok közötti szövetségek pedig igen könnyen fegyveres konfliktusokat fognak eredményezni. A házaspár a közös könyvükben leszögezi, hogy az államoknak újra kell gondolniuk, hogy a jövőben hogyan fognak harcolni, és hogyan fognak békét kötni. Ennek kapcsán a szerzőpáros felhívja a figyelmet a nukleáris terrorizmus, a vegyi és a biológiai fegyverek, és a technikailag segített hadviselés egyéb rohamosan fenyegető jelenségeire, amik növelik a háborúellenes erőfeszítések fontosságát.⁸

A szerzőpáros könyvei alapján azt a következtetést tudom levonni, hogy az elmélet alapja jó, hiszen tökéletesen kiemeli a mai információs társadalom megjelenését, és ahogyan már Martin van Creveld katonai történész és teoretikus is megállapította: „*a háború minden egyes elemét megéri a technológia, de az is igaz, hogy a technológia minden egyes eleme hatással van a háborúra.*”⁹ Ezáltal ezen hadviselési generációs elmélet harmadik generációja remekül tükrözi a mai háborúkban az egyre inkább megjelenő csúcstechnológiájú fegyvereket, mint például a pilóta nélküli harci repülőgépeket, a mindentudó megfigyelő műholdakat. Emellett nagy hibája az elmélet mai alkalmazhatóságának, hogy nem tér ki a nem állami szereplők igen fontos megjelenésére és a harctér kibővülésére, valamint a negyedik dimenzióra, avagy konkrétan a kibertérre sem fektet nagy hangsúlyt. Ám ma már egyértelműen látni, hogy a harctér kibővült.¹⁰ A vesztfáliai típusú, az ateizmus logikájára épülő nemzetállamok kora leáldozóban van, és ma a modern államoknak sokkal inkább az államszint alatti és az államokon átnyúló ellenséges erőkkel kell szembenéznie. A nyugati haderők egyre többet találják szembe magukat

⁶ Alvin TOFFLER: Powershift. New York, Bantman Books, 1990, pp. 24-35.

⁷ HAIG Zsolt – KOVÁCS László: Kritikus infrastruktúrák és kritikus információs infrastruktúrák. Budapest, Nemzeti Közszerológiai Egyetem, 2012, pp. 10-11.

⁸ Alvin TOFFLER – Heidi TOFFLER: War and Anti-War. New York, Warner Books, 1995, pp.: 7-8.

⁹ Martin van CREVELD: Technology and War: From 2000 B.C. to the Present. A revised and expanded edition, First Free Press Paperback Edition, 1991, p. 2.

¹⁰ NAGY Bianka: A nagyhatalmak sakk-matt-ja, a hibrid támadásokkal szembeni önvédelem lehetőségei. Budapest, OTDK, 2018. p. 38.

az etnikai félkatonai erőkkel, a gyenge, és a „lator” államokkal, valamint a hagyományos fegyverektől a rakétáig bezárólag szinte minden eszközzel felszerelt szélsőséges, radikális szervezetekkel.¹¹ Mindezen jelenségekre a Toffler által megalkotott „három hullám”-elmélet nem tér ki, így mindez nem alkalmazható megfelelően a XXI. században.

Thomas X. Hammes és William S. Lind és a négy generációs hadviselési elmélet (angolszász)

A 4GW – Fourth generation of warfare – megjelenésében és fejlődésében az első nagy változást a második világháborút követő időszak hozta meg, hiszen ekkor már nem az államok közötti hagyományos katonai erőkkel és eszközökkel vívott háborúk jelentik a veszélyt egy állam életében, hanem sokkal inkább az államokon belüli konfliktusok, vagy a korral továbbhaladva a megjelenő nem állami szféra felől érkező kihívások, állapítja meg Thomas X. Hammes, nyugalmazott amerikai tengerészgyalogos tiszt.¹² A kezdeti belső feszültségek adódhattak a gyarmati hatalmak ellen vívott nemzeti felszabadítási mozgalmakból, a központi kormány ellen vívott etnikai és vallási kisebbségek harcaiból, a konzervatív kormányzat elleni forradalmakból, vagy a forradalmi kormány elleni ellenforradalmakból. Ezeknek a fegyveres felkeléseknek a megértésére és magyarázatára született meg az 1980-as években a hadviselés generációinak ezen elmélete.¹³

Szeretném most hangsúlyozni, hogy a nyugati négy generáció között nincs éles elkülönülés, természetesen megállapíthatók körülbelüli kezdeti és befejezési időpontok, de ezek nem merev időintervallumok, nagy az átfedés. A mai napig vannak olyan fegyveres erők, akik ragaszkodnak a második generációs hadviselési eljárásokhoz, de vannak olyan kevésbé fejlett országok is, amelyeknek a hadereje már harmadik generációs képességekkel rendelkezik. Ezen kívül az utóbbi kategóriában egyesek rendelkeznek azzal a szaktudással és képzettségekkel, amely alkalmassá teszi őket arra, hogy szert tegyenek egy negyedik generációs képességet alkalmazó szövetségesre, amely nagyban befolyásolhatja egy esetleges háború végkimenetelét. Mindemellett vannak olyan fejlett országok is, amelyek már teljesen és kizárólagosan a negyedik generációs elveket vallják.¹⁴

Az első generációs hadviselés a harmincéves háborút lezáró, 1648-as vesztfáliai békével kezdődött és körülbelül 1870-ig volt jelen a köztudatban. Stratégiai koncepciójukban az élő erő dominanciájára építettek, amelyben főként a vonalban, oszlopban és négyszögben harcoló gyalogságra támaszkodtak. A harcjeljárásokat a rendezettség, fegyelmezettség és a magas szintű képzettség jellemezte. Ennek a generációnak, tulajdonképpen az állandó hadsereg kialakulásának köszönhetjük a katonai és a civil élet szétválását, amelynek

¹¹ SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején. Budapest, Hadtudomány, A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata, 15. évfolyam, 4. szám, 2005, pp. 56-59.

¹² Colonel Thomas X. HAMMES: The Sling and the Stone: On War in the 21st Century. USA, Zenith Military Classics, 2004, p. 11.

¹³ William S. LIND: Understanding Fourth Generation War. <http://antiwar.com/lind/index.php?articleid=1702> (Letöltés ideje: 2018. 03. 01.)

¹⁴ SZABÓ József: Kis magyar hadelmélet illetve, mire készítsük fel a honvédtisztjelölteket a XXI. században. Budapest, Hadtudományi szemle, 5 évfolyam. 3-4. szám, 2012, pp. 379-381.

jóvoltából a mai napig megkülönböztetjük a két szektort: gondoljunk itt a rendfokozatra, vagy az egyenruhára.¹⁵ Állításomat igazolja az a tény, miszerint Magyarországon a katonai rendfokozatok a hivatalos elnevezéseiket 1849-ben kapták meg.¹⁶ A kor meghatározó katonai teoretikusa, Carl von Clausewitz, porosz katona, hadtörténész, valamint befolyásos katonai teoretikus is megfigyelte a katonai és a civil területek elkülönülését, mindezek mellett még megjelölt egy harmadikat, a politikai szférát, amelynek köszönhetően megkapjuk a „csodálatos hármasság”-ot, amely a politika, a nép és a hadsereg.¹⁷ Az első generációban a polgári lakosság kímélete mellett az államok állandó hadseregei vívtak egymással háborúkat, természetesen a szabályozott formalitásokat betartva, politikai célok mentén. A háborút hadüzenettel kezdték, majd katonai manőverezésekkel folytatták és szabályos békekötéssel zárták. A célok azonban igen korlátozottak voltak, hiszen az államok csakis a területeik bővítésére összpontosítottak, így valójában újra és újra ugyanazokkal az államokkal találták szembe magukat.¹⁸ Csakhogy a folyamatos fegyverkezési versenyben a műszaki technológia is változáson ment keresztül, így a géptáviró, a huzagolt csövű ismétlő puska, vagy a tüzérségi robbanógránát mellett a vonalharcászati egyenértékűvé vált az öngyilkossággal. Az új harctéri körülmények megkövetelték a második generációs hadviselési korszak kialakulását.¹⁹

A második generációs hadviselést az amerikai polgárháború végétől körülbelül az első világháború lezártaig számítjuk. Ekkorra az élő harcok stratégiáját felváltotta a koncentrált tüzerő. A „materialschlacht”, avagy az anyagcsata korszakában a fő célkitűzés az ellenség haderejének, háborús potenciáljának a teljes körű megsemmisítése volt, a mozgás és a tűz figyelemreméltó összehangolásával, vagyis a tüzérségi tűz tömeges alkalmazásával. A technológia fejlődésének köszönhetően megjelent többek között a géppisztoly és a lángszóró is.²⁰ A generációk közötti fokozatos és igen lassú átmenetnek köszönhetően a világ bizonyos, főleg elmaradott részein – gondolok itt a gyarmati háborúkra – megfigyelhetőek voltak az előző korszak ismertetőjegyei is. Ellenben a sikeres háborúnak itt is sarokköve maradt a harcászati rendezettség. A fegyelem alapja a kényszer volt. Az engedelmesség előbbre való volt, mint a kezdeményezés, hiszen az veszélyeztette a tervet és a csapatok közötti összhangot. Azonban I. világháború végére egyre inkább megjelentek a következő korszak olyan jellemzői, mint a beszivárgó gyalogság, a koncentrált és a mélységben csapást mérő páncélosok tömegei, vagy a hátország bombázása.²¹ Következtetésképpen a potenciál helyett a morál megtörésére irányuló

¹⁵ SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés. In: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 2013, pp. 48-49.

¹⁶ KÁNYA Andrea: A gallér és az ötágú csillag, <http://www.honvedelem.hu/nyomtat/14883> (Letöltés ideje: 2018. 03. 03.)

¹⁷ CLAUSEWITZ Carl von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, 2014, Budapest, ISBN: 9789633275993 pp. 220-221.

¹⁸ Dr. Robert J. BUNKER: Generations, Waves, and Epochs; Modes of warfare and the RPMA. USA, Airpower Journal, 1996, pp. 4-7. <http://capsindia.org/APJ> (Letöltés ideje: 2018. 03. 04.)

¹⁹ KISS Álmos Péter: A negyedik generációs hadviselés, In: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 2013, p. 68.

²⁰ Materialschlacht: Was Sie jetzt über Verdun wissen sollten. <https://www.welt.de/geschichte/article152240607/Was-Sie-jetzt-ueber-Verdun-wissen-sollten.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 04.)

²¹ KISS i. m. pp. 11-12.

erőfeszítések kerültek előtérbe. Az első világháborút követően a vesztes, vagyis a gyengébb erőpotenciállal rendelkező központi hatalmak rájöttek, hogy számukra a jövőben a siker kulcsát a taktika hozhatja meg, mellyel kezdetét vette a következő generáció.²²

A harmadik generációs hadviselés kezdete az első világháború végére tehető, ám a végét igen nehéz megállapítani, hiszen mint már említettem ezek nem lezárt folyamatok. A harmadik generáció jellemzője a mobil hadviselés és a „Blitzkrieg”, vagyis a villámháború. A nonlineáris harci eljárás lényege, hogy itt már nem akarnak egy frontot sem megtartani, sem előretolni. A támadás az ellenség erős pontjait és alakulatait megkerülve, azokat hátulról kényszeríti térdre, a menekülő útvonalakat elzárva.²³ Tehát ekkor döböntek rá, hogy sokkal eredményesebb az ellenfél lélektani összeroppantása, a moráljának, az utánpótlásának megtörése és a kommunikációjának akadályoztatása taktikával, manőverekkel és gyorsasággal. A tűzéség szerepét felváltotta a taktikai légierő, és egyre népszerűbbé vált a mélységi hadművelet is. A korra jellemző volt a hátszág bombázása, amellyel az ellenfél akaratát szerették volna meggyengíteni.²⁴ Ezekből kiindulva Carl von Clausewitz „háromság”-elméletében a nem harcolók, avagy a kormány és az állampolgárok is megjelentek, mint teljes értékű katonai célpontok. Ha már a későbbiekben az Oroszországi Föderáció egyik teoretikusa által kidolgozott hadviselési elméletről lesz szó, nem hagyhatom ki azt a tényt, miszerint a hadviselés következő, vagyis negyedik generációjának eljövételét a Szovjetunió afganisztáni kudarca idézte elő, hiszen a szembenálló felek harctevékenységi formája tulajdonképpen nem más, mint az aszimmetrikus hadviselés. 1979-ben történt meg először, hogy a világ egyik legjobban felszerelt és kiképzett, nagy hatóerejű és precíziós fegyvereket felvonultató hadserege kudarcot vallott a vele szembenálló, sokkal szegényesebben, gyengébben felszerelt, de már a negyedik generációs hadviselés elveit alkalmazó afgán erőkkel szemben.²⁵

A negyedik generációs hadviselés, avagy a 4GW (Fourth Generation Warfare) megjelenése talán az előzőekben említetteknek köszönhetően az 1970-es évek végére tehető. Ha maradunk a Szovjetunió afganisztáni intervenciójánál, akkor megállapítható, hogy ma már a háborút csupán csak a hagyományos fegyverekkel nem lehet megnyerni, vagy ha igen, akkor nagyon hosszan el fog húzódni és az adott államnak nagyok sok pénzébe fog kerülni, s mindemellet hatalmas emberáldozatokkal jár majd. Éppen ezért felismerték a tényt, miszerint az információ a hatalom új forrása.²⁶ Tehát az államok közötti háború már nem elsősorban annak a függvénye, hogy adott esetben ki adja le a legtöbb lövést, vagy ki tud minél több katonát mozgósítani, vagy attól, hogy melyik államnak nagyobb a védelmi költségvetése, vagy hogy milyen technológiát alkalmaz az adott állam a csatatéren. A kimerítő csaták helyett sokkal fontosabb, hogy ki rendelkezik a

²² William S. LIND et.al.: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. USA, Marine Corps Gazette, 1989. október, pp. 22-23.

²³ Blitzkrieg, <http://www.historylearningsite.co.uk/world-war-two/world-war-two-and-eastern-europe/blitzkrieg/> (Letöltés ideje: 2018. 03. 06.)

²⁴ Kiss i. m. pp. 69-71.

²⁵ Anthony ARNOLD: The Fateful Pebble: Afghanistan's Role in the Fall of the Soviet Empire. Novato, CA, Presidio Press, 1993, pp. 76-82.

²⁶ William S. LIND: Understanding Fourth Generation War. USA, Military Review, 2004, pp. 13-15.

legtöbb és legmegbízhatóbb információval.²⁷ Ezen elmélet alapját John Arquilla és David Ronfeldt, a RAND Corporation kutatói fogalmazták meg a legcélratörőbben. Ők azt mondják, hogy a 4GW meglehetősen hasonlít egy sakkjátékra, ahol mi az egész táblát látjuk – a felhalmozott ismereteknek köszönhetően –, holott az ellenfelünk egyedül az ő saját oldalát látja, így a lényegesen több információnak köszönhetően még akkor is nyerhetünk, ha az ellenfél hadi potenciálja lényegesen nagyobb.²⁸ Ők tehát az információ jelentőségének folyamatos növekedése mellett érvelnek. Véleményük szerint „*az információ stratégiai erőforrássá válik, amely a posztindusztriális korban olyan értékkel és befolyással bír, mint a tőke és a munkaerő az ezt megelőző indusztriális korban.*”²⁹

Jellegét tekintve a negyedik generációs háborúkat és fegyveres konfliktusokat, két nagy csoportra lehet osztani. Az egyik csoport a kontaktusos háborúk és fegyveres konfliktusok, amelyeket alapvetően hagyományos fegyverekkel, konvencionális szervezetű és felszereltséggel bíró haderőkkel vívják, főként a nagy pontosságú fegyverrendszereket használva.³⁰ A teljesség igénye nélkül az itt alkalmazandó eszközök lehetnek például a nem nukleáris robbanóanyagok, a precíziós irányított lőszer, a lopakodó repülőgépek, vagy a rádióelektronikai harci rendszerek (REC), az új információs és kommunikációs rendszerek, amelyek javítják a vezetési, az irányítási, a kommunikációs és a hírszerzési funkciókat (C3I), illetve az automatizált és robotos hadviselési formák.³¹ A másik csoport a kapcsolat nélküli háborúk és fegyveres konfliktusok, ahol már megjelennek a nem állami szereplők, akik irreguláris hadviselési formát, akár gerilla hadviselést, vagy kiberbűnözést folytatnak.³² Éppen ezért rendkívül ellenállóak, szinte lehetetlen őket megsemmisíteni. Ideológiai céljaik igen egyszerű: politikai érdekek mentén körvonalazódnak. A támadás keresztműzében a döntéshozók és a közvélemény manipulálása útján közvetlenül az ellenség és szövetségesei akaraterőjének megtörése áll. A támadások az állami szféra minden dimenziójában kifejtik hatásukat.³³

Összességében megállapítható, hogy a negyedik hadviselési generációban fokozatosan veszítik el az államok a hadviselés monopóliumát. A nem állami szereplők megpróbálják az összes rendelkezésükre álló politikai, gazdasági, társadalmi és katonai dimenziót felhasználva az ellenség politikai döntéshozóinak akarát befolyásolni. Megfigyelhető, hogy a megfelelően alkalmazott politikai akarat képes legyőzni a nagyobb gazdasági és katonai hatalmat is. Vagyis nem a haderő legyőzésére összpontosítanak, hanem mondjuk a gerilla hadviseléssel vagy a

²⁷ LIND et. al.: i. m. pp. 24-26.

²⁸ David RONFELDT – John ARQUILLA: Cyberwar is Coming! Comparative Strategy. USA, Taylor & Francis Online, Comparative Strategy, Inc., Vol 12, No. 2, 1993, pp. 141–165. <http://tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01495939308402915> (Letöltés ideje: 2018. 03. 06.)

²⁹ John ARQUILLA – David RONFELDT: Cyberwar is coming! USA, RAND National Security Research Division, 1993. p. 25. <http://www.rand.org/pubs/reprints/RP223.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 08.)

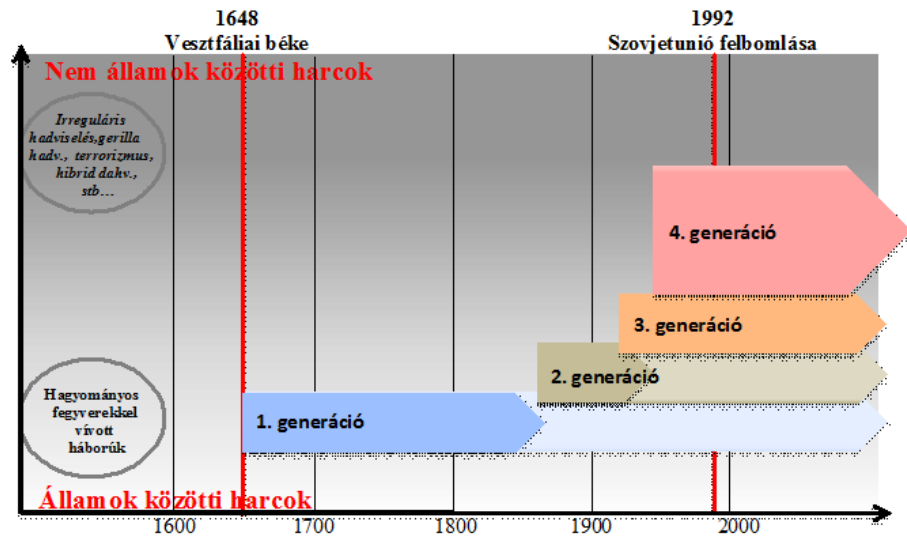
³⁰ DEÁK János: Napjaink és a jövő háborúja. Budapest, Hadtudományi Szemle, 2005/1. sz., p. 84.

³¹ ARQUILLA – RONFELDT: i. m. p. 38.

³² DEÁK i. m. p. 85.

³³ SOMKUTI Bálint: A 4. generációs hadviselés. Budapest, Hadtudományi Szemle, 2. évfolyam, 2. szám. 2009, pp. 42-45.

polgári engedetlenség társadalmi, kulturális és gazdasági összekapcsolásával, vagy a dezinformációs kampányokkal, az innovatív politikai tevékenységgel közvetlenül támadják az ellenség politikai akaratát.

1. ábra: Thomas X. Hammes és William S. Lind és a négy generációs hadviselési elmélet (saját szerkesztés)

Számos kritika fogalmazódott meg bennem ezzel az elmélettel kapcsolatban. Az egyik, hogy az elmúlt időszakban kialakult háborúk megelőzésében a nukleáris fegyverek igen nagy szerepet játszottak, de ebben az elméletben sem a megjelenésükről, sem az alkalmazásukról nem esik szó, pedig érdemes lett volna megemlíteni. A másik, hogy az elmélet megalkotói a háborúk generációit a társadalmak széleskörű változásaival kötik össze, melynek értelmében véleményem szerint a generációkban már sokkal hamarabb meg kellett volna jelennie az informatikai csúcstechnológiáknak és ezeknek köszönhetően a fejlett katonai informatikai rendszereknek is, de ez sem jelenik meg az elméletben. Mindemellett számomra a legvitatottabb kérdéskör ezzel az elmélettel kapcsolatban az a tény, miszerint az egymást követő nyugati világnézetű generációk egymást kiegészítik, nem pedig felülírják és egyik sem lezárt folyamat, hanem átfedik egymást. Egyetértek David S. Sorenson amerikai biztonságpolitikai szakértő 2005-ben megírt tanulmányával, ahol a következő kérdést teszi fel, "a XX. századi közel-keleti háborúinak többsége mind a második, mind a harmadik generációs hadviselés elemeit tartalmazza szóval, hogy is van ez?"³⁴ Teljes mértékben igaza van, valójában nem gyakorlatias az elmélet, nagyon nehezen használható és nehéz azonosítani, hogy éppen melyik generációban járunk, vagy jár az adott állam, mivel nincs pontos eszközmeghatározás. Én úgy gondolom, nem elég csak az, hogy hogyan harcolunk egy adott háborúban. És nem csak a társadalmi változásoknak kellene meghatározni a hadviselés generációját, sokkal inkább a technológiai

³⁴ David SORENSON: The Mythology of Fourth-Generation Warfare: A Response to Hammes. Contemporary Security Policy, Vol 26, No. 2, 2005, p. 264. <http://tandfonline.com/doi/10.1080/13523260500211223> (Letöltés ideje: 2018. 03. 09.)

fejlettségre kellene ilyenkor összpontosítani, hiszen a háború egy olyan dinamikus folyamat, amely során mindkét fél folyamatosan előnyt keres a másik felett, s ezt csakis a csúcstechnológiákkal, az információs technológiákkal tudják elérni.

Daniel H. Abbott és az ötödik generációs hadviselési elmélet (angolszász)

Daniel H. Abbott teoretikus nevéhez az öt generációs hadviselési elmélet fűződik. A nemrégiben, 2010-ben megírt könyve, a Thomas X. Hammes és William S. Lind által használt négy generációs elméleten alapszik és valójában ez az új elmélet csupáncsak annak a továbbfejlesztése.³⁵ A szerző szerint a négy generációs hadviselésnél a háborúban az ellenfél erkölcsi erejére összpontosítunk, míg az ötödik hadviselési generációban már az ellenség intellektuális erejét próbáljuk minél hamarabb összeroppantani.³⁶ Ennek kapcsán meg kell hogy említsem John Boyd, amerikai hadtudományi szakértőt, és az ő „OODA loop” elméletét, ami nem más, mint az emberi döntéshozatali és cselekvési folyamat egyik modellje. Ha az OODA mozaikszót nézzük, akkor a szó jelentése megfigyelés (Observation), feldolgozás (Orient), döntés (Decision) és cselekvés (Act). A loop, vagyis a „hurok” pedig a mechanizmus újra és újra lejátszódására utal. A tanulmányaiban leírtak alapján azt a következtetést lehet levonni, hogy a harcokban az előny annál a félnél van, aki gyorsabb és pontosabb döntéseket tud hozni, mint az ellenség, így a szembenállókat ki tudja zökkenteni az úgynevezett hurokból. Vagyis az 5GW (Fifth Generation of Warfare) tiszta támaszkodás a szellemi hatalomra.³⁷ Következtetesként vonható le, hogy a háborúban megnövekedett az igény a nem halálos eszközök iránt. Mindez azt jelenti, hogy a fegyverkezési verseny következtében már nem az egymás megsemmisítése a cél, hanem e szándéktól való eltérítés. A befolyásolás, a dezinformáció, a megnyerés, a megvesztegetés, a sugárzott kép pozitív alakítása elengedhetetlen eszközévé vált a nagyhatalmak harci eljárásainak.³⁸

Az elmélet alapjaiban javított és továbbfejlesztette a négy generációs elméletet, de még mindig számos hiányosság fedezhető fel. Számomra ezzel az elmélettel továbbra is az a probléma, hogy nem gyakorlatias. Nehéz eldönteni, hogy egy állam a saját hadviselési generációjában éppen hol jár, mert nagyok az átfedések.

Vlagyimir Slipchenko és a hat generációs hadviselési elmélet (orosz)

Az Oroszországi Föderációban a hadviselés generációi teljesen más megvilágításba kerültek Vlagyimir Slipchenko, orosz katonai teoretikus professzionális és analitikus munkásságának köszönhetően. A szakmai tapasztalatok terén hosszú múltra visszatekintő vezérőrnagy azt állítja, hogy a háborút hat generációra lehet osztani. Ugyanis nem elegendő csak a modern korra koncentrálni, mint ahogyan a 4GW teszi azt, bár ennek ellenére, mégsem ölel fel olyan széles

³⁵ Daniel H. ABBOTT: The Handbook of 5GW. USA, Nimble Books LLC, 2010, p. 2.

³⁶ Daniel H. ABBOTT: Dreaming 5th Generation War. USA, 2005, <http://www.tdaxp.com/archive/2005/07/20/dreaming-5th-generation-war.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 10.)

³⁷ Chet RICHARDS: Boyd's OODA Loop (It's Not What You Think). USA, J. Addams & Partners Inc., 2012, http://www.jvminc.com/boysrealooda_loop.pdf (Letöltés ideje: 2018. március 11)

³⁸ BOLDIZSÁR Gábor: A békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, PhD értekezés, 2008, p. 69.

időintervallumot, mint a Toffler-féle „három hullám” elmélet. Egyértelműen megállapítható, hogy a fegyveres harcok mindig is magas szinten szervezett fegyveres erőket és fegyvereket követeltek meg, így a technológiai forradalomnak nagy jelentősége van a fegyverek és felszerelések fejlesztésében.³⁹ Éppen ezért az egykori orosz katona, az eddigiektől eltérően, egy teljesen új alapokon nyugvó elméletet hozott létre. A hadviselés generációit a harci fegyverzet fejlődéséhez köti, és ez által különbözteti meg az eltérő korszakokat. Az orosz hat generációs hadviselési elmélet alapja a technológiai fejlődés.⁴⁰

A hat generációs hadviselés első generációja akkor kezdődött, amikor még nem használtak lőfegyvereket. Ekkor a legfejlettebb harcászati eszközöknek a vágó- és a szűrőfegyverek számítottak. Csakhogy hamar rájöttek, hogy ezen a kezdetleges harcmódon változtatni kell és a távolságot, mint harcászati előnyt, ki kell használni. Így a technika fejlődésének köszönhetően megjelentek a korai lőfegyverek, amelyek előidézték a második hadviselési generáció kialakulását. Majd a harmadik generációs hadviselés magával hozta a további fejlesztéseket és megalkották a kézi lőfegyvereket, pontosan a huzagolt csövű lőfegyvereket, később pedig a csöves tüzésűeket, amelyeknek köszönhetően háromszor, vagy akár hatszor nagyobb találati pontosságot értek el, mint a simakiképzésű fegyvercsövel és golyó formájú lövedékekkel. A negyedik generációban pedig már sorozatlövő fegyvereket használtak és egyre nagyobb hangsúlyt fektettek a légierő bevetésére is.⁴¹

A következő, vagyis az ötödik generáció hozta meg talán az egyik legnagyobb fordulópontot az Oroszországi Föderáció, avagy az akkori Szovjetunió hadviselésében. Ennél a hadviselési generációnál már kifejezetten az atomenergiára összpontosítottak, vagyis a nukleáris fegyverekre.⁴² Andrei Kokoshin volt orosz védelmi miniszterhelyettes, majd államtitkár, jelenleg katonapolitikai szakértő pont úgy, mint akkoriban a legtöbb orosz stratégiai gondolkodó, a nukleáris fegyverekre úgy tekintett, mint a modern világ stratégiai stabilitásának a fő elemeire. Szerinte az atomfegyverek a gyakorlatban már nem használhatók katonai eszközként a politikai célok elérése érdekében. Éppen ezért Kokoshin felhívta az orosz politikusok és szakértők figyelmét arra, hogy koncepcionális alapon dolgozzanak ki különböző modelleket a fegyveres erők minden dimenziójában történő felhasználására, valamint a katonai hatalom közvetlen alkalmazása nélküli kölcsönhatásban lévő politikai-katonai kapcsolatokra.⁴³ Az Oroszországi Föderáció életében ekkor kezdődött meg a fegyveres küzdelem második nagy szakasza. Ennek kapcsán a két meghatározó szakasz a hagyományos, vagyis a nem nukleáris és a nukleáris háborús

³⁹ Глава IV.; Основы военной и военно-морской наук
<http://militera.lib.ru/science/kapitanetz/04.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 11.)

⁴⁰ Vladimir SLIPCHENKO: A Russian Analysis of Warfare Leading to the Sixth Generation, 1993, http://sillwww.army.mil/FAMAG/1993/OCT_1993/OCT_1993_PAGES_38_41.pdf (Letöltés ideje: 2018. 03. 11.)

⁴¹ Makhmut GAREEV – Vladimir SLIPCHENKO: Future War, Foreign Military Studies Office. Fort Leavenworth, Kansas, 2005, pp. 120-145.

⁴² Глава I.; Мировой океан и войны нового поколения
<http://militera.lib.ru/science/kapitanetz/01.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)

⁴³ Jacob W. KIPP: Forecasting Future War: Andrei Kokoshin and the Military-Political Debate in Contemporary Russia, Andrei Kokoshin: Scholar and Bureaucrat. Fort Leavenworth, Foreign Military Studies Office, 1999, <https://fas.org/nuke/guide/russia/agency/990100-kokoshin.htm> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)

időszakok. Az utóbbinak kezdetét 1945-re teszik.⁴⁴ Mindemellett akkor bontotta ki „vitorlái” az új orosz háborús gondolkodásmód is. A volt Szovjetunió akkor ismerte fel, hogy az óceánok és a tengerek hatalmas előnyöket rejtnek mind gazdasági, politikai és főként katonai potenciából. A vízi területek állandó csatateret nyújtanak a nagyhatalmaknak. Folyamatos a harc a gazdasági lehetőségek kihasználása, illetve jelen esetünkben a fontosabb katonai képességek kiaknázása kapcsán, hiszen stratégiaileg igen fontos lehet az itt felhalmozható nagy pontosságú fegyverek arzenáljára. Tehát ezen területek jövőbeli birtokosai nagyban megváltoztathatják a világ civilizációjának és a fegyveres harcainak fejlődését és alakulását.⁴⁵

Az 1900-as évek közepétől az orosz politikai vezetők tisztában voltak azzal, hogy az országuk képtelen felvenni a versenyt a nagy ütemben fejlődő nyugati számítástechnikai technológiákkal. Mindemellett igen nagy hatással volt az orosz elitre az Egyesült Államokban szolgáló William Westmoreland ezredes, aki még 1970 júliusában azt nyilatkozta az Egyesült Államok Kongresszusa előtt, hogy „*a jövő csataterén az ellenséges erők célzottan, adatkapcsolatok, illetve számítógéppel segített intelligencia értékelés és automatizált tűzvezérlés segítségével azonnal, közről nyomon követhetőek lesznek. Biztos vagyok benne, hogy az amerikaiak elvárják, hogy ez az ország teljes mértékben kihasználja technológiáját – üdvözlöni és dicsérni fogják azokat a fejlesztéseket, amelyek lehetővé teszik az emberek helyettesítését a gépekével.*”⁴⁶

Így sürgető gyorsasággal vette kezdetét a következő generáció, vagyis az orosz jelenkori hatodik hadviselési generáció, aminek megismeréséhez és megértéséhez elsőnek nekünk is, mint ahogy Slipchenkonak is vissza kell térni a volt szovjet vezérkari főnök, Nikolai Vasilyevich Ogarkov marsall, majd vezérkari főnök munkásságához. A marsall a háborúkat, avagy a forradalmakat két jellemző alapján hasonlította össze. Az egyik oldalon a mennyiségileg gyorsan növekvő nukleáris fegyverek álltak, míg a másikon a hagyományos eszközök harci jellemzői voltak feltüntetve.⁴⁷ Ezeknek az adatoknak köszönhetően sikerült olyan új eredményeket publikálnia, amelyek elsősorban a harci cselekmények formáinak és módszereinek fejlesztésére jöttek létre, illetve a katonai és a haditengerészeti erők szervezeti felépítésére, valamint a parancsnoki és kontrollrendszerek és szervek fejlesztésére irányultak.⁴⁸ Ogarkov tanulmányainak konklúziójaként jött létre a Revolution in Military Affairs (RMA), vagyis az új hadügyi forradalom, ami valójában a technológia lassú fejlődésének köszönhetően csak a 90-es években tudott Oroszországban kibontakozni, és amely a számítástechnikai teljesítmény előrehaladásának és azonnali fejlesztéseinek sürgetése volt. Az elmélet alapja az, hogy egy nukleáris jellegű, vagy világméretű háború kirobbanásának valószínűsége nagyon csekély lett, ezzel ellentétben megnöttek az olyan konfliktusok lehetőségei a technológia fejlődésének köszönhetően, amelyek korábban ismeretlenek voltak. Az

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ Глава I; Мировой океан и войны нового поколения
<http://militera.lib.ru/science/kapitanetz/01.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)

⁴⁶ Gary CHAPMAN: An Introduction to the Revolution in Military Affairs.
<http://www.lincci.it/rapporti/amaldi/papers/XV-Chapman.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)

⁴⁷ Nikolai Vasilyevich OGARKOV: Vsegda v gotovnosti k zashchite Otechestva. Moscow, 1982, p. 31.

⁴⁸ Nikolai Vasilyevich OGARKOV: Istoriya uchit bditel'nosti. Moscow, 1985, p. 41.

RMA végeredményében egy olyan jövőbeli világrend körülményeit ábrázolja, amelyben a magasan fejlett nyugati technológiák eredményei a meghatározóak, ugyanakkor a különböző technikai fejlettségi szinten lévő államoknak köszönhetően még mindig lehetséges az, hogy a szemben álló fél soraiban állhatnak olyan államok is, amelyek ellen helyi vagy regionális konfliktusok mentén kell megküzdeni.⁴⁹

A hadügyi forradalmat két szakaszra lehet osztani, azonban ezeket természetesen nem lehet egymástól élesen elválasztani. Az első időszak az Öböl-háborúval kezdődött és körülbelül a XXI. század első évtizedének végéig tartott. Erre az időszakra jellemző volt az új technikák, doktrínák, új szervezetek és eljárások, valamint az új fogalmak széleskörű megjelenése és mindezen újítások átültetése a haderőkbe.⁵⁰ Többek között ekkor jelent meg Vladimir Semenovich Pirumov orosz altengernagynak köszönhetően az „elektronikai tűz” kifejezés, ami nem jelentett mást, minthogy a hagyományos tüzérező dominanciáját felváltotta az éter dominanciája, tehát megjelent az információs hadviselés, ami a fegyveres küzdelem egyik kategóriája lett. Pirumov kiemeli, hogy az éter hullámainak segítségével könnyen szét lehet zúzni a szembenálló fél erőit, beleértve a légvédelmét és ennek köszönhetően, szabad út nyílik a légi fölény megszerzésére és a mélységben végrehajtható csapásokra.⁵¹ Egy másik fogalom, ami szintén ekkor jelent meg, az nem más, mint az információs hadviselés, vagy a kibernetikai hadviselés, amely az eddigieknél is hangsúlyosabban épült a korszerű számítógépes rendszerekre. Ezen hadviselésnek a lényege, hogy a magasan fejlett software-ek alkalmazásával az ellenség információs rendszerét igen hamar és könnyen meg lehet zavarni, vagy semmisíteni. Sőt, ebben az időszakban jött létre a kiterjedt ismeretek dominanciája is, ami egyet jelentett a számítástechnika olyan fejlődésével, miszerint a szövetséges erőket rövid idő alatt el lehet látni pontos felderítési adatokkal, amelyek felhasználásával elő lehet segíteni a nagy pontosságú csapásokat, vagy akár a békefenntartói műveletek során nagyobb területeket lehet ellenőrzés alá vonni.⁵²

A Szovjetunióban az éter dominanciáját támogatva jött létre 1976-ban az a kezdeményezés, amely szerint az orosz légierő repülőgép védelmi berendezéseinek saját globális navigációs rendszerre van szükségük, így megalkották a Global Navigation System-et (GLONASS), amely egyértelműen elősegítette a stratégiai stabilitást ebben az új korszakban.⁵³ A GLONASS egy globális műholdas navigációs rendszer, amely valós idejű pozíciót és sebességet biztosít a katonai és polgári felhasználók számára. A különlegessége a volt szovjet, ma orosz rendszernek az,

⁴⁹ Colin S. GRAY: Strategy for Chaos: Revolutions in Military Affairs and the Evidence of History. USA, Foreign Affairs, 2003, <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2003-01-01/strategy-chaos-revolutions-military-affairs-and-evidence-history> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)

⁵⁰ Jacob W. KIPP: Confronting the RMA in Russia. USA, Military Review, 1997, <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/confront.htm> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)

⁵¹ Mary C. FITZGERALD: Russian Military Doctrine: Program for the 1990s and beyond. In: John P. HARDT – Richard F. KAUFMAN.: The Former Soviet Union in Transition, pp. 686-703.

⁵² Gregory DEREK: War and peace. USA, Royal Geographical Society, Journal compilation, 2010, <https://geographicalimagination.files.wordpress.com/2012/07/gregory-war-and-peace.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)

⁵³ Jacob W. KIPP: Russian Sixth Generation Warfare and Recent Developments. USA, Eurasia Daily Monitor, 2012, <https://jamestown.org/program/russian-sixth-generation-warfare-and-recent-developments/> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)

hogy a műholdas pályája alkalmas nagy földrajzi szélességek felismerésére és pontos megjelenítésére még olyan területeken is, ahol már az amerikai GPS jelzés problémás lehet.⁵⁴ Fontos, hogy a pozíció rögzítéséhez a vevőnek legalább négy műhold hatótávolságon belül kell lennie.⁵⁵

Összességében, ha az RMA első szakaszának újításait végignézzük, akkor rá kell jönnünk, hogy mindezen erőfeszítések már nem az emberi élet tömeges megsemmisítésére jöttek létre, hanem sokkal inkább a megbénítást és a sokkolást kívánják velük elérni. S talán a nukleáris elrettentés mögöttes tartalmát Gavril Ilyich Myasnikov fogalmazta meg a leghelytállóbban, ugyanis szerinte *"a legrágább fegyvereket nem az igazi háborúban használják."*⁵⁶ Az RMA második szakasza minden bizonnyal az előzőből leszűrt tapasztalatok széles körű felhasználásával annak folytatását fogja képezni, vagyis az újabb technikák, doktrínák és eljárások megjelenését jelenti. Ennek köszönhetően jön létre tulajdonképpen egy körforgás, vagyis akció és reakció, amely megváltoztathatja a jövő fegyveres konfliktusainak jellegét. Valójában erről a szakaszból nagyon keveset lehet tudni, hiszen jelen pillanatban is zajlik. Csupán csak abból lehet kiindulni, hogy melyek azok a tényezők, amelyek az első szakaszból, mint meghatározó elemek, átnyúlnak a következőkbe. Így egyértelműen ide tartoznak a nagy pontosságú fegyverek és a magasan fejlett érzékelő és híradó, valamint információs rendszerek továbbfejlesztései. Mindemellett, itt meg lehet említeni az olyan erőfeszítéseket és megoldásokat is, amik az új harcászati módszerek kapcsán jöttek létre.⁵⁷ Gondoljunk itt az olyan fejletlen államokra, akiknek nincs más lehetőségük, mint például a vezetési és irányítási pontjait mélyen a föld alá rejtetni, vagy olyan objektumok közelébe telepíteni, amelyeket politikai okokból lehetetlen vagy nehéz támadni. Nagy valószínűséggel az előbb említett államok ebben a szakaszban be fognak vetni olyan fegyvereket is, amelyek a meglévő és kötelező nemzetközi tiltó egyezményeknek köszönhetően szabályellenesek. Ide tartoznak például a biológiai fegyverek, amelyek adott esetben nagy hatékonysággal alkalmazhatók, így számos országban reális veszélyként lehet kezelni őket, de ide tartozhat akár a kémkedés is.⁵⁸

A hadügyben végbemenő forradalom jelentős változásokat idéz elő az orosz hat generációs hadviselésben és a háború dimenzióiban, amelynek köszönhetően lényegesen kiterjednek a méretek, mind mélységében, szélességében és magasságában, leginkább annak eredményeként, hogy megnőtt az új fegyverrendszerek hatótávolsága, pontossága és megsemmisítő képessége, amelyek elhárítására szoros együttműködésre lesz szükség a szövetséges fegyveres erők és a

⁵⁴ The global navigation satellite system glonass: development and usage in the 21st century <http://tycho.usno.navy.mil/ptti/2002papers/paper13.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)

⁵⁵ Igor AFANASYE – Dmitri VORONTSO: Glonass nearing completion <http://www.ato.ru/content/glonass-nearing-completion> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)

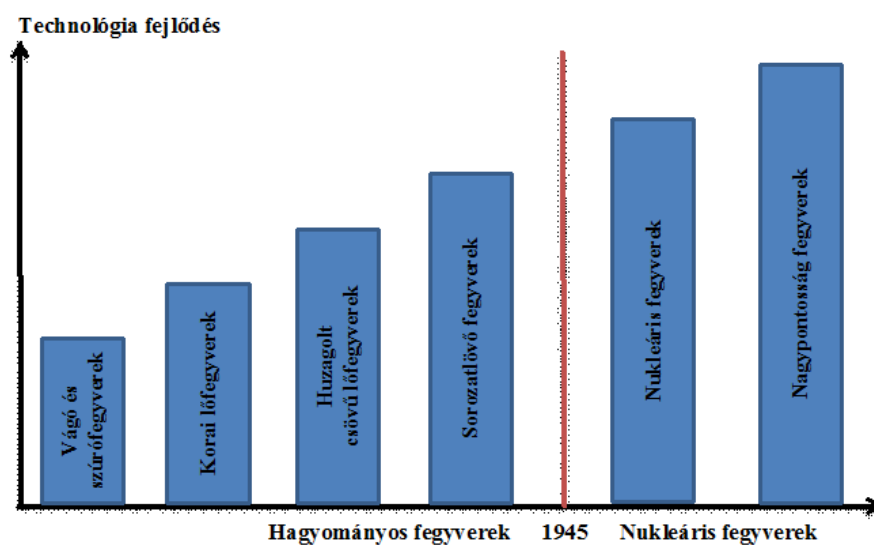
⁵⁶ James OBERG: Russian Global Navigation System, GLONASS. USA, Falling Short, 2008., <https://spectrum.ieee.org/aerospace/satellites/russian-global-navigation-system-glonass-falling-short> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)

⁵⁷ Stephen D. BIDDLE: Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle. USA, Princeton University Press, 2010, p. 462.

⁵⁸ Steven METZ – James KIEVIT: "Strategy and the Revolution in Military Affairs: From Theory to Policy". USA, 1995, <http://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/00229.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)

nemzetközi szervezetek között. Ezekre a megváltozott kihívásokra próbál megoldást találni a szinergia, amely a különböző haderónemek által kifejtett közös erőfeszítések összessége egy hadműveletben.⁵⁹ S ha a korai megelőzés mellett tesszük le a voksunkat, akkor a politikai cselekvésekre kell összpontosítanunk a konfliktusok megakadályozásának vagy korlátozásának érdekében, ami lehet akár a gazdasági szankció, a légi-, a szárazföldi- vagy a tengeri blokádnak, az erővel való tüntetések, a vitában álló felek béketeremtő szétválasztása.⁶⁰

Mindezekből levonható, hogy a hatodik generációban már nagy pontosságú, precíziós okos fegyvereket alkalmaznak, ami radikálisan megváltoztatja a katonai képességeket, és ismét újraformálja a hadviselés jellegét. Ezeknek az eszközöknek köszönhetően a hadviselés már nem fog fizikai megszállást igényelni, és a fő csatát, a harc terepét úgynevezett negyedik dimenziójában fogják megvívni. Ugyanakkor, a támogató műveletek során ezután sem fogják kizárni a földi katonai erő alkalmazását.⁶¹

2. ábra: Az orosz technológia alapú hat generációs hadviselési elmélet (saját szerkesztés)

Az orosz katonai gondolkodás és a hadviselés fejlődése a szovjet és az orosz háborús tapasztalatokból alakult ki, kombinálva a katonai teoretikusok ragyogó elképzeléseivel. A háború az orosz nemzeti érdekeken alapul, mind történelmi, kulturális és geopolitikai aspektusok alapján. Én azt a következtetést vontam le, hogy az orosz technológiai alapú hadviselési generációs megközelítés sokkal

⁵⁹ HAJMA Lajos: A hadügy forradalmának fontosabb jellemzői. Budapest, A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata, 1999, <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1999/ht-1999-2-3.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)

⁶⁰ KIPP: Confronting the RMA in Russia. USA, Military Review, 1997, <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/confront.htm> (Letöltés ideje: 2018. 03. 10.)

⁶¹ GAREEV –SLIPCHENKO: i. m. pp. 14-18.

gyakorlatiasabb, mint az angolszász elméletek. A nyugati teoretikusok időintervallumok alapján közelítették meg a kérdést aszerint, hogy abban a történelmi szakaszban összességében főként a társadalmi változásokra támaszkodva milyen eszközöket használtak, vagy milyen módon harcoltak egymással, illetve hogy miként alakult a szembenálló felek erőviszonya, vagy pont aszerint, hogy kik álltak egymással szemben. Ezeket összevetve, a nyugati, vagyis az angolszász fő teória szerint most a negyedik generációs hadviselésnél járunk. Ellenben fontos leszögezni, mint ahogy már említettem, hogy világunkban vannak fejlett és fejletlen országok, amelyek technikai fejlődése gazdasági potenciáljukhoz képest korlátozott, így vannak olyan államok, akik kénytelenek jelen pillanatban is csak a második generációs hadviselés elveit vallani, mindezt fűszerezve némi harmadik generációs hadviselési elemmel. Számomra nagyon nehéz meghatározni, hogy az adott állam a háborúban éppen melyik hadviselési szakaszban jár az angolszász elméletet alapul véve. Habár itt azért azt a tényt se felejtjük el, miszerint a fejlett technológia által nyújtotta lehetőségeket csakis az a fél tudja jobban kihasználni, amelyik időben felismeri annak előnyeit és ki is tudja azokat használni. Éppen ezért, szerintem sokkal célratörőbb a technológiai alapú behatárolás, így egyszerűbben megállapítható, hogy az adott állam éppen hol jár a saját hadviselési generációjában. Kritikaként pedig azt a tényt fogalmaznám meg, hogy miután ez az elmélet csak a technológiai innovációkra épül, nem jelennek meg benne a nem állami szereplők nyújtotta új típusú veszélyforrások.

Összegzés

Korunk fegyveres konfliktusai egyre összetettebb és több dimenzióból álló műveleti környezetet követelnek meg. Éppen ezeknek a technológia fejlesztéseknek köszönhetően a következő években az államoknak szembe kell nézni a konfliktusok változó, előre nehezen kiszámítható jellegével, megjelenési formáival. Egyértelmű, hogy a technológia fejlődés lehetővé teszi a legfejlettebb katonai hatalmak vezetőinek a jövőben, hogy a háborúkat, vagy a konfliktusokat kontaktus nélküli módon rendezzék le, ami megnehezíti a szembenálló felek gyors reagálási képességét. Ezen katonai műveletek rendre magukkal hozzák az aszimmetrikus és hibrid hadviselés jellegzetességeit, ami azt eredményezi hogy ma már a háború nem csak egy földrajzi keret közé szorított fogalom. Megjelent a kibertér, ahol a folyamatos és valós idejű média-közvetítéseknek köszönhetően sokkal inkább befolyásolhatóvá váltak az államok és főként az ott élő lakosság. Eljutottunk arra a szintre, hogy elsősorban a közvélemény megnyeréséért folyik a harc. A vezető katonai hatalmaknak és szövetségeseiknek a háborúban az a végső, nem titkolt céljuk, hogy a számukra ellenséges vagy problémát okozó rezsimeket, kormányokat megfosszák hatalmuktól és az így megszerzett területet, vagy akár országot katonai és gazdasági ellenőrzésük alá vonják. Az adott területen, vagy államban a korábbi hatalom megdöntését követően a nyertes ország saját politikai berendezkedésének „átültetéséig” és elfogadtatásáig akár még évekig állomásozhat, mint ahogy ezt a tapasztalatok is mutatják, gondoljunk csak Ukrajnára.

A hadviselés generációs elméletei jelenleg többnyire megfelelően tükrözik a mai fennálló biztonsági környezetet és a fent említett új típusú helyzetekre is jól reflektálnak, de teljességgel nem alkalmazhatóak a XXI. században. A fenti hadviselési generációs elméleteket elemezve arra a következtetésre jutottam, hogy a jövőben a hadviselés generációs elméletei kapcsán, pont úgy, mint a harctéren is,

keverni kell az elméleteket, az ideológiákat, hiszen az új típusú fenyegetések és konfliktusok is összetetté váltak. Ahhoz, hogy a XXI. században alkalmazható hadviselési generációs elméletet alkossunk meg, egy állam nagyhatalmi potenciáljának minden dimenzióját figyelembe kell venni. A régi elméletekből meg kell tartani a társadalmi és a technológiai változásokból eredeztethető hadviselési generációs elgondolásokat, hiszen ezen két dimenzió most is lényeges elemei a hadviselésben végbemenő változásoknak. Ezek mellett az új, XXI. századi elméletben meg kell hogy jelenjenek a gazdasági, a belpolitikai dimenziók és a mostanság előtérbe került tömegkommunikációs eszközök is. Illetve az adott állam nemzetközi rendszerben elfoglalt helyével is számolni kell. A globalizációnak köszönhetően ma már minden mindenre kihat. Az információs társadalomnak köszönhetően rohamos gyorsasággal fejlődnek és alakulnak ki az új technológiai vívmányok, amelyek kihatnak a katonai eszközök fejlődésére is. Az információ fontosságának felismerése pedig előidézte a médiában megjelenő dezinformációs folyamatokat, ami az immár kibővült harctéren elengedhetetlen lehet egy állam számára. A szélsőséges gazdasági háttérrel rendelkező államoknak köszönhetően pedig megjelentek az aszimmetrikus hadviselési formák, ami azt eredményezte, hogy azok az államok, akik nem rendelkeznek kellő pénzügyi háttérrel ahhoz, hogy védelmi költségvetéseiket növelni tudják, más taktikához kellett folyamodniuk. Ma már attól, hogy egy állam rendelkezik a csúcstechnológiát képviselő fegyverekkel, nem jelenti azt, hogy egy konfliktusban, háborúban ő tudna felülkerekedni. Ma már az információ az úr. Am a gazdaságilag, és így technológiailag nagy súlyú államokban a jövőben további csúcstechnológiai vívmányok kifejlesztésére kell számolni, mindez megmutatkozhat majd a repüléstechnikában, a rakétagyártásban, az űrtechnológiában. Hatalmas változás várható a robotok alkalmazásában, a géntechnológiában, számítógépeknel, a napenergia felhasználásában és a munka hatékonyságának növelésében. A ma, a XXI. században alkalmazható hadviselési generációnak ezeket az elemeket is tartalmaznia kell.

Összességében megállapítható, hogy abban a hadviselési generációban, amiben ma élünk, legyen az az angolszász szerinti negyedik, vagy már ötödik, vagy az orosz szerinti hatodik, sokkal összetettebbek a konfliktusok, és így nem elegendő csak egy dimenziót figyelembe véve megalkotni a ma is alkalmazható hadviselési módot.

Felhasznált irodalom:

- ABBOTT, Daniel H.: The Handbook of 5GW. USA, Nimble Books LLC, 2010, p. 2.
- ABBOTT, Daniel H.: Dreaming 5th Generation War. USA, 2005, <http://www.tdaxp.com/archive/2005/07/20/dreaming-5th-generation-war.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 10.)
- AFANASYE, Igor – VORONTSO, Dmitri: Glonass nearing completion <http://www.ato.ru/content/glonass-nearing-completion> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)
- ARNOLD, Anthony: The Fateful Pebble: Afghanistan's Role in the Fall of the Soviet Empire. Novato, CA, Presidio Press, 1993, pp. 76-82.

- ARQUILLA, John – RONFELDT, David: Cyberwar is coming! USA, RAND National Security Research Division, 1993. p. 25. <http://www.rand.org/pubs/reprints/RP223.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 08.)
- BIDDLE D. Stephen: Military Power: Explaining Victory and Defeat in Modern Battle. USA, Princeton University Press, 2010, p. 462.
- Blitzkrieg, <http://www.historylearningsite.co.uk/world-war-two/world-war-two-and-eastern-europe/blitzkrieg/> (Letöltés ideje: 2018. 03. 06.)
- BOLDIZSÁR Gábor: A békeműveletekben való részvétel hatása a Magyar Honvédségre. Budapest, Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, PhD értekezés, 2008, p. 69.
- BUNKER, Robert J. Dr.: Generations, Waves, and Epochs; Modes of warfare and the RPMA. USA, Airpower Journal, 1996, pp. 4-7. <http://capsindia.org/APJ> (Letöltés ideje: 2018. 03. 04.)
- CHAPMAN, Gary: An Introduction to the Revolution in Military Affairs. <http://www.lincci.it/rapporti/amaldi/papers/XV-Chapman.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 1962, p. 410.
- CLAUSEWITZ, Carl von: A háborúról, Zrínyi Kiadó, 2014, Budapest, ISBN: 9789633275993 pp. 220-221.
- CREVELD, Martin van: Technology and War: From 2000 B.C. to the Present. A revised and expanded edition, First Free Press Paperback Edition, 1991, p. 2.
- DEÁK János: Napjaink és a jövő háborúja. Budapest, Hadtudományi Szemle, 2005/1. sz.
- DEREK, Gregory: War and peace. USA, Royal Geographical Society, Journal compilation, 2010, <https://geographicalimagination.files.wordpress.com/2012/07/gregory-war-and-peace.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)
- FITZGERALD, Mary C.: Russian Military Doctrine: Program for the 1990s and beyond. In: John P. HARDT – Richard F. KAUFMAN: The Former Soviet Union in Transition
- GAREEV, Makhmut – SLIPCHENKO, Vladimir: Future War, Foreign Military Studies Office. Fort Leavenworth, Kansas, 2005, pp. 120-145.
- GRAY, Colin S.: Strategy for Chaos: Revolutions in Military Affairs and the Evidence of History. USA, Foreign Affairs, 2003, <https://www.foreignaffairs.com/reviews/capsule-review/2003-01-01/strategy-chaos-revolutions-military-affairs-and-evidence-history> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)

- HAIG Zsolt – KOVÁCS László: Kritikus infrastruktúrák és kritikus információs infrastruktúrák. Budapest, Nemzeti Közszolgálati Egyetem, 2012, pp. 10-11.
- HAJMA Lajos: A hadügy forradalmának fontosabb jellemzői. Budapest, A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata, 1999, <http://www.zmne.hu/kulso/mhtt/hadtudomany/1999/ht-1999-2-3.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)
- HAMMES, Colonel Thomas X.: The Sling and the Stone: On War in the 21st Century. USA, Zenith Military Classics, 2004, p. 11.
- KÁNYA Andrea: A gallér és az ötágú csillag, <http://www.honvedelem.hu/nyomtat/14883> (Letöltés ideje: 2018. 03. 03.)
- KISS Álmos Péter: A negyedik generációs hadviselés, In: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 2013, p. 68.
- KIPP, Jacob W.: Forecasting Future War: Andrei Kokoshin and the Military-Political Debate in Contemporary Russia, Andrei Kokoshin: Scholar and Bureaucrat. Fort Leavenworth, Foreign Military Studies Office, 1999, <https://fas.org/nuke/guide/russia/agency/990100-kokoshin.htm> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)
- KIPP, Jacob W.: Russian Sixth Generation Warfare and Recent Developments. USA, Eurasia Daily Monitor, 2012, <https://jamestown.org/program/russian-sixth-generation-warfare-and-recent-developments/> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)
- KIPP, Jacob W.: Confronting the RMA in Russia. USA, Military Review, 1997, <http://fmso.leavenworth.army.mil/documents/confront.htm> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)
- LIND, William S.: Understanding Fourth Generation War. <http://antiwar.com/lind/index.php?articleid=1702> (Letöltés ideje: 2018. 03. 01.)
- LIND, William S.: Understanding Fourth Generation War. USA, Military Review, 2004, pp. 13-15.
- LIND, William S. – NIGHTENGALE, Keith – SCHMITT, John F. – SUTTON, Joseph W. – WILS, Gary I: The Changing Face of War: Into the Fourth Generation. USA, Marine Corps Gazette, 1989. október
- Materialschlacht: Was Sie jetzt über Verdun wissen sollten. <https://www.welt.de/geschichte/article152240607/Was-Sie-jetzt-ueber-Verdun-wissen-sollten.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 04.)
- METZ, Steven – KIEVIT, James: "Strategy and the Revolution in Military Affairs: From Theory to Policy". USA, 1995, <http://ssi.armywarcollege.edu/pdffiles/00229.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)
- NAGY Bianka: A nagyhatalmak sakk-matt-ja, a hibrid támadásokkal szembeni önvédelem lehetőségei. Budapest, OTDK, 2018. p. 38.

- OBERG, James: Russian Global Navigation System, GLONASS. USA, Falling Short, 2008., <https://spectrum.ieee.org/aerospace/satellites/russian-global-navigation-system-glonass-falling-short> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)
- OGARKOV, Nikolai Vasilyevich: Vsegda v gotovnosti k zashchite Otechestva. Moscow, 1982, p. 31.
- OGARKOV, Nikolai Vasilyevich: Istoriya uchit bditel'nosti. Moscow, 1985, p. 41.
- RICHARDS, Chet: Boyd's OODA Loop (It's Not What You Think). USA, J. Addams & Partners Inc., 2012, http://www.jvminc.com/boydsrealooda_loop.pdf (Letöltés ideje: 2018. 03. 11.)
- RONFELDT, David – ARQUILLA, John: Cyberwar is Coming! Comparative Strategy. USA, Taylor & Francis Online, Comporative Strategy, Inc., Vol 12, No. 2, 1993, pp. 141–165. <http://tandfonline.com/doi/abs/10.1080/01495939308402915> (Letöltés ideje: 2018. 03. 06.)
- SLIPCHENKO, Vladimir: A Russian Analysis of Warfare Leading to the Sixth Generation, 1993, http://sillwww.army.mil/FAMAG/1993/OCT_1993/OCT_1993_PAGES_38_41.pdf (Letöltés ideje: 2018. 03. 11.)
- SOMKUTI Bálint: A negyedik generációs hadviselés. In: Aszimmetrikus hadviselés a modern korban. Kis háborúk nagy hatással. Budapest, Zrínyi Katonai Kiadó, 2013, pp. 48-49.
- SOMKUTI Bálint: A 4. generációs hadviselés. Budapest, Hadtudományi Szemle, 2. évfolyam, 2. szám. 2009, pp. 42-45.
- SORENSON, David: The Mythology of Fourth-Generation Warfare: A Response to Hammes. Contemporary Security Policy, Vol 26, No. 2, 2005, p. 264. <http://tandfonline.com/doi/10.1080/13523260500211223> (Letöltés ideje: 2018. 03. 09.)
- SZABÓ József: Kis magyar hadelmélet illetve, mire készítsük fel a honvédtisztjelölteket a XXI. században. Budapest, Hadtudományi szemle, 5 évfolyam. 3-4. szám, 2012, pp. 379-381.
- SZENDY István: A hadviselés, mint tudományelméleti és tudományrendszertani kategória. Budapest, Hadtudományi Szemle, Fórum – MHTT-konferencia: A hadviselés generációi – Generációváltás..., 2017/3-4. szám, pp. 107-112.
- SZENES Zoltán: Katonai kihívások a 21. század elején. Budapest, Hadtudomány, A Magyar Hadtudományi Társaság Folyóirata, 15. évfolyam, 4. szám, 2005, pp. 56-59.
- TOFFLER, Alvin: The Third Wave. New York, Bantam Books, 1981, pp. 17-22.
- TOFFLER, Alvin: Powershift. New York, Bantman Books, 1990, pp. 24-35.

- TOFFLER, Alvin – TOFFLER, Heidi: War and Anti-War. New York, Warner Books, 1995, pp. 7-8.
- Глава IV.; Основы военной и военно-морской наук <http://militera.lib.ru/science/kapitanetz/04.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 11.)
- Глава I.; Мировой океан и войны нового поколения <http://militera.lib.ru/science/kapitanetz/01.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)
- Глава I.; Мировой океан и войны нового поколения <http://militera.lib.ru/science/kapitanetz/01.html> (Letöltés ideje: 2018. 03. 12.)
- The global navigation satellite system glonass: development and usage in the 21st century <http://tycho.usno.navy.mil/ptti/2002papers/paper13.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 03. 13.)

A FEGYVERKERESKEDELEM ÖNKORLÁTOZÁSA – POLITIKAI, GAZDASÁGI ÉS DIPLOMÁCIAI ÉRDEKEK ÜTKÖZÉSE

Bevezetés

Az európai biztonság- és védelempolitika fejlesztése a II. világháború lezárását követően megszakításokkal ugyan, de állandó jelleggel napirenden van. Ameddig a bipoláris világrendben a Szovjetunió és az érdekövezetébe tartozó országok jelentettek fenyegetést a nyugat-európai országokra, illetve az Egyesült Államokra nézve, addig az 1990-es évektől kezdődően újabb és újabb kihívásokkal kénytelenek szembenézni.

Bár a szakpolitika fejlődését Európában elsősorban nagyobb fenyegetések segítették elő – például a meginduló fegyverkezési versenyre a NATO 1949-es megalapítása, az 1950-1953 között zajló koreai háború stb. – ám a közvetlen veszély elhárulását követően a biztonság- és védelempolitika ismét háttérbe szorult.¹ Ennek a hullámnak látta kárát az európai hadiipar is, amely amellet, hogy az Egyesült Államok árnyékában működött, számos egyéb negatív tényezővel is kénytelen volt szembenézni. Ezek között lehet megemlíteni a piacok töredezettségét, a párhuzamosan futó hadiipari fejlesztésekből fakadó hatékonyságvesztést, a szakpolitikával kapcsolatos általános vélekedést a döntéshozók körében (a NATO égisze alatt az államok kevésbé érdekeltek a folyamatos innovációban), illetve a források korlátozottságát.

A biztonság- és védelempolitikával kapcsolatos ambivalens vélekedés ellenére a hadiipari fejlesztések tekintetében az Európai Unió még így is a világ élvonalába tartozik. A szektor közvetlenül összesen 500.000 embert foglalkoztat, közvetetten 1,2 millió munkahelyet teremt és 2014-ben 97,3 milliárd euró bevételt termelt.² Több tucat nagyobb gyártó mellett mintegy 2.500 kis- és középvállalkozás is részt vesz a hadiipari termelésben, azonban megoszlásuk igencsak kiegyensúlyozatlan az uniós tagállamok tekintetében. 2015-ben a top 100 fegyvergyártó és katonai szolgáltatásokat nyújtó vállalatok összesen 370,7 milliárd dollár (322,3 milliárd euró) bevételt realizálhattak, amelyből az Egyesült Államokban bejegyzett vállalatok 209,7 milliárd dollárral (182,3 milliárd euró), míg az európai vállalatok 95,7 milliárd dollárral (83,2 milliárd euró) részesültek.³

¹ A témáról bővebben lásd Tóth Zoltán Balázs (2017): A védelmi együttműködés keretei az Európai Unióban, Szakmai Szemle 2017. évi 2. szám. Elérhető: http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_2_szam.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

² Forrás: https://ec.europa.eu/growth/sectors/defence_en (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

³ Global arms industry: USA remains dominant despite decline; sales rise in Western Europe and Russia, says SIPRI (2016), Stockholm International Peace Research Institute. Elérhető: <https://www.sipri.org/media/press-release/2016/global-arms-industry-usa-remains-dominant> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

A korlátok és nehézségek ellenére elmondható, hogy számos európai ország sikeresen bekapcsolódott a fegyvergyártás globális versenyébe, így termékeit és szolgáltatásait számos országba képes exportálni. Fegyverek alatt jelen tanulmány kizárólag a hagyományos fegyverek kereskedelmére fókuszál, ugyanis a nukleáris, biológiai és egyéb, nem konvencionális fegyverekre sokkal szigorúbb nemzetközi korlátozások, esetlegesen tiltások vonatkoznak.

Azon túlmenően, hogy az exportáló és importáló felek között javulnak a politikai, gazdasági és diplomáciai kapcsolatok, illetve élénkül a két fél közötti kereskedelem, az aszimmetrikus függőségi viszony is mélyül az exportáló fél javára. Nem véletlen, hogy a bipoláris világrendben a NATO szövetséges államok főként az amerikai fegyverekre voltak szorítkozva, addig a Szovjetunió megszállása alatt/érdekövezetébe tartozó országok esetében egyértelműen a szovjet technológia importálása jelentette az egyetlen megoldást. A Szovjetunió összeomlása új lehetőséget teremtett a fejlett országoknak piacaik bővítéséhez, és partnereik között olyan fejlődő országok jelentek meg, amelyek korábban a szovjet technológiától függttek.

A piacok bővülése önmagában pozitív fejlemény, mindazonáltal elkerülhetetlen, hogy valamely fegyverexportáló ország ne kerüljön kellemetlen helyzetbe, ugyanis minél több félhez jutnak el termékei, annál nagyobb eséllyel fognak megjelenni különböző fegyveres konfliktusokban. A 2010-es évet követő időszak polgárháborúi számtalan példával szolgáltattak ezen fegyverek „rossz kezekbe” kerülésére, mint ahogy azt a szíriai, iraki, líbiai, jemeni polgárháború kapcsán is tapasztalni lehetett.

Önmagában is jelentősége van annak, amennyiben egy adott ország által exportált fegyverekkel annak birtoklói visszaélnék, esetlegesen emberiség elleni bűncselekményeket követnek el. A központi kormányzat egyidejűleg nézhet szembe belpolitikai kihívásokkal – például társadalmi tüntetések vagy koalíciós partnerek közötti feszültségek –, illetve a nemzetközi szinten tapasztalható nehézségekkel – például jövedelmező üzleti tranzakciók befagyasztása korábbi partnerekkel, vagy egy adott katonai szövetségben kialakult feszültségek kezelése.

A felelősség az Európai Unió tagállamai esetében még inkább felértékelődik, hiszen ott egy több tucat országot magába foglaló politikai-gazdasági entitás megítélése sérülhet, ráadásul a szupranacionális szinten meghíúsult válságkezelés további feszültségeket eredményezhet.

Jelen tanulmány a szíriai és jemeni polgárháború példáin keresztül azt vizsgálja meg, hogy az Európai Unió tagállamai és a fejlődő országok között zajló fegyverkereskedelem miként formálódik a fegyveres konfliktus fejleményei hatására, illetve a fegyverexportáló országoknak milyen kihívásokra szükséges reagálniuk. Az első fejezet ennek megfelelően a belső fegyveres konfliktusok nemzetközi jogi szabályait tekinti át, majd az ezt követő két fejezetben konkrét esetek kerülnek bemutatásra Szíria és Jemen példáján keresztül. A negyedik fejezet a politikai, gazdasági és diplomáciai érdekek között húzódozó feszültséget állítja párhuzamba az Európai Unió fegyverkereskedelem szabályozására irányuló törekvéseivel.

A fegyveres konfliktusok joga

A fegyveres konfliktusok átfogó nemzetközi szabályozására (*ius ad bellum* – háborúhoz való jog; *ius in bello* - hadijog) a XIX. századtól kezdődően nyílt igény párhuzamosan a haditechnika ugrásszerű fejlődésével és az általa okozott pusztítások növekedésével.⁴ A különböző egyezmények alapvetően olyan konfliktusokra alkottak normákat, amelyek országok között folytak, ennél fogva a felelősség könnyebben megállapítható volt.⁵ A II. világháború lezárását követő időszak meglehetősen termékenyen hatott a jogfejlődésre, hiszen a soha nem látott borzalmak után általános meggyőződés volt a szabályozási környezet fejlesztése hasonló konfliktusok megakadályozása/szabályozása végett. A logika alapvetően itt is az országok viselkedését szabályozta, bár az 1949-ben elfogadott négy genfi egyezmény közül 3. cikke már a polgárháborúk vonatkozásában is értelmezhető előírásokat tartalmazott. Eszerint szükséges biztosítani a polgári lakosság, a sebesültek, foglyok, harc képtelenek részére az emberséges bánásmódot, törekedni kell emberi méltóságuk megőrzésére, továbbá az egyezmények ajánlást tesznek a Nemzetközi Vöröskereszt Bizottságával való együttműködésre.

Az 1949. augusztus 12-én kötött Genfi Egyezményeket kiegészítő II. Jegyzőkönyv a nem nemzetközi fegyveres összeütközések áldozatainak védelméről szóló 1977. évi dokumentum további intézkedéseket vezetett be a polgári személyek védelméről, bár ennek elfogadottsága rosszabb, mint az 1949-es Genfi Egyezményeknek.

A Genfi Egyezmények, illetve a II. Jegyzőkönyv alapján az alábbi alapelvek számítanak irányadóknak belső fegyveres konfliktusoknál:

1. A harci tevékenységeknek katonai szempontból indokolhatónak kell lenniük.
2. Csak olyan célpontok ellen lehet támadásokat indítani, amelyek az ellenséges csapatok tevékenységéhez köthetők.
3. Különbséget kell tenni a kombattánsok és a polgári lakosság között, civileket élő pajzsként felhasználni tilos. A polgári lakossággal emberségesen és diszkriminációmentesen kell bánni. Nem lehet erőszakosan kitelepíteni a polgári lakosságot, hacsak az nem indokolható veszélyeztetettségük okán.
4. A polgári lakosság vagyontárgyait a lehető legjobban meg kell védeni a pusztításoktól, fosztogatásoktól.
5. Amennyiben valamelyik fél elfogja az ellenség katonáit, annak kijár a tisztességes bírósági eljárás.
6. Tilos a polgári lakosság kiéheztetésén alapuló stratégia alkalmazása.
7. A sebesülteket megfelelő ellátásban kell részesíteni.⁶

⁴ A jogfejlődés alapvetően kettő egyezménysorozathoz, a Genfi és a Hágai Egyezményekhez kapcsolódik, amelyet további megállapodások egészítenek ki. A Genfi Egyezmények fejlődésének évszámai: 1864., 1906., 1925., 1929., 1949., 1977. A Hágai Egyezmények fejlődésének évszámai: 1899., 1907., 1954. Az ENSZ egyezmények fejlődésének évszámai: 1948., 1980., 1993., 1994., 1996., 1997., 1998. A fentiekben túlmenően még érdemes megemlíteni az 1868-as Szentpétervári Nyilatkozatot, az 1945-ös Nürnbergi Alapokmányt, az 1972-es Biológiai Fegyverekről Szóló Egyezményt, illetve az 1993-as Vegyifegyverekről Szóló Egyezményt.

⁵ A nemzetközi humanitárius jog alapelvei: az emberiség, a katonai szükségesség, a megkülönböztetés, illetve az arányosság.

⁶ A hét pont az alábbi forrás alapján került összegzésre: GUTMAN, Roy – RIEFF, David (2002): Háborús bűnök, Zrínyi Kiadó, Budapest, pp. 337-339.

Ameddig az államok közötti fegyveres konfliktust viszonylag hatékonyan lehet rendezett keretek közé terelni (bár visszaélések és aránytalan akciók minden konfliktus során vannak), addig a belső fegyveres konfliktusokban kevésbé lehet kikényszeríteni a jogelvek érvényesülését. Ez számos okra vezethető vissza.

Polgárháború idején legalább egy hatalmi tömb szerveződik a központi kormányzattal szemben, amely utóbbi megdöntésére törekszik. Ameddig a központi kormányzat hatalma megtartásáért, addig az ellenzék annak megdöntéséért tesz meg mindent, és ahogy az „Arab tavasz” nyomán fellángoló belső feszültségek is megmutatták, az erőszakos adok-kapok rövid idő alatt polgárháborúba tudja sodorni az országokat (lásd Líbia, Irak, Szíria, Jemen). A központi kormányzattal szemben szerveződő erők bár tömegtámogatottsággal bírhatnak, formális autoritással mégsem rendelkeznek. Ebből adódóan az adott ország számos területén jog nélküli/sajátosan értelmezett jogi állapot alakulhat ki, amely kihat az igazságszolgáltatás önkényes formálására, új, állam alatti gazdasági kapcsolatok kialakulására stb. A nemzetközi közösség számára mindig dilemma, hogy a központi kormányzat, avagy az új ellenzéki erőkkel kommunikáljon, hiszen az alapvetően meghatározza a polgárháború dinamikáját. Szíriában például az Egyesült Államok éveken keresztül nyíltan Bassár el-Aszad elnök megbuktatásán fáradozott, csakúgy, mint Törökország. Miután Oroszország katonai intervenciójának köszönhetően a központi kormányzat hatalma visszaerősödött, mind az Egyesült Államok, mind Törökország stratégiája megváltozott.

Másodszor, ameddig az országok közötti konfliktus általában világosan körülhatárolható célok köré leírható – politikai, gazdasági, stratégiai stb. – addig a polgárháborúk elnyomó rezsimek ellen, általában több évtizedes törésvonalak mentén robbannak ki. Az elkeseredettség és gyűlölet végül pogromokhoz, túlzott erőszak alkalmazásához vezet, ennél fogva a polgárháborúk lezárása sokkal nehezebben valósítható meg, mint az államok között. Nem véletlen, hogy az 1990-es évek közepén publikált jelentés a kor tapasztalatai alapján megállapította, hogy a belső fegyveres konfliktusok áldozatainak 90 százaléka a polgári lakosság soraiból kerül ki⁷.

A polgárháborúk kapcsán a tendencia napjainkra sem gyengült, ráadásul a nem állami tényezők erősödésével – és ezzel párhuzamosan a központi kormányzatok több helyen bekövetkező gyengülésével – a polgári lakosság még inkább kiszolgáltatottabb helyzetben van. Több afrikai és közel-keleti országban mára a lakosság túlélése egyenesen a nemzetközi szervezetektől függ, amelyek az állami intézmények és egyéb hatalmi központok helyett igyekeznek biztosítani a lakosság alapvető élelmezési, egészségügyi és egyéb szociális igényeit. Mivel azonban egy-egy fegyveres konfliktus teljesen romba tudja dönteni az állam működését, közvetlenül sok millió ember éhezéséhez vezet, amelyet még a legnagyobb nemzetközi szervezetek sem képesek ellensúlyozni. 2017-ben 51 országban összesen 124 millió ember volt kitéve az éhezésnek, akik elsősorban fegyveres konfliktussal sújtott afrikai és közel-keleti országokban éltek⁸.

⁷ MACHEL, Graça (1996): Impact of armed conflict on children, A/51/306. http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/51/306, p. 14. (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

⁸ Global Report on Food Crises (2018), Key messages, FSIN – Food Security Information Network, <https://docs.wfp.org/api/documents/WFP->

Harmadszor, mivel a polgárháborúkban a felelősség gyakran elmosódik, a fejlett országoknak, illetve nemzetközi szervezeteknek még nagyobb felelősségük van az események dokumentálásában, nyomon követésében. Ahogy azonban a szervezetek sem tudnak mindenhol jelen lenni – például az Iszlám Állam egykori területeire nem mentek humanitárius szállítmányok, vagy Jemennél lezárták az egyik legfontosabb kikötőt a lázadók – úgy az államok is csak jelentős ráfordítással képesek megfigyeléseket végezni. Mivel a polgárháborúval sújtott országban az élet semmilyen területe nincs centralizálva, ennél fogva a teljes területet lefedő megfigyelések sokkal több erőforrást igényelnek, amely biztosítására nem mindig van lehetőség. Ebből fakadhat az, hogy például Szíriában a vegyifegyvertámadásokért sokszor senki nem vállalja a felelősséget és nincs is lehetőség nyomozást végezni az ügyben, így a felelősségre vonás elmarad. Következmények nélkül viszont könnyen belátható, hogy az egymással szembenálló felek könnyebben szánják rá magukat erőszakos akciókra, ha azt a győzelmük kulcsaként azonosítják.

A polgárháború káros hatásainak csökkentését nehezítik a konfliktusban érdekelt, fejlődő államok bekapcsolódása is. A beavatkozást elősegítő érdekek sokszor hangsúlyosabban jelennek meg, mint a nemzetközi joghoz való igazodás kényszere, és jellemzően ezen a ponton ütnek vissza az Európából importált fegyverek.

Mint az a leírtakból megállapítható, a belső fegyveres konfliktusok idején a nemzetközi jogban lefektetett alapelvek sok esetben sérülékenyebbek, mint országok közötti konfliktusban. Éppen ezért a fegyverexportáló országok felelőssége felértékelődik, hiszen ha akaratlanul is, de közvetetten a segítségükkel történhetnek az emberiség elleni bűncselekmények. Ameddig néhány ország szándékosan, saját hatalmi céljainak megfelelően fegyverzi fel az egyik oldalt – például Észak-Korea vagy Irán –, addig a fejlett országok nyomon követhető tranzakciók révén értékesítenek fegyvereket. Az eredmény viszont mindkét esetben ugyanaz, hiszen a fegyvereket sok esetben a polgári lakosság ellen vetik be.

A szíriai polgárháború

A 2011-ben kirobbant szíriai polgárháború az emberiség elleni bűncselekmények sorozatát hozta magával az azóta eltelt időszakban – már maga a konfliktus eszközlődése is a központi kormányzat elhibázott válságkezelési döntéséhez köthető, miszerint a tüntetéseket túlzott erőszakkal kívánta letörni.⁹ A napjainkig elhúzódó konfliktusban számtalanszor történtek a polgári lakosságot célzó támadások (kórházak, iskolák, mecsetek stb.), városok körbezárásával tízezreket érintő kiéheztetések, a lakosság élő pajzsként történő felhasználása, illetve

0000068917/download/?_ga=2.103280134.786624743.1537438330-1539293318.1537438330 (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

⁹ Háfez el-Aszad 1982-ben szintén erőszakkal törte le az iszlamista felkelést. A Hamá városára irányított művelet keretében 10 ezer ember vesztette életét és a város 30 százaléka elpusztult. Az aránytalan erőszak alkalmazása ekkor véget vetett a felkelésnek, azonban fia, Bassár el-Aszad válságkezelési manővere kudarcot vallott, pedig erőszakban és megtorlásban 2011-ben sem volt hiány. Forrás: PERTHES, Volker (1999): The Political Economy of Syria Under Asad, International Journal of Middle East Studies, Vol. 27. No.3.

vegyi fegyverek alkalmazása.¹⁰ Az emberiesség elleni bűncselekmények elkövetésével az egymással szembenálló felek mindegyikét meg lehet gyanúsítani, így a szíriai központi kormányzatot, az ellenzéki milíciákat, illetve az Iszlám Államot.¹¹

A szíriai polgárháború alakításában számos ország, nemzetközi szervezet és egyéb állam alatti szereplő érdekelt, és több esetben az érdekeltségek szembemennek egymással, amely a konfliktus elhúzódását okozza. A polgárháború dinamikáját meghatározó országok közül Törökország esete kerül ismertetésre, amely többek között Európából importált fegyverekkel avatkozott be a konfliktusba.

Törökország már a szíriai válság kezdete óta aktívan részese az események alakításának. Míg a konfliktus elején Bassár el-Aszad kormányzatával szemben lépett fel, illetve területén támogatta az ellenzéki csapatok kiképzését, addig Oroszország 2015-től zajló intervenciója nyomán a korábbi ellenségével együttműködve igyekszik a békemegállapodást tető alá hozni, igazodva a megváltozott erőviszonyokhoz. Mivel Szíria területi integritása az Iszlám Állam 2014-es kalifátusának kikiáltásával hosszú évekre tartósan felbomlott, az ország északkeleti részén fekvő kurd közösségnek alkalma nyílt megerősödni. A szárazföldi csapatok közül a kurd milíciák vették fel a leghatékonyabban a küzdelmet az Iszlám Állam harcosaival szemben, így az Egyesült Államok fegyveres támogatásának fogadóivá váltak. Törökország aggódva nézte a kurd területek önállóságát és megerősödését, amely végül a szíriai polgárháborúba való közvetlen katonai beavatkozásához vezetett. A katonai akciókra 2016 augusztusától kezdődően került sor, és Recep Tayyip Erdoğan török elnök kifejezetten az Iszlám Állam milíciáit, illetve a terroristának bélyegzett kurd Népvédelmi Egységeket jelölte ki célpontnak.¹²

2018 januárjában kezdetét vette az Olajág hadművelet, amely hasonlóan a korábbi intervencióhoz, szintén a kurd befolyás gyengítését volt hivatott előmozdítani. A hadművelet jelentős mértékben követelt emberéleteket, ugyanakkor az európai sajtó másra is figyelmes lett. Németország az 1970-es évektől kezdődően 3.000 Leopárd 2 típusú harckocsit gyártott, amelyből Törökország 354 darabot vásárolt meg. Ezek a harckocsik tűntek fel az Olajág hadművelet során, és támadták a kurd csapatokat.

¹⁰ A vegyi fegyverek alkalmazásáról szóló összefoglalót lásd: Tóth Zoltán Balázs (2018): A vegyi fegyverek szerepe a szíriai polgárháború dinamikájában, Külügyi Műhely – Gyorselemzés sorozat. http://epa.oszk.hu/03400/03431/00001/pdf/EPA03431_kulugyi_muhely_2018_01.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

¹¹ Az Iszlám Állam egyidejűleg számos olyan emberiesség elleni bűncselekményeket követett el, amely sokkolta a nemzetközi közvéleményt. A teátrális kivégzések, népiirtások, szexrabszolga-kereskedelem, esetleg vegyifegyver-támadások idejekorán beavatkozásra sürgették az országokat, hiszen az Iszlám Állam túlnőtt kora terrorszervezetein, és proto-államként, intézményesítve követte el a büntetteket, illetve terjeszkedett.

¹² Erdogan says Syria operation aimed at IS jihadists, Kurdish PYD (2016), France24. <https://web.archive.org/web/20160825183523/http://www.france24.com/en/20160824-erdogan-says-syria-operation-aimed-jihadists-kurdish-pyd> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

A német gyártmányú harckocsik éles helyzetben történő bevetése egy újabb pont volt a romló német-török kapcsolatok tekintetében. A 2016-os törökországi puccskísérelt óta eltelt időszakban a török elnök hatalma túlságosan megnőtt, országos tisztogatások kezdődtek, illetve hangsúlyosabbá vált a török politikai érdekek becsatornázása Németország területén (lásd például török elnök melletti tüntetéseket, vagy később az Arsenal és Manchester City két török származású labdarúgójának találkozását a török elnökkel).

Ebben a feszültebb légkörben derült fény a német gyártású harckocsik bevetésére és az egykori külügyminiszter, Sigmar Gabriel erre reagálva a Leopard 2-es harckocsik továbbfejlesztésének felfüggesztését helyezte kilátásba.¹³

A Németországból exportált fegyverek megannyi oldalát érdemes szemügyre venni. Először is, a 2000-es évek eleje óta a fegyverexport erőteljesen hullámzó tendenciát mutat: ameddig 2002-ben 3,26 milliárd euró értékben kerültek hadieszközök értékesítésre, addig ez az összeg 2008-ra 5,79 milliárd euróra, majd 2015-re 7,86 milliárd euróra nőtt.¹⁴ 2016-ban összesen 12.215 darab engedélyt adtak ki védelmi célú eszközök kereskedelmére, amely összesen 6,848 milliárd euró bevételt termelt.¹⁵ Minden egyes politikai elköteleződés, amely a korábbi partnerekkel kialakított üzleti kapcsolatok szüneteltetését irányozza elő, rontja a szektor összteljesítményét, és más konkurens országok könnyűszerrel kamatoztathatnak belőle.

Németország fegyverexport volumenének alakulása nem tét nélküli, amelyet a globális rangsorban elfoglalt negyedik helye is mutatja: egyedül az Egyesült Államok (1.), Oroszország (2.) és Franciaország (3.) előzi meg. A 2013-2017-es időszakban az összes fegyverexport 29 százaléka európai országokba ment, a további 24 százalék Ázsiába és Óceániába, 13 százalék Amerikába, míg 8,4 százalék Afrikába került.¹⁶ Érdekeség, hogy a konfliktusos országokhoz közel fekvő államok érdeklődése a német fegyverek iránt szintén megugrott. A polgárháborús Líbiával határos Algéria 2017-ben 840 millió eurós fegyverüzletet kötött az országgal, míg Izrael 2 milliárd euró értékben kötött üzletet a német ThyssenKrupp vállalattal három tengeralattjáró és négy járműhajtó megvásárlására. Utóbbi ügylet

¹³ Germany halts plans to upgrade Turkey's Leopard tanks (2018), Deutsche Welle. <https://www.dw.com/en/germany-halts-plans-to-upgrade-turkeys-leopard-tanks/a-42305167> (Letöltés ideje: 2018. 10.01.)

¹⁴ Activists condemn Gabriel's 'excuses' for doubling German arms trade (2016), Deutsche Welle. <https://www.dw.com/en/activists-condemn-gabriels-excuses-for-doubling-german-arms-trade/a-19377444> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

¹⁵ Report by the Government of the Federal Republic of Germany on Its Policy on Exports of Conventional Military Equipment in 2016. (2017), Federal Ministry for Economic Affairs and Energy. https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/military-equipment-export-report-2016.pdf?__blob=publicationFile&v=8, p. 18. (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

¹⁶ WEZEMAN, Pieter D. – FLEURANT, Aude – KUIMOVA, Alexandra – TIAN, Nan – WEZEMAN, Siemon T. (2018): Trends in International Arms Transfers, 2017. SIPRI Fact Sheet. https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-03/fssipri_at2017_0.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

meglehetősen botrányosra sikeredett, ugyanis a korrupciós szálak egészen az izraeli miniszterelnök belső köréig nyúltak.¹⁷

Másodszor, a mindenkori politikai vezetésnek ugyanakkor nemcsak politikai, gazdasági és diplomáciai szempontokat kell figyelembe vennie, hanem a társadalomból érkező impulzusokat is. A német társadalom az ország világháborúban vállalt szerepe okán erős meggyőződésekkel rendelkezik, ráadásul a XX. század közepétől kezdődő demográfiai átalakulásra – a konfliktussal érintett etnikai kisebbségek, mint törökök és kurdok számarányának növekedése a teljes népességben belül – a politikai döntéshozóknak szintén figyelemmel kell lenni.

Harmadszor, az ország történelme okán erős tábora van a fegyvergyártás-, és exportálás ellenzőinek, hiszen abban az alapvető emberi jogok későbbi potenciális eltiprását vélik felfedezni. A török esethez hasonló vádak érték a Katarral kötött fegyverüzletet is, amely keretén belül Németország 1,66 milliárd euró értékben értékesített szintén Leopárd 2-es tankokat. Katar több polgárháborúban is érdekelt a Közel-Keleten, mégpedig olyan felek támogatásával, amelyek az európai országok nemtetszését váltja ki.

Bár kétségtelen, hogy Németország fegyverexportja nagy visszhangot váltott ki, mégsem az egyetlen olyan állam, amely fegyverei megfordulnak a szíriai polgárháborúban. Törökországgal még olyan uniós tagállamok bonyolítottak le jelentős üzleteket 2013 és 2017 között, mint Spanyolország (a teljes fegyverexport 14 százaléka) és Olaszország (a teljes fegyverexport 10 százaléka).¹⁸ Továbbá közép-, és kelet-európai országokból – Bosznia-Hercegovina, Bulgária, Csehország, Horvátország, Montenegró, Szerbia, Szlovákia, Románia – öt év leforgása alatt 1 milliárd euró értékben exportáltak fegyvereket a konfliktusban részt vevő felek valamelyikének.¹⁹ Az utóbbi helyekről érkező fegyverek végül a legkülönbözőbb feleknél kötöttek ki, úgy mint a nyugati országok által is támogatott Szabad Szíriai Hadseregénél, szélsőségesebb iszlamista milíciáknál, az Iszlám Államnál, vagy éppen a Bassár el-Aszad elnököt támogató milíciák valamelyikénél.

A jemeni polgárháború

Az „Arab tavasz” forradalmi és megmozdulási hullám Jement sem hagyta érintetlenül. Heves tüntetések vették kezdetüket, amely nyomán Ali Abdullah Száleh elnök lemondott. A több évtizedes társadalmi feszültség továbbgyűrűződése, a politikai instabilitás, illetve a militáns csoportok megerősödése 2014-2015-re polgárháborúba sodorta az országot. A közel-keleti régió egyik legszegényebb országának érdekessége, hogy mindössze két ország, Szaúd-Arábia, illetve Omán

¹⁷ The Israeli Submarine Scandal: What We Know (2017), Haaretz, <https://www.haaretz.com/israel-news/LIVE-the-israeli-submarine-scandal-what-we-know-1.5626626> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

¹⁸ Trends in international arms transfers, 2017 (2018), SIPRI Fact Sheet. https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-03/fssipri_at2017_0.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

¹⁹ ANGELOVSKI, Ivan – PATRUCIC, Miranda – MARZOUK, Lawrence (2016): Revealed: the £1bn of weapon flowing from Europe to Middle East, The Guardian. Elérhető: <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/27/weapons-flowing-eastern-europe-middle-east-revealed-arms-trade-syria> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

határolja a szárazföldön, ennél fogva bármilyen külföldről érkező csapatmozgás vagy fegyverimport javarészt tengeri útvonalakon keresztül juthat az országba. Ez a viszonylagos elszigeteltség mindössze korlátozottan segítette elő a nemzetközi ráhatások begyűjtését, illetve megteremtette Szaúd-Arábiának a lehetőséget arra, hogy a nyugati országok támogatását maga mögött tudva a saját elképzelései mentén katonai offenzívát indítson a felkelők ellen.

A jelenleg is zajló hadművelet 2015 áprilisában vette kezdetét, amelynek Bahrein, az Egyesült Arab Emírségek, Egyiptom, Jordánia, Katar²⁰, Kuvait, Marokkó, Szenegál és Szudán is a részese. Jemenben is hasonló folyamatok kezdődtek meg, mint a szintén polgárháborús Líbiában vagy Szíriában. A különböző érdekeltségű harmadik országok a nekik szimpatikus felek támogatásával új dinamikát adtak az eseményeknek, ráadásul az al-Kaida, illetve az Iszlám Állam is sikeresen megvetette a lábát. Akár a Szaúd-Arábia vezetésű koalíció, akár a helyi szembenálló felek az emberiség elleni bűncselekmények elkövetésével mind inkább ráirányították a sajtó figyelmét Jemenre, illetve a harcoló felekhez áramló fegyverekre.

Szaúd-Arábia a világ első számú kőolaj exportőreként hatalmas bevételeket realizál évről évre, ennél fogva megteheti, hogy védelmi beruházások alkalmával a legmodernebb fegyvereket szerezzék be a fejlett országokból. Nem véletlen, hogy India után a világon a második legnagyobb fegyverimportáló országnak számít.²¹ Pénzügyi pozíciója ráadásul alkalmassá teszi arra, hogy beszálljon a közel-keleti régió fegyveres konfliktusaiba, és folyamatosan felvegye a küzdelmet Iráni hatalmi térnyerésével szemben.

A fejlett országokkal kialakított jó kapcsolatok, illetve a stabil gazdaság megteremtette Szaúd-Arábiának a lehetőséget arra, hogy koordinálásával próbáljon véget vetni a régió egyik fegyveres konfliktusának. A legmodernebb fegyverarzenállal a háta mögött, amelyet az Egyesült Államokból, illetve Európából importál, jelentős lépéselőnye van az Iránból és Észak-Koreából támogatott felkelőkhöz képest. Szintén említést érdemel, hogy a Jemenben egymással szembenálló felek meglehetősen elavult eszközök birtokában folytatják a harcot, az amerikai M60 harckocsiktól kezdve a szovjet gyártmányú T-34-en és T-72-es harckocsin keresztül a szintén szovjet BTR-60-as csapatszállítóig bezárólag több nemzet fegyverrendszere is azonosítható²².

Ugyan Szaúd-Arábia harcképességének fejlettsége vitathatatlan a jemeni csapatokhoz képest, a technikai előny mégsem bizonyult elegendőnek a konfliktus lezárásához, ráadásul napjaink legnagyobb humanitárius katasztrófájának kialakulásához vezetett.

²⁰ A 2017-2018. között zajló diplomáciai botrány okán olyannyira megromlott a katonai hadműveletben részt vevő államok többségével a kapcsolata, hogy kiszorult abból.

²¹ DEGHAN, Saeed Kamali (2018): Nearly half of US arms exports go to the Middle East, The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/12/nearly-half-of-us-arms-exports-go-to-the-middle-east> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

²² KIS-BENEDEK József (2018): Katonai biztonság Marokkótól Iránig, Zrínyi Kiadó, Budapest p. 150.

A polgárháborúba történő beavatkozás Szaúd-Arábiát nem gátolta meg abban, hogy éveken keresztül további fegyvereket vásároljon európai országoktól. Olyan országokkal kötött üzletet, mint az Egyesült Királyság (4,2 milliárd euró értékben), Franciaország (1 milliárd euró értékben), Spanyolország (650 millió euró értékben), Olaszország (100 millió euró értékben) vagy Németország (21 millió euró értékben)²³. Miután napvilágra kerültek a szaúdi katonai akciók civil áldozatainak számai, számos fegyverexportáló ország megszakította addigi tevékenységét.

Ország megnevezése	Az összes export százaléka		
	1. partner	2. partner	3. partner
Egyesült Királyság	Szaúd-Arábia 49%	Omán 14%	Indonézia 9,9%
Olaszország	Egyesült Arab Emírségek 12%	Törökország 10%	Algéria 9,9%
Spanyolország	Ausztrália 34%	Törökország 14%	Szaúd-Arábia 8,3%
Svédország	Egyesült Arab Emírségek 17%	Thaiföld 16%	Szaúd-Arábia 13%

1. ábra: Azon főbb fegyverexportáló európai országok felsorolását tartalmazza, amelyeknek első három legnagyobb partnerének Szaúd-Arábia vagy az Egyesült Arab Emírségek számított 2013-2017. között²⁴.

2018 januárjában Németország bejelentette, hogy sem Szaúd-Arábiával, sem pedig a vele szövetségben lévő Egyesült Arab Emírséggel nem fog újabb fegyverüzletet kötni, hiszen az általa értékesített termékek a polgári lakosság szenvedését fokozzák. Ezzel az intézkedéssel Németország közel került az Európai Parlament 2017-ben elfogadott felhívásával, amely nem csak az ellenzék felfegyverző Irán, hanem a polgári lakosságot is támadó Szaúd-Arábia ellen is átfogó embargó bevezetését sürgeti²⁵. Hasonló elhatározásra szánta rá magát Belgium, amely 2017-től kezdődően nem ad engedélyt Szaúd-Arábiába irányuló fegyverexportra²⁶. További hasonló megszorításokkal tulajdonképpen még olyan további országok függesztették fel a fegyverkereskedelmüket, mint Svédország, vagy éppen Dánia.

²³ McCAULEY, Amina (2018): EU guns: invisible but powerful factor in Yemen war, Euobserver, <https://euobserver.com/opinion/141413> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

²⁴ Trends in international arms transfers, 2017. 2018.

²⁵ Situation in Yemen (2017), European Parliament resolution of 30 November 2017 on the situation in Yemen, 2017/2849(RSP), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2017-0473+0+DOC+PDF+V0//EN> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

²⁶ Borsus: „Les armes wallonnes pour l’Arabie saoudite ne sont plus destinées á des opérations militaires hors du pays” (2018), RTBF.be, https://www.rtf.be/info/belgique/detail_borsus-les-armes-wallonnes-pour-l-arabie-saoudite-ne-sont-plus-destinees-a-des-operations-militaires-hors-du-pays?id=9815845 (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

Az érdekek közötti szakadék

Ahogy már korábban említésre került, a fegyverkereskedelemről szóló döntések politikai, gazdasági és diplomáciai megfontolásokból tevődnek össze.

A politikai döntések mögött külpolitikai stratégia fejlesztésére irányuló elképzelések, a nemzetközi katonai együttműködések mélyítése (például szövetségek esetén, mint a NATO), illetve a nemzetközi szabályokhoz történő illeszkedés dominál. A nemzetközi szabályok tekintetében a XIX. századtól kezdődően beszélhetünk jogfejlődésről, amely egyre több területet kezdett magába foglalni. Így jutunk el a fegyverexportálásról szóló szabályozási keretekhez. Elsőként az 1945-ös ENSZ Alapokmány 51. cikkelye mondta ki, hogy minden államnak joga vagy önállóan, vagy kollektívan megvédenie magát. Ebből levezethető a fegyvergyártás és a kereskedelem szabadsága, mivel ezek nélkül az önvédelem fegyveres támadás esetén nem valósítható meg.

A következő mérföldkövet az 1995-ös Wassenaari Megállapodás jelenti, amely multilaterális relációban igyekszik gondoskodni a hagyományos fegyverrel és a kettős felhasználású termékek, illetve technológiák ellenőrzéséről. A megállapodás a fegyverkereskedelem átláthatóságát, illetve a felelősségi viszonyok megerősítését szolgálja, így a részes államok addig folytathatják kereskedelmi gyakorlatukat, ameddig az a nemzetközi biztonságot és stabilitást, illetve a megállapodásban rögzített pontokat nem veszélyezteti. A Wassenaari Megállapodás jelentősége, hogy annak az Európai Unió tagállamai is a részesei, illetve az ebből származtatható kötelezettségek tárgyát képezik a folyamatos jogfejlesztésnek²⁷.

A fegyverkereskedelemről szóló ENSZ egyezményig azonban egészen 2014-ig kellett várni, és ez a dokumentum kívánja átláthatóbbá tenni, illetve a nemzetközi szabályokhoz illeszteni a nemzetközi fegyverkereskedelmet.²⁸ A Fegyverkereskedelmi Szerződésben foglaltak hatékony implementálását kívánta előmozdítani az Európai Tanács 2017-es határozata, amely az Európai Unió tagállamai, illetve a partnerországok felé egyaránt kötelezettségeket vállalt.²⁹ A rendelkezés lényege, hogy a fegyverkereskedelem kapcsán hozott döntések megalapozottabbak, illetve a tranzakciók átláthatóbbak legyenek.

Az Európai Tanács 2008-ban közös állásponttal rendelkezett a legális és illegális fegyverkereskedelem szabályozásáról, és erre a tíz éves dokumentumra is hivatkozva kezdték el egyes európai országok felfüggeszteni a kereskedelmet

²⁷ Az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet (rövidítve: EBESZ) – amely tagsága szintén átfedést mutat az Európai Unió tagállamaival – hasonlóképpen kiemelten foglalkozik a fegyverkereskedelemmel. Az EBESZ fegyverkereskedelemmel kapcsolatos munkájáról az alábbi elérhetőségen található bővebb információ: <https://www.osce.org/arms-control> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

²⁸ The Arms Trade Treaty (2013), United Nations, <https://unodaweb.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/06/English7.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

²⁹ Council Decision (CFSP) 2017/915 (2017) – of 29 May 2017 on Union outreach activities in support of the implementation of the Arms Trade Treaty, The Council of the European Union, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017D0915> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

Szaúd-Arábiával vagy az Egyesült Arab Emírségekkel.³⁰ A jemeni háború kapcsán újra felmerült a kereskedelemmel kapcsolatos szabályozás kérdése, hiszen az Európai Unió nem tudott egységesen fellépni az emberiesség elleni bűncselekményekkel szemben, hanem arra az egyes országok adtak egyéni válaszokat.

Az Európai Unió intézményei, reagálva a Szaúd-Arábia vezetésű katonai koalíció akcióiról szóló fejleményekre, behatóbban kezdtek el foglalkozni a fegyverkereskedelem szabályozásával. Az uniós tagállamok az elmúlt évben az összes forgalmuk 40,5 százalékát észak-afrikai és közel-keleti országokkal bonyolították le mintegy 77,5 milliárd euró értékben, ugyanakkor regionális fegyveres konfliktusokkal meglehetősen terhelt célrégiókról beszélhetünk.³¹

Az Európai Tanács 2018 januári határozata többek között a hatályban lévő szabályozásokhoz igazodva mozdítaná elő a fegyverkereskedelem átláthatóbb működését, a harmadik országokkal történő tranzakciók nyomán a helyi jogszabályi környezet fejlesztését, illetve a partnerországok Fegyverkereskedelmi szerződéshez való csatlakozását sürgetné.³² Az Európai Tanács annak érdekében, hogy a szerződésekben és jogszabályokban lefektetett alapelvek minél hatékonyabban kerüljenek átültetésre, regionális workshop-ok megrendezését, tanulmányutakat, a partner országoknak szóló egyéni segítségnyújtást, illetve egyéb egyeztetési fórumok megtartását helyezte kilátásba 2018. április és 2020. március között.³³

Az Európai Parlament Külügyi Bizottsága által összeállított, 2018 júniusi jelentéstervezete az uniós tagállamok fegyverexportálásának egységes szabályait fogalmazta meg. Ugyanakkor kimondja, hogy a szigorúbb feltételek nem sérthetik az uniós védelmi szektor versenyképességét, illetve az egyes országok bevételeire sem gyakorolhat túlzottan negatív hatást.³⁴

Az Egyesült Államok az Európai Unió jó pár tagállamával ellentétben ugyanakkor nem osztja az aggodalmakat, és dacára annak, hogy napvilágra kerültek a Szaúd-Arábia vezetésű koalíció nemzetközi szabályokba ütköző katonai akciói, továbbra is együttműködő partnernek számít.

³⁰ Council Common Position 2008/944/CFSP, 2008., Defining common rules governing control of exports of military technology and equipment, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:335:0099:0103:en:PDF> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

³¹ Draft Report (2018) - on the Council's annual report in accordance with Operative Provision 8 of the European Union Code of Conduct on Arms Exports (2018/2157(INI)), European Parliament, Committee on Foreign Affairs. <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARL&reference=PE-622.309&format=PDF&language=EN&secondRef=01>, p. 4. (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

³² EU Council Decision (CFSP) 2018/101 (2018) – of 22 January 2018 on the promotion of effective arms export controls. The Council of the European Union. Elérhető: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ:L:2018:017:TOC&uri=uriserv:OJ.L_.2018.017.01.0040.01.EN.G (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

³³ Uo.

³⁴ Draft Report, 2018. p. 7.

A fegyverkereskedelem másik fő mozgatórugója gazdasági eredetű. Fegyverexportáló országok eurómilliárdokat képesek realizálni üzleteikkel, amelyet fejlődő és fejlett országokkal egyaránt kötnek. Igaz, a fejlett országokkal bonyolított tranzakciók jóval biztonságosabbak, hiszen a nemzetközi jog betartása, az állam működésének átláthatóbb működése, illetve a fegyveres konfliktusoktól való távolmaradás garantált, míg a fejlődő országok inkább bonyolódnak regionális konfliktusokba, polgárháborúkba. Mégis, a fejlődő országok olyan felvevőpiacot jelentenek, amelyeknél folyamatosan mutatkozik igény a védelmi képességek fejlesztésére, és erre több esetben – lásd kőolajexportáló országok – a pénzügyi erőforrás is a rendelkezésre áll. A fejlett országok, elsősorban a NATO szövetségesek védelmi kiadásai ellenben még az elvárt minimumtól is sok esetben elmaradnak, mivel más egyéb szakpolitikák élveznek prioritást.

Ennélfogva a fejlődő országokkal kötött üzletek, bár több kockázatot hordoznak magukban, mégis kifizetődők. Ugyanakkor napjaink fegyveres konfliktusaiban sorra kerültek és kerülnek elő bizonyítékok arról, hogy a részt vevő országok amerikai/európai származású fegyverekkel hajtanak végre emberiség elleni bűncselekményeket, és ezekre sokáig nem is érkezett válasz. A közelmúltban elsőként az Iszlám Állam vonatkozásában derült ki amerikai fegyverek „rossz kézre kerülése”, ugyanis a radikális iszlamisták amerikai fegyverekhez, járművekhez jutottak az iraki hadsereg által hátrahagyott készletekből, az amerikaiak által kiképzett ellenzéki csapatoktól, illetve az elhibázott logisztikai megoldások okán. Az Egyesült Államokat ez, illetve Szaúd-Arábia kétes megítélésű katonai akciói nem tántorították el attól, hogy tovább folytassa tevékenységét, szemben az európai országokkal, amelyek vállalva a negatív gazdasági következményeket, politikai megfontolásból betiltották a fegyverek exportálását.

A harmadik, egyben utolsóként vizsgált szempontot a diplomáciai megfontolások adják. A fegyverkereskedelem politikai döntések eredményeképpen gazdasági hasznot hajt a kibocsátó országnak. Ezzel javul az exportáló és importáló országok közötti kapcsolat, és akár további együttműködési területeken is történhet előrelépés (szakpolitikai spill over). A nemzetközi kapcsolatok fejlődését viszont számos esetben megakasztják humanitárius katasztrófák, fegyveres konfliktusban történő részvétel, vagy éppen egy harmadik ország destabilizálására való törekvés (lásd Oroszország szerepét Ukrajna kapcsán). A diplomáciára fontos feladat hárul a különböző negatív események kirobbanásakor, hiszen az országok közötti kommunikáció értéke még inkább felértékelődik. Ahogy a szíriai és a jemeni polgárháború kapcsán látható volt, számos nyugati ország a Szaúd-Arábiával/az Egyesült Arab Emírségekkel kialakított kapcsolatok tudatos visszaépítését választotta ellenlépésként a nemzetközi jog megszegése okán.

A diplomáciai kapcsolatok közötti érdekellentét nemcsak az exportáló és importáló, hanem az exportáló felek között is tetten érhető. Mint a fent leírtakból is megállapítható, az Európai Unió egyes tagállamai hasonló válaszokat adtak az általuk exportált fegyverek nemzetközi joggal szembemenő alkalmazásuk idején, azonban egységes gyakorlat ez idáig nem alakult ki. Ezen eltérések – például csak Szaúd-Arábiára hozzanak tilalmat, vagy annak szövetségeseire, az Egyesült Arab Emírségekre is stb. – akár feszültségeket is generálhatnak az Európai Unión belül, hiszen azon tagállamok, akik önkéntes alapon szigorúbb megszorításokat vezettek be, mint más országok, versenyhátrányba kerülnek, és jelentős bevételektől eshetnek

el. Ismét érdemes megemlíteni az Európai Parlament felhívását, amely a jemeni polgárháború kapcsán fogalmazott meg egységes cselekvési kereteket, illetve röviden felvázolja a civil lakosság kihívásait (például az alapvető élelmiszerekhez való hozzáférés, orvosi alapellátások stb.).³⁵ A felhívás hivatkozik az Európai Parlament 2016-ban elfogadott határozatára, amely a Szaúd-Arábia elleni fegyverembargó bevezetését sürgeti, mivel katonai akcióival nyilvánvalóan sorozatosan megszegi az Európa Tanács 2008-as közös álláspontját³⁶. Dacára annak, hogy az Európai Parlament, illetve az Európai Tanács is több ízben tárgyalt a fegyverkereskedelem további szigorításáról, nem létezik egységes gyakorlatot előmozdító, kötelező erejű jogszabály, így az egyes tagállamokon múlik a megszorító intézkedések mértéke.

Továbbá lényeges megemlíteni az Európai Unió, illetve az Egyesült Államok érdekei között tatongó szakadékot is. A közel-keleti régió fegyveres konfliktusai, illetve diplomáciai kihívásai kapcsán sok esetben jelentősen eltérnek a két entitás elképzelései. Például az Egyesült Államok a Szaúd-Arábia katonai akciókat nem tartja nemzetközi jogba ütközőknek, mint ahogy Iránnal is sokkal szigorúbban lép fel, mint az Európai Unió – utóbbi az Egyesült Államokkal szembemelve külön alkut kíván kidolgozni annak érdekében, hogy a nehézségekkel küzdő iráni gazdaság ne roppanjon össze a nemzetközi szankciók nyomására³⁷.

Konklúzió

A nemzetközi fegyverkereskedelem jelenlegi szabályozása és nyomon követése sok évtizedes jogfejlődés eredménye. Ugyan elmondható, hogy a nemzetközi közösség jelentős előrelépéseket tett a legális fegyverkereskedelem szabályozására, illetve az illegális kereskedelem visszaszorítására, mégis, számos esetben továbbra is nemzetközi jogba ütköző módon kerülnek ezek felhasználásra. Az Európai Unió, kiegészítve a nemzetközi szabályozást, újabb szigorítások bevezetésén dolgozik, amely kihatással lenne a tagállamok külpolitikai stratégiájának, illetve kereskedelmi kapcsolatainak alakulására egyaránt. Az elképzelés célja, hogy a fegyverkereskedelem korlátozása kiterjedjen olyan partnerekre is, amelyekre ugyan nem terjednek ki szankciók, ám mégis módszeresen megszegik a nemzetközi jog normáit, ezáltal szembemennek az Európai Unió értékeivel. Napjainkban még nem beszélhetünk egységes gyakorlatról, sokkal inkább az egyes fegyverexportáló országok elhatározásán múlik, hogy kivel nem kívánnak ideiglenesen üzletet kötni.

A fegyverkereskedelem a nemzetközi kapcsolatok egyik legérzékenyebb pontja. A fegyvergyártás és -kereskedelem kiemelkedő jelentőséggel bír a nemzetbiztonság vagy nemzetgazdaság tekintetében mind az exportáló, mind az importáló fél számára. Míg az exportáló fél nyeresége az üzleti hasznon túl az új piacok megszerzése/meglévők fenntartása, aszimmetrikus függőségi kapcsolat

³⁵ Situation in Yemen, 2017.

³⁶ European Parliament resolution of 25 February 2016 on the humanitarian situation in Yemen (2016), 2016/2515(RSP). <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0066+0+DOC+XML+V0//EN> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

³⁷ Iran nuclear deal: Plan put forward to dodge US sanctions (2018), BBC News. Elérhető: <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45634448> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

mélyítése, addig az importáló felek az adott fegyverrendszer fejlettségétől függően szert tehetnek például regionális szinten nagyobb elrettentő erőre – lásd Izrael –, vagy éppen képesek katonai intervenciókat megvalósítani – lásd Szaúd-Arábia és az Egyesült Arab Emírségek.

Mint az a bevezetésben is olvasható volt, az Európai Unió ugyan a világ élvonalába tartozik fegyverexportálás tekintetében, mégis nagyságrendekkel eltér az Egyesült Államok által lebonyolított tranzakciók mellett. Az Egyesült Államok, ahogy az a szíriai és jemeni esetek ismeretéből is világossá vált, nem hajlandó az Európai Unió tagállamaihoz hasonlóan önkorlátozást bevezetni azokkal a partnereivel, amelyek több milliárd euró nyereséget termelnek évről évre. Ráadásul fennáll a veszélye, hogy az európai országok önkorlátozása a feltörekvő országok, így Oroszország és Kína globális pozícióit fogja javítani.

Felhasznált irodalom:

- Activists condemn Gavriel's 'excuses' for doubling German arms trade (2016), Deutsche Welle, <https://www.dw.com/en/activists-condemn-gabriels-excuses-for-doubling-german-arms-trade/a-19377444> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- ANGELOVSKI, Ivan – PATRUCIC, Miranda – MARZOUK, Lawrence (2016): Revealed: the £1bn of weapon flowing from Europe to Middle East, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2016/jul/27/weapons-flowing-eastern-europe-middle-east-revealed-arms-trade-syria> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- Borsus: „Les armes wallonnes pour l’Arabie saoudite ne sont plus destinées á des opérations militaires hors du pays” (2018), RTBF.be, https://www.rtbf.be/info/belgique/detail_borsus-les-armes-wallonnes-pour-l-arabie-saoudite-ne-sont-plus-destinees-a-des-operations-militaires-hors-du-pays?id=9815845 (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- Council Common Position 2008/944/CFSP, 2008., Defining common rules governing control of exports of military technology and equipment, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:335:0099:0103:en:PDF> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- Council Decision (CFSP) 2017/915 (2017) – of 29 May 2017 on Union outreach activities in support of the implementation of the Arms Trade Treaty, The Council of the European Union, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32017D0915> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- Council Decision (CFSP) 2018/101 (2018) – of 22 January 2018 on the promotion of effective arms export controls. The Council of the European Union, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?toc=OJ:L:2018:017:TOC&uri=uriserv:OJ.L_.2018.017.01.0040.01.ENG (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- DEHGHAN, Saeed Kamali (2018): Nearly half of US arms exports go to the Middle East, The Guardian, <https://www.theguardian.com/world/2018/mar/12/>

- nearly-half-of-us-arms-exports-go-to-the-middle-east (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- Draft Report (2018) - on the Council's annual report in accordance with Operative Provision 8 of the European Union Code of Conduct on Arms Exports (2018/2157(INI)), European Parliament, Committee on Foreign Affairs, <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=COMPARL&reference=PE-622.309&format=PDF&language=EN&secondRef=01> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
 - Erdogan says Syria operation aimed at IS jihadists, Kurdish PYD (2016), France24, <https://web.archive.org/web/20160825183523/http://www.france24.com/en/20160824-erdogan-says-syria-operation-aimed-jihadists-kurdish-pyd> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
 - EU Council Decision 2018/101/CFSP on the Promotion of Effective Arms Export Controls (2018), Federal Office for Economic Affairs and Export Control, https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/coarm_iv_factsheet.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
 - European Parliament resolution of 25 February 2016 on the humanitarian situation in Yemen (2016), 2016/2515(RSP), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+TA+P8-TA-2016-0066+0+DOC+XML+V0//EN> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
 - Germany halts plans to upgrade Turkey's Leopard tanks (2018), Deutsche Welle, <https://www.dw.com/en/germany-halts-plans-to-upgrade-turkeys-leopard-tanks/a-42305167> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
 - Global arms industry: USA remains dominant despite decline; sales rise in Western Europe and Russia, says SIPRI (2016), Stockholm International Peace Research Institute, <https://www.sipri.org/media/press-release/2016/global-arms-industry-usa-remains-dominant> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
 - Global Report on Food Crises (2018), Key messages, FSIN – Food Security Information Network, https://docs.wfp.org/api/documents/WFP-0000068917/download/?_ga=2.103280134.786624743.1537438330-1539293318.1537438330 (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
 - GUTMAN, Roy – Rieff, David (2002): Háborús bűnök, Zrínyi Kiadó, Budapest
 - MACHEL, Graça (1996): Impact of armed conflict on children, A/51/306, http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/51/306 (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
 - Iran nuclear deal: Plan put forward to dodge US sanctions (2018), BBC News, <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-45634448> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
 - KIS-BENEDEK József (2018): Katonai biztonság Marokkótól Iránig, Zrínyi Kiadó, Budapest
 - MCCAULEY, Amina (2018): EU guns: invisible but powerful factor in Yemen war, Euobserver, <https://euobserver.com/opinion/141413> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

- PERTHES, Volker (1999): The Political Economy of Syria Under Asad, *International Journal of Middle East Studies*, Vol. 27. No.3.
- Report by the Government of the Federal Republic of Germany on Its Policy on Exports of Conventional Military Equipment in 2016. (2017), Federal Ministry for Economic Affairs and Energy, https://www.bmwi.de/Redaktion/EN/Publikationen/military-equipment-export-report-2016.pdf?__blob=publicationFile&v=8 (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- Situation in Yemen (2017), European Parliament resolution of 30 November 2017 on the situation in Yemen, 2017/2849(RSP), <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2017-0473+0+DOC+PDF+V0//EN> (Letöltés ideje: 2018. 10.01.)
- The Arms Trade Treaty (2013), United Nations, <https://unoda-web.s3.amazonaws.com/wp-content/uploads/2013/06/English7.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- The Israeli Submarine Scandal: What We Know (2017), Haaretz, <https://www.haaretz.com/israel-news/LIVE-the-israeli-submarine-scandal-what-we-know-1.5626626> (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- TÓTH Zoltán Balázs (2017): A védelmi együttműködés keretei az Európai Unióban, *Szakmai Szemle 2017. évi 2. szám*, http://knbsz.gov.hu/hu/letoltes/szsz/2017_2_szam.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- TÓTH Zoltán Balázs (2018): A vegyi fegyverek szerepe a szíriai polgárháború dinamikájában, *Külügyi Műhely – Gyorselemzés sorozat*, http://epa.oszk.hu/03400/03431/00001/pdf/EPA03431_kulugyi_muhely_2018_01.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- Trends in international arms transfers, 2017 (2018), SIPRI Fact Sheet, https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-03/fssipri_at2017_0.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)
- WEZEMAN, Pieter D. – FLEURANT, Aude – KUIMOVA, Alexandra – TIAN, Nan – WEZEMAN, Siemon T (2018): Trends in International Arms Transfers, 2017. SIPRI Fact Sheet, https://www.sipri.org/sites/default/files/2018-03/fssipri_at2017_0.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 01.)

AZ OLVASÓHOZ

DR. KENEDLI TAMÁS

AZ ELEMZÉS 21. SZÁZADI DIMENZIÓI - KONFERENCIABESZÁMOLÓ

2018 október 2-án a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Tudományos Tanácsa szervezésében az „*Elemzés 21. századi dimenziói*” címmel szakmai-tudományos konferenciát hallgattak meg az érdeklődők. Az önálló magyar katonai hírszerzés és elhárítás létrejöttének 100. évfordulója rendezvénysorozat legutóbbi eseményének a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, Ludovika Főépület Zrínyi terme adott otthont.

*1. kép: A levezetőelnök köszöntője
(forrás: KNBSZ archívum)*

A rendezvény védnökei Dr. Béres János altábornagy, a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgatója és Prof. Dr. Koltay András, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem rektora voltak.

Az előadók és a meghívotti kör kiválasztása során fontos cél volt a nemzetbiztonsági és rendészeti (bűnügyi) szakma elemző-értékelő szakemberei részére egyfajta módszertani eszmecsere biztosítása. A konferencia programjának összeállítását legfőképp az vezérelte, hogy szakterülettől függetlenül összefoglalja és bemutassa az elemző-értékelő munkával összefüggő trendek, új eszközök, módszerek, innovatív megoldások, hatékonyságot növelő lehetőségek, modellek, esettanulmányok tárházát, illetve problémák felvetésén keresztül az elemző-értékelő szemléletet formálja, a tapasztalatokat megismertesse, valamint az elemző

szakemberek interperszonális kapcsolatait, ezáltal közös munkavégzésük minőségét javítsa.

Az előzetes meghívásos regisztrációnak megfelelően körülbelül száz szakember gyűlt össze, hogy meghallgassa az előadásokat és tapasztalatokat cseréljen egymással. A rendezvénynek helyet adó Zrínyi terem megtelt, legtöbben kitarítottak a konferencia végéig, és érdeklődéssel figyelték az előadókat.

A konferencia kezdetén Dr. Vida Csaba levezetőelnök köszöntötte a meghívott vendégeket, ismertette a rendezvény életre hívásának körülményeit, a tervezett programot, a szakmai nap lefolytatásának rendjét és a konferencia célját. Majd felhívta az érdeklődők figyelmét arra, hogy a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat Szakmai Szemle tudományos szakmai kiadványának 2018. évi 4. számában olvashatóak lesznek majd az előadók részletes előadásai. Ezt követően felkérte Dr. Béres János altábornagy urat megnyitó beszéde megtartására.

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat főigazgatója bevezetőjében elmondta, hogy a jubileumi évhez kapcsolódó rendezvény azért is fontos a biztonságpolitika alakításában résztvevő szereplők részéről, mivel ritkán kapnak nyilvános felületet azok az elemző-értékelő szakemberek, akiknek munkája korunk információdömpinggel terhelt időszakában döntő jelentőségű a biztonságpolitikai előrejelzések, prognózisok megfogalmazása szempontjából. Munkájuk különös jelentőségű azért is, mert a biztonságpolitikai kérdésekben döntéseket hozó felsővezetőket közvetlenül támogatják, döntési helyzetbe hozzák az elemző-értékelő munkájuk „termékeivel”.

2. kép: Főigazgatói megnyitóbeszéd
(forrás: KNBSZ archívum)

A főigazgató nagy jelentőségűnek ítélte azt a szándékot, amely a KNBSZ identitásának bemutatása mellett nagyobb felületet biztosított a társszolgálatok részére a saját, hasonló módszertanokat hordozó komplex elemző-értékelő tevékenységük bemutatására, a tapasztalatszerzésre. A konferencia lehetőséget

biztosított a nemzetbiztonsági és rendészeti szervek, az államigazgatás egyéb szereplői által alkalmazott, továbbá a magánszektorból megismerhető elemző-értékelő módszertanok bemutatására is. Az altábornagy úr méltatta az elemző-értékelő szervezetek és személyek hírszerzési cikluson belül elfoglalhat helyét és szerepét, különös jelentőségűnek nevezve az összadatforrású információszerezésben betöltött rendszerező és indikátor szerepüket. Mindemellett kiemelte fontosságukat a szervezeti teljesítmény kifelé történő bemutatása tekintetében is. Elmondta továbbá, hogy a jelenkor kihívásai és az ehhez társuló technológiai fejlődés, az innováció eredményeinek alkalmazása ugyancsak hatással van az elemző-értékelő szervezeti egységek munkájára, annak eredményességére.

A biztonsági környezet folyamatos változása a nemzetbiztonsági szolgálatokat állandó kihívás elé állítja, ami a feladatrendszerüket tovább bonyolítja, ezért folyamatos az igény a szervezeti megújulásra. Olyan rugalmas működésre van szükség, amely képes olyan szervezeti változásokat indukálni, amelyek tekintettel vannak a körülöttünk zajló folyamatokra, illetve dinamikus, célorientált munkacsoportok szervezésével reagálnak a környezet változásaira. A munkatársak életének részét képezi az élethosszig tartó tanulás, a tapasztalatszerzés és az alkalmazkodás. Ezekkel a szavakkal zárta megnyitóbeszédét, egyúttal jó munkát kívánt a KNBSZ főigazgatója.

A konferenciaprogramnak megfelelően, az első szünetig három előadást hallgathattunk meg az alábbi tartalommal. Elsőként Dr. Vida Csaba, a KNBSZ munkatársa, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézetének tanára mutatta be az elemző-értékelő munka elméleti alapjait, azt vizsgálva: *Miről szól az információk elemzése?* Előadásában nyomon követhettük hogyan válik egyre nagyobb jelentőségűvé az információ, milyen módon csoportosíthatjuk elemzési-értékelési módszereket jelleg, funkció, tudományosság és összetettség szerint. Előadása végén láthattuk, hogy melyek lehetnek az elemző-értékelő munka főbb eredményei, úgymint a következtetések, értékelések, előrejelzések és forgatókönyvek. Érzékeltette, hogy az elemző-értékelő tevékenység milyen jelentős alapeleme a nemzetbiztonsági rendszer működésének, egyúttal az adott ország, illetve mindannyiunk biztonságának.

A második előadást Dr. Patvaros Szilvia, a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal Nemzetközi Együttműködési Főosztály Nemzetközi Elemző és Koordinációs Osztály osztályvezetője tartotta és a Bevándorlási és Menekültügyi Hivatal által folytatott migrációs elemző, értékelő tevékenység sajátosságaiba avatott be bennünket. Előadásában az elemző-értékelő tevékenység létrejöttével, jelenével és jövőjével foglalkozott, melynek keretében ismertette a lehetséges forrásokat, a saját menekültügyi adatok értékelésének gyakorlatát, a kihelyezett migrációs szakdiplomáták társhatóságokkal történő együttműködését, továbbá az általuk megküldött információkkal történő tevékenységet. Láthattuk hogyan valósul meg az információgyűjtést követő elemző munka, illetve annak hasznosulásának melyek a területei.

A szünet előtti harmadik előadást Hajós Bernadett, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Koordinációs Főosztály Bűnügyi Elemző és Értékelő Osztály munkatársa tartotta. A Nemzeti Adó- és Vámhivatal elemző-értékelő tevékenységének bemutatása kapcsán helyzetképet adott számunkra

a gazdasági bűncselekmények nyomozásának kihívásairól. Megtudhattuk, hogy az egyéni bűnelkövetés visszaszorulóban van, újabban kapcsolatok, hálózatok épülnek, eldobható, feláldozható személyek, cégek, országhatárok fedik el a valós elkövetők kiletét. Az elkövetők felkészültek, erőforrásokkal rendelkeznek, élnek és visszaélnak a jogszabályokkal, a legújabb technológiákkal, módszerekkel. Továbbá a gazdasági, informatikai fejlődés, és globalizmus térnyerése új eszközök, módszerek adaptálását teszi szükségessé. A hallgatóság információkat kaphatott a NAV Bűnügyi Főigazgatóság stratégiai céljairól, különös tekintettel elemző-értékelő tevékenység megerősítésének folyamatáról. Az előadó ismertette az elemző-értékelő szakterület előtt álló legfontosabb kihívásokat (pl. strukturálatlan adatok, hálózatok elemzése, adatbázisok célhoz kötött összekapcsolása stb.), továbbá az információs környezet (pl. Robotzsaru, OSINT tevékenység, Cégtár adatbázis, illetve külső adatforrások stb.) felhasználásának legfontosabb változásait. Előadása végén egyfajta megvalósítás alatt lévő implementációját is felvázolta az elemző-értékelő terület megújításának.

3. kép: Hajós Bernadett előadása
(forrás: KNBSZ archívum)

Az első szünetet követően további három előadás következett, melyek közül az elsőt Urbán Attila, az ELTE mb. előadója tartotta „*Az információfúziós folyamatok intézményi háttérének evolúciója a magyar nemzetbiztonsági igazgatásban*” címmel. A Magyarország és Európa biztonsági környezetében történt markáns változásokra tekintettel, 2010 évtől kezdődően, a nemzetbiztonsági szolgálatoknál szükségessé vált az információs, ezen belül az elemző-értékelő tevékenység fejlesztése. A továbbiakban elvárásként fogalmazódott meg a műveleti munka hírigény-vezérelt jellegének, valamint a kormányzati döntéshozatali folyamatok naprakész támogatásának célzott erősítése. Az előadó áttekintette a hírszerzési ciklus elméletét, megfogalmazva annak kritikáját is, egyúttal megjelölve a fejlesztésre szoruló területeket. Továbbá foglalkozott a hírigény és hírszerző ciklus kapcsolatával, rámutatva a hírigény típusaira és forrásaira, a hírigény ciklus fontosabb

sajátosságaira, felderítési és információszerzési feladatokra. A gondolkodás taktikai és stratégiai elméletéből kiindulva felvázolta a taktikai és stratégiai elemző-értékelő tevékenység titkosszolgálati megközelítését. Végezetül az 1990-es évektől napjainkig tárgyalta – a folyamatosan változó környezetnek megfelelő – nemzetbiztonsági szolgálatok kormányzati irányításának átalakulását, illetve a parlamenti ellenőrzés jelenlegi állapotát.

A soron következő előadó a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Koordinációs és Műveleti Igazgatóság részéről érkezett Dr. Barnóczki László igazgató személyében. Előadása *„Az elemzés 21. századi dimenziói a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat feladatellátásának tükrében”* címet viselte. Az előadás bevezetőjében általános képet kaphattunk a Szakszolgálat helyéről és szerepéről a hazai nemzetbiztonsági rendszerben, majd bemutatta a szervezet legfontosabb szaktevékenységeit. Meghatározta két legfontosabb speciális szerepkörüket, melyek mentén felértékelődik a tevékenységük, úgymint a központi szolgáltató és adatfeldolgozó szerepkör. Beszült a szolgáltatói szerepkörhöz kapcsolódó legfontosabb feladatokról, úgymint az eszközalkalmazás, információgyűjtés, információfeldolgozás és információ-kiszolgálás a teljes bünyügyi/nemzetbiztonsági ágazat irányába. Szó esett továbbá a közös érdekek azonosításáról, melyekből kiindulva definiálni lehet azokat a területeket, amelyek válaszul szolgálhatnak a sikeres nemzetbiztonsági munka során. Ilyenek lehetnek átfogó fejlesztési projektek, világszínvonalú képességek kialakítása, illetve a proaktív együttműködés. Előadónk nem kerülhette meg a témakörhöz kapcsolódó jogi önkorlátozás kéréskörét sem, amelynek problematikáját elemezve a feloldásukra javaslatokkal is élt (jogi garanciák erősítése, adattakarékosság, adatminimalizálás).

A második szünet előtti utolsó előadást Cielezky Péter, a Terrorelhárítási Információs és Bünyügyi Elemző Központ főosztályvezetőjétől hallhattuk *„Az összadatforrású elemzések szervezeti keretei”* címmel. Az előadó visszautalt Urbán Attila korábbi szavaira, és megköszönte, hogy megalapozta az ezután következő gondolatokat. Igyekezett ráirányítani a figyelmet az információfüzión központok létrehozását megelőző és azt övező „emberi, nagyon is emberi” nehézségekre. Ennek bemutatása azért is indokolt volt, mert a gyakorlati működés és működtetés eredményességét, a munkavégzés hatékonyságát, az elemzések, értékelések színvonalát éppen a jelzett akadályok legyőzésének mikéntje határozza meg. Ott, ahol az összadatforrású szemlélet nem teljesezhet ki, a központ szerepe kiüresedik, ahol pedig előtérbe kerül, katalizálja valamennyi érintett szervezet működését. A legfontosabb kérdés tehát az, hogy mitől, vagy kitől függ a változás irányának meghatározása/meghatározottsága?

A második szünetet követően Dr. Csaba Zágon, az ORFK Nemzetközi Bünyügyi Együttműködési Központ Europol Nemzeti Iroda összekötőtisztje indította az előadások sorát. Témája *„A bűnelemzés aktuális kihívásai a nemzetközi súlyos és szervezett bűnözés elleni európai fellépés terén”* címet viselte. Az előadó nagy szakértelemmel mutatta be az Europol által nyújtott elemzői támogatás lehetőségeit, amelyek révén az európai ügynökség hatékonyan képes támogatni a tagállamok bűnüldöző hatóságainak erőfeszítéseit a súlyos és szervezett bűnözés, vagy a terrorizmus elleni harcban. Ennek legfontosabb építőkövei a kereszttalálati elemzések, a többrétegű elemzés, illetve a közösségi hálóelemzés. Az előadásból megismerhettük az Europol információkezelő és elemzéstámogató rendszereit.

Megtudhattuk, hogy milyen információs objektumok és kapcsolatok fordulhatnak elő az elemző munkájuk során, illetve milyen kapcsolati ábrákat nyerhetünk ki az információs rendszerből.

4. kép: Dr. Csaba Zágon előadása
(forrás: KNBSZ archívum)

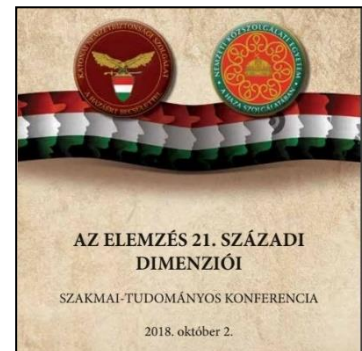
Fontos ismereteket gyűjthettünk az Europol operatív elemzői termékeinek típusairól, az ezek elkészítéséhez felhasznált elemző fájlok szerepéről, a kereszttalálatok fontosságáról, a különféle ügyek közötti kapcsolatokról. Ezekon keresztül egyebek mellett a műveleti koordináció és támogatás fontosságáról. Modern korunk kihívásaira és a bűnözés átalakulására tekintettel megismerkedhettünk két jellemző elemzési eljárással. Elsőként a többretegű elemzésre ismerhettünk meg gyakorlati példát. Másodsorban pedig a közösségi hálózatok elemzésében rejlő lehetőségeket mutatták be számunkra. Utóbbival komplex, nagy adatmennyiség elemzését végezhetjük el. Az eljárás során az egyedek számításon alapuló, hálózaton belüli helyzetének és kapcsolatainak meghatározására és a kapcsolati hálón belüli minták vizuális megjelenítésére nyílik lehetőség.

Fentieket követően Szabó János, az ORFK BF Bűnügyi Elemző-Értékelő Főosztály Bűnügyi Elemző-Értékelő Osztály osztályvezetője szélesítette tovább látókörünket, ugyanis „*A bűnügyi elemzés módszertanának megújítása a rendőrségnél*” című prezentációja során további fejlesztési lehetőségeket ismerhettünk meg a témakörben. A bűnügyi elemző-értékelő munka történeti gyökereiből kiindulva bemutatta részünkre az elmúlt húsz év alatt elvégzett fejlesztő munkát, annak lényegesebb eredményeit (pl. bünelemzés tananyag és példatár, bünelemzési szabályzat). Említést tett arról is, hogy ez idő alatt számos, új bűnügyi elemzési módszert alkottak és használtak Európában és a tengerentúlon, ezeknek a bevezetése és oktatása a Rendőrségnél kiemelt jelentőséggel bírt. A büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény bevezetését követően azonban szükségessé vált a

bűnelemzési szabályzat megújítása is. Az új szabályzat nem tartalmaz módszertani ajánlásokat, ellenben egy új struktúrára épül, újfajta szemlélettel. Az elvégzett munka mellett megemlítette azonban, hogy még hátra van a szabályzathoz szükséges módszertani útmutató elkészítése, melynek tartalmaznia szükséges olyan új módszereket is, mint a kockázatelemzés, trendelemzés vagy hálózatelemzés. Ugyancsak nagy volumenű feladat lesz egy olyan bűnelemző képzés megszervezése, amelynek keretében korszerű elméleti és gyakorlati tudásra tehetnének szert az elemzéssel foglalkozó szakemberek. Ennek megvalósításához tankönyv készítésére is szükség van, ami több szakterület, több rendvédelmi szerv, valamint az NKE RTK együttműködését is igényli.

A konferencia záró előadását Dr. Simon Gábor, a Nemzeti Védelmi Szolgálat Elemző és Értékelő Osztályának vezetője prezentálta részünkre, bemutatva a Nemzeti Védelmi Szolgálatnál végzett elemző-értékelő munkát. A belső bűnmegelőzési és bűnfelderítési feladatokat ellátó szerv létrejöttének és feladatrendszerének áttekintését követően a szakmai igazgatóságok felderítésének támogatását végző elemző-értékelő szakterület tevékenységei (adatszolgáltatási kötelezettség, kérdőjegyek teljesítése, az azt támogató alkalmazások stb.) illetve elemző eljárásai (pl. híváslista elemzés) vonatkozásában kaphattunk hasznos információkat.

A konferencia zárásaként Dr. Vida Csaba foglalta össze a hallottakat, köszönetet mondott mindazoknak, akik végighallgatták a szakmai előadásokat, valamint a szünetekben és a zárás előtt aktívan hozzájárultak a konferencia sikeréhez. Felidézte, hogy az elmúlt órákban az információk elemzéséről-értékeléséről hallhattunk előadásokat, amely láthatóan nem csak a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat egyik meghatározó feladata, hanem a többi – a biztonság különböző dimenzióival foglalkozó – magyar állami szervezeté is. Az információk elemzése-értékelése a XXI. században az információs társadalmakban központi tényezővé vált, mivel már nem az jelenti a hatalmat, ha valaki rendelkezik az adott információval, hanem az, aki rendelkezik annak elemzett-értékelt változatával, vagyis olyan hozzáadott értékekkel, amely mások számára nem elérhető. E sorokat írva bízom benne, hogy a jövőben lesz folytatása az ilyen jellegű, elemző-értékelő szakembereket felvonultató rendezvényeknek.

A Szakmai Szemle ez évi 4. számának *Az olvasóhoz* című rovatában megjelentetünk néhány, a konferencián elhangzott előadásból készített írást, melyek tükrözik a prezentációk nyelvezetét és tartalmát.

**AZ ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKA ALAPJA –
„MIRŐL SZÓL AZ INFORMÁCIÓK ELEMZÉSE”**

A tanulmány fő gondolatai eredetileg az október 2-ai „Az elemzés 21. századi dimenziói” című konferencián¹ hangzott el, amelynek célja volt a nemzetbiztonsági elemző-értékelő tevékenység több oldalról történő megközelítése, kiemelten az információk elemzése-értékelése területén. Előadásomban alapvetően a katonai nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka oldaláról akartam egyfajta elméleti alapokat felvázolni, amelynek célja az információk elemzésének rendszerezése.

A napjaink információs társadalmában az információk elemzésének és értékelésének növekvő jelentősége van. Egyre több információval találkozunk, mert a globalizáció eredményeként mindenkinek szembe kell néznie az információrobbanással. Vitatom ugyanakkor azt a véleményt, hogy napjainkban nagyságrendekkel több információ létezne, mint korábban, mert akkor is sok információ létezett, csak sokkal kevesebb érte el az egyes embereket. Jelenleg sokkal könnyebben sokkal több információ érhető el, de azok minősége nem mindig éri el a megkívánt szintet, mert olyanok is információforrássá, valamint véleményalkotóvá váltak, akik nem rendelkeznek hozzá megfelelő háttérrel. Azt is lehet mondani, hogy felhígultak az információk, így egyre fontosabbá vált a hiteles és megbízható információk kiszűrése. A nyers információ használhatósága általában alacsony, így nagyon kicsi az értéke, ezért szükség van annak elemzésére és értékelésére. A hatalmas információmennyiségből a szükséges információk kiszűrése is ennek a része. Elmondható, hogy minden egyes ember, ugyan nem tudatosan, hanem sokszor ösztönösen, de használja az információelemzés lehetőségeit. Ezek közé sorolhatók például a formálógikai gondolkodás módszerei (pl.: induktív, deduktív és abduktív). Tehát megállapítható, hogy az információs társadalom alapszükséglete az információk elemzése és értékelése, úgy mint korábban a túlélést biztosító gyűjtögetés és vadászat.

Az információ elemzése-értékelése egyidős az emberiséggel, mert mindig szükség volt arra a túléléshez, hogy a rendelkezésre álló információkat értelmezzük és összevegyjük. A társadalmak fejlődésével, a világ kiterjedésével, a kommunikációs rendszerek felfedezésével, az információs technológia megjelenésével egyre több információ érte el az embereket, így egyre bonyolultabb információ elemzés-értékelési eljárásokra volt szükség, hogy többek között értelmezni tudják az adott információkat. A technológiai és a társadalmi fejlődéssel párhuzamosan újabb-újabb információszerző lehetőségek (hírszerzési ágak) jelentek meg, amelyek sokszor összefüggésben álltak az infokommunikációs rendszerek fejlődésével. A XX. században már külön tudománnyá vált az információ elemzése és értékelése, mert megállapítható, hogy nincs olyan tudományág, amely ne használná az információ tudományos szintű elemzését és értékelését. A hadtudományhoz tartozó

¹ A konferencia az önálló magyar katonai hírszerzés és elhárítás megalakításának 100. évfordulója alkalmából tartott eseménysorozat része volt a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat szervezésében.

nemzetbiztonság elméletének is meghatározó eleme az elemző-értékelő munka elmélete. A nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka elméleti alapjai a második világháborút követően váltak rendszerszintű tudományos elméletté.² A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat az elemző-értékelő tevékenysége során is ezeket az elméleteket alkalmazza, így elmondható, hogy a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál az elemző-értékelő munka területén tudományos szintű tevékenység folyik, amelynek a része az információk tudományos módszerekkel történő elemzése-értékelése. Az elemző-értékelő munka – többek között Magyarországon a katonai hírszerzés keretében – azonban az elmúlt évtizedekben nem ragadt le a második világháború utáni szinten, hanem folyamatos és hosszú fejlődésen ment át, amelyeket a felmerülő problémák tudományos szintű megoldása segítette elő. Az elemző-értékelő szervezet csak így tudta teljesíteni az alaprendeltetését, vagyis a döntéshozók megfelelő információkkal történő ellátását. Napjainkban is állandóan fejlődik, mert másképp nem tudna megküzdeni a mindennapok problémáival.³

Az információ elemzése-értékelésének, mivel minden tudományág használja⁴, így számos megközelítése van, valamint több – zömmel kiegészítő és támogató – tevékenységgel is kiegészül, amelyek az adott tudományágban (tevékenységi területeken) elősegítik az eredmények/sikerek elérését. Nincs másként a hadtudomány részét képező nemzetbiztonság elméletében sem, mert például az információk elemzése-értékelése csak egyik eleme a nemzetbiztonsági elemző-értékelő tevékenységnek.

Az elemző-értékelő tevékenység az információk elemzése-értékelése mellett tartalmazza:

- a tájékoztatók készítését (mint az elemző-értékelő tevékenység eredményének prezentálását, döntéshozók számára értelmezhető formába öntését);
- a tájékoztatórendszer működtetését (mint az elemzés-értékelés termékének eljuttatását az illetékes döntéshozók számára);
- az elemző-értékelő adattárak kezelését (mint az elemző-értékelő tevékenység bázisadathalmazának fejlesztését, karbantartását és működtetését);
- a hírszerző ciklus működtetését (vagyis az adatszerző szervezetek információszerző tevékenységének irányítását, hogy rendelkezésre álljanak az elemző-értékelő tevékenység számára a szükséges adatok);
- a művelettámogató tevékenység (vagyis az adatszerző szervezetek támogatását a szükséges adatok megszerzése érdekében).

Minden tudomány általában saját (sajátos, jellegzetes) információ elemzés-értékelési rendszerrel (módszerekkel) rendelkezik, mivel a felhasznált információk jellege, valamint az elérni akart cél általában eltér. Például a természettudományok

² A kezdetek egyik meghatározó alakja az amerikai Sherman Kent volt. Forrás: <https://www.cia.gov/library/kent-center-occasional-papers/pdf/OPNo5.pdf> (Letöltés ideje: 2018. 09. 30.)

³ VIDA Csaba: Az elemző-értékelő munka a XXI. században (kézirat)

⁴ Nincs olyan tudományág, kiemelten a természettudományok között, amely a kísérletek és a megfigyelések során keletkezett adatokat ne elemezné-értékelné. A társadalomtudományok esetében is a kutatók, amikor adatok halmazával találkoznak, akkor elemző-értékelő módszereket használnak.

alapvetően statisztika⁵ különböző módszereit alkalmazzák, addig a társadalomtudományok inkább elvontabb (folyamatalapú és eseménycentrikus), nem konkrét számadatokon alapuló eljárásokat használnak. A nemzetbiztonság elmélete is a később felsorolt eljárást alkalmaz, de a statisztikai eljárások használata is általános. Ennek ellenére megállapítható, hogy vannak olyan módszerek és eljárások, amelyet több tudományág is felhasznál, valamint teljesen természetes, hogy a tudományágak egymás eljárásait saját rendszerükre aktualizálva felhasználják.

A fentiek alapján nincs egységes meghatározás vagy fogalmi rendszer az információ elemzés-értékelésre, mert minden tudományág saját definíciót (fogalmi rendszert) használ az információelemzésre. Így csak általánosságban az információ elemzés-értékelés funkcióját lehet körbe írni. Az információ elemzés-értékelés alapvetően egy hozzáadott értéket jelent a rendelkezésre álló információkhoz képest, tehát értéknövelő hatása van, mivel egy elemzett-értékelt információ sokkal értékesebb, mint a nyers adatok. Az elemzés-értékelés többek között megnyilvánul – a korábban már említett – információk komplex értelmezésében (időben, térben, folyamatban történő elhelyezésében), a kiváltó ok-okozati összefüggések megállapításában, illetve a következmények (hatások) megfogalmazásában, továbbá lehetőséget biztosít a jövőre vonatkozó előrejelzések meghatározására is. Tehát az elemzésen-értékelésen átesett információkhoz képest többletet jelent a nyers információkhoz, egyfajta pozitív minőségi változásokon esik át, ami nem jelenti, hogy megváltoznának az adatok.

A nemzetbiztonsági elemző-értékelő a munkája során információ elemző-értékelő eljárásokat használ, amelyek célja, hogy segítsék a minél pontosabb, hitelesebb és tökéletesebb eredmények elérését. Nagyon fontos, hogy mindig csak a meghatározott cél érdekében kell alkalmazni az eljárásokat, amelynek során egyik meghatározó elem a megfelelő eljárás kiválasztása, mert a rendelkezésre álló elemző-értékelő eljárások jelentős száma nagyon magas. Például a nemzetbiztonsági elméletek keretében az amerikai szakirodalom például 160 fajta eljárást⁶ különböztet meg, így az eljárásokat – a megfelelő kiválasztása érdekében – mindenképpen csoportosítani kell.

A nemzetbiztonsági elméletek keretében alkalmazott eljárások például feloszthatók jelleg, funkció, származás és összetettség szerint.

A **jelleg** alapján strukturális és funkcionális eljárásokat, valamint folyamatmodelleket különböztetünk meg. A strukturális modellek a vizsgálat tárgyát és szereplőit, valamint azok kapcsolatát és viszonyrendszerét vizsgálja. A funkcionális modellek a vizsgálat tárgya és szereplői által okozott

⁵ A statisztika a valóság számszerű információinak megfigyelésére, összegzésére, elemzésére és modellezésére irányuló gyakorlati tevékenység és tudomány. Forrás: <http://www.terport.hu/hirek/a-valosag-szamszeru-jellemzese-a-statisztika-tudomanya> (Letöltés ideje: 2018. 09. 30.)

⁶ Rob JOHNSTON: *Analytic Culture in the U.S. Intelligence Community* – Government Printing Office, 2007, ISBN 1 929667132 (Forrás: https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/books-and-monographs/analytic-culture-in-the-u-s-intelligence-community/front_matter.htm (Letöltés ideje: 2018. 09. 30.)

változásokat/következményeket elemzi. A folyamatmodellek pedig a változásokból vonnak le következtetéseket.

A **funkció** szerinti csoportosítást az elemzés-értékelés célja határozza meg. Így megkülönböztetünk – többek között – *esemény-feldolgozó, folyamat-meghatározó, előrejelző* eljárásokat. Az esemény-feldolgozó modellek egy megtörtént esemény ok-okozati összefüggéseit vizsgálják, valamint meghatározzák az esemény által indukált következményeket. A folyamat-meghatározó módszerek segítenek megállapítani az események bekövetkezése közötti kapcsolat- és viszonyrendszert. Az előrejelző eljárások célja, hogy a jövő alakulásával kapcsolatos eseményeket fel lehessen vázolni.

A felhasznált módszerek szerint úgy csoportosíthatjuk az elemző-értékelő eljárásokat, hogy mely **tudományág** (matematika, szociológia, pszichológia, statisztika, történelem, politológia, biztonságelméletek, nemzetközi kapcsolatok elmélete, jogtudomány stb.) elemző modelljeit használja fel. Példaként hozható fel a nemzetközi kapcsolatok elméletéhez tartozó Barry Buzan és Ole Waever által fémjelzett Regionális biztonsági komplexum elmélete, amely leegyszerűsítve az államok közötti függőségi viszony alapján vizsgálja a nemzetközi közösséget és vizsgálja a régiókat.⁷ Az elmélet nagyon jól alkalmazható a közép- és kelet-európai régió hatalmi folyamatainak megértéséhez. A más tudományágak eredményeit a nemzetbiztonság elméletében történő meghonosítás érdekében általában kis mértékben átalakítják, hogy megfelelő mértékben alkalmazhatóvá és hatékonyá váljanak. A statisztika oldaláról kiemelhető a regresszió-analízis, amely két folytonos változó közötti asszociációt mér, amely például a válságkörzetekben lévő fegyveresek, békefenntartók és az áldozatok számának, kapcsolatrendszerének meghatározását segíti elő.⁸ Pontosan nem lehet prioritást meghatározni, hogy mely tudományág elemző módszereit használja fel leginkább a nemzetbiztonsági elemző-értékelő, de általánosságban megállapítható, hogy a biztonságelméletek (nemzetközi kapcsolatok elméletének) és a statisztika módszereinek többsége alkalmas a rendelkezésre álló adatok elemzéséhez.

A fenti felosztásokat vizsgálva általában nagyon nehéz besorolni az egyes eljárásokat, ezért sokkal egyszerűbb (statisztika tudományág által is alkalmazott) csoportosítás, vagyis az **összetettség** szerinti vizsgálat, mert ez a felsorolás biztosítja az eljárások célok és eredmények alapján történő megkülönböztetését is. Az összetettség szerint el lehet különíteni egyszerű, kötött és komplex elemző-értékelő eljárásokat.

Az egyszerű eljárások alapján végzett elemzés-értékelés a leggyakrabban alkalmazott módszer, mert rendkívül hatékonyak egy bekövetkezett esemény körülményeinek, hatásainak és következményeinek vizsgálatára. Az eljárások a formális logikai gondolkodási módszerekkel kezdődnek, többek között az induktív (az egyesről az általánosra) és a deduktív (az általánosról az egyesre) gondolkodás. Az egyszerű – logikai – alapeljárások közé tartozik még a megfigyelés (a valóság

⁷ Barry BUZAN – Ole WAEVER: *Regions and Powers – The Structure of International Security* (Cambridge Press, 2003, ISBN 0 521 89 111 6) p. 570.

⁸ Forrás: <http://statisztikus.hu/fuggelek/statisztikai-modszerek/> (Letöltés ideje: 2018. 09. 30.)

empirikus felfogása), a kísérlet (egy tudatosan kiváltott esemény vizsgálata), az analízis (az egész rendszer felbontása alkotóelemekre és az alkotóelemek vizsgálata), a szintézis (az alkotóelemek összerendezése rendszerré, így az elemek kapcsolatrendszerének vizsgálata), az absztrahálás (a vizsgált tárgy megszabadítása a szükségtelen elemektől), az általánosítás (következtetés az egyes eseményekből az egész folyamatra), az összehasonlítás (a jelenségek közötti különbségek és azonosságok feltárása), az analógia (az ismertetőjelek, jellegzetességek hasonlóságán alapuló következtetés). Ezek alkalmazása során az elemző-értékelő szakember abban különbözik másoktól, hogy ezeket a módszereket nem ösztönösen, hanem tudatosan végzi.

Az egyszerű eljárások közé sorolhatók az alábbi, már bonyolultabb szaktudást is igénylők is (természetesen a teljesség igénye nélkül):

- felsorolósos (a vizsgált tárgy tulajdonságainak és jellemzőinek vizsgálata és rendszerezése),
- grafikonos (a vizsgált tárgyat egy vagy több változó függvényében elemzi),
- összehasonlító (több vizsgált tárgyat különböző paraméterek összehasonlítása alapján elemzi),
- mintákat alkalmazó (a vizsgált tárgy, illetve tevékenységének minták alapján történő elemzése, fontos elem a minták meghatározása),
- kapcsolati (vizsgált tárgyak és szereplők közötti kapcsolati rendszert vizsgálja),
- profilozás (vizsgált szereplő személyiségének és alapadatainak elemzése),
- folyamatot vizsgáló (a vizsgált esemény sorrendiségét írja le és elemzi),
- szimulációs (matematikai módszerek segítségével modellezi a vizsgált eseményt),
- összesítő (egy tárgykörhöz tartozó tények, adatok, információk összegyűjtése és elemzése),
- anomália (a normálistól és az általánostól való eltérés elemzése) stb.

A kötött elemző-értékelő eljárások az elemzés-értékelés olyan speciális eljárásai, amelyek során egy adott eseményt, folyamatot vagy esetleg egy személyt minden esetben hasonló rendszerben dolgoznak fel, mintha egy „úrlapot” töltenének ki elemzett-értékelt adatokkal. Ide sorolhatók például olyan fix eljárások, mint a kockázatelemzések, az eseményelemzés vagy a komplex profilozás stb. A kitöltés során az elemző-értékelő személy szükség esetén igénybe veszi az egyszerű elemző-értékelő eljárásokat is. A logikai eljárások között előtérbe kerülnek a matematikai és a statisztikai modellek. Az eljárásnál a szükséges információkra kell a legnagyobb hangsúlyt helyezni, így háttérbe szorul az információk részletes és aprólékos elemzése-értékelése. A kötött eljárások lehetővé teszik, hogy az azonos jellegű témakörökben a felhasználók azonos rendszerű tájékoztatást kapjanak, ami növeli a döntéshozók tájékoztatásának hatékonyságát. A kötött módszerek vonatkozásában a legfontosabb jellemző az egységesség. Például egy külföldi ország költségvetésének elemzése mindig azonos struktúrában történik, mivel az adathalmaz és az aránypárok is azonos felépítésben kerülnek bemutatásra, mert így a felhasználók (olvasók) számára a további elemzés/összehasonlítás lehetőségét biztosítják.

A komplex elemző-értékelő modellek és módszerek használata már ritkább, mert sokkal időigényesebbek és magasabb szintű szaktudást követelnek meg, illetve sokkal nagyobb mennyiségű adatra és információra van szükség. Ugyanakkor ezek biztosítják azoknak a következtetéseknek vagy előrejelzéseknek a meghatározását, amelyek

rendkívül fontosak a felhasználók számára döntéseik meghozatalához. A komplex elemző-értékelő modellek többsége különböző tudományágakban kidolgozott módszerek hírszerzésbe átültetett/átalakított változatai.

Komplex modellek közé sorolhatók:

- Biztonságpolitikai leírómátrix (a biztonság komplex meghatározása);
- Össznmzeti erő (egy adott ország képességének megállapítása /versenyképességi mutató/);
- RSCT-elemzés (regionális biztonsági komplexum elmélete);
- SWOT-elemzés (a vizsgált területek előnyeinek és hátrányainak vizsgálata);
- SCP-keret (a folyamatban résztvevők külső behatásokra történő reagálásának vizsgálata);
- Komplex mátrixok (a tárgyak elemeinek vagy jellemzőinek összehasonlítása);
- Porter öt ereje (a vizsgált tárgy képességeinek elemzése);
- PEST-elemzés (a társadalom különböző alrendszerében vizsgálja a hatásokat);
- PMESII-elemzés (műveletek környezetének elemzését vizsgálja);
- Csomópont-elemzés (megállapítja, hogy a folyamatban hol találhatóak az elágazások);
- Élettartam értékelés (a vizsgált tárgy élettartamának vizsgálata);
- Keresleti és kínálati görbe (erőegyensúly vizsgálata);
- Horizont-elemzés (a vizsgált tárgyának a jövőbeli helyzetét elemzi);
- Viselkedélemzés (a vizsgált tárgy reakcióinak vizsgálata);
- Növekedési lépcső-elemzés (a vizsgált tárgyának fejlődését bemutató elemzés);
- Stratégiai gyémánt (dimenziók vizsgálata egy központi dimenzió szemszögéből);
- Alapvető kompetenciák elemzése (a szervezetek alapvető kompetenciáiból alkotott képességek elemzése);
- Fastruktúra elemzés (folyamat- és vizsgált tárgyak együttes elemzése);
- Monte Carlo-szimuláció (a múlt és a jelen információiból a jövőre történő következtetés);
- Hatalmi struktúra modell (a szereplők közötti hatalmi viszonyt vizsgálja);
- Forgatókönyv-tervezés (a forgatókönyvek megfogalmazását elősegítő modell);
- Trendelemzés (folyamatok és események elemzése, amelyből a jövőre vonatkozó megállapításokat lehet tenni);
- Bizonytalanság értékelés (négy jövőre vonatkozó lehetőségtrend vizsgálata);
- Stratégiai holtter-elemzés (olyan területek vizsgálata, amelyről nem áll rendelkezésre információ);
- Radarelemzés (egy elem hatásmechanizmusának vizsgálata);
- Játékelmélet (az egyes szereplők reakciójának vizsgálata);
- Háborús játékelmélet (a szereplők cselekménysorozatának leírása).

A felsorolás sokkal hosszabb lehet, mert több száz elemző-értékelő eljárás azonosítható be.

Válságkörzetek elemzése					
Szint/Dimenzió	Katonai	Politikai	Gazdasági	Társadalmi	Környezeti
Egyéni	Katasztrófavédelmi feladatok	Politikai szabadság	Megélhetési bűncselekmények	Közveszélyes tevékenységek	környezet-szennyezés
Kisközösségi	Katasztrófavédelmi feladatok	Törvénysértések	Illegális pénzügyi tevékenység	Humanitárius válság	környezetrombolás
Nemzeti	A határok őrzetében történő bevonása	Politikai megosztottság törvénysértések	Váratlan kiadások	Társadalmi rendszer megbomlása	környezet-szennyezés
Regionális/nemzetközi	A határok őrzetében történő bevonása	Politikai viták	Illegális pénzügyi tevékenység	Idegenyűlőlet erősödése	környezet-szennyezés
Globális	Katonai erő alkalmazása	Politikai megosztottság	Illegális pénzügyi tevékenység	Kultúrák közötti viták	éghajlat-változás

DrVCs 9

1. ábra: ZNEHKNB514 tantárgy egyik előadásában a leírómátrix bemutatása (saját készítés)

Az információk elemzésének-értékelés eredményei: a következtetések és az értékelések, valamint előrejelzések, esetenként forgatókönyvek. A rendelkezésre álló információkból következtetések levonásához és értékelések kidolgozásához a fenti modellek nyújtanak segítséget. Az értékelések hasznosak a felhasználók számára, mert rámutatnak a bekövetkezett események háttérére, ok-okozati összefüggéseire, hatásaira, míg a következtetések ezeken felül már a lehetséges következmények felsorolását és előremutatást is tartalmazhatnak. Az előrejelzések készítése az elemző-értékelő szervezet egyik fő feladata, mert a nemzetbiztonsági szolgálatok nem az események után kullognak, hanem a döntéshozók számára olyan jövőbeli alternatívákat kell felvetíteniük, amelyek segítenek az ország biztonsága érdekében hozott döntésekben. Az előrejelzésnek számos fajtája van, és az egyszerű megállapításoktól az összetett rendszerekig terjedhet. A komplexebb előrejelzések egyik megoldása a forgatókönyv (szcenárió). A forgatókönyv a jövő bekövetkezésének valószínűsíthető változata. Kidolgozása során megvizsgálják, hogy a jelenlegi helyzet hogyan és milyen irányokban változhat, vagyis milyen helyzet alakulhat ki a jövőben, ehhez hipotéziseket állítanak fel azok bekövetkezésére. A pontos jövő meghatározása lehetetlen, de a különböző jövőbeli helyzetképek (forgatókönyvek) bekövetkezésének a valószínűsége – több-kevesebb pontossággal – meghatározható. Az elemző-értékelő szervezetek által készített forgatókönyvek esetében szinte elengedhetetlen, hogy azok bekövetkezésének a valószínűségét a jelentésben meg kell határozni, mert ez az adat elősegíti a felhasználók esetleges döntéshozatalát.

Alapvetően a forgatókönyv négy fajtáját különböztetjük meg:

- szemléltető forgatókönyv (a jövőbeli pont kijelölése után az ahhoz vezető utat ábrázolja);
- hajtóerő forgatókönyv (a vizsgálat tárgyát befolyásoló hatásokat elemzi és abból állapítja meg a vizsgált tárgy jövőbeli képét);
- rendszerváltó forgatókönyv (a vizsgálat tárgyai közötti kapcsolatok és viszonyok közötti elemzések követően a jövő alakulását);
- időszelvény forgatókönyv (a jövő egy pillanatát bemutató elemzés).

Az elemző-értékelő munka szempontjából a legfontosabb eredmény az előrejelzések meghatározása, mert a nemzetbiztonsági szolgálatoknak nem szabad az események után „kullogniuk”, hanem a döntéshozók számára olyan információkat kell biztosítani, hogy a meghozott döntések garantálni tudják a negatív biztonsági események elkerülését.

Következtetés

A nemzetbiztonsági elméleteken belül az elemző-értékelő tevékenység által folytatott információk elemzése-értékelése speciális területe az információelemzésnek, mert összetett és komplex funkcióval rendelkezik. A nemzetbiztonsági elemző-értékelő tevékenység a nemzetbiztonsági tevékenység nélkülözhetetlen alapeleme, mert csak ez biztosítja, hogy a nemzetbiztonsági rendszer képes legyen hozzájárulni az adott országhoz, így mindannyiunk biztonságához, vagyis funkciójának betöltéséhez.

Felhasznált irodalom:

- VIDA Csaba: Az elemző-értékelő munka elmélete (kézirat), 2018. p.138.
- VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai, Felderítő Szemle 12:(3) pp. 90-99. (2013)
- VIDA Csaba: Az elemző-értékelő munka a XXI. században – Az új kihívások, új munkamódszereket követelnek (kézirat), 2018, p. 30
- VIDA Csaba: ZNEHKNB514 (Válságkörzetek elemzése) tantárgy tananyaga és előadásai (2012-2017).
- Rob JOHNSTON: Analytic Culture in the U.S. Intelligence Community (Government Printing Office, 2007, ISBN 1 929667132) p.196
- Barry BUZAN – Ole WAEVER: Regions and Powers – The Structure of International Security (Cambridge Press, 2003, ISBN 0 521 89 111 6) p.570

AZ ELEMZÉS 21. SZÁZADI DIMENZIÓI A NAV BŰNÜGYI FŐIGAZGATÓSÁGA TEVÉKENYSÉGÉNEK TÜKRÉBEN

A globalizáció és a digitalizáció együtt jár azzal, hogy az **élet szinte minden területén exponenciálisan növekszik az elektronikus formában rendelkezésre álló adatok mennyisége**. Ez igaz a nyílt forrásból elérhető adatok mellett a titkosszolgálati, közigazgatási valamint rendvédelmi szervek által folytatott eljárások során keletkező adatokra is.

A jelenség a nyomozóhatóságok számára is új kihívásokat teremt, hiszen a nyomozások eredményes befejezése érdekében biztosítani kell a keletkezett, illetve beszerzett adatok tárolását, feldolgozását, elemzését és értékelését. A megfelelően feldolgozott adatok amellet, hogy hozzájárulnak a nyomozások gyorsabb és hatékonyabb befejezéséhez, jelentős segítséget nyújtanak a jövőbeni bűnelkövetések megakadályozásában is.

Azok a bűnüldöző hatóságok, akik nem képesek a technológiai újításokkal lépést tartani, nemcsak lemaradnak, hanem a működésük hatékonysága is jelentősen csökken, tekintettel arra, hogy a nagy adathalmazok feldolgozása egyre nagyobb humánerőforrást kell e területre összpontosítani, ezáltal teret vesztenek, ami pedig a bűnözés térnyerését jelenti.

Az adatok feldolgozásában nyújt segítséget az **informatikai eszközökkel támogatott bűnelemzési tevékenység**, ami a büntetőeljárások során keletkezett és beszerzett információk meghatározott elvek mentén történő értékelése által képes támogatni a bűnüldözési és bűnmegelőzési munkát. A **büntetőeljárásokhoz kapcsolódó adatok nemcsak önmagukban hasznosak, azok elemzése révén feltárt összefüggések jelentik az igazán nagy nyereséget a nyomozóhatóságok számára**. Az elemzői feladatok ellátásához azonban – a megfelelően képzett szakembereken kívül – két fontos tényezőt is biztosítani kell: **tárolókapacitást** és a kor **követelményeinek megfelelő elemző eszközöket**, amiket rendszerszinten kell egymáshoz illeszteni.

A NAV Bűnügyi Főigazgatósága legfontosabb célkitűzése a költségvetésnek jelentős vagyoni hátrányt okozó, pénzügyi bűncselekményeket szervezeten elkövető bűnözői körök felderítése, az elkövetőknél realizálódott vagyonelemek elvonása, ezzel kíván hozzájárulni az egyes gazdasági szektorok megtisztításához továbbá mind a hazai, mind pedig a közösségi költségvetés védelméhez. A szervezet célkitűzésének az egyik legfontosabb eleme és feltétele az értékelő-elemző tevékenység fejlesztése, specializálása, továbbá egy komplex elemző értékelő rendszer kialakítása.

Ezzel összhangban 2018-ban a NAV bűnügyi szakterület megerősítésére nyílt lehetőség. Korábban az elemzéssel kapcsolatos feladatok szinte kizárólag központi szinten (NAV BF Bűnügyi Koordinációs Főosztály) kerültek ellátásra, azonban azok mennyisége és összetettsége miatt a központosított feladatellátás kevésnek

bizonyult. Az idei évben mind a területi szervek (bűnügyi igazgatóságok), mind pedig a központi elemzői egység támogatására és kibővítésére került sor.

Míg az egyes bűnügyi igazgatóságok esetében az elemzői feladatok a nyomozások támogatására irányulnak, a Bűnügyi Koordinációs Főosztály a stratégiai elemzések, elkövetői csoportelemzések készítésével, központi előzménykutatások, párhuzamos eljárások kiszűrésével továbbá az egyes társzervektől érkező adatkérések megválaszolásával foglalkozik.

A területi szervek esetében az elemző egységek felállítását elsősorban az egyes büntetőeljárások során keletkező nagy mennyiségű digitalizált formában megjelent információ feldolgozásának igénye indokolta. A NAV nyomozóhatósága hatáskörébe tartozó költségvetést károsító bűncselekmények tapasztalata alapján az elkövetők tudatosan építenek fel bonyolult, átláthatatlan céghálózatokat, melyek láncszemeit gyakran cserélik, kihasználják a nyomozóhatóság leterheltségét és a jogszabályi anomáliákat, emellett jellemző, hogy az elkövetői körök szinte azonnal beépítik tevékenységükbe a technológiai újításokat (pl.: SIM kártya manipuláció, virtualizáció). Egy-egy bonyolult céghálózat feltérképezése, vagy az elkövetők által alkalmazott új technológiai módszer felismerése mind speciális elemzői ismeretet követel.

A feladatok komplexitásából adódóan nem lehetséges, hogy készségi szinten minden nyomozó minden feladathoz értsen, ezért az eddigieknél egy specializáltabb munkafolyamat kialakítására volt szükség, amelyben helyet kaptak kriminalisztikai, pénzügyi és adójogi, informatikai és adatmentő, valami elemző szakemberek.

A következőkben a jelenleg már használt, de **szervezeti szintre egységes módszertannal, eszközkészlettel kiterjeszteni tervezett** tevékenységek kerülnek bemutatásra, amelyeket egy komplex elemzői rendszerben tervez megvalósítani a NAV Bűnügyi Főigazgatósága.

Előzménykutatás

A bűnügyi szakterület egy legalapvetőbb feladata közé tartozik az előzménykutatás, amelynek célja az egyes ügyek közötti kapcsolatok, összefüggések felismerése. Alapesetben az előzménykutatás a Robotzsaru rendszerben történik, amelyet a NAV bűnügyi szakterület ügyviteli és ügyfeldolgozási feladatainak ellátására használ. A Robotzsaru jogosultsági szintek szerinti beépített keresési funkcióval rendelkezik. Képes keresni objektumokra, elkövetési tárgyakra, személyekre, továbbá általános szöveges kereső segítségével lehetőséget biztosít iratok tartalmában történő keresésekre. Komplexebb feladatok esetében az adatkinyerés speciális adatbányászati szoftverek segítségével történik. Ez utóbbit csak speciális informatikai eszközzel és szaktudással rendelkező elemzők tudják végrehajtani.

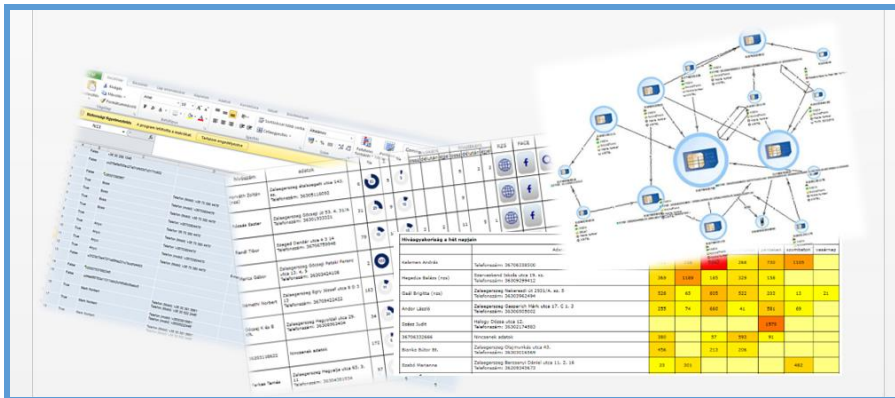

1. ábra: Példa a keresési megoldásokra

Telekommunikációs adatok elemzése

A büntetőeljárások lefolytatása során kiemelt jelentősége van a telekommunikációs adatok feldolgozásának, a kinyert adat által feltérképezhető a hívószámot használó személy kapcsolati köre, tartózkodási helye, valamint útvonala. A telekommunikációs adatok elemzésére számos lehetőség nyílik: az egyszerűbb listák akár excel makrók, míg az összetettebbek speciális célszoftverek (Analyst's Notebook) segítségével történnek.

Jelenleg folyamatban van egy speciális híváslista-elemző szoftver (Gangikonspi) beszerzése, amelyet a Zala Megyei Rendőr-főkapitányság egy több éves nyomozói tapasztalattal rendelkező munkatársa fejlesztett. A szoftver képes a szolgáltatóktól, a HAR rendszerből, vagy a(z) NBSZ-től kapott híváslistákat, mind statisztikai elemzés, mind cellainformációs elemzés, mind pedig kapcsolati elemzés módszerével feldolgozni. Igazi előnye, hogy a híváslisták feldolgozása minimális felhasználói beavatkozást igényel, felülete speciális informatikai ismeretekkel nem rendelkező nyomozók számára készült.

2. ábra: Példa híváslista elemzési megoldásokra

Pénzügyi adatok elemzése

A pénzügyi, gazdasági bűncselekmények nyomozása során kiemelt jelentősége van a **pénzforgalmi adatok** vizsgálatának, melynek eredményeként átfogó képet kaphatunk a látókörbe került személyek és az általuk preferált gazdasági társaságok közötti pénzügyi viszonyokról, megismerhetjük, kik lehetnek a bűncselekmények valódi haszonhúzói, továbbá a vagyonfelkutatás, vagyonbiztosítás során hol érdemes eljárni.

A nyomozóhatóságoknak alapvetően két nehézséggel kell szembesülni a pénzforgalmi adatok feldolgozása és elemzése során. Egyrészt a nagy mennyiségben rendelkezésre álló pénzügyi tranzakciók feldolgozása által időben hosszadalmasra nyúlik, így nem ritka, hogy egy bünszervezetben elkövetett költségvetési csalás bűncselekmény bizonyítása során az elemzőnek több száz eltérő devizanemben rendelkezésre álló számlát kell összefésülni. Másrészt a pénzintézetek eltérő felépítésű adatstruktúrában juttatják el a pénzforgalmi kivonatokat a nyomozóhatóság részére, amelynek így erőforrásokat kell fordítania az adatstenderdizálásra a tényleges elemzési feladatok megkezdése előtt.

Ez utóbbi egy tapasztalt, megfelelő célszoftverrel rendelkező elemző számára rutin feladat, míg egy nyomozó esetleg heteket kell hogy foglalkozzon az adattisztítással és adatrendezéssel.

Elkövetői csoportelemzés

A szervezett, bonyolult, komplex személyi- és tárgyi összefonódásokkal bíró bűncselekmények nyomozása esetében nélkülözhetetlen az elkövetői kör kapcsolatrendszerének feltérképezése. A kapcsolati háló elemeinek felderítése történhet nyomozati iratok, a lefoglalt eszközökön (mobiltelefonok, számítógépek, egyéb adathordozók.) tárolt adatok, illetve más módon beszerzett további adatok (banki, hívásforgalmi) felhasználásával. A kapcsolati ábrák elkészítése és elemzése nagy adatmennyiség esetén megfelelő elemző eszközök nélkül nem végezhető el.

A kapcsolatrendszerek áttekinthető ábrázolása segíti a komplex adatok közötti könnyebb eligazodást, a hálózatok kulcsfontosságú tagjainak, központi szereplőinek feltérképezését.

Adatmentés során keletkezett adatok elemzése

Az információtechnológia robbanásszerű fejlődésének egyik hozadéka – az exponenciálisan növekvő adatmennyiség – a büntetőeljárások során is tetten érhető. A bünszervezetben elkövetett költségvetési csalás miatt indult büntetőeljárások esetében a bizonyítékok egyre nagyobb arányban állnak rendelkezésre elektronikus formában. Ide sorolhatók az elkövetőktől lefoglalt számítógépeken, adathordozókon, a felhőben, e-mailek tömegének szövegében található adatok, melyek felkutatása, manipuláció-mentességük biztosítása, valamint elemzése elengedhetetlen a büntetőeljárások eredményes és időszerű befejezése érdekében.

A fentiekben felsorolt feladatok ellátása kizárólag professzionális forensic eszközökkel és ezek használatára kiképzett kollégákkal oldható meg.

Az adatmentést követően jellemzően strukturálatlan formában rendelkezésre álló adathalmaz tartalmának az adatbányászati eszközökkel történő feldolgozása, majd hálózat-vizualizációs megoldásokkal történő értékelése, az egyszerűbb gráfok, idővonalak és eseményvonalak használatával történő ábrázolása **olyan összefüggések feltárását is lehetővé teszi, amelyek ezek nélkül hatékonyan nem lennének kinyerhetőek.** Az ilyen módon rendelkezésre álló adatokat manuális módszerekkel nem lehet feldolgozni.

Gazdasági társaságok elemzése

A NAV Bűnügyi Főigazgatósága hatáskörébe tartozó gazdasági bűncselekmények nyomozása során elengedhetetlen az elkövetők által használt cégek hátterének és azok kapcsolati rendszerének feltérképezése, amely összetettebb ügyekben csak megfelelő adatbányász és adat-vizualizációs eszközökkel végezhető el hatékonyan.

A gazdasági társaságok kapcsolatrendszerének elemzése kiemelt jelentőséggel bír, különösen az ún. „missing trader” típusú cselekmények esetében, tekintettel arra, hogy az elkövetési magatartás tipikus jellemzője, hogy az elkövetők folyamatosan cserélik az elkövetéshez használt cégeket.

Csak az adatok gyors elemzése révén tud a bűnügyi szakterület – és rajta keresztül az adóigazgatás-terület – időben fellépni a „missing traderek” és a mögöttük álló bűnözői csoportokkal szemben.

Jelenleg a hazai gazdasági társaságokkal kapcsolatos adatok alapfunkcionalitásban elérhetőek a nyomozók számára, de cél, hogy ezekhez adatbázis-szinten is hozzájuthassanak az elemzők.

A NAV Bűnügyi Főigazgatósága középtávú stratégiai célkitűzése között szerepel egy, a környező országok cégadatait is tartalmazó adatpiac kialakítása, ami lehetővé teszi a nyomozók számára az egyszerűbb összefüggések megismerését, de adatbázisként kiszolgálja az elemzőket, akik adatbányászati eszközökkel mélységében is vizsgálhatják az összefüggéseket.

Nyílt forrásból származó információk elemzése

A nyílt forrású információ elemzése (OSINT) széles körű tevékenységet fed le a NAV bűnügyi szakterületén. Általában az egyszerű Google kereséstől kezdve a közösségi oldalakon található információkutatáson át, minden nyílt formában elérhető információforrásban végzett kutatást ide sorolhatunk. Éppen a sokrétűség miatt a tevékenység konszolidálása folyamatban van.

Az OSINT kutatás eredményét két szempontból érdemes vizsgálni: egyrészt a kért információ sikerült-e megtalálni, másrészt a kereső személye rejtve maradt-e.

A NAV bűnügyi szakterület általános tapasztalata, hogy az utóbbira nem fordítanak kellő figyelmet a nyomozók, ezért a jövőben egységes képzés mellett módszertani útmutató is kiadásra kerül.

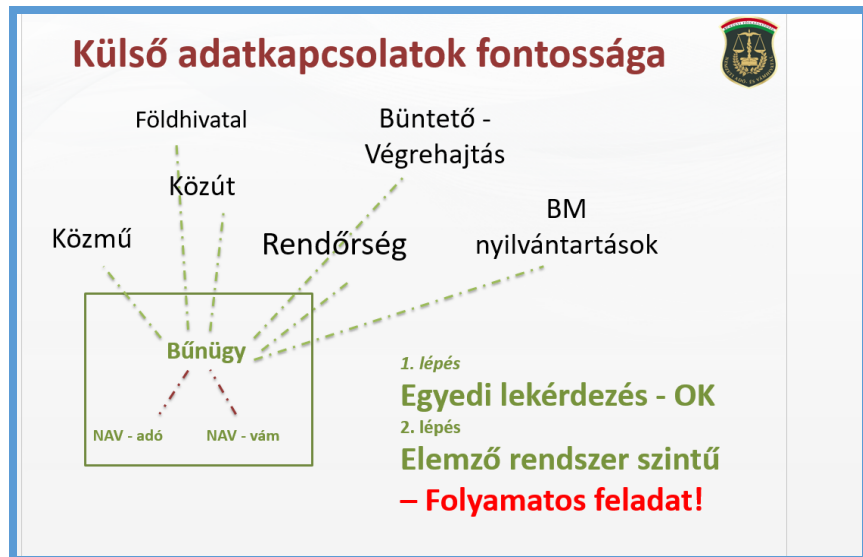
Rendelkezésre álló adatbázisok

A NAV bűnügyi adatbázisai és az OSINT tevékenység mellett ott van a NAV teljes adatvagyon. Az adózókra vonatkozó adatok közel 600 adatbázisban kerültek elhelyezésre. Az eltérő szintű dokumentálás kapcsán külön értékelendő ezen adatbázisok bűnügyi hasznosulása. Azonban léteznek olyan szintézist teremtő rendszerek, amelyekhez a hozzáférés megfelelő célhoz kötöttség és jogi felhatalmazás esetén lehetséges,

Az elmúlt időszakban megkezdődött egy bűnügyi adatpiac kialakítása, amely megoldást jelenthet a különböző rendszerek érdemi adatainak bevonására akár egyedi ügyekben a nyomozók által, akár adatbázis-szinten az elemzők által.

Külső adatkapcsolatok

Bár a Robozsaru szakmai rendszeren keresztül már számos külső adatbázis elérhető, azonban a NAV bűnügyi szakterület hosszú távú stratégiai célkitűzései között egy bűnügyi elemző rendszer, ún. bűnügyi adatpiac kialakítása szerepel. A kiépítést követően az egységes eszközhasználat feltételei valamennyi feladat és elérhető adatkör tekintetében biztosítottak lesznek a korábbi gyakorlatok egy lekérdező felületre való összegyűjtésével, rendszerezésével. Ezzel párhuzamosan a bűnügyi szakterület új adatkörök bevonásával tenné hatékonyabbá az elemzői tevékenységet.

3. ábra: Külső adatkapcsolatok

Adattárolás

Az információtechnológia robbanásszerű fejlődésének egyik hozadéka – az exponenciálisan növekvő adatmennyiség – a büntetőeljárások során is tetten érhető. Az adatok feldolgozása és elemzése időről-időre nagyobb követelményeket támaszt.

Folyamatosan növekszik a büntetőeljárások során beszerzett és feldolgozásra váró adatok mennyisége és fajtája. A bünszervezetes ügyekben a bizonyítékok egyre nagyobb arányban állnak rendelkezésre elektronikus formában: az elkövetőktől lefoglalt számítógépeken, adathordozókon, az adatfelhőben, e-mailek tömegének szövegében, vagy a szociális hálón strukturált, illetve strukturálatlan formában. Ezeknek nemcsak a feldolgozása és elemzése, de a tárolása is kihívást jelent a nyomozószervezeteknek. Mindezek miatt a NAV büntügyi szakterülete megkezdte egy elemzői szerverállomány kiépítésre vonatkozó előkészületeket. A jövőben valamennyi, a büntetőeljárások során keletkezett kommunikációs adat, pénzügyi tranzakciós adat, továbbá a lefoglalások során lementett adatállomány itt kerülne elhelyezésre, és csak az férne hozzá, akinek jogosultsága engedi, azaz az elemző és a nyomozó.

A NAV Büntügyi Főigazgatóság álláspontja szerint a fentiekben felvázolt feladatok és kihívások valamennyi nyomozóhatóságnál jelentkeznek. A nyomozások időszerűsége tekintetében kiemelt jelentősége van a korszerű elemző eszközök használatának, tekintettel arra, hogy a legbonyolultabb ügyekben nem ritka, hogy a nyomozás és bizonyítás időtartama meghaladja a 2-3-4 évet, amelynek jelentős részét a beszerzett bizonyítékok értékelése és elemzése teszi ki. Ezért éppen a kiemelten fontos ügyekben lehetne a több éves nyomozási határidőt jelentős mértékben – több hónappal – rövidíteni korszerű elemző és adatbányász eszközök használatával.

A NAV Büntügyi Főigazgatóság célja egy olyan új szemléletű, modernizált bűnüldözési technológia kialakítása, amelynek fókuszában a szervezett bűnözés elleni hatékony fellépés és a költségvetési bevételek védelme áll. A jelen kor technikai fejlődése, a globalizáció, az EU-n belüli mozgásszabadság olyan lehetőségeket biztosít a szervezett bűnözésben részt vevő csoportoknak, amelyek ellen hagyományos és korszerűtlen eszközökkel hatékonyan egyre kevésbé tud fellépni a bűnüldözésre kijelölt állami apparátus.

Az elmúlt évek tapasztalatai azt mutatják, hogy az elkövetők a bevételeikből komoly összegeket fordítanak arra, hogy a tevékenységüket erőteljes informatikai támogatással rejtse el, ezért **a büntügyi szakterületnek folyamatosan lépést kell tartania a technológia fejlődésével. Hosszabb távon nem elegendő az egyszeri beruházás, hanem folyamatosan biztosítani kell az eszközök korszerűbbé tételét, a szoftverek licenckövetését.**

Zárszó

A bűncselekmények nyomozása során évről-évre exponenciálisan emelkedik a nyomozóhatóságok birtokába jutó adatok mennyisége. Ezek egy része az ügyviteli folyamatok eredményeképpen a nyomozóhatóság saját adatbázisaiba is bekerül, így strukturált, könnyen kereshető formában áll rendelkezésre, más részük azonban (pld.: lefoglalások eredményeképpen, vagy más hatóság által megküldve) strukturálatlanul, nehezen feldolgozható formában szerezhető be. Az utóbbiak adattartalma jellemzően csak az adott ügyben hasznosul. A jövőbeni bűncselekmények felderítését, az elkövetők közötti kapcsolatok feltárását nagymértékben támogatná, **ha minden rendelkezésre álló adat – függetlenül annak keletkezésétől vagy formájától – felhasználható lenne.**

A különböző forrásokból származó információk, adatok, a komplex adathalmazokban rejlő kapcsolatok azonosítása, feldolgozása kiemelt jelentőséggel bír, ezért kerül kialakításra egy komplex bűnügyi-elemzői adatpiac, mely használata speciális tudássá válik. A rendszer felépítése egy hosszú távú folyamat, speciális eszközrendszerrel, hardver- és szoftverelemekkel, továbbá humán erőforrással. Azonban a folyamat itt nem áll meg, ezt egy ciklusnak kell tekinteni, ahol a ciklikusság miatt kiemelt szerepe van az automatizációnak. Az elemző rendszernek hosszabb távon célja egy szolgáltatáskosár nyújtása, amely támogató eszközként képes arra, hogy akár a 2 napos munkát 2 órára leredukálja, vagy a korábban látenciában maradó összefüggéseket feltárja.

A XXI. században olyan gyorsan változik a világ, olyan gyorsan jelennek meg és avulnak el módszerek és megoldások, hogy minden a tudásmegosztás, és a tapasztalatok megosztásának irányába hat. A nyomozóhatóságok is akkor vehetik fel a leghatékonyabban a versenyt a bűnözéssel szemben, ha megosztják egymással a jó gyakorlatokat, a bevált módszereket.

A bevált gyakorlat helyett mindig van egy jobb és hatékonyabb megoldás, amiből tanulni, vagy amit adaptálni lehet, ezért érdemes lehet megkeresni, illetve kialakítani azokat a fórumokat, ahol akár hazai, akár nemzetközi szinten is folyamatosan biztosítani lehet a hasznos információk áramlását.

AZ ELEMZÉS 21. SZÁZADI DIMENZIÓI A NEMZETBIZTONSÁGI SZAKSZOLGÁLAT FELADATELLÁTÁSÁNAK TÜKRÉBEN

Az NBSZ, a furcsa szolgálat

A Nemzetbiztonsági Szakszolgalat (a továbbiakban: NBSZ) Magyarország öt nemzetbiztonsági szolgálatának egyike, divatos kifejezéssel élve: a titkosszolgálati közösség tagja.

Miközben felemelő érzés e közösség tagjának lenni, az NBSZ előszeretettel hangoztatja a speciális jellegére, feladatrendszerére és mindezekből adódóan szemléletmódjára jellemző különbségeket. Az elemző-értékelő tevékenység kapcsán kifejezetten célszerűnek látszik végiggondolni, mit is jelent pontosan ez a tagság, mi az NBSZ titkosszolgálati minőségének tényleges tartalma.

Az NBSZ 1996. március 27-én jött létre önálló nemzetbiztonsági szolgálatként, praktikusán az akkori Nemzetbiztonsági Hivatal Szakszolgálati Operatív és Technikai Igazgatóságának önállóvá válásával. Az elődszervre utaló „Szoti” megnevezés egészen a legutóbbi időkhöz használatos volt az NBSZ-re a szakma „öreg motorosai”, vagy magukat ilyennek láttatni akaró kevésbé öreg motorosok által. Teljesen szubjektív és vitatható magánvéleményem szerint kissé lekezelő, provokatív vagy akár ugratásra alkalmas jelentéstartalommal.

Az NBSZ-t tehát az Nbtv. hozta létre, méghozzá egy korszakos elképzelés kivitelezéseként. A koncepció lényege az volt, hogy legyen egy olyan, a többiekétől független szolgáltató szervezet, amelyben a titkosszolgálati eszközrendszer, illetve az annak működtetéséhez szükséges humán és egyéb erőforrások elhelyezésre kerülnek. Az elképzelés szerint az egy helyen, egy központi szolgáltató szervnél elhelyezett erőforrások valamennyi, a szolgáltatás igénybevételére feljogosított szereplő érdekeit egyaránt szolgálják. A rendszer működtetése pedig szakmai szempontból magasabb színvonalat, gazdasági értelemben hatékonyságot, jogi vonatkozásban pedig kiszámíthatóságot és robusztus következetességet garantál.

Az ötlet óriási, ez az innovatív modell pedig a mai napig működik, hitünk szerint sikeresen.

Más kérdés, hogy ehhez a konstrukcióhoz logikus választás volt-e a nemzetbiztonsági törvénybeli szabályozás; ezen akár lehet/lehetne vitatkozni, de nagy szerencsémre nekem nem kell ezt eldönteni.

Rendeltetésből fakadó sajátosságok

Az biztos, hogy ebből a jogi konstrukcióból számos olyan következmény, következtetés fakad, ami a jelen téma – értékelés-elemzés sajátosságai – szempontjából is abszolút releváns.

Először is: a jogalkotónak el kellett helyeznie az NBSZ-t a klasszikus tagozódású nemzetbiztonsági szervezetrendszerben. Ennek megfelelően az NBSZ definíciószerűen nemzetbiztonsági szolgálat, funkcionálisan pedig polgári nemzetbiztonsági szolgálat. Ez első hallásra logikusnak tűnhet, de persze óhatatlanul felmerül a kérdés, hogy hogyan kell értelmezni ezt a rendszertani besorolást akkor, amikor a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat szolgáltatásai mondjuk köztörvényes bűncselekmények üldözése, terrorizmussal összefüggő magatartások felderítése vagy éppen ellenérdekelt katonai titkosszolgálati törekvések elleni feldolgozó munka során kerülnek igénybevétele.

Talán még ennél is abszurdabb az illetékesség több évtizeden keresztül megoldatlan, számos szakmai vitára okot adó kérdése. A klasszikus titkosszolgálatok besorolásának sarkalatos kérdése a tevékenységének iránya szerinti besorolás, amely alapján a szolgálat alapvetően belföldi tevékenységű, azaz elhárító, vagy külföldi irányultságú, azaz hírszerző (felderítő).

Történeti meghatározottság miatt – emlékezzünk csak a Nemzetbiztonsági Hivatal szakigazgatóságára – az NBSZ mint belföldi illetékességű szervezet került meghatározásra. Húsz évbe és számos szakmai konzultációba került, amíg ezt a teljesen abszurd önkorlátozást sikerült megszüntetni. A mai helyzet tehát a következő: az NBSZ külföldön is szolgáltatathat, ha erre nézve külföldi illetékességgel rendelkező megrendelő szervezet megkeresi. Amennyiben ilyen megkeresés nem érkezik, akkor az NBSZ nyilván nem megy külföldre, ami egyébként belföldi viszonylatban is ugyanúgy igaz.

Magától értetődő, nemde?

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat önálló gazdálkodást folytató, országos hatáskörű szerv. Feladatát tekintve egyedülállónak mondható, mivel a törvényben meghatározott feladatai alapján jogszabályok keretei között eszközeivel és módszereivel – írásbeli megkeresésre – szolgáltatást végez a titkos információgyűjtés, illetve a büntetőeljárásról szóló törvény szerint leplezett eszközök alkalmazásának végrehajtásához a titkos információgyűjtés folytatására, valamint a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szervek részére, továbbá biztosítja az e tevékenységhez szükséges különleges technikai eszközöket és anyagokat.

A titkosszolgálatok között az NBSZ egyfajta „kakukktójásként” is tekinthető – gondoltuk régen. Persze azt is gondoltuk, hogy a kakukktójás-jelleg a jövőbe mutató, és unikális jellegünk idővel talán relativizálódhat.

És láss csodát ...

Nézzük az elmúlt évek szervezeti trendjeit: funkcionális fúzió: hírszerző és elhárító szerepkörök egy szervezetben. Ez egy régóta érlelődő folyamat betetőzése, semmiképpen nem nevezhetjük forradalmi változásnak.

Sokkal érdekesebbek a 2010 táján alakult szervezetek, a TEK vagy az NVSZ. A TEK egyaránt eljár nemzetbiztonsági és bűnüldöző érdekkörben. A TEK megalakulásáig igen szigorú határvonalat gondoltunk a nemzetbiztonsági és

bűnüldözési tevékenység közé. A TEK azonban az Nbtv. alapján a miniszterhez fordul engedélyért, ha nemzetbiztonsági érdekkörben mozog. Egyébként rendőri szervként jár el.

Mit szoltunk volna, ha valaki – mondjuk 2010 elején – azt mondja, hogy egy különleges hatáskörű rendőri szerv gyakorlata nyomán teszi kritika tárgyává, majd titulálja számos ponton felülvizsgálatra szorulónak az Emberi Jogok Európai Bírósága a mi jó öreg nemzetbiztonsági törvényünket?

Az NVSZ esetében merőben más a helyzet, de ténykérdés, hogy e belső bűnmegelőzésre, illetve a személyi állomány védelmére specializált szervezet olyan szemléletet és gondolkodásmódot követel, amely számos ponton mutat hasonlóságot a nemzetbiztonsági szolgálatoknál tapasztalhatóval.

És persze itt van még a TIBEK, a legfiatalabb nemzetbiztonsági szolgálat, amelynek meg úgy kell koordinálnia, elemeznie, támogatnia az együttműködő szervezetek tevékenységét – ugyancsak nemzetbiztonsági szolgálatok és rendvédelmi szervek vegyesen –, hogy közben az együttműködő szervek rendelkezésére álló eszközrendszerének a töredéke áll csak e munkához rendelkezésükre, gondoljunk például rögtön arra, hogy titkos információgyűjtő eszközöket kifejezetten nem vethetnek be.

Szóval van itt kakukktojás bőven, és biztos vagyok benne, hogy valamennyi szervezetről kimutathatóak lennének hasonlóan unikális jellegzetességeik.

Visszatérve az NBSZ esetére – különös tekintettel az értékelés-elemzés aspektusára – még egy fontos jellegzetességről kell említést tenni. Egy ugyancsak az Nbtv. rendelkezéseiből fakadó alapelvről van szó, miszerint a Szakszolgálat csak egy nagyon behatárolt ideig birtokolja az általa beszerzett adatokat, és ebben az időszakban is egyfajta adatfeldolgozó szerepkörben, szigorúan kötött mandátummal kezeli az információkat.

Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az NBSZ a hozzá forduló nemzetbiztonsági szolgálat, bűnüldöző szerv megkeresésére, a megrendelő szervezet ügyében, a megkeresésben vagy egyéb módon meghatározott szempontok szerint, titokban információt gyűjt. A megkeresés teljesítése során – ideális esetben – nagy mennyiségű információ jut a Szakszolgálat birtokába. A törvény megfogalmazása szerint a titkos információgyűjtés eredményeként keletkezett információkat a megrendelő szervezetnek átadja, és ami a legfontosabb, saját nyilvántartásaiból törli.

Ez a szabály egyike a legfontosabbaknak, kollegáink szocializációjának is elengedhetetlen eleme. Befolyásolja a titkos információgyűjtést szolgáló célrendszerek fejlesztéseit, az Nbtv. említett szabálya a technikai rendszereinkbe – amennyiben az lehetséges – beégetésre kerül. Innentől kezdve akár emberi aktív közrehatással sem kerülhető el a határidőben történő, automatikus és visszavonhatatlan törlés.

A szabály logikus következménye, hogy az NBSZ kormányzati tájékoztató tevékenységet nem folytathat.

Ez az ugyancsak egyszerűnek tűnő alapigazság azonban további elemzésre, illetve magyarázatra szorul. Kicsit a dolgok elébe vágva, a teljes logikai levezetéstől megkímélve az olvasót, azt mondhatjuk: az NBSZ szolgáltatói körben végzett titkosszolgálati eszközalkalmazásai vonatkozásában, az annak során megszerzett információk tekintetében kormányzati tájékoztató tevékenységet nem folytathat és nem is folytat.

Ennek következtében – az NBSZ különleges helyzetének, feladatrendszerének és speciális adatkezelési pozíciójának köszönhetően – a szervezet teljes működésére rálátó elemző-értékelő egység munkája is ebből fakadóan egyedinek mondható.

Trendelemzés

Ahogy említettem, az NBSZ sajátosságai közé tartozik az is, hogy a magyar titkosszolgálatoktól eltérően nincs, illetve nagyon szűk körben van valódi adatgazdai szerepköre. Kiszámú és nagyon jól behatárolható kivételtől eltekintve nincsenek saját ügyei, felderítései, más szolgálatokhoz hasonlítható kormányzati tájékoztató tevékenységet nem folytat. Másik oldalról ugyanakkor az NBSZ-nél a szolgáltatói szerepkör nyomán olyan, a teljes bűnüldöző-nemzetbiztonsági szervezetrendszer tevékenységének, mozgásának leírására alkalmas adatok állnak rendelkezésre, amelyek sehol máshol nem.

Nagyon fontos ebből a szempontból, hogy az írásbeli megrendeléshez való kötöttség és a visszaellenőrizhetőség érdekében az Nbtv. olyan – kizárólag az input-ágra kiterjedő nyilvántartás vezetését teszi lehetővé – amely historikusan is biztosítja a titkosszolgálati eszközök alkalmazásához kapcsolódó folyamatok, trendek leírásához és elemzéséhez szükséges alapadatok rendelkezésre állását.

Fontos hangsúlyozni, hogy ennek az elemző munkának az eredménye soha nem tartalmaz személyes adatokat; ez az NBSZ pozíciójából fakadó egyszerű hüvelykujj-szabály. Más kérdés, hogy a végeredmény szempontjából az ilyen adatoknak nincs is jelentőségük, hiszen a cél ebben az esetben a különböző folyamatoknak és mozgásoknak a vizsgálata.

Az NBSZ trendelemzéshez kapcsolódó feladatai:

- **statisztikai adatok, kimutatások:** az NBSZ-nél felhasznált erők, eszközök, és az általa nyújtott szolgáltatásokkal kapcsolatban létrehozott adatok előre meghatározott logikai rendben történő elhelyezése. Alkalmas időbeni átalakulások, különösen egyes, a külső környezetben vagy az egyes szervezeteknél bekövetkezett változásokat követő válaszreakciók bemutatására;
- **döntés-előkészítő háttéranyagok:** a trendelemzések kiemelkedő felhasználási területe a különböző vezetői döntések előkészítése. Ezek a döntések a teljesség igénye nélkül vonatkozhatnak szervezetfejlesztésre, technikai fejlesztések irányainak meghatározására, a partnerekkel való együttműködés mélységének vagy irányainak korrigálására, vagy tipikusan jogalkotási lépések megtételére;

- **tájékoztató és koordinációs feladatok, feedback:** az NBSZ tevékenységével, szolgáltatásaival kapcsolatos tájékoztatás a megrendelő szervek irányába, és az azokkal való együttműködés. Tartalmát tekintve alapvető elvárás az információk pontos és érthető (befogadható terjedelmű és tartalmú) megfogalmazása, illetve az „ottani” vezetési tevékenység támogatására való alkalmasság;
- **időszakos jelentéstétel az NBSZ szolgáltatási ágainak tevékenységéről:** a rendelkezésre álló adatok, információk összegyűjtését, rendszerezését követően az Értékelő- és Tájékoztató Osztály – a szolgálati ágaktól beérkezett információk alapján – időszakos jelentést tesz a szervezet állapotáról, személyi és technikai kondícióiról, a fejlesztések állapotáról.

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat sajátos elhelyezkedése révén más jellegű elemző-értékelő tevékenységet lát el a „hagyományos” titkosszolgálatokhoz képest.

E tevékenység alapján világosan látható, hogy megalakulása óta az NBSZ szolgáltatásai – a törvényi kereteken belül, de korunkra jellemző társadalmi és technológiai változásoknak megfelelően – folyamatosan bővültek, szem előtt tartva a megrendelő szervek minél hatékonyabb feladatellátását. A szolgáltatási paletta bővülésével párhuzamosan, évről-évre folyamatosan nőtt a megrendelések száma, melyek elvégzéséhez egyre több technikai és humán erőforrásra volt/van szükség. Az NBSZ elemző-értékelő területének fő feladata, hogy ezen eszközök és erőforrások leterheltségének, fenntarthatóságának, aktuális állapotának és hatékony felhasználásának időről-időre való nyomon követésével, az aktuális helyzetről való pillanatfelvételek készítésével és összevetésével támogassa különböző vezetői döntések előkészítését.

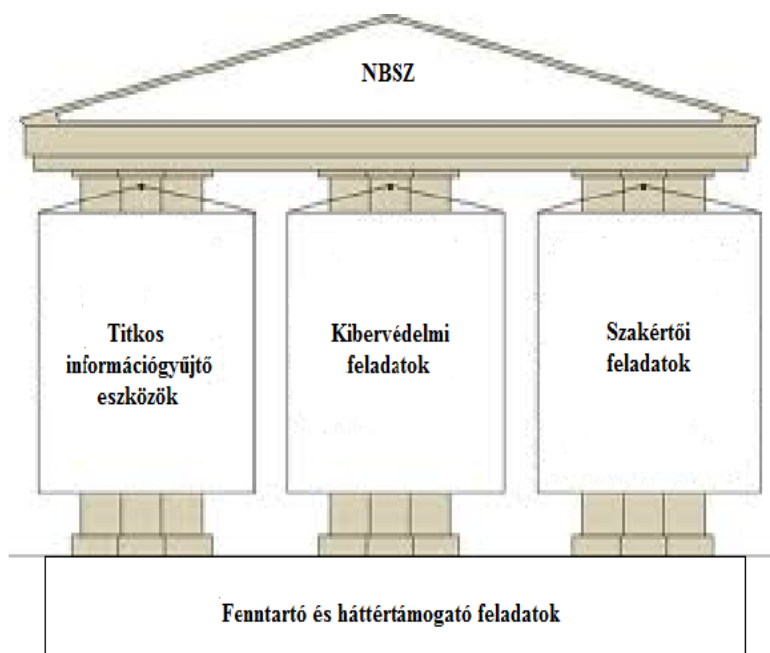
Feladatrendszerből fakadó sajátosságok

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat feladatait a már sokat emlegetett Nbtv. 8. §-a sorolja fel. Az a) pont értelmében az NBSZ szolgáltatást végez a megrendelő szervezetek titkos információgyűjtő tevékenységéhez. A 2000 környékén elfogadott értelmezés szerint ez a bizonyos a) pont egyfajta generálklauzulaként is értelmezhető, és az NBSZ tevékenységének 90%-a ebből az egy törvényi feladatszabásból levezethető.

Van (vagy legalábbis akkoriban volt) valami igazság ebben az értelmezésben; az Nbtv. megalkotása óta azonban sok víz lefolyt a Dunán. Sokat változott a világ, változott a szabályozás és igen, változott az NBSZ magáról alkotott képe, szerepértelmezése is.

2018-ban az NBSZ feladatrendszere három fő területre tagozódik, amely területek – függetlenül a funkcionális elhatárolásoktól – igen szoros logikai összefüggéseket mutatnak a többi tevékenységi körrel. A törvényi feladatmeghatározások alapján az NBSZ tevékenysége tehát 3 fő részre osztható:

- titkosszolgálati eszközök alkalmazása
- (igazságügyi) szakértői tevékenység
- kibervédelem.

1. ábra: Az NBSZ tevékenységének fő területei

Mindhárom pillér esetében alapvető fontosságú a feladat végrehajtásához szükséges információk rendelkezésre állásának biztosítása, majd azok elemzésével, logikai rendszerbe való állításával a megfelelő következtetések levonása. Mégis – de egyáltalán nem meglepő módon – az információk értékelése egészen mást jelent, jelenthet a Szakszolgálat különböző szegmenseiben.

Figyelemmel jelen értekezés apropójára, tehát a KNBSZ által rendezett konferenciára, illetve az azt figyelemmel kísérők érdeklődési körére is, engedtessek meg itt és most az NBSZ legnagyobb tradíciókkal rendelkező ágazatára, a titkosszolgálati eszköz-alkalmazások területére korlátozni az elemző-értékelő tevékenység vizsgálatát. Különösen célszerűnek tűnik ez az önmegtartóztatás már csak azért is, mert ilyen módon az elhangzottak kompakt, befogadható terjedelmi és logikai keretek között tarthatók.

Titkosszolgálati eszközök alkalmazása

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat – a törvényben meghatározottak alapján – jogszabályi keretek között eszközeivel és módszereivel – írásbeli megkeresésre – szolgáltatást végez a titkos információgyűjtés, illetve a büntetőeljárásról szóló törvény szerinti leplezett eszközök alkalmazásának végrehajtásához a titkos információgyűjtés folytatására, valamint a leplezett eszközök alkalmazására feljogosított szervek részére, továbbá biztosítja az e tevékenységhez szükséges különleges technikai eszközöket és anyagokat.

Némi leegyszerűsítéssel élve: a rendelkezésre álló speciális eszközök birtokában az NBSZ konkrét megrendelő szervezet írásbeli megkeresésére lényegében titkos információgyűjtést végez. Az ebben a leírásban „eszközök” (szolgáltatások) és „megrendelő szervezet” egyaránt – a törvény, illetve a rendelkezésre álló technológia által – szigorúan behatárolt kategória.

Az NBSZ tehát egyebek mellett végzi:

- lakásban (magánlakás) történetek titkos megfigyelését;
- a postai, vagy egyéb beazonosítható személyhez kötött zárt küldemény tartalmának ellenőrzését;
- elektronikus hírközlési hálózatban, illetve információs rendszeren folytatott kommunikáció lehallgatását;
- információs rendszerekben kezelt adatok titkos megismerését;
- a valós – nemzetbiztonsági vagy bűnügyi – cél (jelleg) leplezésével történő információgyűjtést;
- személy, objektum közterületen történő fizikai megfigyelését;
- kommunikációs metaadatok megszerzését;
- információs rendszerekből történő adatszolgáltatást;
- fedőokmányok szolgáltatását.

(A fenti felsorolásban – a könnyebb érthetőség kedvéért – a jogszabályi szöveghez képest jelentős egyszerűsítéseket alkalmaztam, a leglényegesebb elemek megóvásával.)

A titkosszolgálati eszközök alkalmazásával végzett információgyűjtés – ahogy a fentiekből kiderülhetett – rendkívül szigorú, beégetett rend szerint zajlik; elengedhetetlen kelléke mind input-, mind output-ágon az írásbeliség, a dokumentáltság.

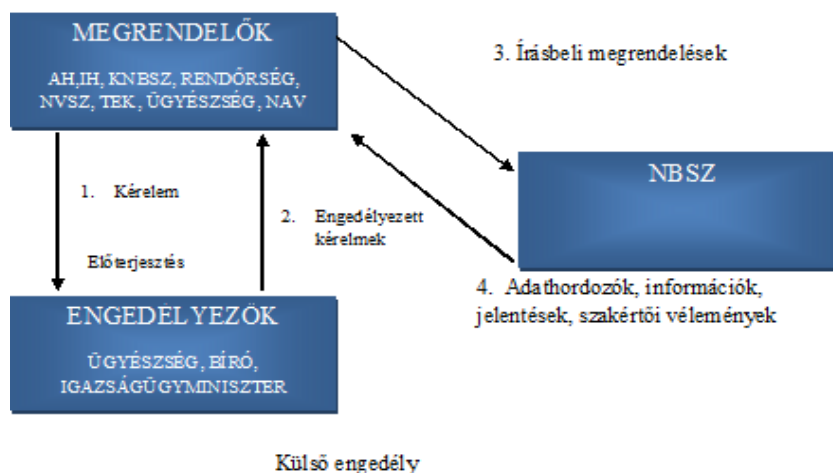
A titkos információgyűjtés során keletkezett, megszerzett és/vagy rögzített adatot, közlést az NBSZ végrehajtott egységei feldolgozva vagy feldolgozás nélkül, dokumentált formában haladéktalanul, közvetlenül továbbítják a megrendelő szervezetnek, majd a jogszabályok által előírtak alapján a saját adattárukból törlik. Az adathordozók egy példányban készülnek és kerülnek átadásra a megrendelő részére.

Az NBSZ az adathordozókon főszabályként a megrendelő szervezet szolgálati jegyén szereplő minősítéssel azonos, ún. megismételt minősítést alkalmaz (vagy esetleg *nem* alkalmaz).

Amennyiben a szolgáltatás alkalmazása során nyert adat illetéktelen személy tudomására jutása sértené az alkalmazott eszköz, módszer, illetve az alkalmazásban résztvevő munkatárs vagy az alkalmazást segítő külső személy biztonságát, további alkalmazásának hatékonyságát, az adathordozót az NBSZ minősíti.

Az NBSZ által készített jelentésekről, szakértői véleményekről és egyéb adattároló egységekről szintén statisztikai kimutatás készül. Mindez azért került ilyen formában kialakításra, hogy az eljárás törvényessége e tekintetben is bármikor rekonstruálható legyen.

A folyamatot az alábbi ábra szemlélteti:

2. ábra: A szolgáltatások megrendelésének és kiszolgáltatásának folyamata

A teljes kép kedvéért az ábrát ki kell egészíteni a megrendelés teljesítésének és az átadásra kerülő információ végleges tartalma kialakulásának menetével. Mivel az élet – a konkrét eset függvényében – a tanulmány szempontjából átfoghatatlanul sok változatot produkál, a továbbiakban egy főszabály szerintiként elképzelt alapesetrel foglalkozom.

A magyar jogrendben – egyébként függetlenül a keretként szolgáló eljárási formára – a titkos információgyűjtés középpontjában a célszemély, egy vagy több (számos) ismert, azaz személyes adatokkal, vagy más módon egyértelműen beazonosítható, körülírható konkrét ember áll.

A megrendelő szervezet a rendelkezésére álló alapinformáció birtokában észleli a titkosszolgálati eszköz alkalmazásának szükségességét. Ennek a folyamatnak elengedhetetlen eleme az ún. szükségességi-arányossági teszt végrehajtása, amely önmagában is egy komoly elemző-értékelő tevékenységet tesz szükségessé.

Külső engedélyhez kötött eszköz alkalmazása esetén ebbe az intellektuális tevékenységbe egy, a felderítő szerven kívüli szereplőt, a minisztert vagy a bírót is be kell vonni. Ebben az esetben a kérelemnek minimálisan tartalmaznia kell:

- a titkos információgyűjtés folytatására feljogosított szerv megnevezését, az ügy számát,
- a rendelkezésre álló, az alkalmazással érintett személy azonosítására szolgáló adatokat,
- az igényelt eszköz alkalmazásának tervezett kezdő és befejező időpontját (az Nbtv. szerint napra, a Be. szerint napra és órára meghatározva),

- az eszközalkalmazás törvényi feltételeinek fennállását megalapozó részletes indokolást, figyelemmel az engedélyhez kötött eszköz alkalmazásának céljára, és a feltételek teljesülését megalapozó adatokra,
- az alkalmazni kívánt eszköz megnevezését, és az alkalmazására vonatkozó adatokat, így különösen a megfigyelni kívánt információs rendszer, a megfigyelni kívánt helyiség, jármű vagy tárgy, az átvizsgálni kívánt küldemény feladásának vagy átvételének helye, illetve a feladó vagy a címzett, a megfigyelni kívánt elektronikus hírközlési szolgáltatás vagy eszköz, illetve az információs rendszer egyértelmű azonosítására szolgáló adatokat.

Az engedély hasonló logikai rendben rendelkezik a folytatható ellenőrzés, információgyűjtés kereteiről, meghatározva annak célszemélyét, lehetséges érintettjeit, kezdő és befejező időpontját és az ellenőrzés helyét/eszközét/ellenőrizhető kommunikációs csatornát.

Az elképzelt alapesetben az ellenőrzéshez olyan eszköz, módszer alkalmazása szükséges, amelynek alkalmazásához a központi szolgáltató szervezet megkeresése szükséges.

Ahogy a korábbi ábra is mutatja, a külső engedély, illetve főszabály szerint a kérelem vagy előterjesztés is – a titkosszolgálati eszköz alkalmazásához – a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat rendelkezésére áll, amelyből az ellenőrzés célja, jogalapja és keretei elméletileg teljesen világosak.

Az élet persze ennél lényegesen bonyolultabb lehet; annak érdekében tehát, hogy az információgyűjtés minél hatékonyabb, és áramvonalasabb legyen, a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat arra kapacitálja a megrendelő szervezeteket, hogy az ellenőrzés megkezdése előtt, illetve a végrehajtás folyamatában az előterjesztésben, illetve az engedélyben megjelölt szempontokon túlmenően is kerüljenek átadásra azok az információk, ún. feldolgozási szempontok, amelyek lehetővé teszik az ellenőrzés szempontjából releváns és irreleváns, vagy akár adatkezelési tilalom alá eső információk elválasztását.

Az NBSZ által végzett konkrét műveleti elemző-értékelő tevékenységnek ebben a kontextusban két szempontból van kiemelt jelentősége és mindkét aspektus nagyon hangsúlyos kortünethez kapcsolódik.

Információdömping vagy információínség

Az információs társadalom jellemzője, hogy az emberek nem közvetlenül kommunikálnak egymással, hanem az információk cseréje különböző technikai eszközök igénybevételeivel, infokommunikációs csatornákon bonyolódik.

A személyes kommunikációt potenciálisan akadályozó tényezők az infokommunikációs eszközök alkalmazása során értelemszerűen nem érvényesülnek, az időbeli, térbeli, tartalmi és terjedelmi korlátok nagymértékben relativizálódnak. Mindez óriási kihívások és egyben lehetőségek elé is állítja a titkos információgyűjtéssel rendeltetésszerűen foglalkozó állami szerveket.

Egyszerűbben mondva, az emberek elképesztő mennyiségű információcserét hajtanak végre az infokommunikációs térben. Az információk cseréje infokommunikációs eszközök és rendszerek igénybevételével zajlik, következésképp megszerzésük is alapértelmezett módon, technikai úton történhet.

A helyzet valójában – annyi más szférához hasonlóan – egyfajta versenyfutásként írható le. Az összehasonlíthatatlanul nagyobb erőforrásokkal rendelkező infokommunikációs piac újabb és újabb eszközöket kínál az ezekre rendkívüli mértékben fogékony felhasználók számára. A bűnüldözésben, nemzetbiztonsági tevékenységben érintett állami szféra folyamatosan próbál lépést tartani ezekkel a folyamatokkal, amely kisebb-nagyobb fáziskéséssel sikerül is.

A helyzetnek ezt az igen nagyfokú leegyszerűsítését legyen elég ehelyütt annyiban árnyalni, hogy a titkosszolgálati eszközöket legálisan alkalmazó szervezetek – egyébként szerte a civilizált, jogállami normák szerinti szerveződő társadalmakban – komoly trendforduló előtt állnak, illetve inkább nyakig benne vannak.

Arról van szó, hogy a telekommunikációs robbanás előző fázisában, a „nemokos” mobiltelefonok világában a kommunikáció javarészt direktben – tehát a felhasználó által közvetlenül igénybe vett – a szolgáltató (infrastruktúraszolgáltató) által fenntartott mobilhálózatban bonyolódott. A szolgáltatás magának a hírközlési hálózatnak a kommunikáció céljára történő rendelkezésre bocsátása. A szolgáltatók a nemzeti jogok hatálya alatt, nemzeti hatóságok felügyelete mellett végzik tevékenységüket, az állam bűnüldözési-nemzetbiztonsági funkcióihoz kapcsolódó kötelezettségeik jól körülírhatóak, és ami a legfontosabb, kikényszeríthetőek.

A második szakaszban, az okostelefonok korszakában megjelennek az alkalmazásslaválókat; a szolgáltatás tárgya ebben az esetben nem az infrastruktúra, hanem az alkalmazás, az „app”, egy immateriális, szellemi termék. A felhasználó ebben az esetben a hírközlési szolgáltató infrastruktúráját nem közvetlenül, hanem az alkalmazásslaváló applikációjának igénybevételével használja. A kommunikációhoz való hozzáféréshez, az ellenőrizhetőség biztosításához tehát ebben az esetben az alkalmazásslaváló közreműködése is szükséges.

A jogi kötelezettségek ebben az esetben is előírhatóak, azonban a kötelezettségek betartatása, kikényszerítése sokkal problematikusabb, tekintettel arra, hogy az említett szolgáltatók székhelyei, telephelyei nem magyar területen találhatóak, gazdasági tevékenységük nem magyar területen zajlik. Ez a tényhelyzet a titkosszolgálati eszközök alkalmazása oldaláról is újfajta, aktívabb és kreatívabb hozzáállást és metodikát követel meg.

A folyamat egyensúlyi pontjain a törvényesen és megfelelő eszközökkel végrehajtott információgyűjtés igen nagy tömegű információt termel, és az információ megszerzése helyébe egy másik fontos kihívás, az információ osztályozása és feldolgozása kerül.

Az NBSZ átgondolt és funkcionális választ ad erre a kihívásra. Az infokommunikációs forradalom magyarországi hajnalán, az ezredforduló tájékán egy alapvetően új filozófia alapján működő technikai ellenőrző rendszer

fejlesztésével párhuzamosan kialakításra került egy viszonylag nagy létszámú, kifejezetten a keletkezett információtömeg osztályozására és feldolgozására hivatott szervezeti egység.

Létezik ugyanakkor az az adatmennyiség, amelyre már önmaga a humán erőforrás nem jelent megoldást, különösen nem hatékony megoldást. A jövő ezért nem képzelhető el a mesterséges intelligencia vívmányainak alkalmazása nélkül, különös tekintettel a beszédfelismerő programokra, fordító alkalmazásokra. Mai tudásunk szerint ezek nem válthatják ki a humán elemző-értékelő funkciókat, de nélkülözhetetlenek az emberi elme számára átfogható mennyiségű, az elemző tevékenység szempontjából releváns nyersanyag kiszűréséhez.

Támogatás a szabályszerű adatkezeléshez

A téma kapcsán óhatatlanul szólni kell egy másik kortünetről is: nevezetesen az adatkezelési kérdések fókuszba kerülése, illetve az ezzel kapcsolatos aggályok, kérdések a közfigyelem középpontjába helyezése és felszínen tartása. A rendszerváltáskor fogant, feltétlenül szabálykövető magyar szolgálatok és rendvédelmi szervek és az ilyenekhez szokott közvélemény különösen fogékony az adatkezelési problémákra.

Az NBSZ – összefüggésben a megrendeléshez, illetve külső engedélyhez, valamint a megrendelő által rendelkezésre bocsátott szempontokhoz való kötöttséggel – remek partner ennek a kérdéskörnek a kezelésében. Talán furcsán hangzik, de úgy gondolom, valóban nagyban növelheti az adatkezelők komfortérzetét, illetve hatékonyságát, ha megkímélik magukat az ügy, illetve felderítés szempontjából teljesen irreleváns adatok kezelésével együtt járó feladatoktól.

A dolog természete miatt a laikus közvélemény direkt módon nincs abban a helyzetben, hogy véleményt nyilvánítson ebben a kérdésben. Ugyanakkor az NBSZ számára igen fontos megerősítés a NAIH által folytatott – az NBSZ által működtetett információgyűjtő és feldolgozó eljárásokat alapjogi és adatkezelési szempontból górcső alá helyező – közel két éven át tartó, rendkívül széleskörű audit azon megállapítása, mely kívánatosnak titulálta az NBSZ által például a hírközlési hálózatban folytatott kommunikáció ellenőrzése kapcsán végzett, a NAIH szempontjából az ún. adattakarékosságra igen jótékony hatással bíró feldolgozási tevékenység más eszközökre történő kiterjesztését, általánossá tételét.

A Nemzetbiztonsági Szakszolgálat egyébként ezt a célkitűzést – értelemszerű, de ehelyütt nem részletezendő keretek között – valóban stratégiai célkitűzésként és prioritásként kezeli ugyanúgy, mint az ennek érdekében szükséges technikai, módszertani, illetve esetlegesen a humán erőforrásokat érintő fejlesztések tervezését és megvalósítását.

A szükségtelen párhuzamosságok kiküszöbölése

Az adattakarékosság, illetve a szükségesség-arányosság-célszerűség alapelv-trió érvényesítése oldaláról, de pusztán a hatékonyság szemszögéből egyaránt

megközelíthető az a törekvés, amelynek célkeresztjében a szükségtelen párhuzamosságok kiküszöbölése áll.

Az NBSZ szolgáltatásainak lényege a bűnügyi-nemzetbiztonsági szempontból releváns információk megszerzése és az annak kezelésére jogosult szervezet részére történő továbbítás. Ebben a folyamatban az NBSZ a megrendelő igényeihez szigorúan kötött szolgáltató, a begyűjtött adatok tekintetében adatfeldolgozó, amely információkkal semmilyen módon nem rendelkezik, illetve azokat az adatkezelő részére történő átadást követően nem is birtokolja.

A dolog logikájából adódóan ugyanakkor jellemzően és intézményesítetten az adatkezelők (megrendelők) nem tudhatnak egymás adatkezeléseiről, így arról sem, ha adott ügyben egy másik adatkezelő irányába kellene információcserét kezdeményezniük.

Szolgáltatói helyzetéből fakadóan azonban – szükségszerűen – az NBSZ valamennyi megrendelője tevékenységéről rendelkezik információval, és érdekelt is abban, hogy a rendszerben valahol – valamelyik adatkezelőnél – már rendelkezésre álló információ megszerzésére ne kelljen újabb erőforrásokat – titkosszolgálati eszközöket és humán erőforrásokat allokálni.

Ezt a helyzetet felismerve határozta meg a jogalkotó azt a feladatot, amelynek keretében az NBSZ a törvény alapján birtokában lévő – ilyen szempontból – metaadatok birtokában támogatja az adatkezelőket az információcserre szükségességének felismerésében és a meglévő releváns információk rendelkezésre bocsátásában.

Ennek a tevékenységnek az alapja a nemzetbiztonsági-bűnügyi intézményrendszer egészét átható együttműködés-kényszer és még inkább együttműködés-készség aprópénzre váltása. Az aprópénz pedig jelen esetben a hatékonyság növekedése, valamint az erőforrások szükségtelen felhasználásához vezető, vélt információhiányos helyzetek felismerése.

Következtetés

A felvonultatott aspektusokat, jelenségeket összefoglalva megállapítható, hogy az elemző, reflektív gondolkodásmód számos területen lételem, illetve jó értelemben vett rutin a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat számára, legyen szó akár az információgyűjtésről, trendelemzésről, a szolgáltatási képességek fejlesztéséről, vagy akár a szervezetfejlesztési, koncepcionális elképzeléseink meghatározásának irányairól.

Akár egy olajozottan működő, fogaskerekekből álló gépezetnél, a forgási irányok egyértelműen meghatározottak ugyan, mégis szükség van arra, hogy a hatásfok magasan tartásához a szükséges mértékben folyamatosan átgondoljuk, újratervezzük és fejlesszük rendszereinket és módszereinket.

Ezzel a dinamizmussal, folyamatos megújulással igyekszik a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat megfelelni a folyton változó világ állította kihívásoknak.

Azok a kockázatok, amelyek a nemzetbiztonság, a közrend, a közbiztonság védelme, vagy éppen honvédelem szempontjából releváns információkhoz való legális, de titkos hozzáférés, vagy éppen a keletkező információtömeg helyes és mélyreható elemzése, az információk kellő időben való rendelkezésre állása tekintetében jelentkeznek, valamennyi nemzetbiztonsági vagy bűnügyi felderítéssel foglalkozó szervezetet érintik. Ezeknek a kockázatoknak a kezelése a világ minden táján nagy kihívást jelent, és folyamatos erőfeszítéseket igényel.

A magyar rendszer logikájából adódóan ezek az erőfeszítések jelentős részben a Nemzetbiztonsági Szakszolgálatnál koncentrálnának; azonban az itt zajló fejlesztések és innováció eredményei valamennyi nemzetbiztonsági és bűnüldöző szerv tekintetében éreztetik jótékony hatásukat.

Előszó

Nem tudom, hogy előadótársaim milyen kétségekkelelve készültek fel arra a konferenciára, amellyel az érintettek a független magyar katonai nemzetbiztonsági szervezet megalakulásának századik évfordulójáról kívántak méltó módon megemlékezni. Én bő egy hónappal a rendezvényt követően sem tudom feledni a felkészülés nehézségeit és kihívásait.

Egyrészt mindig nehezen viseltem az ünnepélyes keretek által határolt előadói szerepet, noha egyébiránt szeretem a gondolataimat megosztani másokkal. Másrészt, amikor kiderült, hogy az elemzés 21. századi dimenziói címet viselő konferencián – kilenc előadótársammal sorsközösségben – 15-15 perc áll majd rendelkezésünkre, komolyan át kellett gondoljam, hogy mit is mondhatnék egy ilyen emelkedett és tiszteletreméltó hallgatóság előtt, ami túllép a formális tisztelgésen.

Hosszas vívódás után végül úgy döntöttem, hogy hitelesen csak rendhagyó módon tudok viszonyulni ehhez a kihíváshoz. Így született meg bennem az a gondolat, hogy ez alkalomra szánt mondanivalómat nem emelem ünnepélyes keretek közé, hanem az ünnepet inkább a hétköznapok tapasztalataiból merített üzenetek csokorba gyűjtésével igyekszem megtisztelni – természetesen méltó módon, részrehajlás nélkül. És ami a legfontosabb, világos üzenettel, amely így szól: Együtt, vagy sehogy.

Döntésem következményeivel ugyanakkor a felkészülés alkalmával nap mint nap szembesülnöm kellett. Tizenöt percben kellett előremutatóan ünnepélyesen kritikusan lenni. Soha nem dolgoztam ennyit 15 perc „hírnévért”. Nem véletlen, hogy kritikusan – és ha kell, önkritikusan – megnyilvánulni nem „ünnepi kellék” a retorikában.

Más oldalról viszont az ünnep jó alkalom. Elvlaszt a hétköznapoktól, és azt az üzenetet hordozza, hogy vannak értékek, amelyekhez ragaszkodnunk érdemes, és vannak dolgok, amelyekben hinnünk kell. Mégpedig a hétköznapokban.

Így hát mindig van helye valamifajta szembenézésnek a visszatekintésben. A történetiség mindig hordoz valamit, amiért érdemes, mégha óvatosan is, hátrapillantani – persze sóvárgás nélkül, az angyali intelmek szerint¹...

Nos, ebben az értelemben – egy információfüzión központként működő partnerszervezet képviselőjeként – a Szolgálat száz évének története számomra kiváló alkalom lehet a szervezetek közötti együttműködés lehetőségeinek értékelésére, és vélt vagy valós korlátainak felismerésére.

¹ Móz. I. 19., 17.

Az én 15 percem tehát a bizalomról, az őszinteségről és a rendíthetetlen hitről szólt. Vagyis arról, amire szükségünk lesz a jövőben. Azért, hogy a világot 9/11 tragédiája nélkül is olyanak lássuk Magyarországon, amilyenek az valójában mutatja magát, és ne a naiv álmok és remények rózsaszín ködén át szemléljük.²

Végezetül még egy megjegyzés. Sokszor válnak népszerűtlenné azok, akik problémákat vetnek fel. És sokszor alakul ki az a tévhit, hogy aki így tesz, az borúsán látja a jövőt, hozzáállása pesszimizmust takar. Ez valójában nem áll. Stanley Allen McChrystal tábornok szavaival: „**a jó vezetők engedik, hogy elbukj, de nem engedik, hogy kudarc légy**”. Én szeretek elbukni, és vágyom a szembenézésre – még akkor is, ha sokszor mindkettőtől félek. De erre önző okom van. Aki nem kap, vagy nem fogad visszajelzést, annak a sorsa elhatározott, polüktratészi fonálon fut. A bukás csak elodázható. El nem kerülhető. Így hát nem marad más a magamfajtának, mint menni, és néha menekülni – lehetőleg előre.

A konferencia

Az **együttműködő partnerek** társelőadói az elemzés 21. századi dimenzióira fókuszálva mutatták be szervezetük tevékenységét, az **oktatási intézmények** előadói pedig az elemző-értékelő tevékenység alapjairól és az információfúziós folyamatok intézményi hátterének evolúciójáról beszéltek.

Abban a szerencsés helyzetben voltam – és dicsérje ez a szervezőket – hogy mire sorra kerültem, az előttem szóló előadók az utóbbi tárgykörben előkészítették mondanivalómat. Rájuk támaszkodva tehát hallgatóságom az általam elmondottakat mélyebben érthette, és tágabb összefüggésbe helyezhette. Persze ez nem engem dicsért. Vallom, hogy *”Törpék vagyunk, de óriások vállán álló törpék.”*³ Nyilván általuk láthattam messzebbre.

Előadásomban az összedatforrású elemzések szervezeti kereteivel kezdtem volna, itt azonban Urbán Attila előadótársam, az ELTE mb. előadója rengeteg időt megtakarított nekem, hiszen az intézményi háttér bemutatását átlépve azonnal a fúziós központtal történő együttműködés egyes problémáiról, és azok megoldásának fontosságáról beszélhettem. Ezek az alábbiak: **új technológiák** alkalmazásának kérdései, az **itt és most** kényszere, a „**lift-effektus**” és az egyéb, emberi, nagyon is emberi történetek, valamint a „**minősített**” valóság.

Mielőtt azonban pár gondolatban kifejtem, mit is értek nehézségek alatt, egy dolgot szükséges tisztázni. Ifjabb korban rendre kísért a türelmetlenség. Mindenkor, mindenhol. Egészen hosszú évekig a munkámban rengeteget segített ez a jellembéli tulajdonságom – mondhatni szervezeteinkben szinte elvárászerű igény van erre –, így fel sem tűnt, hogy esetenként a dolgok természetével az ilyen hozzáállás kevésbé fér össze. Ennek ellenére én meglehetősen sokáig éltem és teljesítettem elismerten, abban a vakhitben, hogy ez minden szempontból így van rendjén.

² Louis J. FREEH: Az FBI főnöke voltam, Jokerex Kiadó, 2005. p. 299. (Utalás és részbeni idézet)

³ Clairvaux-i Szent Bernátnak tulajdonított idézet

Amikor viszont úgy láttam, hogy az információfúziós központok létrehozása ellenére a súlyos és szervezett bűnözés, vagy akár a terrorizmus elleni küzdelem eredményességének katalizálódása elmaradt az elvárásaimtól, elkezdtem ennek okait türelmesebben kutatni. Kételyeim tovább fokozódtak, amikor Russel Travers, az amerikai központ (National Counterterrorism Center, NCTC) főigazgatója úgy nyilatkozott, hogy bár az információcserére az USA-ban működő 17 nemzetbiztonsági szervezet és a rendvédelmi, rendészeti, kormányzati szervek meghatározott körét törvény kötelezi, a jelenlegi hatékony információ-megosztás egy hosszú – az első néhány évben számos nehézséggel küzdő – 14 éves folyamat eredménye.

Valahogy nem tudtam elhinni, hogy 9/11 tragédiáját követően az Egyesült Államokban is ennyi időbe telt leküzdeni azokat az akadályokat, amelyekről – mint később számomra kiderült – ez az előadás is szól. Az egyik oldalról füleltem csengenek az FBI igazgató komor és elkeseredett mondatai: *"Jól tudom, Washingtonban mindenki ugyanazt a refrént ismétli, aki hozzám hasonló magas beosztást tölt be valamely testület élén: adjatok több pénzt, adjatok több embert, adjatok több törvényes felhatalmazást."*⁴

Sokáig azt gondoltam, hogy ez az egyetlen valódi ok, ami az eredményességnek gátat szab. De nem az egyetlen, csak az egyik. Az előadásom tehát az okokról szólt.

Új technológiák

Az új technikák és technológiák bevezetése akkor lehet sikeres, ha alkalmazásuk rendszerbe illeszkedik, széles körben ismertek, használhatóak és elérhetőek, kompatibilitásuk több esetben követelmény, fejleszthetőségük biztosított, fenntartásuk forrásai (humán vagy anyagi) pedig nemcsak rövid távon állnak rendelkezésre.

Ellenkező esetben az Athéni iskola látványát idéző, kézzelfogható feszültség keletkezik az ideák világa és a mindennapok valósága között. Ahhoz, hogy az új technikák és technológiák eredményesen támogassák a tágabb értelemben értett rendészeti tevékenységet – különös tekintettel az információfúziós tevékenységre – **egyfajta plasztikus rugalmasságra kell tanítani azokat a szervezeteket, amelyek természetükből fakadóan mutatják merevségüket a szabályozás szinte valamennyi területén.**

Ennek hiányában, rövidesen komoly hátrányba kerülhetünk. Hogy ez pontosan mit is jelent? Louis J. Freeh, a Szövetségi Nyomozó Iroda (FBI) 1993. szeptember 1-től 2001. június 25-ig hivatalban volt igazgatójának beszámolója meglehetősen pontossággal írta le ennek a hátránynak a felismerését, a 2000-es évek amerikai valóságára vetítve:

„Egyszer kapcsolatba kerültem Bob Dies-zal, az IBM vezető munkatársával. Mint kiderült, Bob régi vágya volt, hogy az FBI-nál dolgozhasson, kihasználtuk hát a véletlenek szerencsés egybeesését. Bob megismerkedett a hivatal technikai

⁴ Louis J. FREEH: Az FBI főnöke voltam, Jokerex Kiadó, 2005. p. 300.

*lehetőségeivel. Sosem felejttem el a szavait: – Fiúk, még azt sem mondhatom, hogy maguk egy életmentő készülékre vannak kapcsolva. Maguk egyszerűen halottak.”*⁵
Az a feladatunk tehát, hogy tanuljunk szemléletet váltani.

Itt és most

Bizonyára észrevették, hogy a munkánk során a legtöbb dolog, és sokszor a legfontosabb dolgok azonnal kellene. Ez a tempó némiképp ellentmond az elemző tevékenység természetének. De nem csak annak. Sokszor a változások – bármilyen elkerülhetetlenek – nem mennek végbe egyik pillanatról a másikra. A dolgok természete már csak ilyen. Azt azonban szintén tudomásul kell vennünk, hogy a megrendelő számára a holnap egyet jelent az információ értékvesztésével. Ezen változtatni talán nem is lehetséges. Ugyanakkor vannak rejtett tartalékok a rendszerben.

Az elemző-értékelő együttműködési protokollok kialakítása meghatározott tevékenységi felületeken pontosan ilyen lehetőség. Ez azonban az NCTC ars poeticájához hasonló olyan hozzáállást feltételez, amelynek hátterében a **napi szintű, kölcsönös bizalmon alapuló információmegosztás áll az együttműködő szervezetekkel.**

Bár az idő így sem lesz több egy-egy feladat végrehajtására, de legalább amennyi rendelkezésre áll, nem az információk vadászatával/halászatával, hanem a rendelkezésre álló információk értékelésével és elemzésével telhet.

Lift-effektus

Egy ellentmondásos megítélésű TV sorozat, a Boston Legal egyik epizódjában a Crane, Pool & Schmidt ügyvédi iroda két munkatársa lélekszakadva igyekszik egyidőben megszerzett és adott ügy kimenetelét meghatározó fontos információt átadni Shirley Schmidt névadó partnernek, aki éppen az épület liftjébe készül beszállni. Egyikük persze hamarabb ér oda, a másik viszont csak az utolsó pillanatban éri utol a vezetőt, és hogy mentse a menthetőt, jelzi, hogy a fontos információval ő is rendelkezik.

A névadó partner „lesajnáló” – és a helyzetet azonnal átlátó – tekintete mindent elárul, mondatai pedig a fülembe csengenek. A válasza így hangzott: Értem, és értékelem az igyekezeted. De nem Te értél ide előbb a lifthez. Majd a lift ajtaja becsukódik.

Ez a karikatúraszerűen bemutatott – és a filmben a dramatikus hatás kedvéért lassított – versenyfutás nagyon fontos üzenetet hordoz. Egyrészt plasztikusan bemutatja emberi, nagyon is emberi, gyarló és önző módon sikeréhes mivoltunkat. Másrészt pedig arra világít rá, hogy milyenné válik egy szubkultúra, ha ilyen értékviszonyok elfogadásával – de elég csak hallgatólagos tudomásul vétel is – egy vezető teret enged az elhajlásoknak, ezeknek a kevésbé tisztességes szabályok szerint működő versenyhelyzeteknek. A bizalmi vákuum megteremtése ugyanis eleve kizárja az együttműködést, a csoportképződés helyét pedig az érdekek által

⁵ Louis J. FREEH: Az FBI főnöke voltam, Jokerex Kiadó, 2005. p. 276.

vezérelt „klikkesedés” veszi át. És – bár az információ eléri a vezetőt – mégis azt kell észrevenni, hogy egy ilyen győzelem csak esetleges lehet, és a holnap kiszámítható sikerének lehetőségét zárja ki.

Szervezeti szinten tehát – tevékenységükre fókuszálva – azt lehet mondani, hogy ott, ahol **a kölcsönös bizalmon alapuló összadatforrású szemlélet** nem teljesebben ki, a központ szerepe kiüresedik, ahol pedig feltételei biztosítottak, **katalizálja valamennyi érintett szervezet működését.** Az együttműködés területeit érintő szemléletváltás pedig egy paradigmaváltás lehetőségét hordozza, amely a nemzetbiztonsági és rendészeti tevékenység hatékonyságát jelentős mértékben növelheti.

Feltételezem, hogy ezért nem lehet elégszer hangsúlyozni az NCTC főigazgatójának szavait a kölcsönös bizalmon alapuló együttműködés fontosságáról.

A „minősített” valóság

Bizonyára az olvasók is észrevették, hogy igyekezetünk, amely arra irányul, hogy információinkat illetéktelen személyek ne ismerhessék meg, esetenként átsap egy indokolatlan „önjáró” titkolózásba, „belső játszómázásba”. Külön érdemes kiemelni, hogy mindez azon a térfélen történik, ahol a cél közös, és a másik térfélhez képest a legkisebb esély van arra, hogy az információ illetéktelen kezekbe kerül.

Ráadásul olyan információs környezetben valósul ez meg, ahol kimondva-kimondatlanul az elemzés alapjául szolgáló adatok jelentős része – egyesek szerint közel 90%-a – ma már nyílt forrásból táplálkozik.

Ez esetben nincs jelentősége annak, hogy a kényes információ védeltsége milyen szintű. Egyedül annak a felismerésnek van jelentősége, hogy a természetüknél fogva összetartozó, vagy összevethető adatok összekapcsolódását, összekapcsolását mechanikus fékek és „falak” akadályozzák, kizárva bármilyen érdemi összadatforrású elemzés végrehajtását, és ezek az akadályok nem adatvédelmi kérdések.

Elég példának okáért arra gondolni, hogy 9/11 előtt készült ügynöki jelentésekben külön-külön megjelentek az amerikai repülőiskolába érkező közel-keleti hallgatókról szóló információk és ezek lehetséges kapcsolatai Oszama bin Ládén terroristahálózatával. A látványos támadások tervei példának okáért New York-i épületek lerombolására vagy más, szimbolikus célpontok megsemmisítésére. Konkrét személy vonatkozásában írtak a szolgálat munkatársai arról, hogy nevezett képes bármivel belerepülni a Világkereskedelmi Központba.

A nagy tanulság mindebből az, hogy az információk áramlásának pontos rendjét meg kell határozni és az egyes szervektől az adatszolgáltatást – meghatározott adatkörben, meghatározott módon és tartalommal, valamint formában – meg kell követelni. A fúziós központok létrejötte adekvát választ volt a súlyos és szervezett bűnözés, valamint a terrorizmus elleni fellépés hatékonyságának emelésére, de a formális keretek megteremtése önmagában még csak ennek a lehetőségét biztosította. Az említett példa az Egyesült Államokból – de említhetném

hazánkat is – rámutatott, hogy a kölcsönös bizalmon alapuló együttműködés feltételrendszerének megteremtése pusztán normaszintű szabályozással kevésnek bizonyul.

Összegzés

Az előadással az emberi tényező fontosságára szerettem volna felhívni a figyelmet az együttműködésben, ami talán evidensnek, és magától értetődőnek tűnhet. De időnként a legegyszerűbb megoldások a legnehezebbek. Nem tudnám pontosan megmondani, miért van ez így.

Átadni az információkat, közösen tevékenykedni a sikerért, majd megosztani az elismerést. Ennyi lenne.

Mégis, nap mint nap vélt vagy valós akadályok által határolt bozótharcba tudunk bonyolódni, egymás sikerére éhesen. Pedig mindenkinek megvan a saját feladata, tehát ha jobban belegondolunk, nincs is valódi verseny. Nincs két szerv, amelynek feladat- és hatásköre azonos lenne, vagy hasonló, áthallásokkal végrehajtott feladataikat ne tudnák ésszerűen elválasztani. A verseny tehát csak látszólagos. Mi teremtjük meg magunknak. És sokszor a lift ajtajánál ér véget.

De vajon mit lehetne tenni, hogy mindez megváltozzon? A kényszer, a parancs, a norma ereje itt kevés lesz. A hajlandóságot kell életre hívni, amelyet a kölcsönös tisztelet és megbecsülés éltet. Bármilyen furcsának is tűnhet, a bajtársiasság humánuma hiányzik ebben az ezer darabra hullott és villanásokkal jellemezhető szubkultúrában, ahol egymásra torlódott generációk beszélnek formálisan azonos nyelvet, miközben az emberi megértés hiányából fakadóan az értékek közvetítése ellehetetlenül.

Ezért fontos, hogy a köz szolgálata kiszámítható, megbízható, és hiteles perspektívát nyújtson azoknak, akik hivatásuként ezt az utat választják a jövőben. Ezért hiánypótló a jó életpályamodell. Mert a mi generációnk értékvesztettsége okán jóval kevesebbet tud majd továbbadni a „szervezeti kultúrából”, mint amennyit kapott.

Az eredményességet pedig nem a munkahelyek számának folyamatos mennyiségi növelésével, hanem a munkakörülmények – ide értve különösen a fizikai körülmények megváltoztatásán túlmutató szellemi közeg – rendhagyó módon történő átformálásával célszerű biztosítani.

Egy példaértékű szemléletű ember szavait idézve: nem többet kell dolgozni, hanem jobban.

„Macte nova virtute puer: sic itur ad astra”⁶

⁶ VERGILIUS: Aeneis (11. ének, 283. sor)

A BŰNELEMZÉS AKTUÁLIS KIHÍVÁSAI A NEMZETKÖZI SÚLYOS ÉS SZERVEZETT BŰNÖZÉS ELLENI EURÓPAI FELLÉPÉS TERÉN

1. Koordináció a különféle nemzeti szervezeti megoldások között és a feladatok delegálása

A nemzetközi súlyos és szervezett bűnözés, valamint a terrorizmus elleni fellépés érdekében folytatott bűnügyi együttműködésben a résztvevő államok és azok bűnüldöző hatóságai a főszereplők. A közöttük, mint azonos szintű szereplők között megvalósuló bűnügyi információcsere klasszikus formája az elmúlt évszázad elejéig a kétoldalú együttműködés volt. Ezt követően azonban ez kiegészült az információs központok segítségével megvalósuló együttműködési formákkal, és idő közben ez kapott nagyobb hangsúlyt. 1914-ben Monacóban megtartott Bűnügyi Rendőrségek Első Nemzetközi Kongresszusa tekinthető áttörésnek, ahol a résztvevők megállapodtak a történelem első nemzetközi bűnügyi információs központjának létrehozásáról, amelyre az első világháború közbeszólása miatt már csak 1923-ban került sor.² A sokak által egyszerűen csak Interpolként ismert nemzetközi szervezet a Nemzetközi Rendőrség Bizottsága néven ekkor alakult meg.

Ehhez hasonló, ugyanilyen célból létrehozott központokat gyakran „fúziós központoknak” hívja a szaknyelv abból az alapvetésből kiindulva, hogy ott az együttműködő szervezetektől, hatóságoktól érkező információk egyesülnek, fuzionálnak egymással. Ezek az információk egymást kiegészíthetik, a töredékes információkat teljesebbé, illetve más információkkal is összehasonlítva ellenőrzöttebbé tehetik, továbbá bizonyos elemek között kapcsolatokat, összefüggéseket világíthatnak meg, vagy olyan további műveleteket tehetnek lehetővé, amely a bűnüldöző hatóságok közötti összehangolt fellépést, műveleti koordinációt, vagy valamilyen további hozzáadott értéket teremthetnek.

Példaként képzeljük el, hogy egy ország hatósága azonosít egy gyanús gazdasági társaságot, amely érintett lehet illegális cigaretta-kereskedelemben és a vezetőjét Clarknak hívják. A központtal kapcsolatban álló két másik ország hatóságai az illegális cigaretta valószínű forrásaként azonosítanak egy személyt, akiről csak annyit tudnak, hogy utóneve Roy. Egy újabb tagállam hatósága számára pedig egy Roy Clark nevű brit állampolgár egy előző, egészen más bűnügyi szakterületet, például pénzmosást érintő nyomozás kapcsán került látókörbe, és ezért a részletes személyes adatai, és arcfényképe is rendelkezésre áll³. Ettől a ponttól a bűnszervezet

¹ A szerző az Europol magyar nemzeti egység munkatársa. Az itt közölt gondolatok a Nemzeti Közszerzési Egyetemen 2018. október 2-án „Az elemzés 21. századi dimenziói” című szakmai tudományos konferencián elhangzott azonos című előadás bővített, cikk változata. Az előadás, illetőleg a cikk tartalma a szerző magánvéleménye, az semmiképpen sem tekinthető az Europol, vagy bármely magyar bűnüldöző hatóság hivatalos álláspontjának.

² Az Interpol rövid története olvasható a szervezet honlapján. <https://www.interpol.int/About-INTERPOL/History> (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

³ A példaként bemutatott alaptörténetet JUHÁSZ János, az Europol jövődéki bűnelemző projekt szakértőjének az ORFK székházában 2013. március 19-én megrendezett Europol

több országra kiterjedő komplex tevékenysége a partnerek információinak felhasználásával pontosabban és gyorsabban felderíthető, sőt a már mások által megszerzett ismeretek (bizonyítékok) ismételt megszerzésére sem szükséges párhuzamos erőforrásokat fordítani, az érintett bűnüldöző hatóságok pedig további erőfeszítéseiket összehangolhatják. Ha ezek az országok tehát kapcsolatban állnak egymással, valamennyien fúziós központon keresztül, és oda a fenti töredékes adataikat valóban el is küldték, akkor ez az együttműködési forma másként nem, vagy csak aránytalanul hosszabb idő alatt elérhető előnyöket biztosít. Azért írom azt, hogy csak aránytalanul hosszabb idő alatt elérhetők lehetnének a fentiekkel egyenértékű bűnüldözési előnyök, mert a kétoldalú információcsere módszerének alkalmazásával valamennyi szóba jöhető ország összes lehetséges hatóságát egyenként is meg lehetne kérdezni annak érdekében, hogy ugyanez az eredmény előálljon. Ez már a példában szereplő öt állam legalább öt, de sokszor akár több tíz szervezett bűnözés üldözésével, illetve felderítésével kapcsolatban hatáskörrel rendelkező szervezet esetén is rendkívül hosszú időt venne igénybe. Valóságos helyzetben viszont gyakran több tíz ország több száz hatósága lehet egy-egy bűnügyi információ lehetséges címzettje, de ennél nagyobb számok is viszonylag gyakran előfordulhatnak. Ezen kívül nem is mindig határozható meg előre az a csoport, akiknek dolga lehetett a kérdéses bűnelkövetői körrel.

Belátható, hogy a fúziós központok nemcsak a szervezetek közötti együttműködés hatékonyságát, erőforrásaik megsokszorozását és takarékos felhasználását teszik lehetővé, hanem a gyorsaságot is rendszerszinten szolgálják. Ráadásul a bűnüldöző szervezetek közötti nemzeti szintű feladatmegosztás országoként, jogrendszerként változó sajátosságokat mutat, csakúgy, mint a szervezetek elnevezése, struktúrája, funkcionális besorolása, vagy egyéb jellemzői. Még a viszonylag közeli jellemzőket feltételező Európai Unió tagállamai vonatkozásában is igaz az, hogy országoként nagyon eltérő számú és nemzeti sajátosságokkal rendelkező szervezet jogosult a szervezett bűnözés ellen fellépni.⁴

Ezek lehetnek a kézenfekvő okai az együttműködés hangsúlyának a kétoldalú információcsereről a fúziós központok felé történt eltolódásának, melynek segítségével később az érintett államok hatóságai közötti koordinációval, a felmerülő feladatok megosztásával, megfelelő delegálásával, illetve koordinációjával olyan eredmények érhetők el, amelyek másként nem lennének megvalósíthatók.

A fúziós központokra több példa is hozható; a nemzetközi bűnügyi információcsere és koordináció terén ilyen globális szervezet a már említett Interpol, hazánk regionális érintettségének figyelembevételével pedig a Délkelet-európai

Road Show – Europol Tudatosságnövelő Szeminárium című rendezvényen elhangzott előadásából származik.

⁴ Van olyan EU tagállam, ahol kettő, van, ahol nem kevesebb, mint hét ilyen szervezet működik. Vannak, ahol ezek egyikének elnevezése sem hasonlít rendőrségre, és olyan is, ahol az egyik hatáskörrel rendelkező szervezet *de facto* titkosszolgálat, amely jogosult a bűnszervezetek elleni fellépésre, büntetőeljáráshoz kapcsolódó titkos információgyűjtés végzésére. Ez a fajta sokszínűség pedig a jelenleg 28 tagállamot számláló Európai Unióban belül tapasztalható.

Rendészeti Központ (SELEC)⁵, a Délkelet-európai Rendőri Együttműködési Egyezmény (PCC SEE)⁶, vagy az Europol emelhetők ki, de nemzeti szinten is létrejöhetnek hasonló feladatkörű szervezetek. Utóbbiakra a szövetségi államokban számtalan példa van, ahol a „több rendőrségi” elven működő bűnüldözési struktúrák már országon belül is szükségessé teszik a belső koordinációt. De hazánkban is hoztak létre még 2001-ben a bűnüldöző hatóságok, a titkosszolgálatok és az ügyészség közötti szervezett bűnözés elleni fellépés összehangolásának céljával ilyen intézményt Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ (SZBEKK) néven az Országgyűlés elé beterjesztett szervezett bűnözés elleni törvénycsomag részeként. Meg kell jegyezni továbbá azt is, hogy nem csak a bűnügyi együttműködés, hanem a titkosszolgálati tevékenység összehangolása érdekében is létrehozhatnak fúziós központokat, amelyekre adott országon belüli és nemzetközi példák is találhatók.

A fúziós központok közös jellemzője, hogy mindegyikük rendelkezik bizonyos nyilvántartó kapacitással a saját maguk által működtetett adattárak és más szervezetek adattáraihoz történő kapcsolódással létrejövő adatbázisok formájában. A központok minden esetben rendelkeznek elemzői képességgel, és ellátnak elemzői feladatokat. Az így létrejövő elemzési termékeket pedig megosztják az együttműködő, illetve partnerhatóságokkal, szervezetekkel tájékoztatás és a döntéshozói munka támogatása céljából⁷. A központok szervezete tartalmaz valamilyen összehangoló, kapcsolattartó elemet, amely strukturális szempontból megvalósulhat a szervezeten belül, vagy akár ahhoz szorosan hozzárendelt megoldásként is. Végül az alaptevékenységet valamilyen kiegészítő funkcióval is kibővíthetik, melyek közül leggyakrabban a műveleti koordináció, vagy a központtal együttműködő szervezetek tevékenységeinek támogatása fordul elő. Ezek együttesen biztosítják azt, amelyet röviden csak a fúziós központ által biztosított hozzáadott értéként szoktak nevezni.

2. Az Europol

A Bűnüldözési Együttműködés Európai Unió Ügynöksége egy olyan EU ügynökség, amely bűnügyi információcserét folytat és bűnelemzői támogatást nyújt a tagállamok bűnüldöző hatóságainak és egyéb partnereknek a nemzetközi súlyos szervezett bűnözés és terrorizmus ellen két vagy több EU tagállam érintettsége esetén. Az Europol működését szabályozó jelenleg hatályos EU norma az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/794 rendelet (a továbbiakban: Europol Rendelet) 3. cikkelye a szervezet céljáról úgy fogalmaz, hogy:

„Az Europol támogatja és megerősíti a tagállamok illetékes hatóságainak fellépését és kölcsönös együttműködésüket a két vagy több tagállamot érintő súlyos bűncselekmények, a terrorizmus és valamint az uniós politikák alkalmazási körébe tartozó közös érdekeket sértő, az I. mellékletben felsorolt konkrét

⁵ SELEC – Southeast European Law Enforcement Center – Délkelet-európai Rendészeti Központ) internetes honlapja a következő URL címen található: <http://www.selec.org> (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

⁶ PCC SEE – Police Cooperation Convention in Southeastern Europe - Délkelet-európai Rendőri Együttműködési Egyezmény) titkárságának internetes honlapja a következő URL címen található: <http://www.pccseesecretariat.si> (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

⁷ A felderítési információkon alapuló rendvédelmi modell bűnelemzői kereteit például itt: RATCLIFFE, Jerry: Intelligence-Led Policing. Willan, Cullompton, UK. 2008. pp. 91-114.

bűncselekményformák megelőzése és az azok elleni küzdelem terén. Ezen kívül a szervezet hatásköre a kapcsolódó bűncselekményekre is kiterjed akkor is, ha az előbbi feltételek nem állapíthatók meg, de:

1. a szervezet hatáskörébe tartozó bűncselekmények elkövetéséhez szükséges eszközök megszerzése érdekében elkövetett bűncselekményekről,
2. a szervezet hatáskörébe tartozó bűncselekmények elkövetésének megkönnyítése vagy végrehajtása érdekében elkövetett bűncselekményekről, vagy
3. a szervezet hatáskörébe tartozó bűncselekményekkel összefüggésben az azokat elkövetők büntetlenségének biztosítása érdekében elkövetett bűncselekményekről van szó.”

Az Europol mandátuma tehát kellőképp széles körben lett meghatározva – ami segíti a szervezetek közti együttműködést – figyelemmel arra is, hogy az Europol-rendelet I. számú melléklete valamennyi lehetséges bűncselekményformát felsorol olyan módon, hogy minden tagállam nemzeti büntetőjoga által értelmezhető legyen.⁸ Egyértelmű továbbá a szerepkör, ami nem más, mint a tagállami bűnüldöző hatóságok alaptevékenységének támogatása, amelyhez szorosan tartozik a bűnelemzői támogatás egy olyan keretrendszerbe foglalva, amelynek alapeleme az összehangolt fellépés lehetőségének biztosítása.

2.1. Az Europol szervezeti és működési keretei

Az ügynökség székhelye a Holland Királyság kormányzati székhelyén, Hágában található. Az EU költségvetése 2018. évre az Europol működéséhez 122,3 millió eurót biztosított, amely mintegy 1200 munkatársának a bérének fedezésére és a munkavégzés feltételeinek biztosításához szükséges. A működés feltételeit rendszeresen felülvizsgálják és szükség szerint módosítják. Az Europol alkalmazottai közül több mint 100-an bűnelemzési szakértők, akik egy, vagy akár egyszerre több elemzői projekthez kapcsolódó módon operatív és stratégiai elemzési feladatokat látnak el a szervezethez elküldött adatok felhasználásával. A jelenleg aktív 30 elemzői projekt⁹ közül hat esik a Terrorizmus Elleni Elemzői Munkafájl (AWF CT)¹⁰ területére és huszonnégy a Súlyos és Szervezett Bűnözés Elleni

⁸ A tagállamonként egyedi büntető jogszabályok sajátos módon fogalmazzák meg azokat a cselekményeket, amelyeket az adott országban bűncselekménynek tekintenek. A büntetőjogi tényállások megnevezése és pontos tartalma ezért bár tagállamonként különbözik egymástól, az Europol Rendelet I. számú melléklete olyan fogalmakat használ, amelyeknek valamennyi nemzeti büntetőjog törvényi tényállásai megfeleltethetők akkor is, ha a saját nemzeti jog nem pontosan ezt az elnevezést használja, vagy nem egy, hanem több tényállásban írja le a cselekményt, ami a szervezett bűnözés, vagy a terrorizmus körébe tartozik. A tagállamoknak lehetőségük van továbbá megfeleltetési szabályokat alkotniuk, hogy milyen (nemzeti) törvényi tényállásokat kell érteni akkor, ha az Europol Rendelet például „számítástechnikai bűnözésről”, vagy „az Unió pénzügyi érdekei elleni bűncselekményről” beszélnek.

⁹ Lásd az aktív elemzői projektek felsorolását és azok fedőneveit az Europol honlapján. <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-trends/europol-analysis-projects> (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

¹⁰ AWF CT – (Analyst Work File Counter Terrorism – Terrorizmus Elleni Elemzői Munkafájl)

Elemzői Munkafájllhoz (AWF SOC)¹¹. Utóbbi munkafájllban minden egyes elemzői projekt besorolható a kábítószerekkel kapcsolatos, a személyek elleni, a gazdasági jellegű bűncselekmények kategóriáiba, továbbá vannak ún. horizontális megközelítést alkalmazó, egyszerre több bűnügyi területekhez is kapcsolódó, azok társadalom elleni hatásait súlyosbító cselekményekre koncentráló elemzői projektek. Ezen kívül továbbá vannak olyanok is, amelyek maguknak a bűnszervezeteknek bizonyos tulajdonságai alapján választották ki elemző tevékenységük prioritásait.

Az Europol összes alkalmazottja közül 76% foglalkozik kifejezetten az ügynökség alapfeladataival és csak a fennmaradó 24%-uk dolgozik a szervezet működését lehetővé tevő, illetve azt támogató területeken. A szervezet kapcsolattartását a külvilággal nemzeti összekötő irodák, illetve a partnerszervezetek által delegált, vagy az Europollal kölcsönösen kicserélt összekötő tisztek hálózata is segíti. Az EU tagállamok és az Europollal együttműködési megállapodással rendelkező államok és szervezetek mintegy 200 fős összekötői állományának zöme a szervezet hágai székházában, de egy önálló épületszárnyban kapott elhelyezést. Az összekötő irodák munkatársainak juttatásait nem az Europol, hanem a delegáló országok, illetve szervezetek költségvetési forrásaiból biztosítják.

A cikk írásának idején 27 EU állam tagja az Europolnak, összesen 20 állammal és szervezettel rendelkeznek érvényes – személyes adatok cseréjét is lehetővé tevő – operatív együttműködési megállapodással. Stratégiai együttműködési megállapodás alapján pedig további 14 állammal és szervezettel működnek együtt.¹² Az EU tagállamok bűnüldöző hatóságai körén kívül eső partnerekkel az teszi indokolttá az együttműködést, hogy az Európai Unión belüli terrorizmus és a súlyos és szervezett bűnözés elleni fellépés kulcsfontosságú partnerei lehetnek a közösségen kívüli államok, illetve azok hatóságai, vagy EU-s, illetve annak struktúráján kívül eső szervezetek is.

Az együttműködés egyik fontos indikátora azoknak a nyomozásoknak a száma, amelyet a tagállamok hatóságai egy évben újonnan indítottak az Europollal történt együttműködésnek köszönhetően, vagy a már elkezdődött nyomozáshoz a szervezet hathatós segítségét kérve. A legutolsó teljes év, 2017. év statisztikai adatait figyelembe véve 66.100 ilyen nyomozás indult a tagállamokban, ami meglehetősen magas értéknek tekinthető.

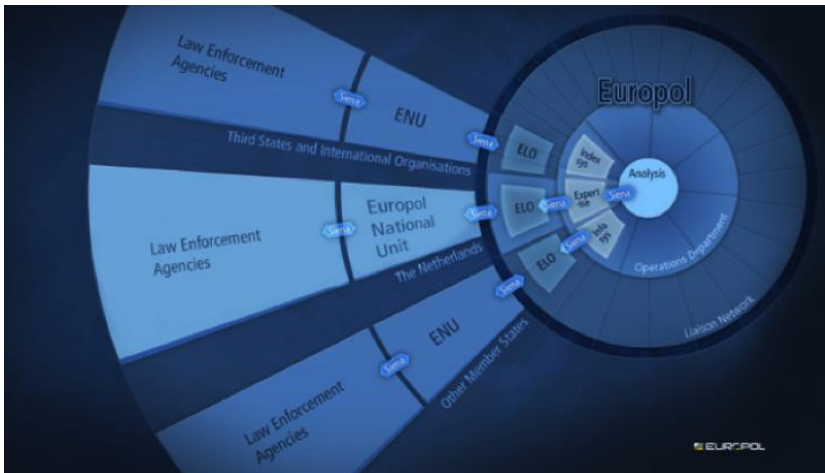
2.2. Az Europol kulcsfontosságú rendszerei

A szervezet tevékenységét négy kulcsfontosságú rendszer segíti. Ezek közül három érzékeny személyes adatokat kezel. A SIENA¹³ rendszer biztosítja az Europol és az együttműködő szervek és szervezetek közötti kapcsolattartást, minősített és nem minősített adatok továbbítását, illetve az üzenetek nyilvántartását és feldolgozását.

¹¹ AWF SOC – (Analyst Work File Serious and Organised Crime – Súlyos és Szervezett Bűnözés Elleni Elemzői Munkafájll)

¹² Részletesen lásd: <https://www.europol.europa.eu/partners-agreements> (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

¹³ SIENA – (Secure Information Exchange Network Application – Biztonságos Információcsere Hálózati Alkalmazás) tulajdonképpen egy kibővített ügykezelő rendszer

1. ábra: Az Europollal történő adatcsere sémája¹⁴

A SIENA rendszeren keresztül történő adattovábbítás mennyisége 2010 és 2017 között több mint 4-szeresére nőtt. 2017-re elérte az évi 1,1 millió üzenetet, amely az előbb már említett 66.100 új nyomozáshoz, illetve a már folyamatban lévő ügyekhez volt szükséges. Szintén erre az időszakra vetítve az új eljárások évenkénti indításának száma 5,5-szeres növekedésnek felel meg. Ezek az értékek azt mutatják, hogy a SIENA alkalmazás jól használható eszköz a nemzetközi bűnügyi adatcsereben, másrészt pedig az emelkedő számú adatok utalnak arra, hogy ezen a területen az Europol egyre fontosabb szerepet tölt be.

Egy másik kulcsfontosságú elem az Europol Információs Rendszere, az EIS¹⁵ rendszer, amely 2005-ben jött létre és mára egy olyan nyilvántartássá fejlődött, amelyben valamennyi információs objektum/entitás megtalálható, amelyeket az Europollal való együttműködés érint.¹⁶ Az érintettség alapja, ha valaki az Europol mandátumterületére eső bűncselekményt követett el, vagy ilyen bűncselekményt készül elkövetni, illetőleg ilyen cselekményért elítélték.¹⁷ A 22 nyelven hozzáférhető nyilvántartás tartalmazza a bűncselekményeket és a hozzájuk kapcsolódó referencia információkat, személyeket és azok álneveit, DNS adatokat, tárgyakat, eszközöket, helyszíneket, járműveket, kommunikációs eszközöket, bűnszervezeteket,

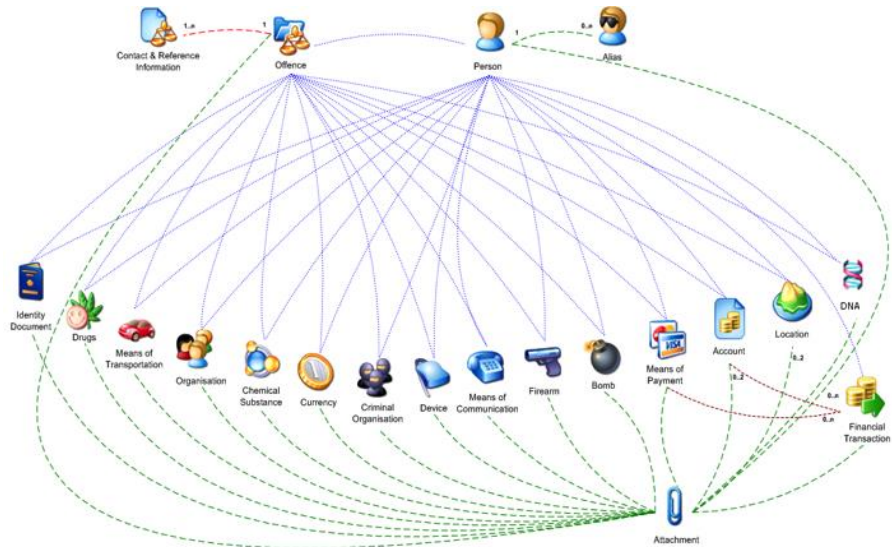
¹⁴ A tagállamok bűnüldöző hatóságai (LEA) az országuk szerinti Europol Nemzeti Egység (ENU – Europol National Unit) közbeiktatásával, vagy közvetlenül az Europol Összekötő Irodájuk (ELO) útján kommunikálnak az Europollal. A szervezeten belül működő Műveleti Főosztály kezeli a műveleti nyilvántartásokat (Index sys), információs rendszereket (Info sys) és rendelkezik szakértői kapacitással (Expertise). A Főosztályon belül található továbbá az Europol bünelemzői képességei, amelyek útján konkrét elemzői feladatokat látnak el. Az említett egységeket kapcsolóként köti össze az Európai Biztonságos Hálózat „SIENA” alkalmazása, amely rendszer felelős az információcsere lebonyolításáért.

¹⁵ EIS – (Europol Information System – Europol Információs Rendszer)

¹⁶ FIODOROVA, Anna: Information Exchange among EU Law Enforcement Institutions. Routledge, Oxon, UK, 2018. p. 130, pp. 135-136.

¹⁷ 2016/794. EU rendelet II. sz. melléklet B. 1. a) és b) pontok alapján; FIODOROVA i.m. p. 150.

gazdálkodó és egyéb szervezeteket, elektronikus és hagyományos fizetőeszközöket, bankszámlákat, pénzügyi tranzakciókat stb., továbbá az ezek közötti logikai kapcsolatokat, amelyek összekötik az adatokat a bűncselekményekkel, vagy az azok által érintett személyekkel. Az alábbi ábra az információs objektumok és a közöttük lehetséges kapcsolatok sokféleségét szemlélteti.

2. ábra: Az EIS-ben kezelt információs objektumok
(saját szerkesztés)

Az adattárban kezelt információk mennyisége az elmúlt évek során dinamikusan növekedett. Míg például 2015-ben 295 ezer információs objektumot kezeltek itt, amelyből 86 ezer volt személy, 2018 szeptemberére ez az indikátor elérte az 1,2 milliót, amelyből közel 190 ezer volt a személy-típusú egyed. Az EU tagállamait fenyegető terrorizmus, illetve súlyos és szervezett bűnözés kapcsán megismert, illetve azonosított információs objektumok közötti kapcsolódások száma mára elérte az 1,1 milliót. A nyilvántartott információs objektumok és kapcsolatok száma együtt összesen közel 2,3 millió rekordot tesz ki, ami – tekintettel a szervezetenél történő adatfeldolgozás utolsó mozzanatát követő mindössze két év megőrzési időre is – megítélésem szerint igen nagy információs tömegnek értékelhető. Ha hálózatként értelmezzük az információs objektumokat, mint csomópontokat, és a közöttük húzódó kapcsolatokat pedig a hálózat éleinek, akkor ezek az értékek számomra azt mutatják, hogy nem csak méretét, hanem annak összetettségét tekintve is rendkívüli feladattal állnak szemben az európai bűnüldöző szervek. A nyilvántartás jelentőségét az is illusztrálja, hogy hány keresést indítottak az adatbázisban kezelt adatok közt az arra jogosultak. A keresések száma 2015-ben még valamivel több, mint évi 630 ezer volt, ami 2017-ben már elérte a 2,4 milliót.¹⁸

¹⁸ Az EIS-ről publikált Europol információk hozzáférhetők:
<https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/information-exchange/europol-information-system> (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

A harmadik kulcsfontosságú rendszer, amelyben személyes adatok kezelhetők, az EAS¹⁹, az Europol elemző rendszere, amely csak a szervezetnél dolgozó bűnelemzők számára hozzáférhető munkaeszköz. Erről annyit érdemes tudni, hogy nem egy eszközt takar az elnevezés, hanem elemző eszközök gyűjteményét, amelyet folyamatosan fejleszt, kiegészít az Europol.²⁰

Az Európai szakértői platform (EPE)²¹ pedig a negyedik kulcsfontosságú rendszer, amely a személyes adatok cseréjére nem alkalmas. Ennek az a jelentősége, hogy az azonos szakterülettel foglalkozó regisztrált bűnügyi szakértők a hálózati alkalmazáson keresztül tarthatják egymással a kapcsolatot, kicserélhetik egymással tapasztalataikat, értékelhetik módszereiket, bevált gyakorlatukat.

3. Bűnelemzési termékek és módszerek

A konferencia-előadás keretei nem teszik lehetővé az Europol által szolgáltatott valamennyi bűnelemzési termék, illetve elemzési módszer felsorolását, de azt hiszem az előadásom hallgatósága, illetve a szakmai közönség nem is igazán erre számít. A magam részéről sokkal fontosabbnak tartom, hogy szubjektív megítélésemre támaszkodva kiemeljek ezek közül néhányat.

3.1. Keresztalálati elemzések

Az Europolhoz érkező új adatszolgáltatásokból a korábban már említett információs objektumokat és a közöttük lévő kapcsolatokat kiemelik, részben SIENA üzenetek szintjén, részben pedig a szervezet műveleti központjában, illetve az elemzői munkafájlokhoz (AWF)²² történt beérkezéskor. Az újonnan érkezett információs objektumokat az Europol rendszere naponta több alkalommal összehasonlítja a nyilvántartásaiban már meglévő információs objektumokkal. Az azonos, vagy két AWF közötti keresztalát (ismételt előfordulás) esetén pedig egy olyan folyamat indul el, melynek célja, hogy az adatkezelési korlátozásokat is figyelembe véve értesítsék az érintett szervezeteket arról, hogy más bűnüldöző szervek eljárásaiban is felmerültek azok a szereplők, amelyekről ők is teljesítettek már korábban adatszolgáltatást. Ebben a folyamatban érvényesülnek az elemi adatra vetített korlátozások, hiszen az Europolhoz elküldött adatok „tulajdonosa” az adatkezelés teljes terjedelme alatt a beküldő hatóság marad, amelynek joga van nem csak minősítéssel, hanem kezelési kódokkal pontosan megszabni az információ felhasználhatóságát. Ilyen korlátozás lehet a bíróság előtti bizonyítékként történő felhasználás megtiltása, vagy például az, hogy kizárhatnak bizonyos csoportba tartozókat az adathozzáféréstől, illetve a küldő szerv előzetes engedélyéhez köthetik azt. Az utóbbi esetben, ha a keresztalát csak a beküldő szervezet előzetes engedélyével felhasználható korlátozást hordoz, az Europolnak fel kell oldania a konfliktust a találatból fakadó információ, illetve a korlátozás között oly módon, hogy tájékoztatja a keresztalatról az eredeti beküldő szervezetet és engedélyüket kéri a keresztalátot elérő új adatszolgáltatást teljesítő hatósággal a találat

¹⁹ EAS – (Europol Analysis System – Europol Elemző Rendszer)

²⁰ Lásd a szervezet honlapján publikált ide vonatkozó információkat. <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/intelligence-analysis> (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

²¹ EPE – (Europol Platform of Experts – Europol szakértői platform)

²² AWF – (Analysis Work File – elemzői munkafájl)

eredményét közölni. Ha egy adatszolgáltatásban több információs objektum egyszerre több találatot ér el, értelemszerűen valamennyi vonatkozásban le kell folytatni ezt a koordinációt és a rendelkezésre jogosultak döntéseinek szerint elkészíteni, illetőleg az érintettekhez elküldeni a kereszttalálati jelentést. Ebben a bűnelemzői termékben megtalálhatók a korlátozásokra is figyelemmel azok az információk, hogy pontosan milyen entitások között keletkezett a kereszttalálat, és azok mely országok milyen bűnüldöző hatóságainak milyen eljárásai során keletkeztek.

Az adatkezelés során sem az Europol, sem bármely más résztvevő fél nem bírálhatja felül a rendelkezésre jogosult „eredeti beküldő” döntését. A rendelkezésre jogosultak bármilyen külső befolyás nélkül hozhatják meg a döntésüket, azonban az Europollal történő együttműködés során figyelembe kell venni két egymás ellen ható tényezőt. Először a biztonság elve azt követeli meg, hogy a lehető legtöbb és leghatékonyabb adatkezelési korlátozást alkalmazzák az adatszolgáltató szervezetek. Másodsor pedig az információ felhasználhatóságának elve azt követeli meg, hogy akiknek a feladataik ellátásához a kérdéses információ szükséges, azok időben hozzájussanak ezekhez.

Minél több korlátozás kapcsolódik az adatokhoz, annál bonyolultabb és időigényesebb az előbb leírt koordinációs eljárás. Annak érdekében, hogy az együttműködés során az érintett hatóságok munkatársai az elveket és a gyakorlati adatkezelés során alkalmazható pontos részleteket megismerhessék, illetve figyelembe is vegyék, az Europol erről belső útmutatót adott ki, amely modellezi két ország és az Europol közötti adatsere-szituációkban a koordináció lépéseit és annak időtartamát az országok bűnüldöző hatóságai által elhelyezett korlátozásokra vonatkoztatva.

A kereszttalálatok segítségével tehát fény derülhet arra, hogy egy adott bűnszervezet több bűnügyi szegmensben tevékenykedik²³, vagy több ország különféle bűnüldöző hatóságának eljárásai ugyanannak a bűnszervezetnek a tevékenysége²⁴ feltérképezésére irányulnak. Amennyiben ez az érintett hatóságok

²³ A Súlyos és Szervezett Bűnözés Fenyegtettség Értékelése (SOCTA) jelentés legutóbbi, 2017. évi nyilvános változata felhívja a figyelmet arra, hogy az európai bűnszervezetek tendenciaszerű módon nem csak az elkövetési módszereiket és üzleti modelljeiket képesek gyorsan és rugalmasan váltani, hanem egyszerre több, egymástól elkülönülő bűnügyi szegmensben is lehetnek aktívak. A jelentés ezt „több területi bűnözésnek”, angolul „poly-criminality”-nek nevezi, amely az Európában aktív mintegy 5000 bűnszervezet 45%-ára jellemző. European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment – Crime in the Age of Technology 2017. Europol, The Hague, 2017. p. 11, 15., http://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/report_socta2017_1.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

²⁴ Könnyen belátható, hogy miért fordulhat elő olyan gyakran, hogy egy bűnszervezet különböző tevékenységeivel akár több országban is megjelenik. Ha a bűnös üzleti vállalkozások alaptervékenységéből jelentős összegű illegális bevétel keletkezik – márpedig a szervezett bűnözésnek ez a fő célja – akkor előbb-utóbb az illegális forrásból származó pénz felhasználását akadályozni hivatott intézkedések kijátszása (pénzmosás), illetve az így létrehozott „tisztá jövedelem” legális gazdaságba történő befektetése, illetve vagyonszerzés is bekerül a szervezet tevékenységi körei közé. Ezeket pedig részben vagy egészben más bűnszervezetek közbeiktatásával, illetve szakértők igénybevételével valósíthatják meg akár a fő tevékenységi területükről leválasztva önálló tevékenységként

számára még nem volt ismert, a keresztlalatok segítségével keletkezett információból kiindulva összehangolhatják felderítő, illetve nyomozati tevékenységüket, koordinálhatják a bűnszervezet ellen végzett műveleteiket.

A keresztlalatok kezelésének elve egyáltalán nem tekinthető újkeletűnek, hiszen ilyen jellegű tevékenység az IT²⁵ forradalom előtti időkben is létezett mind a bűnüldöző hatóságok, mind pedig a titkosszolgálatok papíralapon nyilvántartott adatbázisai vonatkozásában. A bűnelemzés eme egyszerűnek tűnő módszere azért került az előadásom során ismertetett három elemzési módszer között az első helyre, mert rendkívül nagy hozzáadott értéket teremt az európai szervezett bűnözés és terrorizmus üldözése tekintetében. A már korábban vázolt nagy egyedszámú nyilvántartásoknak és a tagállamok által küldött újabb információs hozzájárulásoknak köszönhetően 2017-ben 7372, az azt megelőző évben pedig 4684 keresztlalat keletkezett az Europolnál, azaz ilyen sok esetben volt képes a fúziós központi struktúrából fakadó konkrét előnyöket az együttműködő bűnüldöző szervek eljárásaihoz becsatornázni.

3.2. Többrétegű elemzés

A másik bűnügyi elemzési terület, amelyet indokoltnak tartottam kiemelni, az európai szervezett bűnözés és terrorizmus elleni fellépés ígéretes módszere lehet. Az előadásom alkalmával két példát mutattam be: mindkettő gyanúsítottak, illetve velük kapcsolatba hozható dolgok (járművek, telefonok) földrajzi pozícióját és ezek helyváltoztatását elemezték²⁶. Klasszikus értelemben vett földrajzi áramlási térkép a bűnügyi elemzésben arra alkalmas, hogy bemutassuk illegális tevékenységeknek, szolgáltatásoknak a mozgását egyik helyszínről a másikra. Itt valójában egy anyagáramlási folyamatot rekonstruálunk, illetve helyezünk el, értelmezünk a térben. Az anyagáramlás elemzésének pedig az a célja, hogy betekintést kapjunk a titkos összeesküvés jellemzőibe, megértsük a bűnszervezet belső folyamatait, üzleti profilját, hierarchikus viszonyait, a logisztikai és elosztó hálózataik kiterjedését stb.²⁷ Az anyag kategória természetesen több olyan dolgot is fedhet, amiket az elemzők információs objektumok segítségével írhatnak le. Lehetnek áruk, kábítószer, lőfegyver, vagy akár emberek is, és mindezek – a konkrét elemző tevékenység szerint – különféle minőségükben kapcsolódhatnak a bűnözéshez, így olyan dolgok is például, amikre a bűncselekményeket elkövették, vagy amelyek az elkövetéshez kelletek, a résztvevők használtak stb.

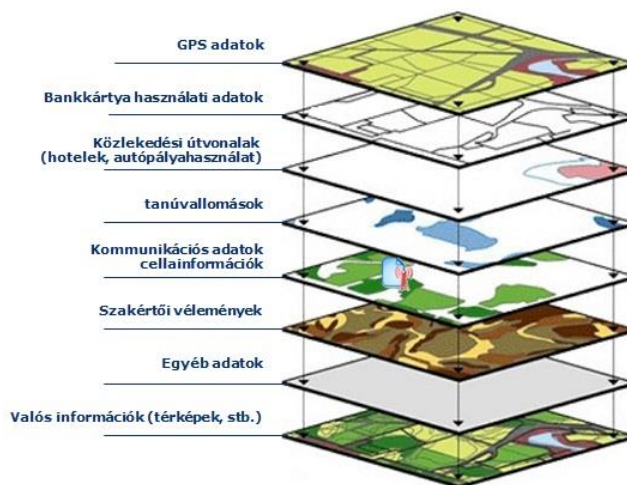
is, illetőleg az alaptevékenységek folytatásához képest más országokban is végezhetik. A SOCTA 2017 jelentés ír erről, külön hangsúlyozva a speciális szakértelmet igénylő bűnterületeken a vállalkozásszerű bűnügyi szolgáltatás, angol terminológiával a Crime as a Service (CaaS) jelentőségét, például a pénzmosás, vagy a legális gazdaságba történő pénzbefektetések, illetve vagyonszerzés, de más, különösen az illegális internetes kereskedelem és a csúcstechnológiai bűnözés területén is megjelenik ez.

²⁵ IT – (Information Technology – információs technológiák)

²⁶ A bemutatott példákat TÓTH Elek bűnelemző előadásából vettem, amely az ORFK székházában 2013. március 19-én megrendezett Europol Road Show – Europol Tudatosságnövelő Szeminárium című rendezvényen hangzott el.

²⁷ PETERSON, Marilyn B. (1998): Applications in Criminal Analysis – A Sourcebook. Praeger, Westport, USA. pp. 37-38., p. 47.

Amire itt azonban szükséges felhívnom a figyelmet, hogy az elemzés egy dimenzió (például egy jármű mozgásának térfigyelő kamera felvételeken történt megjelenése) helyett párhuzamosan több dimenzióban történhet és a dimenziókat a többretegű elemzés során össze lehet hasonlítani, a csomópontokat egybevetni, és ezáltal a több réteg metszesterületein új összefüggéseket, addig fel nem tárt információkat lehet kimutatni.

3. ábra: Lehetséges elemzési rétegek földrajzi áramlási elemzés esetén (Saját szerkesztés)

Az előadás konkrét példái során embercsempész szervezet által bonyolított szállítások információiból rekonstruálták a kiindulási és érkezési helyeket, az útvonalakat, időpontokat, illetve ezekből következtetéseket vontak le például az illegális migránsok rejtkehelyeire vagy a szervezet elleni fellépés lehetséges helyszíneire

vonatkozóan. Mindezt pedig úgy sikerült elérni, hogy lefoglalt okostelefon mozgását távközlési cellák szintjén rekonstruálták. Ezt megtámogatták a telefonban, mint információs konténerben tárolt és onnan speciális forenzikus adatkinyerő eszközzel kiolvasott földrajzi információkat is tartalmazó további adatokkal (képek, wifi hálózatokra kapcsolódás és hasonló), majd ezeknek a térképre vetítésével a valószínű útvonal mentén elhelyezett térfigyelő kamerák és rendszámfelismerő eszközök adatbázisaival vetették az eredményt össze. Így azonosították a konkrét járműveket, amelyek szintén újabb regisztrációs adatokhoz vezettek el. A járművek pontos mozgását továbbá visszavetítették a mobiltelefon távközlési hálózatra és elemezték, hogy a cellákba történő, az előzőek alapján rekonstruált, be- és kilépési időpont mintázatnak megfelel-e további mobil távközlési eszköz. Az így azonosított újabb információs objektumok (telefonok) mozgását újfént összehasonlították a már ismert adatsorokkal, elemzési dimenziókkal és mindezt addig ismételték, amíg a lehetséges összevetési kombinációkat ki nem merítették.

Véleményem szerint a többretegű elemzési módszer újabb lehetőségeket nyit meg a bűnelemzés előtt azáltal, hogy folyamatosan bővül azoknak a rendszerek köre, amelyekből az összevetésre kerülő elemzési dimenziók előállíthatók. Az input adatok között adatfolyam-típusú (*data stream*) források egyre bővülő számban jelenhetnek meg, ami további lehetőségeket nyit meg. A többretegű elemzés módszere nem csak földrajzi áramlások elemzésében, hanem más területeken is használható, mint például pénzügyi elemzés, de további területeken is felmerülhetnek. A többretegű elemzés perspektívája szerint részei lehetnek operatív elemzések épp úgy, mint a stratégiai bűnelemzések.

3.3. Közösségi hálózatelemzés

A harmadik, általam kiemelt elemzési terület a közösségi hálóelemzés, amely nagyrészt annak köszönheti létrejöttét, hogy az elmúlt néhány évtizedben sok fontos tudományos áttörés történt a matematikatudomány területére eső gráfelméletben és a szociológiában a társadalmi hálók területén. Ahogy arra Barabási Albert-László rámutat, a gráfelméletben és a szociológiában gyökerező hálózatok tanulmányozása akkor került a robbanásszerű érdeklődés középpontjába, amikor saját tudományterületek helyett interdiszciplináris megközelítésben kezdtek el a hálózatokat tanulmányozni.²⁸ Olyan tudósok, mint Erdős Pál és Rényi Alfréd (véletlen hálózatok, 1959), Mark Granovetter (társadalmi hálók, 1973), Duncan J. Watts és Steven H. Strogatz (kisvilág hálózatok, 1998), Barabási Albert-László és Albert Réka (skalafüggetlen hálózatok, 1999), és még sokan mások kutatási eredményei matematikai, szociológiai, biológiai, orvostudományi, ezen belül különösen gyógyszer- és járványtani, de még hadtudományi kutatások indításához is hozzájárultak. Nagyon sok területen felmerült az új eredmények alkalmazása, rendkívüli módon megélnékültek a hálózatos rendszerek működését elemző kutatási projektek, mint például a kereskedelmi ellátó láncok, a konténeres áruszállítás, a kritikus infrastruktúra védelem, de akár a bűnözés jelenségeit hálózati megközelítésben tanulmányozó kutatások is.²⁹ Számos társadalmi hálózatos cég megjelenése, mint a Facebook, a Twitter, és a LinkedIn és hasonló, vagy a hálózatelemző alkalmazásokat fejlesztő cégek mind hozzájárultak a hálózattudomány létrejöttéhez, illetve a hálózattudományos eredmények gyakorlati alkalmazásához.

A társadalmi hálózatelemzés (SNA)³⁰ módszereit nem csak az előbb említett cégek közösségi hálózat szolgáltatásain lehet alkalmazni, hanem minden olyan területen, ahol összetett, nagy adatmennyiség feldolgozása és elemzése a cél, az elemzés alá vont komplex hálózatok rekonstruálhatók és az egyedek (információs objektumok) számításra alapuló, hálózaton belüli helyzetének és kapcsolatainak meghatározása szükséges. Ennek megfelelően számtalan bűnüldözési alkalmazási lehetőség kínálkozik. Az SNA legfontosabb jellemzője, hogy a kapcsolati hálón belüli minták számíthatók, de vizuális megjelenítésére is van mód, amelynek csak a vizuális megjelenítő módszer és az emberi felfogóképesség szab határt.

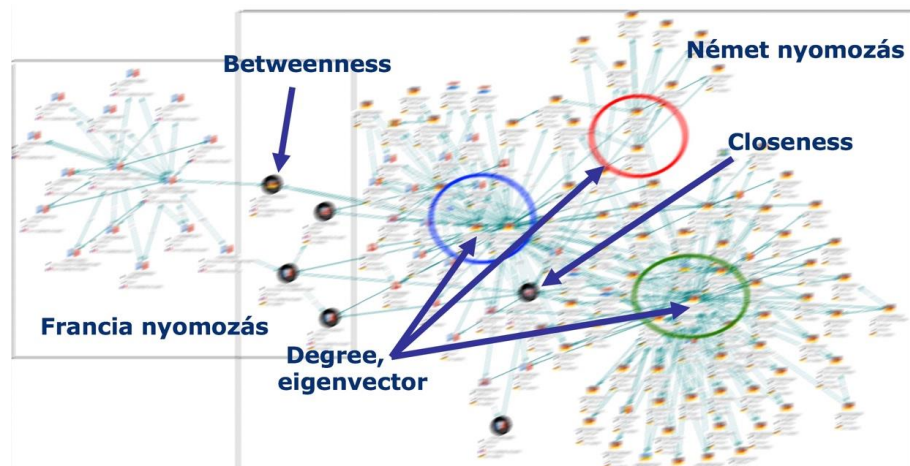
Az elemzés magára a hálózatra koncentrál, ezért nem szükséges a csomóponti egyedeken és a közöttük létrejött kapcsolatokon kívül további részletes ismeretek megszerzése. Általában elegendő azt ismerni, hogy a komplex hálózatot milyen adatokból (pl. híváslista, pénzügyi tranzakciók, számlakibocsátások, illegális cigaretta áramlás stb.) hozták létre. Az SNA meghatározhat új irányokat a nyomozás, illetve a titkos információgyűjtés során addig nem ismert, lehetséges célszemélyek, informátorok vagy dezinformációs lehetőségek feltárásával. Fontos információkkal szolgálhat a bűnszervezetek olyan jellemzőiről, amelyeket igyekeznek a hatóságok, sok esetben pedig részben még saját tagjaik elől is eltitkolni, mint például a bűnözői csoportok mérete és felépítése, tagjainak hierarchiában betöltött helye és valószínű szerepe, melyek a csoportok gyenge

²⁸ BARABÁSI Albert-László: A hálózatok tudománya. Libri, Budapest, 2016. pp. 37-56.

²⁹ Ez utóbbi témák kutatásában a cikk szerzője is szerzett tapasztalatokat.

³⁰ SNA – (Social Network Analysis – társadalmi hálózatelemzés)

pontjai stb. A módszer gyors, hatékony és számos, akár ingyenesen igénybe vehető alkalmazás áll rendelkezésre.

4. ábra: Társadalmi hálózatelemzés a gyakorlatban³¹
(Saját szerkesztés)

A kapcsolati gráf rekonstruálását követően a bűnüldözés szempontjából értékes információkhoz juthatunk társadalmi hálózatelemzés módszerével. A fenti példa az Europol bűnelemzői támogatással megvalósult nyomozás, melyben két ország nyomozó hatóságai egymással kapcsolatban álló bűnszervezetekről és tagjairól szolgáltatott adatot. Az ábra az adatokból rekonstruált hálózat kulcsfontosságú pontjait mutatja be, ahol jól elkülönülten láthatók az egymással szoros kapcsolatban álló egyedek csoportjai. A központi egyedek, amelyek nagy befolyással vannak a hálózatban a *degree* (fokszám) és *eigenvector* (sajátvektor) függvényekkel³² határozhatók meg.

A hálózat szempontjából kulcsfontosságúak azok a szereplők, akiket keresztül egyedek, vagy azok csoportjai összekapcsolódnak. Ezek az egyedek fontos szerepet töltenek be a hálózatban, hiszen rajtuk keresztül a hálózat szempontjából jelentős

³¹ A kapcsolati gráf kulcsfontosságú pontjai, amely egyúttal meghatározza az egyedek domináns feladatrendszerét, behatárolja (nézőpontnak megfelelően) a hálózat lerombolása, vagy éppen megóvása érdekében fogantatandó intézkedéseket. Az ábrán látható példa Tóth Elek bűnelemző 2013-mas Europol Road Show alkalmával elhangzott előadásából származik.

³² A hálózatelemzés során a mai elemző programok matematikai megfontolások felhasználásával összeállított függvényeket használnak csomópontok tulajdonságainak mérésére, az adott függvény szerinti magas, vagy alacsony értékkel rendelkező pontok kiválasztására. Ezeket a számításokat a szoftverek nagyon nagy csomópont számú és összetettségu hálózatok esetében is viszonylag gyorsan elvégzik. Részletesen lásd pl. itt: CSABA Zágon: A gazdasági biztonságot garantáló fegyveres szervezet (vámigazgatás) szükséges képességei és kapacitásai meghatározását támogató kockázatelemzési eljárások. Doktori értekezés. NKE, Budapest, 2014. pp. 207-235.

információk³³ áramlanak egyik szoros kapcsolatot mutató csoport és a másik között. Ők olyanok, mint egy közösségen belül a postás, akit mindenki ismer és sokakkal találkoznak nap mint nap, ezért az ilyen szereplők nagyon sok információ birtokosai. Ezek a személyek felfoghatók hírvivőknek is, ezért a szervezett bűnözés kontextusában potenciális célpontjai lehetnek az általuk használt távközlési eszközökben továbbított közlések elfogásának (lehallgatásnak), a közlésekhez kapcsolódó metaadatok megismerésére tett intézkedéseknek, a személyek és kapcsolatrendszerük tanulmányozásának, vagy akár hosszabb távon informatorként történő foglalkoztatásnak is. Ezeket a pontokat a *betweenness* (közöttiség) függvény segítségével határozhatjuk meg.

Vannak továbbá olyan egyedek, amelyek ugyan nem hordoznak sok információt a hálózatban, viszont nagyon könnyen elérnek más egyedeket. Őket a *closeness* (közelség) függvény alapján találhatjuk meg és szerepük a bűnügyi felderítés területén az ún. játszmás ügyekben, illetve dezinformációs műveletekben lehet fontos.

A komplex hálózatok belső tulajdonságaikból fakadóan a véletlenszerű támadásokkal szemben robusztusok; ha véletlenül kiválasztunk és eltávolítunk belőlük csomópontokat, az ilyen hálózatok meglepően ellenállónak bizonyulnak. Gondoljunk például a hálózatok perifériáján található nagy számú és kevés kapcsolati éllel rendelkező egyedekre, mint amilyenek egy csempészhalózatban tevékenykedő futárok. Ezek elfogására, a bűnszervezetből történő kivonására, akár akkor is, ha ilyen esemény relatíve gyakran történik meg, a hálózat igen ellenálló módon reagál. Vannak azonban olyan pontok, amelyek célirányos eltávolításával a hálózat gyorsan fragmentálódik, vagyis darabjaira esik szét. Gráfelméleti tulajdonságok alapján meghatározhatók ezen pontok, amelyekből viszonylag kevés eltávolításával nagy pusztítás érhető el a hálózatban. Ezek ismeretében eldönthetjük attól függően, hogy milyen hálózatról van szó, és érdekeink annak felszámolására, vagy megóvására irányul, hogy a hálózat fontos csomópontjaival mihez kezdünk. Támadhatjuk őket, vagy mint ellenérdekelt oldalról várhatóan támadás célpontjai, megóvásukra intézkedéseket foganatosíthatunk. Persze a való életben található hálózatok rendelkeznek bizonyos öngyógyítási képességgel is, amely alatt azt értem, hogy képesek idővel helyreállítani az őket ért támadásokból fakadó sérüléseket, hibákat, vagy a fragmentált elemek újra kapcsolódhatnak újabb hálózatokhoz.

Ezek talán a legfontosabb példák, amelyek bemutatására az előadás keretein belül és a választott példákon keresztül vállalkozhattam. A hálózatelemzés folyamatosan fejlődik és újabb és újabb eredményekkel áll elő, amelyet különböző tudományágak, szakmák, alkalmazási területeken igyekszünk hasznosítani. Nagyon fontosnak tartom megjegyezni, hogy a közösségi hálózatelemzésnek korántsem csak bűnszervezetek tagjainak vonatkozásában lehet létjogosultsága. Minden attól függ, hogy a csomópontokat képező egyedek valójában miket személyesítenek meg, a közöttük létrejövő kapcsolatok, a hálózat élei valójában milyen jellegű kapcsolatokat fednek: röviden tehát attól, hogy milyen adatokból rekonstruáltuk az elemzés alá vont komplex hálózatot.

³³ Ha a hálózat egy illegális logisztikai lánc leképezése, akkor nem csak információs dimenziója lehet az áramlásnak, hanem az illegális áruk pl. kábítószer, fegyver, hamis iratok, vagy bármilyen illegális termék és szolgáltatás, illetőleg reverz irányban pénz is lehet.

Felhasznált irodalom:

- BARABÁSI Albert-László (2016): A hálózatok tudománya. Libri, Budapest.
- CSABA Zágón (2014): A gazdasági biztonságot garantáló fegyveres szervezet (vámigazgatás) szükséges képességei és kapacitásai meghatározását támogató kockázatelemzési eljárások. Doktori értekezés. NKE, Budapest.
- FIODOROVA, Anna (2018): Information Exchange among EU Law Enforcement Institutions. Routledge, Oxon, UK.
- PETERSON, Marilyn B. (1998): Applications in Criminal Analysis – A Sourcebook. Praeger, Westport, USA.
- RATCLIFFE, Jerry (2008): Intelligence-Led Policing. Willan, Cullompton, UK.
- European Union Serious and Organised Crime Threat Assessment – Crime in the Age of Technology 2017. Europol, The Hague, 2017. URL http://www.europol.europa.eu/sites/default/files/documents/report_socta2017_1.pdf (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

Felhasznált internetes források:

- Az Interpol története: <https://www.interpol.int/About-INTERPOL/History> (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)
- Az Europol honlapjáról hivatkozott információk elérhetősége
 - együttműködési megállapodások: <https://www.europol.europa.eu/partners-agreements>
 - elemzői projektek: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas-trends/europol-analysis-projects>
 - bűnelemzés és kulcsfontosságú rendszerek: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/services-support/intelligence-analysis> (Letöltés ideje: 2018. 10. 24.)

Felhasznált előadások:

- JUHÁSZ János szakértő előadása cím nélkül, Europol Road Show – Europol Tudatosságnövelő Szeminárium, ORFK székház, Budapest. 2013. március 19.
- TÓTH Elek bűnelemző előadása cím nélkül, Europol Road Show – Europol Tudatosságnövelő Szeminárium, ORFK székház, Budapest. 2013. március 19.

Felhasznált jogszabályok:

- Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/794 rendelete (2016. május 11.) a Bűnüldözési Együttműködés Európai Uniói Ügynökségéről (Europol), valamint a 2009/371/IB, a 2009/934/IB, a 2009/935/IB, a 2009/936/IB és a 2009/968/IB tanácsi határozat felváltásáról és hatályon kívül helyezéséről

A BŰNÜGYI ELEMZÉS MÓDSZERTANÁNAK MEGÚJÍTÁSA A RENDŐRSÉGNÉL

Mikor a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálattól felkérést kaptam, hogy tartsak előadást „Az elemzés 21. századi dimenziói” szakmai-tudományos konferencián, alapvetően két dologra gondoltam. Az egyik, hogy hatásos mottót kell választani a figyelem felkeltéséhez, a másik pedig az, hogy jelen korunk egyik legnagyobb kihívása a bűnügyi elemzés terén, legalábbis Magyarországon, hogy a hagyományosan erős tradíciókkal rendelkező szakterületet valamiképp, az eredeti funkciójának megfelelően életben tartsuk, mi több, alaposan felfrissítsük.

A mottó megválasztása viszonylag egyszerű feladat volt. Akik kedvelik a hatásos idézeteket, azok veretes könyvekből (vagy manapság inkább a világhálóról), elismert, kimagasló személyiségek gondolatai közül választanak maguknak. Én jobban szeretem magam megfogalmazni ezeket a gondolatokat, vagy ha mindenképp idézni szeretnék valakitől, vagy valamiből, akkor az legyen Arthur Bloch örökbecsűje, vagyis Murphy törvénykönyve, mivel a profán, jópofának tartott gondolatok mellett olyan „bölcsségek” is vannak benne, amelyek mellett nem lehet elmenni szó nélkül.

Ezért az említett műből Tussman törvényét¹ átalakítva az egyik kedvenc mondásommá vált a következő: „Semmi sem annyira elkerülhetetlen, mint aminek éppen itt van az ideje.”

Akik a fenti gondolatból a kauzalitásra² asszociálnak, jó nyomon járnak. Az ok-okozati összefüggések megértése vezet el a körülöttünk levő világ megértéséhez. Márpedig az, hogy bizonyos dolgoknak szükségszerűen be kell következniük, mégpedig ott, akkor, és abban a formában, ahogy bekövetkeznek, igaz a bűnügyi elemzés megújítása érdekében tett erőfeszítésekre is.

A bűnügyi elemzés alapjai a rendőrségen

A bűnügyi elemzés alapjait a XX. század második felében fektették le azokban az országokban, ahol a bűnüldözés hatékony támogatása érdekében a különböző tudományágakat ennek szolgálatába állították, vagy éppen újakat alkottak. Csupán egy dolog hiányzott, mégpedig az egységes módszertan, amely lehetővé tette volna, hogy az egyes országok bűnüldöző szervei hatékonyan együtt tudjanak működni egymással.

1992-ben Hollandiában egy nemzetközi bünelemzési konferencián a holland Paul Minnebo egy olyan felosztást és definíció rendszert javasolt, amelyet aztán az

¹ Arthur BLOCH: Murphy törvénykönyve, avagy miért romlik el minden? Budapest, Gondolat, 1985. p. 43.

² A kauzalitás legszemléletesebb, közérthető magyarázatát a Mátrix – Újratöltve című filmben a Merovingian adja.

1995-ben Interpol I. Bűnelemzési Konferenciáján a résztvevő tagállamok egyöntetűen elfogadtak, és az 1997-ben megtartott 2. Bűnelemzési Konferencián már természetes volt, hogy ez a bűnügyi elemzés közös nyelve.

Magyarországon Kunos Imre r. ezredes volt, aki az Interpol Bűnügyi elemző Kézikönyvét lefordította, majd ennek alapján tankönyvet és példatárát készítette.

A bűnügyi elemzés 1997-es struktúrája (1. ábra) a kor akkori viszonyainak tökéletesen megfelelt, tartalmazta az ismert elemzési módszereket, és a felhasznált adatok fajtájának megfelelően két részre osztotta a bűnügyi elemzést: stratégiai és operatív elemzésre.

	Stratégiai bűnelemzés (Strategic)	Operatív bűnelemzés (Operational)
Bűnügyi esemény (Criminal incident)	Bűncelekményi minta elemzése (Crime pattern analysis)	Ügyelemzés (Case analysis)
		Összehasonlító ügyelemzés (Comparative case analysis)
Személyek (Person)	Általános profil elemzés (General profile analysis)	Elkövetői csoport elemzés (Offender group analysis)
		Specifikus profil elemzés (Specific profile analysis)
Felderítési módszere (Crime control method)	Felderítési módszerek elemzése (Crime control methods analysis)	Nyomozás elemzés (Investigations analysis)

1. ábra: A bűnügyi elemzés módszerei

Némi kritikai megjegyzéssel élve, az „operatív” szó használata ebben az esetben nem volt túl szerencsés, mivel a rendvédelmi szervek „köztudatában” az operatív szó a titkos információgyűjtéssel, leplezett eszközök alkalmazásával kapcsolatban kerül elő leggyakrabban. Az „operational analysis” kifejezés inkább operációs, vagy műveleti elemzésként fordítható, ez szemléletesebben fejezi ki, hogy mely adatokra támaszkodik ez a bűnügyi elemzési fajta.

Tény, hogy a fenti struktúra 1997-ben vált általánosan használttá a magyar rendvédelmi szerveknél, és ennek már több mint 20 éve.

A bűnügyi elemzés szabályzatának módosítása

Mint minden, a bűnüldözéshez kapcsolható tudományos tevékenység, a bűnügyi elemzés is folyamatos fejlődésen megy át. Új módszerek, új technikák, új eszközök jelennek meg, amelyek hatékonyabb támogatást tesznek lehetővé mind a vezetői döntésekhez, mind pedig a bűnügyek felderítésében részt vevő állomány munkájához.

Az Országos Rendőr-főkapitányság Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Elemző-Értékelő Főosztályán 2015 áprilisa óta dolgozom, és az egyik feladatomban az lett, hogy a rendelkezésre álló nemzetközi szakirodalom és az egyes országok által használt bűnügyi elemző módszertan tanulmányozásával, a kor követelményeinek megfelelően alakítsuk át a rendőrségen végzett bűnügyi elemzés struktúráját, és ezzel együtt a Magyar Köztársaság rendőrsége bünelemzési szabályzatának kiadásáról szóló 13/2001. (X. 2.) ORFK utasítást.

Külön segítségemre volt, hogy még abban az évben részt vehettem szakértőként egy twinning projektben, angol szenior partnerekkel közreműködve, amelynek célja bűnügyi elemzés oktatása volt a török csendőrség számára. Szerencsére az angol partner a saját módszertanát kívánta megismertetni a hallgatósággal, így közvetlenül volt lehetőségem megismerkedni azzal, hogyan gondolkoznak ők a bűnügyi elemzésről.

A bevezetőben említett mottó rögtön igazolódni is látszott. Úgy véltem, végre minden együtt áll ahhoz, hogy megreformálhassuk a szakterületet, de a kauzalitás nem olyan dolog, ami hagyja, hogy mi döntsünk, mindaddig, míg a szükséges és összes feltétel nem áll fenn a folytatáshoz.

A szükséges elméleti tudás rendelkezésre állt, az elemző-értékelő szakterület tevékenységét az éppen hatályban levő bünelemzési szabályzat, a szervezeti és működési szabályzatok, valamint területi elemző-értékelő szervek javaslatai alapján sikerült alaposan körül járni és formába önteni. Az már korábban nyilvánvalóvá vált, hogy arra nincs elég idő és energia sem, hogy a módszertant teljes egészében megalkossuk, ezért az új szabályzat ezeket az elemeket nem tartalmazta. Terveink szerint a bűnügyi elemző-értékelő módszertan és az oktatáshoz szükséges példatár a szabályzat mellékleteként létezett volna.

Egy olyan elem volt, amellyel sehogy sem boldogultunk, ez pedig a bünelemző képzés szabályozása, márpedig feltett szándékunk volt az új szabályzatban rögzíteni az ezzel kapcsolatos feladatokat is.

Szervezett bűnügyi elemző képzés ugyan jelenleg is folyik a rendőrségen belül, azonban olyan, többhetes, elméleti és gyakorlati képzést biztosító tanfolyam, amely kimerítően és alaposan felkészítené a szakterületen dolgozókat, utoljára a 2006-os évben volt, és az azt megelőző hat-hét évben kiképzett elemzők – területi szervenként egy-két kivételtől eltekintve – kikoptak az állományból.

Azt be kellett látnunk, hogy jelenlegi eszközeinkkel a rendelkezésre álló idő- és eszközkerettel csupán egyhetes képzéseket tudunk tartani, amely éppen idő hiányában nem terjed ki a jelenleg alkalmazható és rendelkezésre álló adatbázis-kezelő, valamint vizuális megjelenítő programokra, sem pedig a földrajzi elemzésre, és jobbára a nyomozást támogató bűnügyi elemzések bemutatására korlátozódik.

Következtetésképp, csak úgy lehet megvalósítani a korszerű bűnügyi elemző képzést, ha a megalkotott módszertant valamiféle összefogás keretében, bevonva a társszerveket, a Nemzeti Közszerületi Egyetem Rendészettudományi Karát, valamint a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központot, újra olyan terjedelemben oktathatjuk, ami biztosítja az ismertetett módszertan teljes elsajátítását és

gyakorlását. Mivel a bűnügyi elemzés szabályzatának tervezetében az erre vonatkozó részt vezetői döntés hiányában nem tudtuk megalkotni, a tervezet átmenetileg megpihent a fiókban.

Az ok-okozati összefüggések hiányzó része a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény formájában jelentkezett, mivel a hatálybalépéssel kapcsolatban felül kellett vizsgálni a rendőrség összes jogi szervezetszabályzó eszközét, közöttük a bűnelemzési szabályzatot is. A munka eredménye a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról szóló 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás³ lett, amely számos olyan elemet tartalmaz, amire a megújított módszertant lehet építeni.

A bűnügyi elemzés módszertanának megújítására tett törekvések

Az idők folyamán a bűnügyi elemzők munkájával szemben támasztott követelmények is megváltoztak. A megrendelői igények olyan komplex elemzési formák használatát tették szükségessé, amelyek már nem feleltek meg a korábbi merev struktúrának. Ezek a komplex formák egy elemzésen belül akár több, bűnügyi statisztikai adatokra építő elemzési módszert, vagy nyomozások támogatásához szükséges elemzői módszert tartalmaznak, ezért alapkövetelmény, hogy olyan elemzők álljanak rendelkezésre, akik behatóan ismerik a különböző módszereket, vagy – és ez a jövőbeli járható út – az elemzői feladatokat meg kell osztani egy elemzésen belül. Az egyes, nagy információtartalommal rendelkező nyomozások során a nyomozással párhuzamosan folytatott elemzések nem csupán ügyelemzések, hanem – például emberölések nyomozása esetén – szükség lehet specifikus profilelemzésre, kommunikációs-kapcsolat elemzésre, elkövetői csoport elemzésre, kapcsolati háló elemzésre, vagy éppen pénzügyi tranzakció elemzésre is.

Tovább bonyolítja a dolgot, hogy sem a bűnügyi statisztikai adatokkal, sem pedig a nyomozások adataival végzett elemzői munkánál nem lehet tisztán elkülöníteni az elemzői és adatgyűjtői fázist az elemzésben. A megrendelő – és ez különösen a statisztikai adatokkal végzett elemzésekre igaz – nem minden esetben tudja azokat az adatokat az elemző rendelkezésére bocsájtani, amelyekből a következtetéseket le kell vonnia, vagy idő hiányában nincs lehetőség arra, hogy az elemző további adatgyűjtésre kérje a megrendelőt, miáltal a hiányzó adatokat gyakran az elemzőnek kell beszereznie. Ezért a különböző adatforrások ismerete és használata nélkülözhetetlen az elemzést végző számára.

Ezen felül az elemzők munkájának támogatása érdekében új módszerek és elemzési technikák kidolgozása is szükséges. Példaként említeném az összehasonlító ügyelemzés táblázatos technikáját felváltó számítógépes módszert, amely – a specifikus profilalkotáshoz hasonlóan – a nyomozói gondolkodás modellezésével, az elemző által kiválasztott adatokra vonatkozóan nagyobb hatékonysággal és pontossággal képes elvégezni a bűncselekmények összehasonlítását azok egy sorozatba illesztésének céljából.

Az ehhez hasonló feladatok szakmai támogatása céljából az ORFK együttműködési megállapodást kötött az Óbudai Egyetem Bánki Donát Gépész és

³ 23/2018. (VI. 21.) ORFK utasítás a Bűnügyi Elemzési Szabályzatról, ORFK Tájékoztató 2018/16. szám Budapest, 2018. június 22.

Biztonságtechnikai Mérnöki Karával, amelyben az ORFK az Egységes Nyomozóhatósági és Ügyészeti Bűnügyi Statisztika alapján biztosítja a Kar részére – írásbeli megkeresésre – a kutatásaihoz és doktori értekezéseihez szükséges hiteles, naprakész bűnügyi statisztikai adatokat⁴, cserébe a Kar támogatja az ORFK elemző-értékelő munkáját, valamint biztosítja az ORFK kijelölt munkatársai részére az általa kidolgozott „trend” elemzés módszerének oktatását, beleértve a szükséges informatikai ismeretek, szoftverek átadását, valamint a továbbképzések és utóképzések megtartását.

A legmeghatározóbb tapasztalat a nemzetközi kitekintések során az volt, hogy nem szükséges fenntartani egy merev struktúrát az egyes bűnügyi elemzési módszerek behatárolásához, mivel ezeknek a módszereknek a hovatartozása csupán attól függ, hogy milyen adatokat használnak fel az elemzés során. Ennek függvényében három jellemző adatsoprotot különböztetünk meg:

- a. bűnügyi statisztikai adatok,
- b. egyéb, a rendőrség tevékenységére jellemző, de nem bűnügyi statisztikai adatok,
- c. a büntetőeljárás során beszerezett adatok.

Ha ezt az elvet vesszük alapul, akkor nincs alá-fölé rendeltségi viszony a bűnügyi elemzés fajtái és módszerei között. Azt, hogy a módszer melyik bűnügyi elemzési fajtához tartozik, kizárólag a felhasznált adatok minősége dönti el.

Az elemző a kapott feladatnak megfelelően, a cél meghatározását követően dönti el, hogy mely elemzési módszert, vagy módszereket használja az elemzés végrehajtásához. Ebből a szempontból nincs jelentősége, hogy az adott módszer milyen fajta elemzés. Mégis, az elemzés fajtáinak definíciói magukban hordozzák az elhatárolás lehetőségét, és egyben irányt szabnak az elemzés menetének.

A korábbi struktúrától eltérően szükségét éreztük felülvizsgálni az egyes bűnügyi elemzési kategóriákat, annál is inkább, mert az alkalmazott definíciók nem minden esetben fedték le pontosan a felhasznált adatok körét.

A fentiek alapján a bűnügyi elemzés szabályzatába az alábbi bűnügyi elemzés fajtákat soroltuk fel.

⁴ 29000-129/20/2017. Emü. számú együttműködési megállapodás ORFK Tájékoztató 2018/16. szám Budapest, 2018. június 22.

2. ábra: A bűnügyi elemzés fajtái

Adminisztratív elemzés: a rendőrség adminisztratív igényeinek kielégítésére irányuló elemzés, mely támogatja az erők, eszközök és módszerek, továbbá a költségvetés megfelelő tervezésére, csoportosítására irányuló vezetői döntéseket.

Stratégiai elemzés: olyan bűnelemzési tevékenység, amely meghatározott elemzési módszerekkel a bűnözés terjedelmének, dinamikájának és struktúrájának, valamint egyes bűncselekmények jellemzőinek, elterjedtségének hosszabb távon érvényesülő mintázatát, tendenciáit vizsgálja, elősegítve a nem ügyhöz kötött bűnüldözési feladatok meghatározását tartalmazó vezetői döntések megalapozását és ezzel együtt a bűnmegelőzési stratégia kidolgozását.

Taktikai elemzés: a rendőrségi adatokra alapozott, a bűnözés rövidtávú fejlődésének vizsgálatára irányuló, a közterületi- és bűnügyi tevékenység hatékonyságát célzó, az erők és források optimális elosztását – többnyire lokális szinten – megalapozó vezetői döntések támogatásához alkalmazott elemzési formák összessége, amelynek célja, hogy egy viszonylag rövidebb időszak bűnügyi adataiból meghatározható legyen az adott terület fertőzöttségének, bűncselekményi mintáiban, valamint a bűncselekmények elkövetésének módszereiben, tárgyában, az alkalmazott segédeszközben, viktimológiai jellemzőiben, az elkövetői kör összetételében bekövetkező változások iránya és minősége, valamint azonosíthatók legyenek az azonos tettes által elkövetett sorozatba tartozó bűncselekmények.

Nyomozást támogató elemzés: az egyes nyílt eljárások és a titkos információgyűjtések során beszerzett adatok vizsgálatával foglalkozó tevékenység, mely segítséget nyújthat az ismeretlen elkövető felderítéséhez, a nyomozati cselekmények tervezéséhez, az eljárásokban résztvevő személyek és a hozzájuk kapcsolható objektumok közti kapcsolatok felismeréséhez, a szervezett bűnelkövetői csoportok és tevékenységük felderítéséhez és a csoportok ellen folytatott bűnüldözési munka feladatainak meghatározásához.

A fenti okfejtés szerint a bűncselekményi mintaelemzés aszerint lehet stratégiai, taktikai, vagy éppen nyomozást támogató elemzés, hogy hosszabb távú,

több éven átívelő elemzésről van szó (jellemzően különböző trendek vizsgálata során), esetleg egy rövidebb időtartam (jellemzően egy éven belül) bűnügyi mutatóit, vagy szűkebb terület fertőzöttségét vizsgáljuk, illetve bűncselekménysorozat térképén való elhelyezkedésének vizsgálatához alkalmazzuk a módszert.

Az egységes bűnügyi elemzői módszertan

A bűnügyi elemzés módszertana kidolgozásának bonyolultságát mutatja az is, hogy olyan elemzési módszerekhez kell kidolgozni megfelelő használati útmutatót, amelyek eddig csak közvetve, vagy egyáltalán nem voltak jelen a bűnügyi elemzők munkájában. Az új módszerek között mindenképpen szükséges megemlíteni a trendelemzést, a hálózatelemzést, a bűnügyi kockázatelemzést, forró pontok (hot spot) elemzését, illetve a piac- vagy áramlási elemzést.

Ugyancsak tisztázásra szorul, hogy az egyes módszereket, mint például a trendelemzés, vagy a forró pontok elemzése, önálló módszerként lehet-e kezelni, vagy ezek a bűncselekményi minta elemzés részét képezik és annak keretrendszerében elhelyezve szükséges vizsgálni azokat.

A tapasztalatok és társszervek elemző szerveivel való együttműködés rámutatott arra, hogy egységes bűnügyi elemzői módszertant csak úgy lehet és úgy érdemes kialakítani, ha a jelenleg elkülönülten, specifikusan egy-egy szervezeti egységre alkalmazott módszereket egyetlen közös módszertanba gyúrnánk. Ez egyfelől lehetővé tenné, hogy a Rendészettudományi Karon folytatott elemzői képzéseket összhangba hozzuk a rendvédelmi szerveknél folytatott gyakorlattal, másfelől útmutatóul és oktatási anyagnak szolgálna a jelenleg autodidakta módon (képzett elemzők ismeretanyagának megismerésével) felkészülő elemzői állománynak. Az ilyen módon kialakított egységes módszertan elemeit ezután már sikeresen lehetne asszimilálni az egyes szakterületi igényeknek megfelelően.

A tényleges megoldáshoz az alábbi intézkedésekre lenne szükség:

- A különböző irányítás alatt levő rendvédelmi szervek bűnügyi adatok elemzésével, ezek kutatásával, fejlesztésével foglalkozó tagjaiból, valamint az NKE RTK-n, esetleg más karokon elemzést oktatókból egy állandó munkacsoportot létrehozása;
- A jelenleg is használt elemzői módszerek felülvizsgálata, modernizálása és egységesítése, új módszerek felkutatása, alkalmazhatóságának vizsgálata, a követelményekhez igazítása. Ezen tevékenységek felosztása a munkacsoport tagjai között;
- Együttműködési megállapodások kötése külső partnerekkel. Különböző egyetemek, kutatóintézetek, elemzői, informatikai kapacitásának bevonása a munkába új elemzői módszerek és technikák kialakítására;
- Teljes körű bűnügyi elemzői oktatási anyag elkészítése a hozzá tartozó példatárral;
- Az egyetemi szintű alap- vagy mesterszakos képzés mellett, a felsőoktatási intézmények aktív szerepvállalásával a már meglévő állomány képzése a kialakított módszertan alapján.

Összefoglalás

Zárszóként hadd térjek vissza az alap mottóhoz. Mindannak, amit a fentiekben vázoltam, éppen most van itt az ideje. Van lehetőségünk, van kapacitásunk, és az elmúlt időszak történéseiből – például egy, a Nemzeti Adó- és Vámhivatal bűnügyi elemzői kapacitásának növelésével kapcsolatos egyeztetésen elhangzottakból – az is kiviláglik, hogy van valamiféle egységes vezetői akarat a megvalósításhoz.

Természetesen a bűnügyi elemzés módszertana a fentebb vázolt összefogás nélkül is elkészül, hiszen az elemzők nem maradhatnak iránymutatás nélkül, és legalább a rendőrségen belül egységes megoldásokra kell törekedni. Csak éppen sokkal hosszabb és rögzösebb út vezet odáig, ráadásul az ORFK Bűnügyi Elemző-Értékelő Főosztályra háruló szakirányítási feladatok mennyisége nagyságrendekkel felülmúlja azt az ideális esetet, mikor elsődlegesen a szabályzathoz kapcsolt módszertanból meríthetnek instrukciókat.

Amennyiben az összefogás nem valósul meg, még mindig választhatunk egy másik idézetet Arthur Bloch művéből, jelen esetben Howe törvényét: „Működésképtelen elképzelése mindenkinek van.”⁵

Felhasznált irodalom:

- KUNOS Imre: BÜNELEMZÉS tananyag a bünelemző tanfolyam hallgatóinak számára. Budapest, Országos Rendőr-főkapitányság Kriminálisztikai Azonosító Szolgálat 1997.
- BLOCH, Arthur: Murphy törvénykönyve, avagy miért romlik el minden? Budapest, Gondolat 1985.
- BOBA, Rachel Santos: Crime analysis with crime mapping (3rd ed.) Thousand Oaks, Sage Publications 2013.
- CLARKE, Ronald V. – ECK, John E.: Crime Analysis for problem solvers (In 60 small steps) U.S Department of Justice 2005.
- Criminal Intelligence (Manual for Analysts) United Nations, New York 2011.
- Crime pattern definitions for tactical analysis (2011). International Association of Crime Analysts (White Paper 2011-01). Overland Park, KS
- Definition and types of crime analysis (2014). International Association of Crime Analysts (White Paper 2014-02). Overland Park, KS
- Exploring Crime Analysis (Readings on Essential Skills) (2nd ed.) International Association of Crime Analysts. Overland Park, KS 2008.

⁵ Arthur BLOCH: Murphy törvénykönyve, avagy miért romlik el minden? Budapest, Gondolat, 1985. p. 6.

SAJTÓKÖZLEMÉNY

„NAPELEMES RENDSZEREK TELEPÍTÉSE A KATONAI NEMZETBIZTONSÁGI SZOLGÁLAT ÉPÜLETEIN” CÍMŰ PROJEKT ZÁRÁSA

A Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat a KEHOP-5.2.11-16-2017-00140 azonosítószámú projekt keretein belül két vidéki településen és egy budapesti helyszínen lévő ingatlanán napelemes rendszer telepítése valósult meg.

Jelen fejlesztés kiemelt célkitűzése az épülethez kapcsolódó környezetbarát megújuló energiaforrást hasznosító fotovoltaikus rendszerek elterjedésével egy központi költségvetési szerv fosszilis alapú villamosenergia felhasználásának megújuló energiaforrásra való kiváltása volt.

A támogatott fejlesztés hozzájárul a megújuló energiaforrás felhasználás növeléséhez és az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentéséhez. A projekt hozzájárul továbbá a megújuló energiafelhasználás társadalmi elfogadottságának és arról való ismeretének növeléséhez, a napenergia hasznosításának közvetlen előnyeinek bemutatásához.

A projekt elszámolható beruházási összköltsége bruttó 238,13 millió Ft, tekintettel arra, hogy a támogatás intenzitás 100%, így az igényelt támogatási összeg megegyezik a projekt összköltségével.

A vidéki és Budapesti helyszíneken összesen 602,64 kWp névleges teljesítményű napelemes rendszerek telepítése valósult meg, amelyek eredményeként a tárgyi ingatlanok fosszilis alapú villamosenergia igénye mintegy felére csökken, mely hatására csökken az ingatlan rendeltetésszerű működéséhez kötődő üvegházhatású gázok mennyisége is.

A projekt megvalósulásának eredményeként összesen 441,18 kWp teljesítményű napelemes rendszer telepítése történt meg a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat 3 megvalósítási helyszínen lévő ingatlanán, a megújuló energiaforrásból előállított energiamennyiség 1765,8 GJ/év, az üvegházhatást okozó gázok csökkenése 179 tonna/év.

A pályázó szervezet a projekt megvalósításával hozzájárul a megújuló energiaforrásból előállított energiamennyiség növeléséhez csökkentve a fosszilis energiahordozó felhasználását, ezzel hozzájárulva a primer energiafelhasználás, valamint az üvegházhatású gázok kibocsátásának csökkentéséhez.

A projekt a Környezetvédelmi és Energiahatékonysági Operatív Program (KEHOP) keretében valósult meg.

További információ:

Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat

Tel.: 06 (1) 386-93-44

E-mail: knbsz@knbsz.gov.hu

E SZÁMUNK TARTALMA

DR. HÓDOS LÁSZLÓ

GONDOLATOK A NEMZETI HÍRSZERZŐ KÉPESSÉG KOORDINÁCIÓJÁÉRT FELELŐS SZERV KÖZJOGI HELYZETÉRŐL

Napjainkban hatékony és gyors reagálású kormányzati tevékenységre van szükség, mert a világban percek alatt olyan változások mennek végbe, amelyek mindannyiunk életét érintik. Vannak ilyen kihívások a biztonság területén és a gazdasági életben is. Ezért a kormányzati struktúrában kiemelt szerepet kapnak Magyarország nemzetbiztonsági érdekeinek érvényesítésével összefüggő célokkal kapcsolatban felmerülő kérdések, valamint az újítás és az innováció, melynek egyik eleme a nemzeti hírszerző képesség koordinációjáért felelős szerv, rövidítve a NIAT létrehozása.

Kulcsszavak: nemzetbiztonság, Nemzeti Információs Államtitkárság

BABOS SÁNDOR

TITKOS FELDERÍTÉS A GENERÁCIÓK TÜKRÉBEN

A munkaerőpiacon jelenleg aktív – Baby Boom, X, Y és Z – generációk, továbbá a várhatóan a 2020-as évek végén munkát vállaló Alpha generáció tagjai olyan eltérő elvárásokkal, képességekkel és tulajdonságokkal rendelkeznek, amelyek a titkos felderítés eszköz- és módszerrendszerének alkalmazására feljogosított állami szervek tevékenységéhez éppen ezen eltérések miatt különbözőképpen viszonyulnak.

A titkos felderítésre felhatalmazással bíró szervek szempontjából jelenleg mindez csupán apróbb kellemetlenségeket okozhat napi tevékenységük során, azonban már most fel kell készülniük arra, hogy az egyes generációváltások milyen hosszabb távú következményeket fognak maguk után vonni munkájukra nézve azokban a konkrét esetekben, amikor a fiatalabb generációk többségbe kerülnek a munkaerőpiacon és ők fogják a döntéshozói pozíciókat betölteni.

Jelen írás célja annak vizsgálata, hogy az egyes generációk milyen keretek között és milyen lényeges különbséggel tekintenek a titkos felderítés során bevezethető intézkedésekre, azok tekintetében pedig milyen esetleges – nem feltétlenül az egyes eszközöket és módszereket érintő – változtatásokra lehet szükség a bekövetkező generációváltások okán.

Kulcsszavak: titkos felderítés, generáció, generációváltás

CONTENTS

LÁSZLÓ HÓDOS DR.

THOUGHTS ON THE PUBLIC LEGAL STATUS OF THE DESIGNATED BODY RESPONSIBLE FOR THE COORDINATION OF NATIONAL INTELLIGENCE

Today a quick and effective governmental work is expected as there are so quick developments in the world that influence the life of all of us. Such challenges exist also in the field of security and economy, too. Because of this, the questions related to the realization of the national security interests of Hungary through the governmental structure plays a significant role, but so do innovation and reorganization, too. One governmental structural element for the realization of the above mentioned is the creation of the “National Information State Secretariat (NISS)” (Nemzeti Információs Államtitkárság - NIÁT) that is the responsible governmental body for the coordination of the overall national intelligence capabilities.

Keywords: national security, National Information State Secretariat

SÁNDOR BABOS

EMPLOYMENT OF THE SECRET INTELLIGENCE GATHERING IN VIEW OF THE DIFFERENT GENERATIONS

The currently active Baby Boom, X, Y, Z generations and the Alpha generation, who are expected to get on the labour market in the second half of the 2020s, have different expectations, capabilities, and features so they have different point of view of the usage of the tools and methods of secret intelligence gathering executed by state organs.

Nowadays, for the national agencies authorized to conduct secret, intelligence gathering, these can only cause minor inconveniences during their day-to-day operations; Yet, having these fundamental mind-set changes in the above generations the national agencies concerned have now to be prepared for the longer-term implications of each generation change for their work in the specific cases where younger generations form the majority in the labour market and they take up the decision-making positions.

The purpose of the article is to examine how the above generations and through which fundamental differences think about the usage of the means and methods of secret intelligence gathering, and due to this, what changes should be executed in the means and methods of secret intelligence gathering that would not necessarily influence directly the means and methods of intelligence tradecraft directly.

Keywords: secret reconnaissance, generation, generational change

KOÓS GÁBOR – PROF. DR. SZTERNÁK GYÖRGY

**A NATO ÁLLAM- ÉS KORMÁNYFŐINEK-, VALAMINT AZ AMERIKAI –
OROSZ ELNÖK CSÚCSTALÁLKOZÓJA
(BRÜSSZEL 2018. JÚLIUS 11-12., HELSINKI 2018. JÚLIUS 16.)**

A tisztességes tehermegosztás mellett is állást foglaltak a NATO-tagországok állam- és kormányfői brüsszeli találkozásukon, – mondta el Jens Stoltenberg, az észak-atlanti védelmi szövetség főtitkára a csúcstalálkozót követően.

Stoltenberg főtitkár a kiadások növelésével kapcsolatban úgy fogalmazott, hogy a védelemre fordított költségek és a felelősség jobb egyensúlyra törekvő megosztása biztosítja a szövetség hitelességét, a tagállamok közötti szolidaritást és a gyors reagálási képességet.

Az elmúlt időszak amerikai-orosz konfliktusainak megoldását várta a világ a Helsinkiben megrendezett találkozótól.

Kulcsszavak: csúcstalálkozó, védelmi kiadások, nagyobb felelősség vállalása készenlét fokozása, gyors reagáló képesség, tehermegosztás, elnöki megbeszélés

NAGY BIANKA

**AZ ANGOLSZÁSZ ÉS AZ OROSZ HADVISELÉSI GENERÁCIÓS
ELMÉLETEK ELEMZÉSE ÉS ALKALMAZHATÓSÁGA A XXI.
SZÁZADBAN**

A hidegháború folyamán két ellenséges katonai blokk jött létre, a NATO és a Varsói Szerződés, illetve ezzel együtt melent meg a két vezető nagyhatalom az Amerikai Egyesült Államok és a Szovjetunió. Majd a hidegháború végétől a hadviselés generációja abba a korszakba ért, ahol már nagyobb szerepe van az információnak, mint a fegyvereknek. Mindez a globalizáció egyik eredménye.

Kulcsszavak: hidegháború, nyugati civilizáció, keleti civilizáció, hadviselés generációi, hibridhadviselés

GÁBOR KOÓS – GYÖRGY SZTERNÁK PROF. DR.

SUMMIT OF THE HEADS OF STATES AND GOVERNMENTS OF NATO IN BRUSSELS 11-12 JULY 2018 AND THE SUMMIT OF THE US AND RUSSIAN PRESIDENTS IN HELSINKI ON THE 16th JULY 2018

The Heads of States and Governments have expressed a clear position on the fair burden-sharing, too on their meeting in Brussels, said Secretary-General of the North Atlantic Alliance Jens Stoltenberg after the summit.

Related to the increase of the defence expenditures Secretary General Stoltenberg expressed his opinion that a sharing aiming a better balance between the defence expenditures and the responsibilities ensures better the credibility of the Alliance, the solidarity between the member states as well as the quick reaction capability of the Alliance. The world also expected a resolution of the past US – Russian conflicts at the Summit held in Helsinki.

Keywords: Summit, defence spending, greater responsibility to increase readiness, rapid response, burden sharing, presidential meeting

BIANKA NAGY

THE ANALYSIS OF THE ANGLO-AMERICAN AND THE RUSSIAN THEORIES ON THE ART OF WAR AS WELL AS THEIR EMPLOYMENT IN THE 21st CENTURY

During the Cold War, two military blocs, NATO and the Warsaw Pact were created that were hostile to each other. Along with the creation of the above alliances, the US and the Soviet Union have become leading great powers, too. Following the end of Cold War the art of war got into an era where information play a more significant role than weapons. This is one of the results of globalization.

Keywords: Cold War, Western civilization, Eastern civilization, generations of warfare, hybride warfare

TÓTH ZOLTÁN BALÁZS

**A FEGYVERKERESKEDELEM ÖNKORLÁTOZÁSA – POLITIKAI,
GAZDASÁGI ÉS DIPLOMÁCIAI ÉRDEKEK ÜTKÖZÉSE**

A fegyverkereskedelem kiemelt szerephez jut a nemzetközi kapcsolatok alakulásában annak nemzetbiztonsági, illetve nemzetgazdasági jelentősége okán. A fejlett, fegyverexportáló országok évente euró milliárdokat realizálnak fejlődő országokkal kötött üzleteik révén, ugyanakkor ezen fegyverek felhasználása több esetben is szembemegy a nemzetközi joggal. Az Európai Unió tagállamai jelenleg maguk döntik el, miként kívánnak fellépni partnereikkel szemben, azaz rövidtávon befagyasztják-e az üzleteket. A globális verseny tekintetében azonban minden önkormánylatozás egyben rontja a versenyképességüket az Egyesült Államok és más feltörekvő ország – Kína, Oroszország – javára.

Kulcsszavak: fegyverkereskedelem, biztonság- és védelempolitika, Európai Unió, Szaúd-Arábia, Egyesült Arab Emírségek

ZOLTÁN BALÁZS TÓTH

**THE SELF-RESTRAINT IN ARMS TRADE – THE CLASH OF POLITICAL,
ECONOMIC AND DIPLOMATIC INTERESTS**

The arms trade plays a key role in the development of international relations due to its national security and national economic importance. Developed and weapon-exporting countries realize billions of euros of profit each year through their businesses with developing countries, but the usage of these weapons sometimes violates international law. Currently, the member states of the European Union make a decision independently on how they act towards their weapons trade partners alas whether they freez in the short term their weapons sales to them. From the viewpoint of global competition, all self-restriction undermines their competitiveness for the benefit of the United States, and another countries – such as China and Russia.

Keywords: arms trade, security and defense policy, European Union, Saudi Arabia, United Arab Emirates

SZERZŐINK

Babos Sándor	százados, a KNBSZ munkatársa, NKE Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Dr. Barnóczki László	nb. ezredes, Nemzetbiztonsági Szakszolgálat Koordinációs és Műveleti Igazgatóság, igazgató
Cieleszky Péter	r. ezredes, Terrorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ, főosztályvezető
Dr. Csaba Zágon	őrnagy, PhD, ORFK Nemzetközi Bűnügyi Együttműködési Központ, Europol Nemzeti Iroda, összekötő tiszt
Hajós Bernadett	őrnagy, NAV Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Koordinációs Főosztály Bűnügyi Elemző és Értékelő Osztály munkatársa
Dr. Hódos László	őrnagy, a KNBSZ munkatársa, NKE Hadtudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Dr. Kenedli Tamás	ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa
Koós Gábor	nyá. alezredes
Nagy Bianka	NKE Nemzetbiztonsági Szakkollégium
Szabó János	r. alezredes, ORFK BF Bűnügyi Elemző Értékelő Főosztály Bűnügyi Elemző-Értékelő Osztály, osztályvezető
Prof. Dr. Szternák György	nyá. ezredes, CSc, NKE egyetemi tanár
Tóth Zoltán Balázs	NKE Közigazgatástudományi Doktori Iskola, doktorandusz
Dr. Vida Csaba	alezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa NKE Nemzetbiztonsági Intézet egyetemi adjunktus

E SZÁMUNKAT LEKTORÁLTÁK

Dr. Farkas Ádám

főhadnagy, PhD, a KNBSZ munkatársa
Nemzeti Közsolgálati Egyetem
Hadtudományi és Honvédtisztképző Kar
Katonai Vezetőképző Intézet
Honvédelmi Jogi és Igazgatási
Tanszékének tanársegédje

Dr. Kenedli Tamás

ezredes, PhD, a KNBSZ munkatársa

Dr. Kis-Benedek József

nyá. ezredes, PhD, NKE, c. egyetemi
tanár

Szabó Károly

ezredes, a KNBSZ munkatársa

Dr. Tömösváry Zsigmond

ny. dandártábornok, PhD, a Felderítő
Társasága Egyesület elnöke

A SZAKMAI SZEMLÉBEN TÖRTÉNŐ PUBLIKÁLÁS FELTÉTELEI

Az írásművekkel szemben támasztott követelmények

Etikai követelmények:

- az írásmű máshol, ebben a formájában még nem jelent meg;
- a szerző(k) kizárólagos szellemi tulajdona, melyet szerzői nyilatkozat aláírásával igazol(nak);
- korrekt, visszakereshető hivatkozásokkal ellátott;
- bibliográfiával ellátott (amely tartalmazza a hivatkozott irodalom jegyzékét, az internetes anyagok jegyzékét a letöltés idejével együtt);
- a szerző(k) saját véleményét is tükrözheti, mely értelemszerűen nem mindig egyezik meg a Szolgálat álláspontjával.

Tartalmi követelmények:

- a folyóiratokban – jellegével összhangban – a honvédelemmel, azon belül elsősorban a hadtudománnyal, nemzetbiztonsággal, hírszerzéssel, felderítéssel, katonai biztonsággal és a biztonságpolitikával kapcsolatos tudományos igényű kérdéseket feldolgozó és elemző írásokat – tanulmányokat, cikkeket és más tudományos területektémáit, anyagait – jelentjük meg;
- az írásmű legyen logikus, áttekinthető, tartalmilag összefüggő és jól tagolt;
- a témával kapcsolatos saját koncepció megfogalmazása legyen érthető, a következtetések pedig megalapozottak, érvekkel, adatokkal alátámasztottak legyenek.

Formai követelmények(és a kapcsolódó információk):

- a szerzői kéziratok terjedelme lehetőleg ne haladja meg az egy szerzői ívet (40 ezer karakter, illetve 20-21 gépelt oldal); a kéziratot elektronikus formában Times New Roman 12 pontos betűkkel, másfeles sortávolsággal írva, a képeket és ábrákat feldolgozható (.jpg vagy .tif) formátumban kérjük megküldeni;
- lehetőség van a kézirat interneten történő megküldésére is, a szakmaiszemle.kontakt@gmail.com e-mail címen. A kézirathoz kérjük mellékelni a szerző vagy szerzők nevét, rendfokozatát, beosztását vagy munkakörét, állandó lakcímét, telefonon és interneten történő elérhetőségét;
- a közlésre elfogadott írásokért – a szerzői nyilatkozattal létrejött megállapodás figyelembe vételével – szerzői honorárium fizethető;
- a kéziratokat a Szerkesztőbizottság minden esetben lektoráltatja. A kiadványban megjelentetni kívánt írásokat a Szolgálat kompetens, tudományos fokozattal rendelkező munkatársai vagy más szakértők lektorálják;
- a Szerkesztőbizottság – a lektori vélemények figyelembevételével – fenntartja a jogot, hogy a megjelenésre alkalmatlannak ítélt kéziratokat – indokolás nélkül – nem közli. Az ilyen írásokat nem küldi vissza és nem őrzi meg;

- a kiadványban bárki publikálhat, akinek az írását a Szerkesztőbizottság az etikai, tartalmi és formai követelmények alapján, kiadványban történő megjelentetésre, valamint az interneten történő közzétételre alkalmasnak tartja. A közlésre nem került kéziratot csak az adott naptári év végéig őrizzük meg, de a szerző kérésére azt visszaadjuk;
- a közleményhez „Absztraktot/Rezümét” kell mellékelni, maximum 10–12 sorban, magyar és angol nyelven;
- a közleményhez 3–5 kulcsszó megadása szükséges, magyar és angol nyelven;
- az írás angol nyelvű címét is kérjük megküldeni.

Tudományos közleményekkel szemben támasztott formai követelmények

A folyóirat kizárólag az MSZ ISO 960 szabvány alapján készített hivatkozásokkal ellátott tanulmányt, cikket jelentet meg.

A közleményhez szükséges megadni, mellékelni:

A SZERZŐ, SZERZŐK NEVE (rendfokozata)
 AZ ÍRÁS CÍME (magyarul, angolul)
 ABSZTRAKT/REZÜMÉ (magyarul, angolul)
 KULCSSZAVAK (magyarul, angolul)
 SZERZŐI NYILATKOZAT

Bibliográfiai hivatkozás

A társadalomtudományokban a megszokott számozott hivatkozást az idézések jegyzetben¹ módszerrel kérjük alkalmazni.

Abban az esetben, ha a szerző nem ezt a módszert alkalmazza, a kéziratot lektorálás nélkül visszaküldjük átdolgozásra!

Idézések jegyzetben

A szövegen belüli idézést követően felső indexként megadott sorszámok jegyzetekre utalnak, melyeket a szövegbeli megjelenésük sorrendjében kell közölni. Ezek a jegyzetek tartalmazhatják az idézéseket.

Első idézés

Ha az idézések jegyzetben vannak megadva, egy dokumentumra vonatkozó első idézésnek tartalmaznia kell az idézés és a bibliográfiai hivatkozások külön jegyzékében levő kapcsolódó tétel pontos megfeleltetéséhez szükséges adatokat. Az első idézésnek tartalmazni kell: legalább a szerző(k) nevét és a teljes címet úgy, ahogy azok a bibliográfiai hivatkozásokban meg vannak adva, továbbá az idézett rész oldalszámát, ha az szükséges.

¹ Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. pp. 19-20.

Példák:

TARJÁN G. Gábor: A terrorizmus, p. 4.
KECSKEMÉTI Klára: A mediterrán térség és az Európai Unió, Európai Tükör, 2010. május XV. évfolyam 5. szám p. 38.
J. Nagy László: Mit kell tudni Algériáról?, Kossuth Kiadó, Budapest, 1987. p. 46-47.
PRYCE, Paul: France's Long War: Operation Barkhane, <http://natoconcil.ca/frances-long-war-operation-barkhane/> (Letöltés ideje: 2015.02.24.),
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Bibliográfiai hivatkozások jegyzéke

A bibliográfiai hivatkozások jegyzékében a hivatkozásokat az első adatelem betűrendjében kérjük megadni.²

Példák:

ÁCS Tibor: A reformkor hadikultúrájáról, *Budapest, 2005, Zrínyi Kiadó. ISBN 963 9276 45 6*
BEREK Lajos: A hadtudományi kutatómunka alapjai, In: SZILÁGYI Tivadar (szerk.): Szemelvények, Budapest, 1994, Zrínyi Miklós Katonai Akadémia. pp. 31–50.
KOVÁCS Jenő: Az új magyar hadtudomány gyökerei, fejlődésének szemléleti problémái, In: Új Honvédségi Szemle, 1993. 47. évf. 6. sz. pp. 1–7. ISSN 1216-7436
Global Trend 2020: Mappingthe Global Future, <http://www.foia.cia.gov/2020/2020.pdf> (Letöltés ideje: 2012.08.21.),

Ábra, vázlat, térkép, diagram, egyéb melléklettel szembeni követelmények:

- az ábra, vázlat címe;
- az ábra, vázlat forrás (vagy: Szerkesztette: ...);
- az ábra, vázlat sorszáma (pl. 1. ábra.);
- idegen nyelvű ábra, vázlat esetén lehetőség szerint magyar nyelvű jelmagyarázat.

Rövidítések, idegen kifejezésekkel kapcsolatos követelmények:

- az idegen kifejezéseket, rövidítéseket magyarul és eredeti idegen nyelven kell az írásműben az első alkalommal feloldani lábjegyzetben;

Példa:

- WFP – (World Food Program – ENSZ Világélelmezési Programja).

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

² Bibliográfiai hivatkozások. Magyar Szabvány, MSZ ISO 690. p. 18.